Lilia Govornean,
Doina Colesnicov

LITERATURA ROMÂNĂ

10

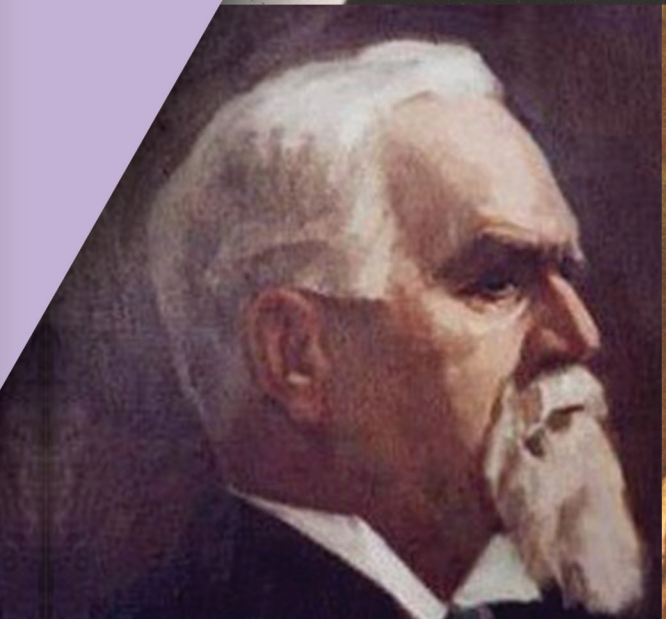

УДК 821.135.1.09(075.3)
Г 57

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 31.05.2018 № 551)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Говорнян Л.

Г 57 Румунська література (профільний рівень) : підруч. для закл. заг. серед. осв. з навч. румунською мовою / Л. Говорнян, Д. Колесникова. – Львів : Світ, 2018. – 240 с.

ISBN 978-966-914-109-5

Підручник призначений для учнів 10 класу для закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту базової і повної середньої освіти» та навчальній програмі з «Румунської літератури (профільний рівень)» для учнів 10-11 класів для закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Усі художні твори розглядаються в межах чотирьох тематичних розділів. Кожен підрозділ включає коротку біографічну довідку про письменника, текст програмового твору, його аналіз здійснений відповідно до найновіших досягнень літературознавства, інформацію про визначені Програмою теоретичні поняття.

Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнів 10-го класу.

УДК 821.135.1.09(075.3)

© Говорнян Л.С., Колесникова Д.О., 2018
© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2018
© Видавництво «Світ», оформлення, 2018

ISBN 978-966-914-109-5

CUVÂNT ÎNAINTE

Istoria fiecărui popor are mai multe componente, dintre care cultura ocupă un loc deosebit. Şi când spunem cultură, înţelegem, în primul rând, creaţia populară orală şi literatura, care, potrivit afirmaţiilor lui Constantin Noica, este o formă de individualizare.

Reforma în învăţământ nu trebuie să însemne eliminarea esenţialului şi a specificului, ci o cale mai scurtă şi, dacă se poate, mai stimulativă pentru spiritul tânăr, spre ceea ce este profund, reprezentativ şi irepetabil într-o literatură naţională. Mai este ceva de spus: într-o lume care se mişcă atât de repede, noua generaţie trebuie să aibă câteva puncte de reper sigure. Manualul de literatură trebuie să i le ofere în spaţiul lui de competenţă, care este cel al creaţiei, cultivându-i gustul estetic şi dându-i, concomitent, informaţii corecte despre istoria culturii naţionale în evoluţia şi raporturile ei cu alte modele culturale. Şi suntem, din acest punct de vedere, de partea lui Mircea Eliade care spunea că omul este „suma miturilor sale şi că numai această zestre îl face să supravieţuiască în confruntările lui cu barbariile istoriei…".

Cartea pe care o ai în faţă este un manual de literatură. Şi nu de o literatură oarecare, ci de literatură clasică. Or, operele scriitorilor incluşi în acest manual constituie o parte a fondului de aur al literaturii române, o chintesenţă a literaturii clasice creată de cei mai mari scriitori ai neamului nostru: Mihai Eminescu, Ion creangă, Ion Luca Caragiale, Mihail Sadoveanu şi alţii, care au dat literaturii şi culturii universale adevărate mostre de gândire lucidă, de exprimare artistică şi estetică.

Parcurgând filă cu filă, pas cu pas operele literare ale acestor scriitori, veţi descoperi lumea plină de farmec a poeziei, prozei şi dramaturgiei noastre naţionale. Studiind creaţiile literare incluse în manual, veţi înţelege mai bine, mai profund rostul omului pe acest pământ, idealurile spre care tindem pentru a deveni adevăraţi purtători ai nimbului cu nume atât de frumos – limba română. Şi dacă vom înţelege că scopurile pe care ni le-am propus în această viaţă pot fi atinse prin muncă asiduă, prin însuşirea şi valorificarea patrimoniului cultural naţional, atunci vom aduce cel mai frumos omagiu scriitorilor ale căror opere sunt incluse în acest manual.

Considerăm că manualul de faţă vine în întâmpinarea sensibilităţii tinerilor care, mâine, vor trăi în societatea informaţională. Literatura îi va ajuta, sperăm, să-şi cultive spiritul şi să-şi formeze personalitatea.

Autorii

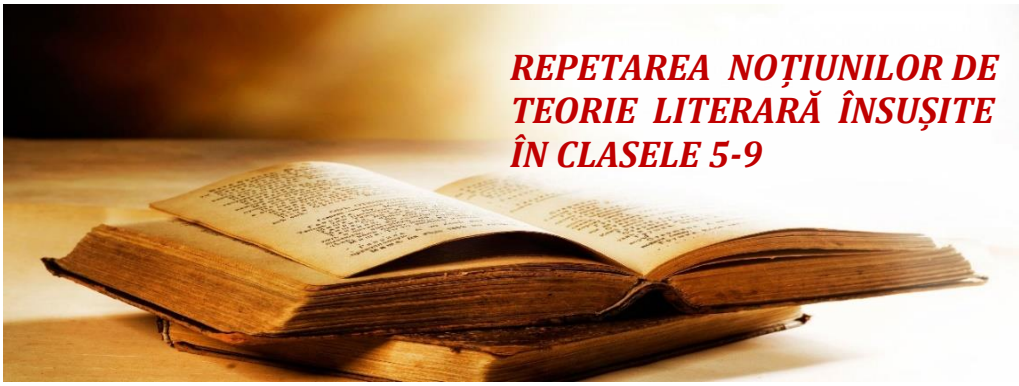

LITERATURA – ARTĂ A CUVÂNTULUI

Opera literară este o creaţie în versuri sau în proză, care reprezintă într-o formă aleasă, prin intermediul limbajului artistic şi al ficţiunii, fapte, întâmplări, aspecte din natură, personaje, gânduri, idei şi sentimente, reuşind să-l emoţioneze pe cititor. Prin ea autorul creează un univers imaginar propriu.

Acest univers este realizat printr-un limbaj literar care are valoare artistică datorită utilizării expresive a limbii. Limbajul artistic presupune existenţa figurilor de stil, crea creează imagini artistice.

STRUCTURA OPEREI LITERARE

I. Tema – unul dintre cele mai generale aspecte ale realităţii, surprins artistic în opera literară.

II. Ideea – concepţia şi atitudinea scriitorului faţă de aspectele înfăţişate, faţă de problemele vieţii prezentate în operă.

III. Motivul – situaţie repetabilă cu caracter de generalitate, un personaj, un obiect sau un număr simbolic ori o maximă sau formulă care se repetă în momente variate ale aceleiaşi opere sau în creaţii diferite.

IV. Laitmotivul indică un element verbal cu valoare simbolică, revenind cu o anumită periodicitate îşi în mod intenţionat într-o operă literară.

V. Subiectul operei literare – totalitatea faptelor şi întâmplărilor care alcătuiesc o naraţiune şi la care participă personaje literare.

Subiectul operei literare se întâlneşte în cazul operelor epice şi dramatice şi are următoarele momente:

a) ***expoziţia*** (partea introductivă în care autorul prezintă locul, timpul acţiunii şi unele dintre personaje);

b) ***intriga*** (motivul care declanşează conflictele şi frământările sufleteşti ale personajelor);

c) ***desfăşurarea acţiunii*** (partea cea mai întinsă a operei literare care

cuprinde faptele şi întâmplările determinate de intrigă);

d) ***punctul culminant*** (partea care cuprinde momentul de maximă încordare al relaţiilor dintre personaje sau al frământărilor sufleteşti ale unui personaj);

e) ***deznodământul*** (momentul subiectului care marchează sfârşitul acţiunii unei opere literare).

VI. Personajele literare – persoanele care participă într-un anumit fel la acţiunea desfăşurată în opera literară.

MODURI DE EXPUNERE

Modurile de expunere sunt modalităţile prin care autorul înfăţişează în opere literară fapte, întâmplări personaje, atitudinile acestora, diferite aspecte din realitate şi îşi exprimă gândurile, ideile şi sentimentele.

I. Naraţiunea – modul de expunere prin care autorul povesteşte o întâmplare sau un şir de întâmplări într-o succesiune de momente desfăşurate într-un spaţiu determinat la care participă unul sau mai multe personaje.

II. Descrierea – modul de expunere prin care autorul înfăţişează un colţ din natură, fenomene specifice anumitor anotimpuri, diverse obiecte, precum şi chipuri de oameni, prezentând sugestiv particularităţile acestora (notele lor caracteristice). Descrierea poate fi literară (subiectivă), ştiinţifică (obiectivă), tehnică şi publicitară.

III. Dialogul – modul de expunere prin care se reproduce direct o discuţie între două sau mai multe personaje, având ca scop reliefarea însuşirii acestora, modul lor de a se exprima şi realizarea comicului de limbaj. Dialogul este principala modalitate de comunicare în textul dramatic şi are funcţia de dezvoltare a firului narativ pe lângă cea de modalitate de caracterizare a personajului.

IV. Monologul – modul de expunere folosit pentru a reda gândurile, trăirile sufleteşti ale personajelor, fără a implica un interlocutor.

V. Evocarea – procedeu prin care se aduce în faţa cititorului imaginea unui loc, a unui eveniment, a unei persoane sau a unei epoci din trecut, în toată măreţia lor de odinioară.

În operele literare modurile de expunere nu sunt folosite separat, deoarece, de cele mai multe ori, se îmbină între ele.

AMINTIŢI-VĂ!

Sensurile noi, atribuite unor cuvinte de către scriitori, se numesc **figuri de stil** sau **tropi.**

Tropul este un procedeu stilistic prin care se modifică înţelesul propriu

al unui cuvânt sau se asociază cuvintele în aşa fel, ca sensurile vechi să se îmbogăţească, pentru a da mai multă forţă imaginii sau expunerii prezentate. Prin figurile de stil scriitorii obţin efecte de noutate, de înviorare a înţelesului, iar ideile şi sentimentele transmise capătă o expresie mai colorată, mai nuanţată.

Dintre figurile de stil amintim: *epitetul, comparaţia, metafora, personificarea, alegoria, simbolul, metonimia, litota, hiperbola, sinecdoca, onomatopeea.*

Vorbirea **versificată**, adică arta de a rosti şi a scrie versuri, presupune respectarea unor anumite reguli, dintre care cele mai însemnate sunt ale **ritmului, rimei** şi **măsurii**. **Versificaţia** o întâlnim atât în creaţiile literare populare, cât şi în cele culte. Orice poezie impresionează prin mijloacele artistice, dar şi prin muzicalitatea sa obţinută printr-o grupare într-un anumit fel a silabelor accentuate şi neaccentuate, a repetiţiilor sonore şi a pauzelor.

Ritmul este repetarea regulată a silabelor accentuate şi neaccentuate dintr-un vers.

Măsura versurilor este variabilă. Ea este mai mare în poezia cultă decât în cea populară, unde versurile au 5-6 sau 7-8 silabe.

Grupul de silabe accentuate şi neaccentuate, care se repetă în vers, formează o unitate ritmică numită **picior de vers** sau **picior metric.**

În poezii pot exista silabe accentuate şi neaccentuate, grupate astfel:

a) câte două (una accentuată şi alta neaccentuată), formând un picior bisilabic;

b) câte trei (una accentuată şi celelalte două neaccentuate), formând un picior trisilabic;

c) câte patru (dintre care două sunt accentuate şi două neaccentuate), formând un picior tetrasilabic.

Picioarele metrice bisilabice sunt **troheul** şi **iambul**, iar cele trisilabice – **dactilul**, **amfibrahul** şi **anapestul**.

Rima este potrivirea sunetelor finale din două sau mai multe versuri, începând cu vocala accentuată.

Există mai multe categorii de rime. Rimele se identifică şi se definesc după poziţia pe care o au sunetele finale identice. Ele pot fi: **monorime, rime împerecheate, rime încrucişate şi rime îmbrăţişate.**

După numărul silabelor care alcătuiesc rima, distingem: rime masculine, feminine, dactilice şi peonice.

În unele poezii rimele sunt imperfecte, sunetele finale ale versurilor nu sunt identice, ci doar apropiate. O asemenea rimă se numeşte **asonanţă**.

Asonanţa este repetarea vocalei accentuate în două sau mai multe cuvinte, mai ales în versuri. **Ex:** Căci **u**nde-aj**u**nge n**u**-i hotar... M.Eminescu

VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Alcătuiți o narațiune cu întâmplări din viața voastră în care să folosiți descrierea și dialogul.

2. Elaborați o compunere în care să împletiți descrierea cu narațiunea, pornind de la unul dintre subiecte:

a) O dimineață de vară la țară.

b) Câmpul primăvara sau toamna.

c) Vis de iarnă.

3. Analizați o operă cunoscută, determinând tema, ideea, subiectul ei.

4. Scrieți textele următoare și identificați comparațiile:

a) Și ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Și n-avea aripi să mai zboare… *(George Coșbuc)*

b) Un salcâm privi spre munte
Mândru ca o flamură… *(George Topârceanu)*

c) Țiganii încremeniseră ca niște stane de piatră între ascuțișuri.
(Mihail Sadoveanu)

5. Identificați în textele propuse enumerațiile:

a) Cocioaba de pe malul stâng al Bistriței, bărbatul, fata și boii din pădure, un țap și două capre râioase și slabe, ce dormeau în tindă, era toată averea Irinucăi. *(Ion Creangă)*

b) În pântecele acestor munți zac mineralele cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul și metalul cel mai prețios – aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor. *(Nicolae Bălcescu)*

6. Indicați personificările în textele de mai jos:

a) Un vânt răzleț își șterge lacrimile reci
Pe geamuri. Plouă… *(Lucian Blaga)*

b) Prin vișini vântul în grădină
Cătând culcuș mai bate-abia
Din aripi, și-n curând s-alină,
Iar roșul mac închide floarea,
Din ochi clipește-ncet cicoarea
Și-adoarme-apoi și ea. *(George Coșbuc)*

7. Analizați ritmul și măsura versurilor următoare:

a) Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce –
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce! *(Mihai Eminescu)*

b) Crivățul de miazănoapte vâjâie prin vijelie,
Spulberând zăpada-n ceruri de pe deal, de pe câmpie
Valuri albe trec în zare, se așază-n lung troian,
Ca nisipurile dese din pustiul african. *(Vasile Alecsandri)*

8. Precizați felul rimelor din textele de mai jos:

a) Trăiește încă floarea frumoasă de ieri seară,
Surâde lângă mine pe-o margine de cupă;
Căci eu îi port de grijă cu drag, casă nu moară,
În amintirea mânii ce s-a întins s-o rupă. *(Dumitru Anghel)*

b) În Asia văzut-am o apă curgătoare
O lebădă cerească plutind, albind la soare,
Cu-aripile-umflate de-un vânt răscolitor,
Ca pânzele rotunde ale-unui vas ușor. *(Vasile Alecsandri)*

c) Mă grăbesc de a mă duce
Târziul să nu m-apuce;
Face-mi-s-ar calea cruce
Ca fața să nu-mi usuce. *(Mihai Eminescu)*

d) În ochii tăi stau zorii cu serile-mpreună;
Sărutul tău e-o vrajă și-o amforă mi-e gura;
Și când reverși miresme de-amurguri cu furtuna
Se face laș eroul, vitează strârpitură. *(Ch. Baudelaire)*

9. Amintiți-vă care sunt particularități-le sonetului. Ce sonete ați studiat în clasa a IX-a? Analizați unul dintre ele.

10. Numiți câteva poezii cu formă fixă cunoscute de voi și analizați-le din punct de vedere al versificației.

11. Încercați să alcătuiți singuri câteva versuri, folosind figuri de stil.

12. Identificați rima, ritmul și măsura versului din strofa:
Vino, vino, dragă vară / Noi cu drag te așteptăm / De cu zori și până-n seară / Tot pe-afară să zburăm!

AMINTIȚI-VĂ!

În afară de versul clasic, tradițional, în care sunt respectate anumite reguli de ritm, rimă, măsură, poezia modernă se cultivă pe o scară largă la un alt tip de vers, numit **vers liber**.

Acest vers nu ține seama de nici una dintre normele tradiționale ale versificației.

Poezii cu forme fixe sunt poeziile în care elementele de versificație se supun unor norme speciale.

Dintre poeziile cu formă fixă întâlnite în literatura română întâlnim: **sonetul, rondelul, gazelul, glosa, terțină, catren, sextină.**

LITERATURA ŞI GENURILE LITERARE

Prin gen literar înţelegem o categorie care cuprinde operele literare asemănătoare prin structura şi trăsăturile lor, prin scopul urmărit şi prin cititorul căruia i se adresează. Operele literare – unele scrise în versuri, altele în proză – aparţin unuia dintre cele trei genuri literare: **liric, epic sau dramatic**.

Genul epic apare caracterizat prin comunicare indirectă realizată prin intermediul unor personaje. Aici se mediază naraţiunea, se foloseşte, de regulă, timpul trecut.

Specii: epopee, basm, poem, schiţă, roman, povestire, roman, nuvelă, baladă.

Interferenţe: eseul, jurnalul, teatrul epic etc.

Genul liric: comunicare directă (eul care se autoreflectă); uneori sunt prezenţi indici de naraţiune, timpul prezent e caracteristic.

Specii: odă, satiră, idilă, meditaţie, imn, pastel, elegie, poezia cu formă fixă.

Genul dramatic: comunicarea se realizează prin intermediul dialogului, care are rolul de a prezenta conflictual evenimentele prin ceea ce spun şi prin ceea ce fac.

Specii: comedie, dramă, tragedie, melodramă.

AMINTIŢI-VĂ!

Curentul literar cuprinde scriitorii dintr-o anumită perioadă istorică, ce împărtăşesc aceleaşi principii estetice, preferă anumite genuri şi specii literare şi folosesc modalităţi artistice similare în operele lor.

Dintre curentele literare amintim: *iluminismul, clasicismul, romantismul, realismul, simbolismul* ş.a.

REŢINEŢI!

Clasicismul este tendinţa spre **simplitate**, logică, claritate, echilibru şi recomandă evitarea contrastelor puternice, a exceselor, a detaliilor.

Clasicismul se impune prin impresia de linişte, măsură, **raţiune**;

- percepe natura ca pe ceva **armonios,** considerându-l pe om centrul şi măsura tuturor lucrurilor;
- viziunea clasică este una a detaliului, iar clasicul este atras de **analiză**.

Romantismul impresionează prin neconvenţional, atipic, ireal, **iraţional**;

- percepe natura ca pe o forţă **misterioasă, haotică**, imprevizibilă, cu care

- omul se contopeşte;
- viziunea romantică este globală, iar romanticul este atras de **sinteză**.

Romantismul este tendinţa către **complexitate**, fantezie creatoare, exacerbarea eului poetic, recomandă folosirea celor mai particulare însuşiri şi manifestări.

Specificitatea romantismului românesc se exprima în specii literare ca doina şi balada de inspiraţie populară, meditaţia şi elegia, drama, legenda istorică şi poemul în versuri sau în proză şi se concretizează în opere de aparte ţinută estetică şi înalt mesaj patriotic. Operele reprezentative pentru romantismul românesc sunt: *Poezii populare ale românilor*, *Coana Chiriţa la Iaşi* (Vasile Alecsandri), *Cântarea României* (Alecu Russo).

George Călinescu, în „*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*" vorbeşte despre „micul romantism provincial şi rustic" care s-a manifestat în perioada 1890-1900 reprezentat printre alţii de Barbu Ştefănescu Delavrancea, Ioan Al. Brătescu-Voineşti, G.Coşbuc, I.A.Basarabescu, I.N.Roman.

VERIFICAŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

1. Realizaţi un eseu în care să relevaţi semnificaţia iluminismului în contextul culturii şi literaturii universale.
2. Care sunt principalele idei ale iluminiştilor în domeniul social?
3. Relevaţi într-o compunere particularităţi-le eroului (personajului) romantic. Argumentaţi cu un personaj cunoscut.
4. Explicaţi cum percep romanticii lumea înconjurătoare.
5. Definiţi realismul. Care sete genul literar în care realismul s-a manifestat cu mai multă forţă? Numiţi cei mai reprezentativi scriitori realişti ai lumii.

TITU MAIORESCU
(1840 – 1917)

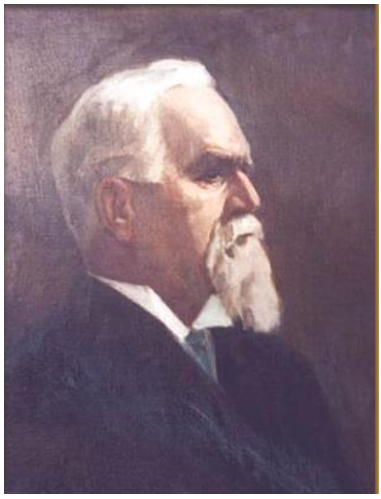

„Maiorescu nu transmite cuvinte, ci, Cuvântul, nu idei, ci Ideea... El n-a făcut critică...a creat critica..." **Nicolae Manolescu**

Titu Liviu Maiorescu (n. 15 februarie 1840, Craiova, d. 18 iunie 1917, Bucureşti) a fost un academician, avocat, critic literar, eseist, estetician, filosof, pedagog, politician şi scriitor român, prim-ministru al României între 1912 şi 1914, ministru de interne, membru fondator al Academiei Române. Maiorescu este autorul celebrei teorii sociologice a formelor fără fond, baza Junimismului politic şi *„piatra de fundament"* pe care s-au construit operele lui Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale sau Ioan Slavici.

Titu Maiorescu s-a născut la Craiova, la 15 februarie 1840. Mama lui Titu Maiorescu, n. Maria Popazu, este sora cărturarului episcop al Caransebeşului, Ioan Popazu. Tatăl său, Ioan Maiorescu, fiu de ţăran transilvănean din Bucerdea Grânoasă, se numea de fapt Trifu, dar îşi luase numele de Maiorescu pentru a sublinia înrudirea cu Petru Maior.

Între 1846 şi 1848 Titu Maiorescu este elev al şcolii primare din Craiova.

În septembrie 1851 familia Maiorescu se stabileşte la Viena, unde tatăl său era salariat al Ministerului de justiţie. În octombrie Titu Maiorescu este înscris în clasa I la Gimnaziul academic, anexă pentru externi a Academiei Tereziene. Peste o lună i se echivalează anul de gimnaziu de la Braşov şi este trecut în clasa a II-a.

În timpul şederii familiei sale la Viena, Titu Maiorescu urmează cursurile Academiei Tereziene. În această perioadă începe redactarea "*Însemnărilor zilnice*" (ţinut până în iulie 1917, în 42 de caiete aflate astăzi în fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române şi la Biblioteca Centrală de Stat din Bucureşti), pe care le va continua până la sfârşitul vieţii şi care constituie o preţioasă sursă de cunoaştere a omului Maiorescu. Însemnările ni-l prezintă încă din adolescenţă ca pe un caracter puternic, ambiţios şi iubitor de ordine, pasionat de cultură şi dornic să se afirme prin capacităţile sale intelectuale în faţa colegilor austrieci, care, provenind adesea din familii aristocratice, îl priveau de sus. Succesul pe care îl obţine în 1858 absolvind ca şef de promoţie Academia Tereziană reprezintă o încununare a eforturilor sale şi a voinţei de care dăduse dovadă.

Graba pe care o manifestă în obţinerea diplomelor universitare nu afectează seriozitatea pregătirii sale academice; bazele culturii extrem de solide a lui Maiorescu se instaurează acum.

În decembrie 1860 îşi ia Licenţa în litere şi filosofie la Sorbona prin echivalarea doctoratului de la Giessen. În anul următor îi apare la Berlin lucrarea de filozofie Einiges Philosophische în gemeinfasslicher Form *(„Consideraţii filozofice pe înţelesul tuturor")*, vădit sub influenţa ideilor lui Herbart şi Feuerbach.

În vara anului 1862 se căsătoreşte cu pupila sa, Clara Kremnitz. În luna noiembrie/decembrie devine profesor la Universitatea din Iaşi şi director al Gimnaziului central din acelaşi oraş.

În 1863 i se încredinţează cursul de istorie la Universitate, cu tema *„Despre istoria republicii romane de la introducerea tribunilor plebei până la moartea lui Iuliu Cezar cu privire special la dezvoltarea economico-politică"*. Din luna februarie până în luna septembrie este Decan al Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Iaşi. Pe 18 septembrie 1863 este ales rector al Universităţii din Iaşi pe o perioadă de patru ani. În octombrie este numit director al Şcolii Normale *„Vasile Lupu"* din Iaşi. Predă aici pedagogia, gramatica română, psihologia şi compunerea. Iniţiază pentru prima oară în ţara noastră, practica pedagogică a elevilor, pritnre care se numără şi Ion Creangă.

La 28 martie se naşte fiica lui Titu Maiorescu, Livia, căsătorită Dymsza, moartă în 1946. La 8 octombrie Titu Maiorescu este numit la direcţia Institutului Vasilian din Iaşi, care se cerea *„fundamental reorganizat"*. În vederea acestei misiuni, din însărcinarea ministrului instrucţiunii publice de atunci, Alexandru Odobescu, el va pleca într-o călătorie documentară la Berlin, întorcându-se la Iaşi pe 4 ianuarie 1864.

Între 1863–1864 Titu Maiorescu predă filozofia la Facultatea de Litere din Iaşi.

La 28 noiembrie obţine la Paris diploma de licenţă în drept, cu teza *„Du régime dotal"*.

Întors în ţară la sfârşitul lui 1861, Titu Maiorescu este dornic să contribuie din toate puterile la înscrierea statului recent format în urma Unirii din 1859 pe făgaşul unei vieţi culturale şi politice de nivel european. În acel moment în care totul era de făcut şi în care era nevoie de energii proaspete şi de oameni de cultură formaţi în şcolile înalte ale apusului, Titu Maiorescu va cunoaşte la vârsta tinereţii o ascensiune vertiginoasă, greu sau aproape imposibil de conceput mai târziu: profesor universitar la 22 de ani, decan la 23 şi rector la aceeaşi vârstă, academician (membru al Societăţii Academice Române) la 27 de ani, deputat la 30, ministru la 34 de ani. Dar această ascensiune n-a fost mereu lină şi nici scutită de grele

încercări, precum procesul care i-a fost intentat în urma calomniilor aduse de adversarii săi politici, care atrăseseră şi suspendarea lui din toate funcţiile în 1864, până când verdictul de achitare din anul următor avea să dovedească netemeinicia acuzaţiilor îndreptate împotriva lui.

Începuturile activităţii de critic literar ale lui Maiorescu stau sub semnul aceleiaşi despărţiri de generaţia anterioară. Spre deosebire de anii premergători revoluţiei de la 1848, când o nevoie acută de literatură originală îl făcea pe Heliade Rădulescu să adreseze apeluri entuziaste pentru scrieri româneşti, deceniul al şaptelea al secolului XIX ajunsese să cunoască o relativă afluenţă de poeţi şi prozatori, ale căror mijloace artistice erau adesea mult disproporţionate faţă de idealurile şi de pretenţiile lor. Se punea acum problema unei selectări a adevăratelor valori pe baza unor criterii estetice şi o asemenea sarcină îşi asumă Maiorescu. Adversarii de idei i-au numit depreciativ acţiunea *„critică judecătorească”*, întrucât studiile şi articolele lui nu analizează detaliat opera literară discutată, ci conţin mai mult sentinţe asupra ei. Acestea se întemeiază pe o vastă cultură, un gust artistic sigur şi pe impresionante intuiţii. Însuşi mentorul *Junimii* considera acest fel de critică (net afirmativă sau negativă) necesară doar acelei epoci de confuzie a valorilor, urmând ca modalităţile ei de realizare să se nuanţeze mai târziu, într-o viaţă literară în care marii scriitori vor fi ridicat nivelul artistic şi, implicit, vor fi făcut să sporească exigenţa publicului.

I s-a reproşat lui Maiorescu faptul că n-a consacrat mai mult timp literaturii, dar, atâta cât este, opera lui de critic marchează profund una dintre cele mai înfloritoare epoci din istoria literaturii române: perioada marilor clasici. Rolul *Junimii*, al lui Maiorescu însuşi, este legat de creaţia şi impunerea în conştiinţa publicului a unor scriitori ca Eminescu,
Creangă, Caragiale, Slavici, Duiliu Zamfirescu şi alţii.

Moare în 1917, fiind înmormântat la Cimitirul Bellu din Bucureşti.

JUNIMEA şi revista *CONVORBIRI LITERARE*

Societatea *Junimea* s-a înfiinţat în anul 1863, avându-i ca membrii fondatori pe Titu Maiorescu, Petre Carp, Vasile Pogor, Theodor Rosetti şi Iacob Negruzzi, recent întorşi de la studii din străinătate.

Societatea avea ca scop principal educarea şi culturalizarea publicului larg, astfel că membrii *Junimii* vor ţine mai multe şedinţe pentru această cauză.

Programul *Societaţii* cuprindea, printre altele, următoarele: toţi cetăţenii interesaţi de răspândirea culturii în România puteau face parte din ea; *Societatea* urma să aibă câte un corespondent în toate marile oraşe ale

ţării; orice carte de ştiinţă sau literatură, folositoare şcolilor, să fie tipărite şi distribuite fără bani.

O altă preocupare a *Junimii* era înfiinţarea unei tipografii, cu ajutorul căreia să tipărească operele cronicarilor mai vechi într-o nouă ediţie, dar şi publicarea unor manuale şcolare. Cu ajutorul acestei tipografii se mai dorea şi publicarea unei reviste lunare.

În toamna lui 1865, *Junimea* începuse să funcţioneze săptămânal, cuprinzând 28 de membri, având ca în anul 1875, aceasta să aibă 111 membri.

„Această societate eteroclită a izbutit performanţa de a face epocă în istoria literaturii şi a civilizaţiei româneşti. Meritul principal – ca diriguitor spiritual – îl are, se ştie, Maiorescu. Nu trebuie neglijat nici rolul – excepţional – al lui Vasile Pogor. Cultivat şi erudit până la extravaganţă, inteligent, spiritual, om de gust, sceptic prin temperament, Pogor este creatorul mitologiei Junimii, alcătuit din aceste mici tradiţii şi habtitudini intrate în legendă".

În anul 1867, Titu Maiorescu propune deschiderea unui mic *jurnal literar* în care să fie publicate scrierile citite şi discutate de *Societate*. Negruzzi intervine şi propune ca revista să se numească *Convorbiri literare,* lucru cu care ceilalţi membri au fost de acord. Maiorescu îl propune pe Iacob Negruzzi ca redactor al revistei, pe motiv că „cel ce a botezat-o trebuie s-o şi conducă". Astfel ia naştere una dintre cele mai prestigioase reviste din istoria literaturii române, ce avea să marcheze decisiv viaţa culturală din acea vreme, şi nu numai.

Revista *CONVORBIRI LITERARE*

La 1 martie 1867, la Iaşi, apare revista *Convorbiri literare*, ca bilunar în primă fază, Iacob Negruzzi fiind atât redactor şef, cât şi director al revistei. Titu Maiorescu este însă adevăratul lider spiritual al acesteia, *Convorbiri literare* impunându-se în viaţa literară şi cea publicistică timp de aproape trei decenii. Articolul – program, publicat în primul număr, de Iacob Negruzzi, apreciază momentul apariţiei revistei ca fiind unul extrem de favorabil în ceea ce priveşte reînvierea şi reînflorirea vieţii literare.

Aceste elemente reclamã înfiinţarea unei reviste care sã aibã scopul de a reproduce şi respãndi totu ce intrã în cercul ocupaţiunilor literare şi sciinţifice; de a supune unei critice serioase operele ce apăru din ori ce ramurã a sciinţei; de a da samã despre activitatea şi producerile societãţilor literare, în special a celei din Iaşi şi de a servi ca punctu de întilnire şi înfrãtire pentru autorii naţionali.

Sub numele de „Convorbiri Literare" va apare la doue septemãni o revistã în formatul stinsei „România Literarã". Începutul este modestu, dar

redacţiunea sperează cã va pute da în curendu acestei foi proporţiuni mai însemnate prin bine-voitorul concursu ce este în dreptu de a ascepta din partea tuturor autorilor Români."

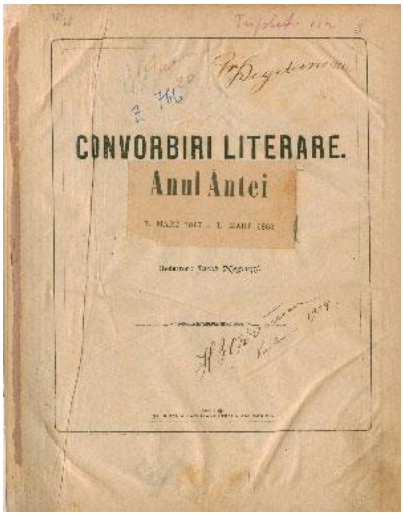

Primul număr al *Convorbirilor* se încheie cu un apel la autorii români, lansat de *Junimea,* în care li se aminteşte că *Societatea* are o tipografie proprie, care le este pusă la dispoziţia acestora, însă cu anumite condiţii. Revista reuşeşte să se impună spectaculos încă de la primele numere. Astfel, de la 300 de exemplare, tirajul ajunge în scurtă vreme până la 800 de exemplare, lucru care, pentru acea epocă, era un tiraj remarcabil.

La câteva luni după apariţia revistei, Iacob Negruzzi îi trimite lui Vasile Alecsandri (membru al Societăţii academic), în august 1867, o scrisoare prin care îi prezintă acestuia primele numere ale *Convorbirilor,* invitându-l astfel să devină colaborator. Alecsandri acceptă, trimiţând pentru început poezia *Tânăra creolă*, lucru ce dă strălucire revistei. Câteva zile mai târziu, poetul îi trimite o nouă scrisoare lui Negruzzi, cu poezia *Covrigarul,* ce este publicată în revistă. Această colaborare nu a însemnat că Vasile Alecsandri era un junimist, el căutând prin literatură să fie al unei ţări întregi, şi nu al unei singure formaţiuni, în acest caz al *Junimii*.

Accentul cade însă pe articolele critice şi estetice maioresciene cu studiul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, trecând la *Critica ortografiei lui Cipariu,* la atacul *În contra direcţiunii de astăzi în cultura română* (1868). Titu Maiorescu răspundea, astfel, unuia din punctele cuprinse în articolul – program: critica serioasă a operelor literare apărute, fapt ce va produce nemulţumirea unor autori precum Bolintineanu, Bolliac sau Alecsandri, ce se vor plânge în particular celorlalţi membrii ai Societăţii, din cauza atitudinii lui Maiorescu.

Majoritatea poeţilor români nu merită numele ce şi-l uzurpă; din producţiile lor se vede numai o fantezie seacă de imagini originale şi o inimă goală de simţiri adevărate, şi mai bine le-ar fi fost lor şi nouă, dacă niciodată nu ar fi luat pana în mână şi nu ar fi lăţit în public producţiile lor nedemne de limbajul muzelor, afirmă Titu Maiorescu cu privire la poeţii fără valoare.
Printre articolele lui Maiorescu ce apar în revistă se numără: *Despre poezia română* (1867), *În contra direcţiunii de astăzi* (1868), *Observaţiuni polemice* (1869), *Despre reforma învăţământ*ului *public* (1870),

Direcţia nouă (1871), *Direcţia nouă în poezia şi proza română* (1872). În 1876 apar *Aforismele pentru înţelepciunea în viaţă a lui Artur Schopenhauer*, traduse de Maiorescu; *În contra neologismelor* şi *Literatura română şi străinătatea* (1881), *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare* (1883), *Poeţi şi critici* (1886), *Eminescu şi poeziile lui* (1889), *Asupra personalităţii şi impersonalităţii poetului* (1890), *Oratori, retori şi limbuţi* (1897), *O rectificare literară* (1903) şi *Răspuns la discursul de recepţie al dlui Dumiliu Zamfirescu* (1903).

După 1871, membrii fondatori ai *Junimii,* sunt atraşi de politică, astfel că Titu Maiorescu devine deputat, apoi ministru, iar în 1874 se mută la Bucureşti, lucru ce-l face pe Iacob Negruzzi să creadă că *Junimea*, şi implicit revista, se vor desfiinţa. Maiorescu nu va renunţa însă la *Convorbiri literare* şi va continua să participe la şedinţele societăţii, de la Iaşi, astfel că revista îşi va continua apariţia.

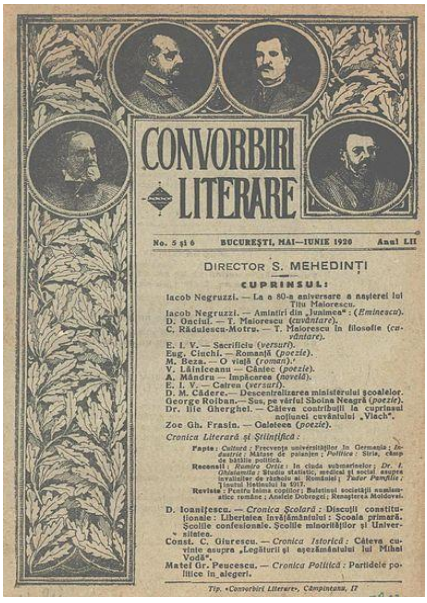
CONVORBIRI LITERARE

No. 5 şi 6 BUCUREŞTI, MAI—IUNIE 1920 Anul LII

DIRECTOR S. MEHEDINŢI

CUPRINSUL:

Iacob Negruzzi. — La o 80-a aniversare a naşterei lui Titu Maiorescu.
Iacob Negruzzi. — Amintiri din „Junimea" : (*Eminescu*).
D. Onciul. — T. Maiorescu (*cuvântare*).
C. Rădulescu-Motru. — T. Maiorescu în filosofie (*cuvântare*).
E. I. V. — Sacrificiu (*versuri*).
Eug. Ciuchi. — Romanţă (*poezie*).
M. Beza. — O viaţă (*roman*).
V. Lăinceanu — Cântec (*poezie*).
A. Mândru — Împăcarea (*novelă*).
E. I. V. — Cătrea (*versuri*).
D. M. Cădere. — Descentralizarea ministerului şcoalelor.
George Roiban. — Sus, pe vârful Sboina Neagră (*poezie*).
Dr. Ilie Gherghel. — Câteva contribuţii la cuprinsul noţiunei cuvântului „Vlach".
Zoe Gh. Frasin. — Caleteen (*poezie*).
Cronica Literară şi Ştiinţifică :
Fapte : Cultură ; Frecventa universităţilor în Germania ; Zilele de bătălie politică.
Reconstituirea : Numărătoarea ; In ziua submarinelor ; Dr. I. Ghiulamila ; Studiu statistic, medical şi social asupra invalizilor din războiul al Românieî ; Tudor Pamfilie ; Teatrul liberalilor în 1917.
Revista : Pentru binele copiilor ; Buletinul societăţii numismatice române ; Analele Dobrogei ; Romînirea Moldovei.
D. Ioanifescu. — *Cronica Şcolară :* Discuţii constituţionale : Libertatea învăţământului ; Şcoala primară. Şcolile confesionale. Şcolile minorităţilor şi Universitatea.
Const. C. Giurescu. — *Cronica Istorică :* Câteva cuvinte asupra „Logiturii şi aşezământului lui Mihai Vodă".
Matei Gr. Pencescu. — *Cronica Politică :* Partidele politice în alegeri.
Tip. «Convorbiri Literare», Câmpineanu, 17

Coperta revistei „Convorbiri literare" nr. 5-6, mai-iunie 1920

Publicarea pe prima pagină a poeziei *Epigonii*, scrisă de Mihai Eminescu, în 1870, marchează începutul unei noi etape, fapt pentru care Titu Maiorescu va scrie articolul *Direcţia nouă în poezia şi proza română,* în care-l va plasa pe poet în prim planul vremii. Acesta nu va lipsi de la întrunirile societăţii câtă vreme va sta la Iaşi. În numărul 4 din 15 aprilie 1870, numele lui Eminescu devine din ce în ce în ce mai cunoscut, după ce apare pe prima pagină alături de marele Alecsandri, afirmându-se cu poezia *Venere şi Madonă*. De acum şi până în 1887, când poetul părăseşte *Convorbirile literare,* pentru revista *Timpul*, va publica aici aproape toate versurile sale. Amintim câteva titluri publicate de-a lungul anilor în revistă: *Mortua est*, 1871, *Egipetul*, 1872, *Înger şi demon,* 1873, *Împărat şi proletar* (1874), *Făt-frumos din Tei,* 1875, *Povestea codrului,* 1878, *O, mamă…* în 1880, *Scrisoarea I, Scrisoarea II, Scrisoarea III, Scrisoarea IV* , 1881 şi *Doină* în 1883. În 1884 revista *Convorbiri literare* îi publică douăzeci şi una de poezii din volumul de la Socec. Continuă publicarea poeziilor în revistă, astfel în 1885 va apărea *Sara pe deal, La Steaua* în 1886, *De ce nu-mi vii* şi *Kamadeva* în 1887.

Un alt mare clasic al literaturii române care va publica în revistă este Ioan Slavici, care este îndrumat de Eminescu înspre literatură şi scris. Astfel, în

1871 apare debutează în *Convorbiri literare* cu comedia ţărănească în două acte – *Fata de bilău*, urmând să mai publice şi alte nuvele şi poveşti, influenţate de lumea satului de la acea vreme. Este recomandat publicului larg de însuşi Eminescu: *E, înainte de toate, un autor pe deplin sănătos în concepţie*; *fiecare din chipurile care trăiesc şi se mişcă în nuvele sale e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori ale satului, ci au fondul sufletesc al poporului și gândesc și simt ca el,* spune Eminescu în *Novele din popor de Ioan Slavici*, apărute în numărul 59 al revistei *Timpul*. Colaborarea lui Slavici cu revista va continua până în 1881, când acesta va pleca la *Timpul*. Va mai fi prezent în paginile revistei cu piesa de teatru *Gaspar Grațiani* (în 1881) şi cu „o bucată de proză" *Norocul* în 1892).

În anul 1875 Ion Creangă este adus la *Junimea* tot de Eminescu, urmând a publica în revistă *Soacra cu trei nurori* şi *Capra cu trei iezi*, între 1875 şi 187. În 1878 vor fi publicate operele *Ivan Turbincă, Povestea lui Harap Alb* şi *Povestea unui om leneş*. Printre ultimele creaţii cu care Creangă se va remarca în revistă se află poezia *Cinci pâini* (1883) şi povestea *Moş Ion Roată* (1885).

Ion Luca Caragiale este un alt reprezentant de seamă al literaturii române, ale cărui opere vor apărea în Convorbiri literare. Colaborarea acestuia cu *Junimea* începe în anul 1877 când, în octombrie-noiembrie i se publică comedia *O noapte furtunoasă*. Cea mai fructuoasă perioadă a carierei sale, cea de dramaturg, coincide cu activitatea la *Convorbiri literare,* între 1879 şi 1890 – când se publică drama în doua acte *Năpasta.* Colaborarea cu revista va înceta în anul 1892, după o conferinţă susţinută la Ateneu cu titlul *Gâște și gâște literare*, împotriva societăţii.

Poetul Alexandru Vlahuţă este un alt colaborator important al *Convorbirilor literare,* acesta începând activitatea la revistă în anul 1880, atunci când îi apar primele poezii, pe care le semnează doar cu iniţiale. După doar cinci ani, legătura cu Convorbiri va înceta, în toamna anului 1885 urmând a fi publicate ultimele versuri, cu excepţia poeziei *Nu știu… e melancolia*, apărută în numărul jubiliar din 1892.

Timp de şase ani, între 1890–1896, scriitorul I. Brătescu Voineşti va publica în paginile revistei nuvele şi schiţe, dar şi versuri, în care se dorea antieminescianist. Acesta îl caracterizează pe mentorul revistei, Titu Maiorescu, ca fiind un suflet bun şi duios, cu toate că sub aparenţa inteligenţei lui sclipitoare era o fire rece*. O carte cubică, de aur masiv și ermetic închisă; cubică spre a nu se putea răsturna, de aur spre a nu rugini, ermetic închisă spre a nu pătrunde într-însa nici un bob de praf, așa părea Maiorescu; când însă deschideai cutia găseai într-însa o comoară de duioșie despre care nimeni nu a vorbit până acum*.

Merită, cu siguranţă, să-i amintim şi pe colaboratorii credincioşi revistei încă de la naşterea acesteia, care vor rămâne în istoria literară, cu toate că nu sunt la fel de cunoscuţi precum le-a fost talentul. Printre aceştia se regăsesc poeţii Samson Bodnărescu şi Miron Pompiliu, ambii buni prieteni şi admiratori ai lui Eminescu; poetele Matilda Cugler Poni şi Veronica Micle, sau prozatorul Leon Negruzzi. La revistă vin să publice şi scriitori ca G. Creţianu şi G. Sion, primul trimiţând câteva două poezii în anul 1867 şi câteva fabule, trei ani mai târziu, continuând să frecventeze şedinţele societăţii în următoarele două decenii.

Convorbirile literare se bucură şi de colaborarea unor distinşi oameni de ştiinţă, printre care Al. I. Odobescu, fondatorul uneia dintre cele mai bune reviste româneşti din secolul XIX, *Revista română,* anterioară *Convorbirilor*, care se aliază cu *Junimea* împotriva exagerărilor latinizate.

Îi mai amintim pe Vasile Conta – filosof, Alexandru Lambor – lingvist, sau istoricul şi sociologul A. D. Xenopol. Un alt nume important care va colabora cu revista este cel al marelui istoric Nicolae Iorga.

Vor exista însă şi colaboratori care vor părăsi revista, dar şi atacând-o.

Unul dintre aceştia era Petre Grădişteanu, fondatorul *Revistei contimporane*, un duşman al *direcţiei nouă,* şi care nu va ezita să-l atace pe Mihai Eminescu, din cauza unor conflicte personale.

Printre membrii fondatori ai revistei se regăsesc o mulţime de doctori în drept sau filosofie, formaţi în universităţile germane, motiv pentru care vor fi acuzaţi de înclinaţii germanofile de duşmanii *Junimii*. Astfel, teoreticianul Maiorescu e doctor în filosofie la Giessen şi licenţiat în drept la Paris. Teoreticienii politici junimişti sunt şi ei doctori, după cum urmează: Petre Carp, în drept la Bonn, Theodor Rosetti, doctor în drept la Berlin, redactorul Iacob Negruzzi, tot în drept, dar la Heidelberg, în timp ce Vasile Pogor este doctor în drept la Paris.

Convorbiri literare se va preocupa şi de folclor, datorită unor cunoscuţi culegători de literatură populară, dintre care îi amintim: Simion Florea Marian, G. Dem. Theodorescu, Teodor Burada, Scipione Bădescu, Gregore Sima, Elena Sevastos, V. Alesiu, sau Iosef Bută.

După 1884, multe dintre numele grele ale revistei se vor îmbolnăvi, aşa cum a fost cazul lui Mihai Eminescu sau Ion Creangă, astfel că vă începe şi declinul acesteia, dar mai ales cu mutarea ei la Bucureşti, în anul 1885. Însuşi Maiorescu spunea în 1890 că *Junimea* aparţine de acum trecutului: *„Junimea din Iaşi a fost, şi acum putem spune vorbi de ea ca de un lucru trecut, o adunare privată de iubitori ai literaturii şi ai ştiinţei, de iubitori sinceri”*. Avea să mai apară în două etape scurte, dar fără prea mare succes, între 1900–1907 şi 1907–1921.

De precizat faptul că noua serie a revistei *Convorbiri literare* apare din

ianuarie 1996 la Iaşi, lunar, la fiecare 20 ale lunii, cu 48 de pagini, având ca editor Uniunea Scriitorilor din România. Redactor şef este în prezent Cassian Maria Spiridon.

TITU MAIORESCU
Eminescu şi poeziile lui
(fragment)

Tânăra generaţie română se află astăzi sub influenţa operei poetice a lui Eminescu. Se cuvine dar să ne dăm seama de partea caracteristică a acestei opere şi să încercăm totodată a fixa individualitatea omului care a personificat în sine cu atâta strălucire ultima fază a poeziei române din zilele noastre. (…)

I. Care a fost personalitatea poetului?

Viaţa lui externă e simplă de povestit, şi nu credem că în tot decursul ei să fi avut vreo întâmplare din afară mai însemnată asupra lui. Ce a fost şi ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie fiinţă încât să-l fi abătut vreun contact cu lumea de la drumul său firesc.(…)

Ceea ce caracterizează mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu este o aşa de covârşitoare inteligenţă, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-şi întipărise vreodată nu-i mai scapă (nici chiar în epoca alienaţiei declarate), încât lumea în care trăia el după firea lui şi fără nici o silă era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce şi le însuşise şi le avea pururi la îndemână. Grijile existenţei nu l-au cuprins niciodată în vremea puterii lui intelectuale; când nu câştiga singur, îl susţinea tatăl său şi-l ajutau amicii. (.)

II. Înţelegând astfel personalitatea lui Eminescu, înţelegem totdeodată una din părţile esenţiale ale operei sale literare: bogăţia de idei, care înalţă toată simţirea lui (căci nu ideea rece, ci ideea emoţională face pe poet), şi vom vedea în chiar pătrunderea acestei bogăţii intelectuale până în miezul cugetărilor poetului puterea mişcătoare care l-a silit să creeze pentru un asemenea cuprins şi forma exprimării lui să îndeplinească astfel cerinţele unei noi epoci literare. Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturii europene de astăzi. Cu neobosita lui Stăruinţă de a ceti, de a studia, de a cunoaşte, el îşi înzestra fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică şi modernă. (…) Acel cuprins ideal al culturii omeneşti nu era la Eminescu un simplu material de erudiţie străină, ci era primit şi asimilat în chiar individualitatea lui intelectuală. Deprins astfel cu cercetarea adevărului, sincer mai întâi de toate, poeziile lui sunt subiectiv adevărate nu numai atunci când exprimă o intuiţie a naturei sub formă descriptivă, o simţire de amor uneori veselă,

adeseori melancolică, ci şi atunci când trec peste marginea lirismului individual şi îmbrăţişează şi reprezintă un simţământ naţional sau umanitar.

De aici se explică în mare parte adânca impresie ce a produs-o opera lui asupra tuturor. (...)

Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneşte prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui, şi forma limbii naţionale, care şi-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării româneşti.

TEXT ŞI INTERPRETARE

1. Citiţi textul de mai sus şi reţineţi imaginea pe care o construieşte T. Maiorescu personalităţii şi gândirii lui Eminescu în studiul critic ***Eminescu şi poeziile lui.***

2. Scrieţi un eseu, în care să prezentaţi personalitatea lui Eminescu, aşa cum este definită de Titu Maiorescu, prin următoarele elemente caracteristice:

a) capacitatea sa intelectuală deosebită;

b) forţa, modernitatea şi amplitudinea gândirii sale;

c) setea de cunoaştere, orientată deopotrivă spre culmea universală şi spre cea naţională;

d) forţa modelatoare a geniului său, amploarea influenţei sale asupra culturii româneşti moderne.

3. Argumentaţi că Titu Maiorescu reprezintă momentul de început al criticii în sens larg, cultural, şi în sens restrâns, literar.

4. Prezentaţi aspectele activităţii de critic literar a lui Titu Maiorescu şi numiţi titlurile articolelor şi studiilor sale cele mai importante.

5. Analizaţi activitatea junimistă în ansamblu şi demonstraţi prin ce aspecte această experienţă junimistă oferă şi astăzi garanţiile unui adevărat model de cultură.

ÎMBOGĂŢIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

Aforizme maioresciene

1. *Oare pârâul de munte ar fi aşa de limpede şi de voios, dacă n-ar fi rece?*
2. *Păstrează-ţi emoţiile pentru lucrurile ce merită.*

   Arta vieţii? Rezervă, discreţiune, cumpătare, în genere negaţiune şi în rezumat, abnegaţiune.
3. *Păzeşte-te a doua zi după succes.*

4. *Cu cât cugetarea se poate exprima mai iute şi mai exact, cu atât limba e mai bună.*
5. *Cuvintele sunt un element naţional. Spiritul naţional al acestei limbi stă în partea ei spirituală, în înţelesul specific al cuvântului ei.*

EMINESCU – ULTIMUL MARE ROMANTIC

MIHAI EMINESCU
(1850 – 1889)

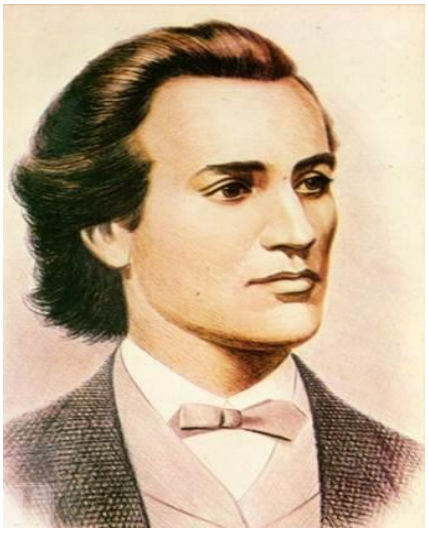

„Eminescu este omul deplin al culturii române." ***Constantin Noica***

Mihai Eminescu s-a născut la Botoşani la 15 ianuarie 1850. Este al şapte-lea din cei 11 copii ai căminarului Gheorge Eminovici, provenit dintr-o familie de ţărani români din nordul Moldovei şi al Ralucăi Eminovici, născută Iuraşcu, fiică de stolnic din Joldeşti. Îşi petrece copilăria la Botoşani şi Ipoteşti, în casa părintească şi prin împrejurimi, într-o totală libertate de mişcare şi de contact cu oamenii şi cu natura. Această stare o evocă cu adîncă nostalgie în poezia de mai târziu (*„Fiind băiat..."* sau *„O, rămâi"*). Între 1858 şi 1866, urmează cu intermitenţe şcoala la Cernăuţi. Termină clasa a IV-a clasificat al cinci-lea din 82 de elevi după care face 2 clase de gimnaziu. Părăseşte şcoala în 1863, revine ca privatist în 1865 şi pleacă din nou în 1866. Între timp, e angajat ca funcţionar la diverse instituţii din Botoşani (la tribunal şi primărie) sau pribegeşte cu trupa Tardini–Vlădicescu.

1866 este anul primelor manifestări literare ale lui Eminescu. În ianuarie moare profesorul de limba română Aron Pumnul şi elevii scot o broşură, *Lăcrămioarele învăţăceilor gimnazişti*, în care apare şi poezia *La mormântul lui Aron Pumnul* semnată M.Eminovici. La 25 februarie / 9 martie pe stil nou debutează în revista „*Familia*", din Pesta, a lui Iosif Vulcan, cu poezia *De-aş avea*. Iosif Vulcan îi schimbă numele în Mihai Eminescu, adoptat apoi de poet şi, mai tîrziu, şi de alţi membri ai familiei sale. În acelaşi an îi mai apar în *Familia* încă 5 poezii.

Din 1866 până în 1869, pribegeşte pe traseul Cernăuţi-Blaj-Sibiu-Giurgiu -Bucureşti. De fapt, sunt ani de cunoaştere prin contact direct a poporului,

Mihai Eminescu, bustul poetului, Putna, România, sculptor Oscar Han, 1926

a limbii, a obiceiurilor şi a realităţilor româneşti. A intenţionat să-şi continue studiile, dar nu-şi realizează proiectul. Ajunge sufleor şi copist de roluri în trupa lui Iorgu Caragiali apoi sufleor şi copist la Teatrul Naţional unde îl cunoaşte pe I.L.Caragiale. Continuă să publice în *Familia*, scrie poezii, drame (Mira), fragmente de roman *Geniu pustiu*, rămase în manuscris; face traduceri din germană.

Între 1869 şi 1862 este student la Viena. Urmează ca auditor extraordinar Facultatea de Filozofie şi Drept, dar audiază şi cursuri de la alte facultăţi. Activează în rîndul societăţilor studenţeşti, se împrieteneşte cu Ioan Slavici; o cunoaşte la Viena pe Veronica Micle; începe colaborarea la *Convorbiri Literare*; debutează ca publicist în ziarul *Albina* din Pesta.

Între 1872 şi 1874 este student la Berlin. Junimea îi acordă o bursă cu condiţia să-şi ia doctoratul în filozofie. Urmează cu regularitate două semestre, dar nu se prezintă la examene.

Se întoarce în ţară, trăind la Iaşi între 1874–1877. E director al Bibliotecii Centrale, profesor suplinitor, revizor şcolar pentru judeţele Iaşi şi Vaslui, redactor la ziarul *Curierul de Iaşi* . Continuă să publice în *Convorbiri Literare*. Devine bun prieten cu Ion Creangă pe care îl introduce la Junimea. Situaţia lui materială este nesigură; are necazuri în familie; este îndrăgostit de Veronica Micle.

În 1877 se mută la Bucureşti, unde pînă în 1883 este redactor, apoi redactor–şef la ziarul *Timpul*. Desfăşoară o activitate publicistică excepţională, tot aici i se ruinează însă sănătatea. Acum scrie marile lui poeme *Scrisorile*, *Luceafărul* etc.

În iunie 1883, surmenat, poetul se îmbolnăveşte grav, fiind internat la spitalul doctorului Şuţu, apoi la un institut pe lângă Viena. În decembrie îi apare volumul *Poezii*, cu o prefaţă şi cu texte selectate de Titu Maiorescu (e singurul volum tipărit în timpul vieţii lui Eminescu). Unele surse pun la îndoială boala lui Eminescu şi vin şi cu argumente în acest sens.

În anii 1883–1889 Eminescu scrie foarte puţin sau practic deloc. Se stinge din viaţă în condiţii dubioase şi interpretate diferit în mai multe surse la 15 iunie 1889 (15 iunie, în zori – ora 3) în casa de sănătate a doctorului Şuţu. E înmormîntat la Bucureşti, în cimitirul Bellu; sicriul e dus pe umeri de patru elevi de la Şcoala Normală de Institutori.

În „*Viaţa lui Mihai Eminescu*" *(1932*), G. Călinescu a scris aceste

emoţionate cuvinte despre moartea poetului: „*Astfel se stinse în al optulea lustru de viaţa cel mai mare poet, pe care l-a ivit şi-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie şi peste locul îngropării sale va răsării pădure sau cetate, şi câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-şi strângă toate sevele şi să le ridice în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor sale*".

EPIGONII

Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci şi senine
Şi în jur parcă-mi colindă dulci şi mândre primăveri,
Sau văd nopţi ce-ntind deasupră-mi oceanele de stele,
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,
Cu izvoare-ale gândirii şi cu râuri de cântări.

Văd poeţi ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, Mumulean glas de durere,
Prale firea cea întoarsă, Daniil cel trist şi mic,
Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic.

Liră de argint, Sihleanu, – Donici cuib de-nţelepciune,
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lunge ori coarnele de la cerb;
Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toţi, s-au dus cu toate pe o cale ne'nturnată.
S-a dus, finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb.

Eliad zidea din visuri şi din basme seculare
Delta biblicelor sunte, profeţiilor amare,
Adevăr scăldat în mite, sfinx pătrunsă de-nţeles;
Munte cu capul de piatră de furtune detunată,
Stă şi azi în faţa lumii o enigmă n'explicată
Şi vegheaz-o stâncă arsă dintre nouri de eres.

Bolliac cânta iobagul ş-a lui lanţuri de aramă;
L-ale ţării flamuri negre Cârlova oştirea cheamă,
În prezent vrăjeşte umbre dintr-al secolilor plan;
Şi ca Byron, treaz de vântul cel sălbatic al durerii,
Palid stinge-Alexandrescu sunta candel-a sperării,
Descifrând eternitatea din ruina unui an.

Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă,
Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă –
Viaţa-i fu o primăvară, moartea-o părere de rău;
Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
Şi din liră curgeau note şi din ochi lacrimi amare
Şi astfel Bolintineanu începu cântecul său.

Mureşan scutură lanţul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorţită,
Cheamă piatra să învie ca şi miticul poet,
Smulge munţilor durerea, brazilor destinul spune,
Şi bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deşteptării noastre, semnelor vremii profet.

Iar Negruzzi şterge colbul de pe cronice bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvăţaţilor mireni;
Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăveşte din nou, iarăşi pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

Ş-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr şi ferice,
Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,
Ce cu basmul povesteşte – veselul Alecsandri,
Ce-nşirând mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi când o cântă pe Dridri.

Sau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe,
Cu zâmbirea de vergină, cu glas blând, duios, încet,
El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele,
O aşează-n tron de aur, să domnească lumi rebele,
Şi iubind-o fără margini, scrie: „visul de poet”.

Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte,
Visul apelor adânce şi a stâncelor cărunte,
Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal,
El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune,

El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune,
El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ştefan cel Mare, zimbrul sombru şi regal.

Dimitrie Ţichindeal

Cezar Bolliac

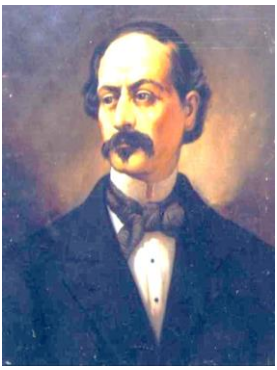

Dimitrie Bolintineanu

Iară noi? noi, epigonii?... Simţiri reci, harfe zdrobite,
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măşti râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;
Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază;
În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;
Voi credeaţi în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!

Şi de-aceea spusa voastră era sunt㠼i frumoasă,
Căci de minţi era gândită, căci din inimi era scoasă,
Inimi mari, tinere încă, deşi voi sunteţi bătrâni.
S-a întors maşina lumii, cu voi viitorul trece;
Noi suntem iarăşi trecutul, fără inimi, trist şi rece;
Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Voi, pierduţi în gânduri sunte, convorbeaţi cu idealuri;
Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri,
Căci al nostru-i sur şi rece – marea noastră-i de îngheţ,
Voi urmaţi cu răpejune cugetările regine,
Când, plutind pe aripi sunte printre stelele senine,
Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergéţi.

Cu-a ei candelă de aur palida înţelepciune,
Cu zâmbirea ei regală, ca o stea ce nu apune,
Lumina a vieţii voastre drum de roze semănat.
Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră,
Ce la vântul cald ce-o mişcă cântări molcome respiră;
Ochiul vostru vedea-n lume de icoane un palat.
Noi? Privirea scrutătoare ce nimica nu visează,
Ce tablourile minte, ce simţirea simulează,
Privim reci la lumea asta – vă numim vizionari.
O convenţie e totul; ce-i azi drept mâine-i minciună;

Aţi luptat luptă deşartă, aţi vânat ţintă nebună,
Aţi visat zile de aur pe-astă lume de amar.

„Moartea succede vieţii, viaţa succede la moarte”,
Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte;
Oamenii din toate cele fac icoană şi simbol;
Numesc sunt, frumos şi bine ce nimic nu însemnează,
Împărţesc a lor gândire pe sisteme numeroase
Şi pun haine de imagini pe cadavrul trist şi gol.

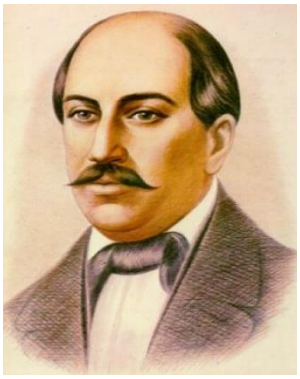

Costache Negruzzi

Lord Byron

Vasile Alecsandri

Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită
Unor lucruri n'existente; carte tristă şi-ncâlcită,
Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra.
Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,
Voluptos joc cu icoane şi cu glasuri tremurate.
Strai de purpură şi aur peste ţărâna cea grea.

Rămâneţi dară cu bine, sunte firi vizionare,
Ce făceaţi valul să cânte, ce puneaţi steaua să zboare,
Ce creaţi o altă lume pe-astă lume de noroi;
Noi reducem tot la pravul azi în noi, mâini în ruină,
Proşti şi genii, mic şi mare, sunet, sufletul, lumină, –
Toate-s praf... Lumea-i cum este... şi ca dânsa suntem noi.

1870, 15 august

CONSIDERAŢII GENERALE

Pentru Mihai Eminescu, poezia reprezintă un mod profund de existenţă, de cunoaştere a lumii şi a universului şi de aceea scriitorul a reflectat asupra problemelor esenţiale ale artei scrisului. Multe din lucrările lui au ca temă

anume condiţia scriitorului, scrisul şi arta poetică *(Epigonii, Criticilor mei, ScrisoareaII, Iambul, Eu nu cred nici în Iehova, Numai poetul, În zadar în colbul şcolii).*

În poezia *Epigonii* Eminescu face o antiteză între oamenii de cultură din timpul său şi precursori, pe care îi vede mai demni şi mai aproape de viaţa societăţii. Iar opera lor este autentică şi profundă, răspunzând multor probleme cu care se confruntă contemporanii lui Eminescu. În viziunea poetului, creaţia artistică autentică poate fi realizată doar prin profunzimea şi sinceritatea sentimentelor, prin trăiri plenare, capabile să declanşeze emoţii şi stări de spirit înălţătoare, precum şi mecanisme universale de cunoaştere a vieţii.

Poezia a fost publicată în revista *Convorbiri literare* din 15 august 1870. Ea are o construcţie antitetică, reprezentând o panoramă a valorilor literare, şi este compusă din două unităţi mari:

a) trecutul – *Când privesc zilele de aur a scripturilor române*… şi

b) prezentul – *simţiri reci, harfe zdrobite*…

Ideea generală şi titlul poeziei au fost preluate din romanul scriitorului german Karl Immermann, care este o operă satirică la adresa generaţiei lipsite de talent şi valoare. Asemenea idei au mai fost exprimate şi de Aron Pumnul în *Lepturariul* său. Poezia *Epigonii* este o artă poetică, o profesiune de credinţă, fiindcă exprimă, în mod artistic, principii estetice şi idei despre artă. Referindu-se la poezia *Epigonii*, criticul literar Titu Maiorescu menţionează: *„Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturii europene de astăzi… Cunoscător al filozofiei, în special a lui Platon, Kant şi Schopenhauer, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând ştiinţa celor publicate până astăzi din istoria şi limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-şi formeze înalta abstracţiune care în poeziile lui ne deschide aşa de des orizontul fără margini al gândirii omeneşti"*. Iar eminescologul George Muntean afirmă că „timbrul de nuanţe mitologice în care se face evocarea epocii de aur a literaturii române, precum şi câteva caracterizări izolate de scriitori, trădează idei cardinale în gândirea poetului: Heliade îi apare profetic, uriaş plutind într-o atmosferă de mit şi de eres; Alexandrescu este văzut ca poet al disperării, al ruinării timpului şi este apropiat de Byron; Mureşanu este profetul neamului; Negruzzi reprezintă dragostea pentru trecut; Bolintineanu – durerea, iar Alecsandri este preţuit pentru aspecte multiple din activitatea lui".

Poezia ***Epigonii*** aparţine etapei vieneze a creaţiei eminesciene, fiind o *artă poetică* (specie a genului liric care concretizează un ansamblu de trăsături care compun viziunea despre lume şi viaţă a unui scriitor, despre menirea lui în univers, despre misiunea artei sale).

REȚINEȚI!

Epigon – scriitor de valoare minoră, care imită mișloacele de expresie specifice unui mare scriitor, unui curent sau școli literare de prestigiu.

Termenul a fost împrumutat din literatura germană. Eminescu considera drept epigoni generația poeților contemporani, lipsiți de credință în puterea artei lor, lipsiți de idealuri, în comparație cu scriitorii din generația precedentă.

Epigonism – stare de dependență a unor scriitori față de înaintașii iluștri; lipsit de originalitate.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Structură și compoziție

1. Evidențiați modul de structurare a poemului ***Epigonii*** de Mihai Eminescu.

2. Prezentați, pe scurt, prima parte a poemului, având în vedere:

a) viziunea poetului asupra trecutului;
b) literatura înaintașilor – tărâm de basm, evocat metaforic;
c) plasticitatea comparației „limba ca un fagure de miere”;
d) evocarea scriitorilor din trecut printr-o operă reprezentativă.

3. Arătați procedeul comozițional aflat la baza poemului ***Epigonii***.

4. Prezentați atitudinea poetului față de creația epigonilor.

5. Desprindeți, din finalul poeziei, ideea concepției poetului despre *creația literară*, în antiteză cu definirea *cugetării.*

Stil și limbaj artistic

1. Identificați figurile de stil din versurile referitoare la literatura înaintașilor.

2. Desprindeți, din strofele celei de-a doua părți a poemului, sintagme cu sens figurat, care au menirea să sugereze o schimbare a viziunii.

3. Comentați efectul expresiv al imaginilor poetice prin care Eminescu definește poezia.

4. Dați exemple de alte opere eminesciene în care antiteza să constituie procedeul compozițional principal.

5. Ilustrați, prin versuri corespunzătoare din operă, modul în care tonul poeziei este susținut de unele aspecte de limbaj și sintaxă poetică.

6. Notați în caiete epitetele ce însoțesc substantivele: *zile, visări, primăveri, oceanul, râuri, dumbravă.*

7. Completaţi perechea de antonime pe care se bazează construcţia poeziei:

a) trecutul glorios / .....
b) vizionarismul înaintaşilor / .....
c) valoare / .....
d) admiraţie / .....
e) elogiu / .....

8. Redactaţi un text în care să vorbiţi despre limbajul aristic al poemului ***Epigonii*** de Mihai Eminescu.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiţi integral poemul ***Epigonii*** de Mihai Eminescu şi realizaţi un comentariu literar al acestuia.
2. Scrieţi un eseu pe tema *Epigonii de azi* (în baza poemului citit mai sus).
3. Aduceţi două argumente prin care să susţineţi că Eminescu se consideră epigon.
4. Alcătuiţi o compunere pe tema: *„Eminescu şi societatea de azi.”*

SCRISOAREA I

Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare,
Căci perdelele-ntr-o parte când le dai, şi în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simţim ca-n vis pe toate.

Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Şi gândirilor dând viaţă, suferinţele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Şi câţi codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!

Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Câte ţărmuri înflorite, ce palate şi cetăţi,
Străbătute de-al tău farmec ţie singură-ţi arăţi!
Şi în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le priveşti!
Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac...
Deşi trepte osebite le-au ieşit din urna sorţii,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta şi geniul morţii;
La acelaşi şir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
Unul caută-n oglindă de-şi buclează al său păr,
Altul caută în lume şi în vreme adevăr,
De pe galbenele file el adună mii de coji,
A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj;
Iară altu-mparte lumea de pe scândura tărăbii,
Socotind cât aur marea poartă-n negrele-i corăbii.
Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate şi socoate
Şi de frig la piept şi-ncheie tremurând halatul vechi,
Îşi înfundă gâtu-n guler şi bumbacul în urechi;
Uscăţiv aşa cum este, gârbovit şi de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub fruntea-i viitorul şi trecutul se încheagă,
Noaptea-adânc-a veciniciei el în şiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Aşa el sprijină lumea şi vecia într-un număr.

Pe când luna străluceşte peste-a tomurilor bracuri,
Într-o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,
La-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă,
Pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă,
Când nu s-ascundea nimica, deşi tot era ascuns...
Când pătruns de sine însuşi odihnea cel nepătruns.
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
N-a fost lume pricepută şi nici minte s-o priceapă,
Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază,
Dar nici de văzut nu fuse şi nici ochi care s-o vază.
Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,
Şi în sine împăcată stăpânea eterna pace!...

Dar deodat-un punct se mişcă... cel întâi şi singur. Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!...
Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii...
De-atunci negura eternă se desface în făşii,
De atunci răsare lumea, lună, soare şi stihii...
De atunci şi până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
Şi în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viaţă de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru muşunoaie de furnici;
Microscopice popoare, regi, oşteni şi învăţaţi
Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi;
Muşti de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i şi-nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într-a veciniciei noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ţine încă...
Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al nefiinţei universul cel himeric...

În prezent cugetătorul nu-şi opreşte a sa minte,
Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte;
Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist şi roş
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoşi,
Cum planeţii toţi îngheaţă şi s-azvârl rebeli în spaţ'
Ei, din frânele luminii şi ai soarelui scăpaţi;
Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit,
Ca şi frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
Timpul mort şi-ntinde trupul şi devine vecinicie,
Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
Şi în noaptea nefiinţii totul cade, totul tace,
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...
.....
Începând la talpa însăşi a mulţimii omeneşti
Şi suind în susul scării pân' la frunţile crăieşti,
De a vieţii lor enigmă îi vedem pe toţi munciţi,

Făr-a şti să spunem care ar fi mai nenorociţi...
Unul e în toţi, tot astfel precum una e în toate,
De asupra tuturora se ridică cine poate,
Pe când alţii stând în umbră şi cu inima smerită
Neştiuţi se pierd în taină ca şi spuma nezărită -
Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor ei sau ce gândesc?...
Ca şi vântu-n valuri trece peste traiul omenesc.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...
Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?
Nemurire, se va zice. Este drept că viaţa-ntreagă,
Ca şi iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
„De-oi muri – îşi zice-n sine – al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură şi l-or duce mai departe,
De a pururi, pretutindeni, în ungherul unori crieri
Şi-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!”
O, sărmane! ţii tu minte câte-n lume-ai auzit,
Ce-ţi trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
Prea puţin. De ici, de colo de imagine-o făşie,
Vreo umbră de gândire, ori un petec de hârtie;
Şi când propria ta viaţă singur n-o ştii pe de rost,
O să-şi bată alţii capul s-o pătrunză cum a fost?
Poate vrun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite aşezat şi el, un brac,
Aticismul limbii tale o să-l pună la cântari,
Colbul ridicat din carte-ţi l-o sufla din ochelari
Şi te-o strânge-n două şiruri, aşezându-te la coadă,
În vro notă prizărită sub o pagină neroadă.
Poţi zidi o lume-ntreagă, poţi s-o sfarămi... orice-ai spune,
Peste toate o lopată de ţărână se depune.
Mâna care-au dorit sceptrul universului şi gânduri
Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scânduri...
Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare...
Iar deasupra tuturora va vorbi vrun mititel,
Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el

Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te aşteaptă.
Ba să vezi... posteritatea este încă şi mai dreaptă.
Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subţire

Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,
C-ai fost om cum sunt şi dânşii... Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. Şi prostatecele nări
Şi le umflă orişicine în savante adunări
Când de tine se vorbeşte. S-a-nţeles de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege,
Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înţelege...
Dar afară de acestea, vor căta vieţii tale
Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale –
Astea toate te apropie de dânşii... Nu lumina
Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele şi vina,
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Într-un mod fatal legate de o mână de pământ;
Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.
.....
Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
Cum revarsă luna plină liniştita ei splendoare!
Şi din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate;
Amorţită li-i durerea, le simţim ca-n vis pe toate,
Căci în propria-ne lume ea deschide poarta-ntrării
Şi ridică mii de umbre după stinsul lumânării...
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,

Şi câţi codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când pluteşti pe mişcătoarea mărilor singurătate,

Şi pe toţi ce-n astă lume sunt supuşi puterii sorţii
Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii!

CONSIDERAŢII GENERALE

Seria celor cinci ***Scrisori*** publicate în 1881. Din februarie până în septembrie, cu excepţia ***Scrisorii V***, apărută fragmentar în 1886 şi integral post-mortem, face parte din opera de maturitate artistică a lui Mihai Eminescu.

Scrisorile au fost publicate în Convorbiri literare şi alcătuiesc un ciclu de poeme unitare prin tematică şi modalitate artistică. Motivul central al ***Scrisorilor*** îl constituie soarta omului de geniu în raport cu timpul în care trăieşte şi cu societatea meschină, superficială,incapabilă să înţeleagă aspiraţiile spre ideal.

Iniţial *Scrisorile* s-au numit *Satire*, însă Titu Maiorescu le-a schimbat titlul. Ca specie literară, scrisoarea a fost abordată încă de Horaţiu. În literatura română această specie fusese cultivată de Grigore Alexandrescu şi Costache Negruzzi.

Scrisoarea I este un poem filozofic, de factură romantică, care ilustrează condiţia omului de geniu, în ipostaza savantului, în raport cu timpul şi societatea în care trăieşte, dar şi cu posteritatea. Eminescu surprinde două tablouri imense – Geneza şi Stingerea Universului.

Sursele filozofice care stau la baza poemului le constituie filozofia indiană şi lucrarea *Poemul naturii* de Lucreţiu, precum şi mitologia populară românească privind facerea lumii.

Scrisoarea I este un poem cosmogonic şi o meditaţie filozofică despre spaţiu şi timp, despre existenţă, dar şi o satiră cu accente elegiace privind soarta nefericoită a omului de geniu în societatea contemporană în raport cu veşnicia. Compoziţional ***Scrisoarea I*** este structurată în cinci tablouri, construite simetric şi armonios. Tabloul întâi ilustrează cadrul nocturn reprezentat de Lună ca astru tutelar, stăpână a Universului şi, în acelaşi timp, martor al faptelor ce sunt săvârşite de oameni pe pământ.

Tabloul al doilea accentuează ideea că Luna este „stăpâna mării” şi, fiind martoră a tot ce se întâmplă pe pământ, meditează asupra problemelor omenirii. Tot în acest tablou Eminescu sugerează ideea egalităţii oamenilor şi creionează portretul savantului care simbolizează superioritatea omului de geniu, fiind preocupat de problemele grave ale Universului şi de descoperirea tainelor acestuia.

Tabloul al treilea este o cosmogonie în care Eminescu meditează asupra naşterii lumii, dar şi a pierii ei. Geneza Universului îl preocupă pe poet care cugetă asupra începuturilor lumii prin persoana savantului.

Tabloul al patrulea are ca idee principală relaţia dintre omul de geniu şi posteritate, devenind în acest mod o satiră usturătoare la adresa societăţii superficiale în care trăieşte. Eminescu îşi exprimă dispreţul faţă de neputinţa acesteia de a se ridica deasupra intereselor mărunte şi meschine. Poetul stigmatizează şi posteritatea care fa vi preocupată mai ales de biografia neinteresantă şi banală a omului de geniu,fiind incapabilă să se ridice la nivelul perceperii operei acestuia.

Tabloul al cincilea ne creează impresia unui epilog în care poetul revine la motivele iniţiale: sub stăpânirea atotputernică a lunii se desfăşoară spectacolul unde sunt figuranţi natura eternă şi umanitatea efemeră. În Universul ilustrat prin aceleaşi elemente ca şi la începutul poemului, oamenii sunt muritori, sunt supuşi destinului – idee filozofică ce se constutuie parcă într-o concluzie a poeziei şi a existenţei întregii umanităţi: *„Şi pe toţi ce-n astă lume sunt supuşi puterii sorţii / Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii”.*

Limbajul artistic al ***Scrisorii I*** este specific liricii eminesciene şi este construit din modalităţi originale, inedite atât ce priveşte lexicul, cât şi prozodia şi figurile de stil. Eminescu îmbină reuşit limbajul popular cu cel intelectual. Viziunea lui Eminescu asupra lumii este realizată prin antiteză, figură de stil specifică romantismului.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Citiţi integral textul poemului. Discutaţi primele şase versuri în care poetul redă imaginea timpului. Explicaţi sintagmele *„lunga timpului cărare”* şi *„o vecie întreagă”.*

2. Luna este invocată în calitatea ei de astru omniprezent, Eminescu extinzând puterea dominatoare de la elementul acvatic la întreaga lume. Ce rol are introducerea motivului lunii?

3. Explicaţi semnificaţia versului *„Unul e în toţi, tot astfel precum una în toate”.* Argumentaţi-vă răspunsul.

4. Care sunt sursele de inspiraţie ale ***Scrisorii I***? În ce lucrări eminesciene mai apare motivul lunii?

5. Încercaţi să daţi o definiţie geniului (în accepţiunea lui Eminescu), având în vedere următoarele observaţi: geniul se defineşte prin capacitatea de a armoniza raţiunea cu fantezia, el este întruparea putinţei de a se adânci în contemplarea ideilor eterne, sustrăgându-se astfel imperiului voinţei.

Structură şi compoziţie

1. Delimitaţi tablourile poetice care structurează poemul ***Scrisoarea I***.

2. Formulaţi şi înscrieţi în caiete ideile principale ce se desprind din fiecare tablou. Motivaţi-vă răspunsul.

3. Delimitaţi cele patru momente distincte din poem, care evocă gândurile bătrânului dascăl (evoluţia Universului, începând cu clipele de dinainte de Geneză şi până la Stingere). Identificaţi în cadrul lor două-trei idei poetice.

4. Care credeţi că este rolul readucerii în prim-plan a imaginii lunii în finalul poemului?

5. Identificaţi cele două categorii umane (puse în antiteză), împreună cu determinativele lor. Explicaţi semnificaţia lor.

6. Extrageţi din text versurile care reiau ideea că omul e muritor, indiferent că aparţine tipului activ, supus voinţei de a trăi, sau celui contemplativ.

Stil şi limbaj artistic

1. Explicaţi pe baza cărei figuri de stil este construit în poem portretul bătrânului dascăl.

2. Identificaţi imaginile poetice care sugerează ideea deşertăciunii gloriei postume. Analizaţi-le.

3. Identificaţi şi explicaţi semnificaţia elementelor de satiră din ***Scrisoarea I.***

4. Prezentaţi termenii structurii antitetice a poemului.

5. Analizaţi ***Scrisoarea I*** din punct de vedere al limbajului artistic şi al versificaţiei.

6. Prin ce elemente expresive este exprimată interferenţa dintre eul liric şi meditaţia rece, distantă asupra lumii?

7. Identificaţi figurile de stil principale din poem şi explicaţi efectul poetic al prezenţei lor în context.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Încadraţi poemul ***Scrisoarea I*** în una din temele fundamentale ale creaţiei eminesciene. Redactaţi un text în care să abordaţi această problemă.

2. Explicaţi pasajul dedicat Prezentului din perspectiva ideii lui Schopenhauer a „lumii ca reprezentare”.

3. Comentaţi poemul ***Scrisoarea I***, relevând:

a) prezentarea concepţiei romantice a lui Mihai Eminescu asupra omului de geniu;

b) tema şi structura poemului;

c) raportul omul de geniu – societatea.

4. Scrieţi un eseu, pornind de la următorul aforism eminescian: *„Timpul e moarte, spaţiul e luptă şi mişcarea e suferinţă*”.

GLOSSĂ

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi şi nouă toate;
Ce e rău şi ce e bine
Tu te-ntreabă şi socoate;
Nu spera şi nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.

Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ţine toate minte
Şi ar sta să le asculte?...
Tu aşează-te deoparte,
Regăsindu-te pe tine,
Când cu zgomote deşarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăn-a gândirii
Înspre clipa ce se schimbă
Pentru masca fericirii,
Ce din moartea ei se naşte
Şi o clipă ţine poate;
Pentru cine o cunoaşte
Toate-s vechi şi nouă toate.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul şi pe patru,
Totuşi tu ghici-vei chipu-i,
Şi de plânge, de se ceartă,
Tu în colţ petreci în tine
Şi-nţelegi din a lor artă
Ce e rău şi ce e bine.

Viitorul şi trecutul
Sunt a filei două feţe,
Vede-n capăt începutul
Cine ştie să le-nveţe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnicie
Te întreabă şi socoate.

Căci aceloraşi mijloace
Se supun câte există,
Şi de mii de ani încoace
Lumea-i veselă şi tristă;
Alte măşti, aceeaşi piesă,
Alte guri, aceeaşi gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera şi nu ai teamă.

Nu spera când vezi mişeii
La izbândă făcând punte,
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte;
Teamă n-ai, căta-vor iarăşi
Între dânşii să se plece,
Nu te prinde lor tovarăş:
Ce e val, ca valul trece.

Cu un cântec de sirenă,
Lumea-ntinde lucii mreje;
Ca să schimbe-actorii-n scenă,
Te momeşte în vârteje;
Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă.

Mihai Eminescu

"Oamenii nu se deosebesc atat prin ceea ce zic, cat prin ceea ce fac."

De te-ating, să feri în laturi,
De hulesc, să taci din gură;
Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
Dacă ştii a lor măsură;
Zică toţi ce vor să zică,
Treacă-n lume cine-o trece;
Ca să nu-ndrăgeşti nimică,
Tu rămâi la toate rece.

Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă;
Ce e val, ca valul trece,
Nu spera şi nu ai teamă;
Te întreabă şi socoate
Ce e rău şi ce e bine;
Toate-s vechi şi nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.

CONSIDERAŢII GENERALE

Poezia ***Glossă*** a apărut în 1883, în volumul ***Poezii***, îngrijit de Titu Maiorescu, această creaţie fiind cea mai reuşită dintre cele patru variante scrise de poet. Sursele de inspiraţie ce stau la baza poeziei sunt filozofia antică hindusă, în cadrul căreia există motivul lumii ca un teatru, vechile scrieri româneşti, între care *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie,* poemul *Viaţa lumii* a lui Miron Costin, dar şi ideile filozofice ale lui Schopenhauer, conform cărora lumea este un teatru, iar omul este o fiinţă oarbă şi ademenitoare.

Glossa lui Mihai Eminescu este o poezie gnomică, ceea ce înseamnă că este o poezie care conţine maxime, sentinţe, sfaturi morale. Maxima este un enunţ concis şi exprimă un principiu etic, o normă de conduită, fiind sinonimă cu aforismul şi sentinţa.

Tema poeziei este un cod etic al omului superior, care oferă învăţăminte oamenilor pe baza autocunoaşterii şi experienţei sale filozofice. Poezia este, de asemenea, o cugetare filozofică pe un ton senteţios, conţinând adevăruri universal valabile, deci incontestabile. Maximele, sentinţele sunt scurte şi lapidare, concise şi exprimate de un singur vers. Poezia este de factură clasică prin obiectivitatea superioară, prin detaşare faţă de frământările existenţei umane, pline de orgolii, ambiţii, prefăcătorii. Tema filozofică a ***Glossei*** este condiţia omului în raport cu timpul. Structural poezia este alcătuită din zece strofe, fiecare strofă având câte opt versuri, ceea ce evidenţiază forma fixă a glosei. Prima strofă a poeziei este considerată strofa nucleu. Primul vers semnifică trecerea ireversibilă a timpului, iar celelalte – ideea că viaţa omului este trecătoare, iar timpul este efemer pentru om. În strofele a doua – a noua, poetul explică şi valorifică ideea că viaţa este o scenă, lumea este un teatru, iar oamenii sunt actori, adevăr valabil de mii de ani. Ultima strofă este strofa-temă, scrisă în ordinea inversă a versurilor, căpătând profunzimi filozofice prin faptul că, în enumerarea maximelor, se porneşte de la un precept esenţial pentru existenţa umană, şi anume de la raţiune, care trebuie să guverneze omul în

întreaga sa viaţă. Prin conţinut, poezia ***Glossă*** de Mihai Eminescu este o poezie filozofică, ce exprimă adevăruri gnoseologice, etice şi morale. Poetul abordează problema cunoaşterii/autocunoaşterii prin analiza raportului eu – lume, de aici şi caracterul pronunţat filozofic, reuşind performanţa de a exprima, graţie unei veritabile forţe de esenţializare şi generalizare, adevăruri universale.

REȚINEȚI!

Glossa – poezie cu formă fixă, cu un conţinut filozofic, în care fiecare vers din prima strofă este comentat în câte o strofă ulterioară, aceasta încheindu-se cu versul respectiv. Ultima strofă reia prima strofă în ordine inversă.

Glosa a fost iniţial compusă de poeţii de la curte a regilor Spaniei, la sfârşitul secolului al XIV-lea şi începutul secolului al XV-lea. În structura tradiţională a glosei intră două părţi distincte:

- prima parte a poeziei, denumită *cabeza* (cap, în limba spaniolă), avea puține versuri, de regulă patru, sau un catren extras dintr-o poezie a unui poet renumit. Ulterior, s-au acceptat şi versuri ale unor poeţi mai puţin cunoscuți, sau chiar versuri proprii. Prima parte (*la cabeza*), denumită şi *mote* (motto) sau *text*, are adesea formă de *redondilla*.
- partea a doua este *glosa* propriu-zisă, adică o „glosare”, prin interpretarea sau explicarea textului din prima parte.

Regula iniţială descria glosa ca având în partea a doua patru strofe cu câte zece versuri (*décima*), în care cele patru versuri ale primei strofe erau folosite, succesiv, ca al zecelea vers al fiecărei strofe de zece versuri.

În plus, versul al şaselea şi al nouălea trebuie să rimeze cu al zecelea, preluat din prima strofă. Numărul de silabe, metrica şi rima versurilor rămân la discreţia poetului.

Deşi la origine, glosa avea formă fixă, unii poeţi şi-au luat libertatea de a modifica formatul. În loc de zece versuri, strofele proprii aveau uneori 4, 5 sau 8 versuri, sau erau scrise în vers alb. Există şi variante în care primul vers al fiecărei strofe (preluate din textul original) se repetă ca ultim vers, adăugat ca refren. Alte variante schimbă locul versului preluat din prima parte, aşezându-l primul, ultimul, sau în mijlocul strofei.

Poetul şi editorul portughez Garcia de Resende (1470–1536) a publicat în 1516, sub titlul *Cancioneiro Geral*, o compilaţie a poeziei de curte din Portugalia, de la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea, în care forma de glosă apare sub denumirea de *mote e glosa* (motiv şi glosare), cunoscută şi ca *poesia obrigada a mote* (poezie legată de motiv).

Una din regulile de bază descrise de Garcia de Resende, este citarea obligatorie a poetului de la care a fost preluat motivul, acesta fiind identificat ca *mote alheio* (motiv străin).

În 1591, poetul spaniol Vicente Gómez Martínez-Espinel (1550–1624) definea *glosa* ca pe o formă poetică octosilabică, în care un catren este reluat la sfârşitul fiecăreia din strofele următoare, de zece versuri (pl. *décimas*), fiecare strofă reprezentând un comentariu al catrenului precedent.

O descriere amănunţită a glosei ne-a rămas de la Juan Díaz Rengifo, în lucrarea sa *Arte Poetica Española* (1592: Cap. XXXVI: 41). Între altele, el scrie că prima parte poate avea unul, două sau patru versuri, care poartă în ele un concept sentenţios. În *glosa de mote*, versul final al fiecărei strofe repetă versul iniţial al poemului.

În spaniolă, glosa mai este denumită şi *Retruécano* (joc de cuvinte), reprezentând un comentariu al unor cuvinte scrise, de obicei, de altcineva. Este obligatorie menţionarea autorului versurilor luate ca bază pentru „comentariile" din partea a doua.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Identificaţi patru teme şi motive eminesciene, prezente în poezia ***Glossă***.

2. Citiţi cu atenţie fiecare vers al primei strofe. Cum este perceput timpul în poemul dat?

3. Daţi o explicaţi ideii că speranţa şi teama sunt inutile în această lume.

4. Ce rol atribuiţi substantivelor „mişeii" şi „nătărăii"? Cum se încadrează aceşti termeni în ansamblul limbajului utilizat?

5. Prin ce se exprimă caracterul înşelător al lumii şi din ce anume se deduce el?

6. Care ar fi soluţia eminesciană privind existenţa?

7. Extrageţi din text versurile prin care se exprimă ideea că meditaţia filozofică poate feri de dezamăgire fiinţa umană.

8. Detaşarea şi izolarea recomandate devin act de acuzare a agresivităţii lumii sau formă de apărare împotriva ei? Comentaţi.

9. Este evident că geniul se situează aici pe poziţia cunoaşterii rostului lumii şi a esenţelor ei, prin detaşare. Care este efectul acestei detaşări?

10. Ultima strofă este un act de reflectare în oglindă a primei strofe. Ce semnificaţie atribuiţi acestei dispuneri în oglindă?

11. Care este raportul dintre „bine" şi „rău" în lume, în concepţia poetului?

Structură şi compoziţie. Stil şi limbaj

1. Comentaţi poezia ***Glossă*** din punct de vedere al structurii şi compoziţiei.

2. Explicaţi în ce constă scenariul formal al *glosei*.

3. Consideraţi că există vreo legătură între aspectul formal al acestei poezii şi sensul de *notă explicativă* al termenului *glosă*? Argumentaţi.

4. Care este timpul verbal utilizat de poet în prima strofă? De ce foloseşte acest timp?

5. Explicaţi folosirea persoanei a doua în formularea sentinţelor din strofa iniţială. Justificaţi utilizarea persoanei a doua în strofele de mijloc ale poemului.

6. În ceea ce priveşte limbajul utilizat, gradul de expresivitate al acestuia, ce impresie vă produce textul la prima lectură? Argumentaţi.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Demonstraţi că poemul ***Glossă*** este o poezie cu formă fixă.

2. Începând cu strofa a IV-a, poemul dezvoltă motivul lumii ca teatru. Motivul este întâlnit în literatura universală la Shakespeare şi Goethe.

La Eminescu, regizorul suprem este Voinţa universală, acea forţă oarbă ce mişcă resorturile existenţei umane. De ce credeţi că aici se recomandă ipostaza de spectator?

3. Argumentaţi ideea că ***Glossa*** este o „*satiră acoperită*".

4. Scrieţi un eseu, prin care să demonstraţi că poezia ***Glossă*** reprezintă un cod etic al omului superior. Veţi avea în vedere următoarele idei: cunoaşterea de sine/detaşarea/conştiinţa zădărniciei actelor umane şi a lumii/contemplaţia.

5. Explicaţi titlul poemului ***Glossă*** de Mihai Eminescu.

LIRICA DE DRAGOSTE

Mihai Eminescu este, în esenţa creaţiei sale, un romantic şi de aceea în opera sa lirica de dragoste ocupă un rol principal. Dragostea şi natura sunt două elemente prezente în poezia eminesciană, elemente ce se întrepătrund, completându-se reciproc. Poezia eminesciană de dragoste cuprinde două faze ale creaţiei poetului: exprimarea sentimentului şi erotica. Prima fază, aşa-zisă naturistă, redă imaginea luminoasă, optimistă a dragostei, momentele fericite se asociază cu un cadru al naturii car se află în deplină armonie cu stările sufleteşti ale poetului ***Dorinţa, Lacul, Sara pe deal, O, rămâi...*** A doua etapă a poeziei de dragoste este definită de profunzimea filozofică a acestui sentiment, ceea ce dă creaţiilor din această perioadă melancolie, tristeţe, scepticism, provocate de dezamăgirea eroului

liric aflat mereu în căutarea idealului în dragoste. Eminescu visează la o dragoste pură, sinceră, ideală, totală, reciprocă şi veşnică, menită să ducă la atingerea absolutului. Cântând femeia blondă, cu ochii albaştri, gingaşă, poetul a vrut să se apropie de un chip real, luat din folclorul românesc. Natura, în creaţia poetului, are rolul de a reflecta starea sufletească a eroului liric, asociindu-se cu multe alte teme: trecerea timpului, dragostea, copilăria şi condiţia destinului uman.

DORINŢA

Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Şi în braţele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ţi desprind din creştet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei şedea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ţi cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braţ încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

CONSIDERAŢII GENERALE

Publicată în 1876, împreună cu alte poezii înrudite ca viziune şi sentiment, ***Dorinţa*** marchează o cotitură în creaţia poetului, determinând

lirica de dragoste a lui Eminescu. Ca specie, poezia ***Dorinţa*** este un mic poem pastoral, în genul idilei clasice, complicat în spirit romantic prin intensitatea visului de dragoste. Poetul aspiră spre o iubire împlinită, proiectând pe fundalul unei naturi feerice o poveste de dragoste ideală, în care gesturile se împletesc într-un ritual al înţelegerii şi armoniei depline.

În poezia ***Dorinţa*** dragostea nu este o realitate, ci o aspiraţie spre împlinire prin iubire.

Poezia are o organizare liniară, fiind o succesiune de cinci tablouri. Fiecare strofă fixează o secvenţă dintr-o idilă cu ceremonial stereotip, alcătuit din acelaşi lanţ de fapte erotice: o chemare în codru, o imagine a aşteptării, alta a întâlnirii, jocul gesturilor de tandreţe, apoi somnul şi visul în acord cu mişcarea naturii. Formal, poezia are o alcătuire epistolară, prin odulaţiile de adresare şi prin prezenţa verbelor şi a pronumelor sau adjectivelor pronominale de persoana întâi şi a doua singular şi persoana întâi plural. Timpul şi modul verbelor (viitor indicativ, conjunctiv prezent).

În realizarea tablourilor Eminescu se remarcă printr-o mare precizie a desenului verbal. Detaliile reliefează aspectul particular, inconfundabil al peisajului sau al schiţei de portret. În strofa întâi, de exemplu, care este o chemare, imaginea codrului se constituie doar din trei elemente: izvorul care tremură pe prund(personificare), prispa cea de brazde (metaforă), crengi plecate (metonimie). Ele sunt suficiente prin efectul lor figurat pentru a reliefa înfăţişarea cadrului fizic.

La fel procedează poetul şi în strofa a doua, unde suita de verbe (*să alergi, să cazi, să desprind, să ridic*) nuanţează puternic mişcarea, dar o şi individualizează.

În ultimele două strofe imaginea se completează cu detalii care conferă naturii o notă umană, meditativă. Această interferenţă de planuri, om-natură, ne îngăduie să descoperim ideea poetului, substratul filozofic al imaginii sale. *Codrul bătut de gânduri* (personificare cu valoare metaforică) pare o fiinţă ce a ajuns să reflecteze asupra semnificaţiei poveştii de dragoste pe care o tăinuieşte: perechea, izolată în spaţiul lui ocrotitor, este un simbol mitic al perpetuării vieţii.

Comuniunea om-natură, pentru care pledează Eminescu în majoritatea poeziilor de dragoste, este o modalitate de a nega fatalitatea omului ca fiinţă trecătoare. Natura este veşnică şi, aspirând prin contemplaţie la o contopire organică cu ea, omul caută o cale de acces spre eternitate.

Poezia ***Dorinţa*** are o naturaleţe a exprimării cu totul excepţională, are trăsături care reprezintă semne ale maturităţii artistice eminesciene. Poetul nu face abuz de figuri de stil, dar nici nu le elimină; ele apar dintr-o mare putere de asociere a cuvintelor, care ne tulbură prin noutate şi efect, intrând firesc în ţesătura frazelor şi contribuind la creşterea expresivităţii poetice.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Structură şi compoziţie

1. Reconstituiţi, cu versuri potrivite, aspectul şi problematica fiecărui tablou din poezia ***Dorinţa.***

2. Demonstraţi că poezia citită mai sus este un mic poem pastoral de factură romantică.

3. Identificaţi imaginile vizuale prin care poetul realizează cele cinci tablouri în această poezie.

4. Recitiţi poezia şi identificaţi cuvintele-cheie din fiecare strofă. Motivaţi-vă răspunsul.

5. Realizaţi un scurt comentariu al poeziei ***Dorinţa*** în care să prezentaţi structura şi compoziţia acestei opere.

Stil şi limbaj artistic

1. Identificaţi versurile prin care poetul conferă naturii o notă umană, meditativă. Comentaţi-le.

2. Justificaţi folosirea în poezie a modulaţiilor de adresare (imperativul „vino").

3. Selectaţi figurile de stil prin care poetul construieşte imaginea codrului.

4. Selectaţi verbele din textul poeziei. Identificaţi timpul şi modul la care sunt aceste verbe. Ce marchează ele?

5. Selectaţi şi comentaţi metaforele din poezie.

6. Analizaţi poezia din punct de vedere al prozodiei.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Demonstraţi că poezia ***Dorinţa*** este definitorie pentru viziunea lui Eminescu.

2. Caracterizaţi într-un mic eseu specificul naturii eminesciene.

FLOARE–ALBASTRĂ

– Iar te-ai cufundat în stele
Şi în nori şi-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieţii mele.

În zadar râuri în soare
Grămădeşti-n a ta gândire
Şi câmpiile asire
Şi întunecata mare;

Veronica Micle, n. 22 aprilie 1850, Năsăud; d. 3 august 1889, Văratec) a fost o poetă română.

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vârful lor mare –
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica.

– Hai în codrul cu verdeaţă,
Und-izvoare plâng în vale,
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreaţă.

Acolo-n ochi de pădure,
Lângă balta cea senină
Şi sub trestia cea lină
Vom şedea în foi de mure.

Şi mi-i spune-atunci poveşti
Şi minciuni cu-a ta guriţă,
Eu pe-un fir de romaniţă
Voi cerca de mă iubeşti.

Şi de-a soarelui căldură
Voi fi roşie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ţi astup cu dânsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o ştie,
Căci va fi sub pălărie –
Ş-apoi cine treabă are!

Când prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ţinea de subsuoară,
Te-oi ţinea de după gât.

Pe cărare-n bolţi de frunze,
Apucând spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,

Dulci ca florile ascunse.
Şi sosind l-al porţii prag,
Vom vorbi-n întunecime:
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi eşti drag?

Înc-o gură – şi dispare...
Ca un stâlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!
. . . . . .
Şi te-ai dus, dulce minune,
Ş-a murit iubirea noastră –
Floare-albastră! floare-albastră!...
Totuşi este trist în lume!

CONSIDERAŢII GENERALE

Poezia are la bază motivul literar al florii albastre, întâlnit la romanticii europeni pentru a ilustra sentimentul de dragoste sau chipul iubitei, precum şi tendinţa de proiectare a iubirii în infinit. Deşi nu s-a găsit nicăieri o însemnare făcută de Eminescu despre împrumutarea acestui motiv literar, George Călinescu susţine că este imposibil ca poetul român să nu fi avut cunoştinţă de existenţa acestuia în literatura germană, cu care a intrat în contact în timpul studiilor la Viena şi Berlin. Motivul florii albastre se întâlneşte la poetul german Novalis şi semnifică împlinirea iubirii ideale după moarte, într-o altă lume. În literatura italiană, în poezia lui Leopardi, motivul florii albastre sugerează puritatea iubirii şi candoarea iubitei.

La Eminescu, motivul florii albastre semnifică aspiraţia spre iubirea ideală posibilă, proiectată în viitor, dar şi imposibilitatea împlinirii cuplului, idee îmbogăţită de poet cu accente filozofice profunde privind incompatibilitatea a două lumi diferite din care fac parte cei doi îndrăgostiţi. O altă interpretare, pe care critica românească a dat-o acestui motiv literar, este aceea a florii de nu-mă-uita – simbol al credinţei autohtone că dragostea rămâne mereu în amintirea şi în sufletul omului îndrăgostit.

Poezia ***Floare albastră*** face parte din tema dragostei şi a naturii, dar spre deosebire de alte poezii de dragoste, această creaţie este îmbogăţită cu profunde idei filozofice care vor căpăta desăvârşire în poemul ***Luceafărul***.

Tema poeziei este romantică atât prin sursele de inspiraţie menţionate, prin motivul central, prin concepţia eminesciană despre soarta omului de geniu, cât şi prin destinul nefericit al iubirii în lumea comună. Ideea poetică

exprimă tristeţea şi nefericirea poetului pentru neputinţa împlinirii cuplului iubirii. Poezia este alcătuită din patru secvenţe lirice, două ilustrând monologul liric al iubitei, iar celelalte două – monologul liric-filozofic al poetului.

Primele trei strofe exprimă monologul iubitei, care începe prin situarea iubitului într-o lume superioară, o lume metafizică, semnificând un portret al omului de geniu. El meditează asupra unor idei superioare, semnificative prin câteva elemente ce simbolizează cultura, cunoaşterea, istoria, măreţia, tainele şi geneza universului ca sugerare a înălţimii spirituale la care simte şi gândeşte geniul: *„câmpiile asire”, „întunecata mare”, „piramidele învechite”.* Iubita îl cheamă în lumea reală, îndemnându-l să abandoneze lumea ideatică, oferindu-i fericirea terestră: *„Nu căta în depărtare/Fericirea ta, iubite!”*

Strofa a patra este monologul liric al poetului, în care se accentuează superioritatea preocupărilor şi a gândirii sale, prevestind finalul poeziei.

Următoarea secvenţă poetică, monologul liric al iubitei, începe printr-o chemare a iubitului în mijlocul naturii, ale cărei elemente specifice liricii eminesciene (lacul, codrul, izvorul, văile, stâncile, prăpăstiile) sunt în armonie desăvârşită cu stările îndrăgostiţilor. Jocul dragostei este prezent şi în această poezie, ca şi în celelalte poezii eminesciene.

Ultimele două strofe constituie monologul liric al poetului, încărcat de profunde idei filozofice. Uimirea poetului pentru frumuseţea şi perfecţiunea fetei este sugerată de superlativul adjectivelor folosite şi sugerează miracolul pe care îl trăise poetul în visul său pentru iubita ideală. Punctele de suspensie aflate înaintea ultimei strofe îndeamnă la meditaţie privind împlinirea iubirii ideale, perfecte, ce nu poate fi realizată. Ultimul vers *„Totuşi este trist în lume”,* exprimă tristeţea fiinţei umane în faţa veşniciei timpului, a frumuseţii ce nu poate fi cucerită şi a deznădejdii de a atinge culmile inaccesibile.

Floare albastră este nu numai o poezie de dragoste, ci şi o meditaţie cu rezonanţă asupra aspiraţiei către absolut în dragoste, întrucât Eminescu suprapune peste tema erotică tema timpului, care este motivul fundamental al întregii sale creaţii romantice.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Comentaţi valoarea simbolică a titlului poeziei Floare albastră de Mihai Eminescu, insistând asupra cromaticii epitetului din sintagma *„floare albastră*”.

2. Comentaţi rolul reflecţiilor poetului din strofa a patra, reluate în strofa

finală, în delimitarea celor două ipostaze (planul ideal; planul real) între care se poate produce ruptura inevitabilă.

3. Delimitaţi secvenţele poeziei şi stabiliţi eventuale relaţii între ele.

4. Care sunt elementele care sugerează infinitul în poezia ***Floare albastră***?

5. Analizaţi, succesiv, argumentele fetei îndrăgostite aduse în faţa iubitului său pentru a-l convinge de sinceritatea sentimentului ei de dragoste.

6. Comentaţi relaţia natură-iubire aşa cum apare ea în acest poem, având în vedere viziunea eminesciană care pune în opoziţie natura cosmică cu iubirea.

7. Ce rol are concluzia cu nuanţă de sentinţă privitoare la tristeţea din lume? Argumentaţi.

Structură şi compoziţie

1. Evidenţiaţi modul de structurare a poeziei pe cele două planuri principale:

a) fascinaţia cunoaşterii intelectuale;

b) atracţia existenţei terestre.

2. Selectaţi, din structura poeziei, cele două tonalităţi deosebite:

a) Modul de exprimare a poetului, folosind conversaţia, limbajul dialectal şi intim al invitării la viaţa reală, limba simbolurilor vieţii, proprie convorbirilor zilnice;

b) Lumea de idei a eternităţii.

3. Comentaţi compoziţia şi structura poeziei ***Floare albastră.***

Stil şi limbaj artistic

1. Diferenţa *El-Ea* este marcată în text printr-o opoziţie spaţială. Numiţi termenii aflaţi în opoziţie.

2. Ce semnificaţie atribuiţi repetiţiei *„Floare-albastră, floare-albastră”* din strofa finală?

3. Selectaţi versurile ce imprimă limbajului poeziei un aspect direct, familial.

4. Explicaţi sensurile create prin inversiune în sintagmele: *„de-aur părul”,* „albastra-mi dulce floare”.

5. Selectaţi şi comentaţi comparaţiile din textul poeziei.

6. Ce rol are utilizarea diminutivului *„mititica*”?

7. Identificaţi caracteristicile lexicale sau gramaticale ale următoarelor cuvinte sau construcţii şi explicaţi funcţia lor stilistică: *„guriţa”, „cerca”, „nime”, s-a fi ivit”, „cui ce-i pasă că-mi eşti drag*?”.

8. Încercaţi să alcătuiţi câteve strofe pornind de la ideea din poezie.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Interpretaţi, într-un eseu structurat de tip analitic, sensurile multiple ale motivului romantic al florii albastre, particularizat în creaţia eminesciană.
2. Pornind de la concluzia finală a poeziei „*Totuşi este trist în lume*", demonstraţi, într-o compoziţie de sinteză, că această creaţie lirică depăşeşte specia idilei, integrându-se şi meditaţiei filozofice pe tema raportului între condiţiile omului de geniu şi împlinirea pur omenească.
3. Încadraţi poezia ***Floare albastră*** în una din temele fundamentale ale liricii eminesciene.

SARA PE DEAL

Sara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc, stele le scapără-n cale,
Apele plâng, clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m-aştepţi tu pe mine.

Luna pe cer trece-aşa sfântă şi clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ţi-e plină.

Nourii curg, raze-a lor şiruri despică,
Streşine vechi casele-n lună ridică,
Scârţâie-n vânt cumpăna de la fântână,
Valea-i în fum, fluiere murmură-n stână.

Şi osteniţi oameni cu coasa-n spinare
Vin de la câmp; toaca răsună mai tare,
Clopotul vechi umple cu glasul lui sara,
Sufletul meu arde-n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuţeşte;
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbeşte:
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă,
Ore întregi spune-ţi-voi cât îmi eşti dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
Şi surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. - Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viaţa lui toată?

CONSIDERAŢII GENERALE

Poezia ***Sara pe deal*** constituie una din capodoperele eminesciene, care a generat numeroase comentarii şi studii ale criticilor literari şi ale filozofilor. Poezia a fost scrisă la Viena în 1871–1872, având titlul iniţial *Ondina*, şi a fost publicată abia în 1885, în revista Convorbiri literare, de aceea ea se încadrează în prima etapă a poeziei de dragoste, ceea dominată de optimism, în care imaginea iubitei este luminoasă.

Sara pe deal este o idilă-pastel, o poezie construită cu elemente descriptive de natură şi sentimentul dragostei. Tema poeziei o constituie aspiraţia poetului pentru o dragoste ideală, o poveste de dragoste ce are loc într-un cadru natural rustic. Ideea poetică ilustrează intensitatea dragostei, dorinţa celor doi îndrăgostiţi de a fi fericiţi prin trăirea deplină a sentimentului, fapt ce înalţă dragostea la nivelul valorilor cosmice, cu profunde accente filozofice. Titlul poeziei este specific pastelului şi ilustrează locul şi timpul în care urmează să se manifeste dragostea.

Din punct de vedere al structurii, poezia este alcătuită din 6 strofe, care redau câteva tablouri: în primele patru strofe predomină elemente ale Cosmosului, iar în ultimele două strofe se intensifică accentele de idilă, finalul fiind impresionant prin valoarea absolută pe care o are dragostea, în numele căreia poetul este gata să ofere sacrificiul deplin.

Armonia dintre planul uman şi planul naturii realizată de Eminescu prin personificări – figură de stil ce domină în poezie. Comparaţiile, metaforele, epitetele dau sentimentul de iubire, sensibilitate, emoţie, frumuseţe interioară şi intensifică trăirile.

Sugestive sunt, de asemenea, imaginile vizuale şi cele auditive specifice pastelului, a căror îmbinare perfectă compun un tablou natural emoţionant.

Sara pe deal devine un simbol spaţio-temporal al originarului, o matrice

arhaică în care e sugerată o luminozitate în care spaţiul celest şi cel terestru comunică.

Poem de tinereţe, *Sara pe deal* este construit pe o temă fundamentală a creaţiei eminesciene – iubirea, înscriindu-se între puţinele creaţii în care sentimentul determină împăcare cu sine şi intrare în consonanţă cu întregul univers.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Recitiţi individual poemul ***Sara pe deal***. Observaţi că el este construit pe două mişcări paralele care se intersectează: trecerea serii în noapte şi apropierea celor doi îndrăgostiţi. Realizaţi o statistică prin care se va releva alcătuirea strofelor având în vedere cele două planuri: natură – iubire.

2. Identificaţi trei elemente ale corespondenţei natural-uman şi comentaţi semnificaţia acestora.

3. Încercaţi să atribuiţi o semnificaţie generală ceremonialului erotic prezent în poezie şi realizat prin puritatea gesturilor şi cufundarea în somn.

4. Identificaţi imaginile vizuale şi pe cele auditive şi aşezaţi-le în două coloane separate. Ce observaţii puteţi face în legătură cu aspectul cromatic al descrierii?

5. Încadraţi poezia ***Sara pe deal*** într-una din temele fundamentale ale creaţiei lui Eminescu. Justificaţi încadrarea prin relevarea a două-trei particularităţi ale textului.

Stil şi limbaj artistic

1. Recitiţi poezia. Explicaţi folosirea cuvintelor arhaice şi a dialectelor. Argumentaţi rolul lor în descrierea peisajului nocturn.

2. Identificaţi imaginile auditive şi cele vizuale din poezie.
Explicaţi-le.

3. Observaţi insistenţa asupra adjectivului „vechi” *(„streşine vechi”, „clopotul vechi”, „vechiul salcâm”).* Ce semnificaţie atribuiţi acestui epitet în contextele în care el apare?

4. Urmăriţi la nivelul verbelor din ultimele două strofe frecvenţa formelor de viitor. Cum apreciaţi faptul că întregul episod al întâlnirii stă sub semnul posibilului?

5. Datele pastelului trimit către conturarea a două spaţii:
a) Spaţiul terestru – axat pe două niveluri (unul imaginat de vale-sat, reprezentând zona existenţei comune, şi celălalt imaginat de deal-salcâm, zona dragostei); b) Spaţiul cosmic (cerul).

6. Selectaţi elementele corespunzătoare fiecărui spaţiu astfel delimitat.

7. Determinaţi figura de stil prin care este realizată armonia dintre planul

uman şi cel al naturii. Idenficaţi şi alte figuri de stil cunoscute de voi.

8. Selectaţi figurile de stil cu ajutorul cărora poetul defineşte universul naturii.

9. Analizaţi poezia din punct de vedere al prozodiei.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Comparaţi perspectiva din ***Sara pe deal*** de Mihai Eminescu cu fragmentul extras din lucrarea ***La curtea cuconului Vasile Creangă***:

„Caracterul vieţii de sat este liniştea şi tăcerea. Ziua, oamenii fiind la lucru, numai copiii se joacă în colbul drumului, babele de tot bătrâne şed torcând la umbră pe prispă şi moşnegii, adunaţi la crâşmă, îşi petrec restul vieţii lor bând şi povestind. Abia sara, când satul devine centrul vieţii pământului ce-l înconjură, se începe acea duioasă armonie câmpenească, idilică şi împăciuitoare. Stelele izvorăsc umede şi aurite pe jumalţul cel adânc şi albastru al cerului, buciumul s-aude pe dealuri, un fum de un miros adormitor împle satul, carele vin cu boii osteniţi, scârţâind, din lanuri, oamenii vin cu coasele de-a umăr, vorbind tare în tăcerea serii, talangele turmelor, apa fântânelor, cumpenele sună, scrânciobul scârţâie-n vânt, câinii încep a lătra şi prin armonia amestecată s-aude plin şi lănguros sunetul clopotului, care împle inima de pace…”

2. Realizaţi un eseu despre relaţia iubire-natură în poezia eminesciană. Se vor avea în vedere: perspectiva romantică asupra naturii şi a iubirii/ipostaze ale eului liric/relaţia cadru-sentiment în poeziile cunoscute de voi.

3. Definiţi conceptul de lirism în ansamblu.

ATÂT DE FRAGEDĂ...

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireş,
Şi ca un înger dintre oameni
În calea vieţii mele ieşi.

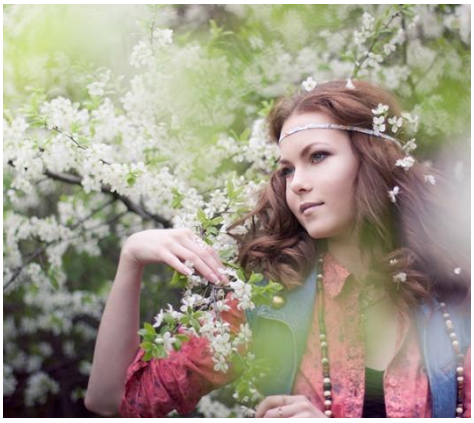

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Şi de la creştet pân-în poale
Pluteşti ca visul de uşor.

Din încreţirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc –
S-atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi şi noroc.

O, vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din poveşti,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce eşti,

Cât poţi cu-a farmecului noapte
Să-ntuneci ochii mei pe veci,
Cu-a gurii tale calde şoapte,
Cu-mbrăţişări de braţe reci.

Deodată trece-o cugetare,
Un văl pe ochii tăi fierbinţi:
E-ntunecoasa renunţare,
E umbra dulcilor dorinţi.

Te duci, ş-am înţeles prea bine
Să nu mă ţin de pasul tău,
Pierdută vecinic pentru mine,
Mireasa sufletului meu!

Că te-am zărit e a mea vină
Şi vecinic n-o să mi-o mai iert,
Spăşi-voi visul de lumină
Tinzându-mi dreapta în deşert.

Ş-o să-mi răsai ca o icoană
A pururi verginei Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană –
Unde te duci? Când o să vii?

CONSIDERAŢII GENERALE

Apărută în 1879, dar scrisă cu trei ani mai înainte, poezia ***Atât de fragedă*** este alcătuită din nouă catrene şi se încadrează în poezia visului de iubire, alături de creaţii, cum ar fi ***Floare albastră, Lacul, Dorinţa, Sara pe deal*** ş.a. În toate aceste poezii Eminescu îi înalţă iubirii un cântec nepieritor, în care bucuria şi suferinţa, voluptatea şi durerea, visul şi dorul de dragoste iradiază întregul univers al imaginarului eminescian. Toate sunt străbătute de un fior cosmic cu adâncimi de vecie, iar clipa de dragoste devine aproape sacră: aşezaţi sub „teiul sfânt" şi privind apariţia stelelor (ca pe o nouă Geneză), cei doi îndrăgostiţi reprezintă perechea eternă.

În Atât de fragedă, însă, visata întâlnire cu iubita este înlocuită printr-un cânt de adoraţie închinat femeii pe care soarta i-o scoase în cale; înger şi marmură, zână şi pământeancă, aceasta îl va părăsi, lăsându-l nefericit.

Pierdută pentru veşnicie, ea va deveni icoană a Fecioare, sentimentul erotic transformându-se în generaţie religioasă; din acest motiv, poezia fiind încadrată în erotica mistică. Fenomenologia spaţială din acest poem îmbracă un rafinament particular. Eminescu poartă şi filtrează chipul iubitei sale rând pe rând prin diverse spaţii ale arhetipurilor: înger printre oameni, vis înserat şi real, capodoperă de artă, făptură de basm. Toate aceste spaţii sunt puternic tensionate, pentru că sunt spaţii psihice: întrupări ale visului de iubire; sunt, deci, structurate de patimă, de un fior idealizant, având amplitudine cosmică.

Fiind „un vis de lumină", deci o imagine proiectată în sferele înalte ale absolutului spiritual, ale frumuseţii axiologice, fiinţa iubită este purificată prin spaţiile succesive ale unei lumi integrale: *„floare albă de cireş", „înger", „demon", „marmură", „mireasă".*

Titlul poeziei este un epitet cu valoare de superlativ, sugerând frumuseţea, puritatea şi neprihănirea. Reluat în prima strofă, titlul devine termen al unei comparaţii: *„ Atât de fragedă te-asameni*

Cu floarea albă de cireş
Şi ca un înger dintre oameni
În calea vieţii mele ieşi".

În întregul ei, comparaţia menţionată ar putea trimite şi la ideea fragilităţii fiinţei umane – trecătoare ca florile în scurgerea timpului.

Alcătuită din nouă strofe, versuri de 8-9 silabe, poezia ar putea fi împărţită în două secvenţe: strofele 1-6 şi strofele 7-9, care formează o antiteză totală: din intensa spiritualizare, făptura fizică a iubitei lunecă de pe icoană, lunecă din orizontul luminii în spaţiul „întunecoasei renunţări", în „umbra dulcilor dorinţe": în spaţiul teluricului şi contingentului.

Cele două spaţii se despart: *„ Te duci, ş-am înţeles prea bine/ Să nu mă ţin de pasul tău,/ Pierdută vecinic pentru mine…"* . Dar „visul de lumină", prin natura sa spirituală şi eternă, rămâne. Şi anume el va persista acum, desprins de modelul real, şi va trece în spaţiul ideilor atemporale. Icoana iubitei va reapare *„Şi-o să-mi răsai ca o icoană"* pe alt nivel, ontic, însă ca o imagine transreală, purtând unicitatea chipurilor ideale. Dar inaccesibilă ca orice ideal, peregrinând incapabilă în acel orizont al ideilor pure: *„ Spăşi-voi visul de lumină/ Tinzându-mi dreapta în deşert./Şi-o să-mi răsai ca o icoană/ A pururi verginei Marii/ Pe fruntea ta purtând coroană - / Unde te duci? Când o să vii?"*.

Plecarea iubitei umple sufletul poetului de o tristeţe prelungită etern, şi în aceste condiţii comparaţia *„Şi-o să-mi răsai ca o icoană"* sacralizează făptura adorată, punându-i pe frunte nimbul purităţii. În plan semantico-morfologic, repetarea verbului „a răsări" în două poziţii – *„răsai ca marmura"* şi *„să-mi răsai ca o icoană*" – conferă lumini de mit şi sfinţenie femeii din visul de iubire.

Eul liric ar putea fi privit din mai multe ipostaze: ipostaza umană, în care vocea lirică deplânge soarta care i-a scos în cale, în fulgeraţiile unei clipe, o iubire imposibilă; ipostaza de mire, a cărui mireasă „din poveşti" dispare, rămânând o duioasă amintire.

Rămas singur într-o lume golită de iubire *„Tinzându-mi dreapta în deşert"*, el îşi va duce povara vremii până când moartea îl va întoarce în Univers şi îl va preface în Luceafăr.

Poezia ***Atât de fragedă*** confirmă caracterul unitar al liricii eminesciene prin prezenţa unor teme, motive şi particularităţi de limbaj, aparţinând marelui poet. În poezie se remarcă modul original în care este folosită limba, unul din secretele muzicalităţii ei de excepţie. Lexicul este simplu, uzual, cu forme populare, familiare (*mătasa*, *răsai, dulce*).

TEXT ŞI INTERPRETARE

Structură şi compoziţie

1. Recitiţi poezia şi evidenţiaţi modul de structurare pe cele două planuri principale.

2. Selectaţi elementele menite să configureze universul spiritual. Observaţi configurarea unui univers în care să se tindă spre atingerea absolutului.

3. Identificaţi elementele fundamentale ce recompun lumea de farmec, motive întâlnite în toate poeziile de dragoste eminesciene.

4. Distingeţi aspectele care îi conferă poeziei ***Atât de fragedă*** nuanţe nostalgice.

5. Interpretaţi în câteva enunţuri versurile „ *Pierdută vecinic pentru mine, / Mireasa sufletului meu…”.*

6. Selectaţi din structura poeziei expresiile care ilustrează cele două imagini deosebite.

7. Demonstraţi că poezia citită mai sus se încadrează în poezia visului de dragoste în creaţia lui Mihai Eminescu.

Stil şi limbaj artistic

1. Explicaţi folosirea superlativului în titlul poeziei.

2. Analizaţi metaforele şi epitetele din poezie.

3. Explicaţi folosirea interogaţiei retorice din finalul textului citit.

4. Selectaţi şi înscrieţi în caiete comparaţiile din textul poeziei. Explicaţi rolul lor în redarea chipului femeii iubite.

5. Analizaţi poezia din punct de vedere al prozodiei.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Memorizaţi şi recitaţi în clasă poezia ***Atât de fragedă*** de Mihai Eminescu.

2. Alcătuiţi câteva enunţuri cu cuvântul ***fraged***. Scrieţi câteva sinonime.

3. Cum credeţi, de ce Mihai Eminescu foloseşte anume acest cuvânt şi cu scop îl foloseşte?

4. Audiaţi varianta muzicală a acestei poezii. Ce poezii din creaţia lui Mihai Eminescu au mai fost puse pe note? Numiţi câţiva compozitori şi interpreţi.

5. Comparaţi cu originalul câteva poezii traduse în limba ucraineană d Andrii Miastkivski.

6. Prezentaţi, într-un mic eseu, concepţia lui Eminescu referitoare la dragoste şi chipul femeii, având ca reper poezia ***Atât de fragedă***.

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca-n poveşti,
A fost ca niciodată.
Din rude mari împărăteşti,
O prea frumoasă fată.

Şi era una la părinţi
Şi mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinţi
Şi luna între stele.

Din umbra falnicelor bolţi
Ea pasul şi-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde-n colţ
Luceafărul aşteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare şi străluce,
Pe mişcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mâini,
Astfel dorinţa-i gata;
El iar, privind de săptămâni,
Îi cade draga fată.

Cum ea pe coate-şi răzima
Visând ale ei tâmple,
De dorul lui şi inima
Şi sufletu-i se împle.

Şi cât de viu s-aprinde el
În orişicare sară,
Spre umbra negrului castel
Când ea o să-i apară.

Şi pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Ţesând cu recile-i scântei
O mreajă de văpaie.

Şi când în pat se-ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mâinile pe piept,
I-nchide geana dulce;

Şi din oglindă luminiş
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătând închişi
Pe faţa ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surâs,
El tremura-n oglindă,
Căci o urma adânc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftând din greu suspină:
– O, dulce-al nopţii mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă şi în gând
Şi viaţa-mi luminează!

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Şi s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

Şi apa unde-au fost căzut
În cercuri se roteşte,
Şi din adânc necunoscut
Un mândru tânăr creşte.

Uşor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestei
Şi ţine-n mână un toiag
Încununat cu trestii.

Părea un tânăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vânăt giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feţei străvezii
E albă ca de ceară –
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scânteie-n afară.

– Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ţi urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Şi mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Şi m-am născut din ape.

O, vin'! odorul meu nespus,
Şi lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Şi toată lumea-n ocean
De tine o s-asculte.

– O, eşti frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată;

Străin la vorbă şi la port,
Luceşti fără de viaţă,
Căci eu sunt vie, tu eşti mort,
Şi ochiul tău mă-ngheaţă.

***

Trecu o zi, trecură trei
Şi iarăşi, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

Desen după poemul „Luceafărul”

Desen după poemul „Luceafărul”

Ea trebui de el în somn
Aminte să-şi aducă
Şi dor de-al valurilor domn
De inim-o apucă

– „Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă şi în gând
Şi viaţa-mi luminează!"

Cum el din cer o auzi,
Se stinse cu durere,
Iar ceru-ncepe a roti
În locul unde piere;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Şi din a chaosului văi
Un mândru chip se-ncheagă;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfăşor
Marmoreele braţe,
El vine trist şi gânditor
Şi palid e la faţă;

Dar ochii mari şi minunaţi
Lucesc adânc himeric,
Ca două patimi fără saţ
Şi pline de-ntuneric.

– Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ş-acuma,
Şi soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma;

O, vin', odorul meu nespus,
Şi lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mândră decât ele.

– O, eşti frumos cum numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Şi ochii mari şi grei mă dor,
Privirea ta mă arde.

– Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nţelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Şi tu eşti muritoare?

– Nu caut vorbe pe ales,
Nici ştiu cum aş începe -
Deşi vorbeşti pe înţeles,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezământ
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pământ,
Fii muritor ca mine.

– Tu-mi cei chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să ştii asemenea
Cât te iubesc de tare;

Da, mă voi naşte din păcat,
Primind o altă lege;
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voi să mă dezlege.

Şi se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce umple cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori şi de pripas,
Dar îndrăzneţ cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furişează pânditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Şi mândră, arz-o focul;
Ei, Cătălin, acu-i acu
Ca să-ţi încerci norocul.

Şi-n treacăt o cuprinse lin
Într-un ungher degrabă.
– Da' ce vrei, mări Cătălin?
Ia du-t' de-ţi vezi de treabă.

– Ce voi? Aş vrea să nu mai stai
Pe gânduri totdeauna,
Să râzi mai bine şi să-mi dai
O gură, numai una.

– Dar nici nu ştiu măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe –
O, de luceafărul din cer
M-a prins un dor de moarte.

– Dacă nu ştii, ţi-aş arăta
Din bob în bob amorul,
Ci numai nu te mânia,
Ci stai cu binişorul.

Cum vânătoru-ntinde-n crâng
La păsărele laţul,
Când ţi-oi întinde braţul stâng
Să mă cuprinzi cu braţul;

Şi ochii tăi nemişcători
Sub ochii mei rămâie...
De te înalţ de subsuori
Te-nalţă din călcâie;

Când faţa mea se pleacă-n jos,
În sus rămâi cu faţa,
Să ne privim nesăţios
Şi dulce toată viaţa;

Şi ca să-ţi fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Când sărutându-te mă-nclin,
Tu iarăşi mă sărută.

Ea-l asculta pe copilaş
Uimită şi distrasă,
Şi ruşinos şi drăgălaş,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Şi-i zice-ncet: – Încă de mic
Te cunoşteam pe tine,
Şi guraliv şi de nimic,
Te-ai potrivi cu mine...

Dar un luceafăr, răsărit
Din liniştea uitării,
Dă orizon nemărginit
Singurătăţii mării;

Şi tainic genele le plec,
Căci mi le umple plânsul
Când ale apei valuri trec
Călătorind spre dânsul;

Luceşte c-un amor nespus,
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalţă tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi şi-n veci
Va rămânea departe...

De-aceea zilele îmi sunt
Pustii ca nişte stepe,
Dar nopţile-s de-un farmec sfânt
Ce nu-l mai pot pricepe.

– Tu eşti copilă, asta e...
Hai ş-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Şi nu ne-or şti de nume,

Căci amândoi vom fi cuminţi,
Vom fi voioşi şi teferi,
Vei pierde dorul de părinţi
Şi visul de luceferi.

* * *

Porni luceafărul. Creşteau
În cer a lui aripe,
Şi căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesubt,
Deasupra-i cer de stele –
Părea un fulger ne'ntrerupt
Rătăcitor prin ele.

Şi din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentâi,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorând îl înconjor
Ca nişte mări, de-a-notul...
El zboară, gând purtat de dor,
Pân' piere totul, totul;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaşte,
Şi vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naşte.

Nu e nimic şi totuşi e
O sete care-l soarbe,
E un adânc asemene
Uitării celei oarbe.

– De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Şi lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preţ
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor eşti de vieţi
Şi dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
Şi focul din privire,
Şi pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...

Din chaos, Doamne,-am apărut
Şi m-aş întoarce-n chaos...
Şi din repaos m-am născut,
Mi-e sete de repaos.

– Hyperion, ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne şi minuni
Care n-au chip şi nume;

Tu vrei un om să te socoţi
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toţi,
S-ar naşte iarăşi oameni.

Ei numai doar durează-n vânt
Deşerte idealuri –
Când valuri află un mormânt,
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Şi prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc
Şi nu cunoaştem moarte.

Din sânul vecinicului ieri
Trăieşte azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăşi soare;

Părând pe veci a răsări,
Din urmă moartea-l paşte,
Căci toţi se nasc spre a muri
Şi mor spre a se naşte.

Iar tu, Hyperion, rămâi
Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvântul meu dentâi –
Să-ţi dau înţelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cântare
Să se ia munţii cu păduri
Şi insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăţi
Dreptate şi tărie?
Ţi-aş da pământul în bucăţi
Să-l faci împărăţie.

Îţi dau catarg lângă catarg,
Oştiri spre a străbate
Pământu-n lung şi marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Şi pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Şi vezi ce te aşteaptă.

***

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarse
Şi, ca şi-n ziua cea de ieri,
Lumina şi-o revarsă.

Căci este sara-n asfinţit
Şi noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniştit
Şi tremurând din apă.

Şi umple cu-ale ei scântei
Cărările din crânguri.
Sub şirul lung de mândri tei
Şedeau doi tineri singuri:

– O, lasă-mi capul meu pe sân,
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Şi negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
Gândirile străbate-mi,
Revarsă linişte de veci
Pe noaptea mea de patimi.

Şi de asupra mea rămâi
Durerea mea de-o curmă,
Căci eşti iubirea mea dentâi
Şi visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor faţă:
Abia un braţ pe gât i-a pus
Şi ea l-a prins în braţe...

Miroase florile-argintii
Şi cad, o dulce ploaie,
Pe creştetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede
Luceafărul. Şi-ncetişor
Dorinţele-i încrede:

– Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n codru şi în gând,
Norocu-mi luminează!

El tremură ca alte dăţi
În codri şi pe dealuri,
Călăuzind singurătăţi
De mişcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul:
– Ce-ţi pasă ţie, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?

Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor şi rece.

Aprecieri critice

*„Dacă am presupune că singura operă rămasă de la poet ar fi aceasta, ne-ar fi ipotetic de uşor de închipuit că **Luceafărul** n-ar mai fi luat în sensibilitatea noastră locul pe care îl ocupă acum”.* **George Călinescu**

*„Dacă soarta ar voi ca în noianul vremurilor viitoare întreaga operă poetică a lui Eminescu să se piardă, după cum lucrul s-a întâmplat cu atâtea opere ale antichităţii, şi numai **Luceafărul** să se păstreze, strănepoţii noştri ar putea culege din ea imaginea esenţială a poetului”.* **Tudor Vianu**

CONSIDERAŢII GENERALE

Poemul ***Luceafărul*** are ca sursă principală de inspiraţie basmul popular românesc ***Fata în grădina de aur***, cules de germanul Richard Kunish într-o călătorie a sa prin Oltenia. Eminescu creează mai multe variante în versuri ale basmului, mai întâi versificându-l şi schimbându-i finalul. În basm, zmeul ceruse Creatorului să fie dezlegat de nemurire pentru dragostea pe care i-o purta fetei de împărat, dar aceasta se îndrăgosteşte de un pământean. Întorcându-se, Zmeul îi vede împreună şi, răzbunându-se, prăvăleşte o stâncă peste cei doi îndrăgostiţi. În varianta versificată, Eminescu modifică răzbunarea Zmeului, acesta căpătând detaşarea superioară specifică omului de geniu.

Lectura poemului ***Luceafărul*** s-a făcut la Junimea înainte de apariţia lui în *Almanahul Societăţii Academice Social-literare România Junâ* din Viena, în 1883. În acelaşi an poemul a fost reprodus în revista *Convorbiri literare*, revista *Familia*, iar la sfârşitul anului a apărut în prima ediţie a poeziilor lui Mihai Eminescu, îngrijită de Titu Maiorescu.

Luceafărul este un poem filozofic, în care tema romantică a condiţiei omului de geniu capătă strălucire desăvârşită. Eminescu însuşi consemna pe marginea unui manuscris sursa de inspiraţie a Luceafărului şi definea geniul în lume: *„Aceasta este povestea. Iar înţelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte aici, pe pământ nici e capabil de a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc”.*

Problema geniului este ilustrată de poet prin prisma filozofiei lui Schopenhauer, potrivit căreia cunoaşterea lumii este accesibilă numai

omului superior, singurul capabil să depăşească sfera subiectivităţii, să se depăşească pe sine însuşi, înălţându-se în sfera obiectivului. Spre deosebire de el, omul obişnuit nu se poate înălţa deasupra vieţii concrete, nu-şi poate depăşi condiţia subiectivă.

Poemul ***Luceafărul*** are trei sute nouăzeci şi două de versuri structurate în 98 de catrene, fiind dominat de existenţa a două planuri: unul universal-cosmic şi altul uman-terestru, care converg unul către celălalt şi se interferează uneori în cele patru tablouri gândite ca entităţi distincte.

În tabloul întâi este prezentat planul universal-cosmic, ce se întrepătrunde cu cel uman-terestru, în care Luceafărul se prezintă ca astru, iar fata ca fiinţă pământească.

Tabloul al doilea este dominat de spaţiul uman-terestru, celălalt plan, universal-cosmic, fiind puţin reprezentat. Aici fata are nume, înfăţişare, iar Luceafărul este doar aspiraţie spre ideal.

Tabloul al treilea este dominat de planul universal-cosmic, Luceafărul este Hiperion, iar fata este motivaţia călătoriei, simbolul iubirii ideale. Călătoria lui Hiperion spre Demiurg simbolizează drumul cunoaşterii şi totodată motivaţia meditaţiei pe care Eminescu o face asupra condiţiei omului de geniu în raport cu oamenii obişnuiţi, dar şi cu idealul spre care aspiră acesta. Setea de cunoaştere a omului de geniu face ca Hiperion să meargă la Demiurg, ca să-l dezlege de nemurire pentru a descifra taina iubirii absolute, în numele căreia este gata de orice sacrificiu. Demiurg îi refuză lui Hiperion dorinţa prin exprimarea ideii că omul este muritor, nu-şi poate determin propriul destin şi se bazează numai pe noroc, în antiteză cu omul de geniu, capabil de a împlini idealuri înalte, care-l fac nemuritor, dar şi neînţeles de societate. Ideea dualităţii existenţiale, aceea că existenţa umană este alcătuită din viaţă şi moarte, este unul din argumentele lui Demiurg în a-l convinge pe Hiperion să renunţe la intenţia de a deveni muritor.

Tabloul al patrulea îmbină, ca şi primul, planul universal-cosmic cu cel uman-terestru, dând poemului o simetrie perfectă. Luceafărul redevine astru, iar fata îşi pierde unicitatea, numele, frumuseţea, înfăţişarea, fiind doar „un chip de lut". Eliberat de patima iubirii, Hiperion se detaşează de lumea strâmtă, meschină, superficială. Finalul poemului este o sentinţă, în care antiteza dintre pronumele personal de persoana întâi singular şi a doua plural semnifică esenţa conflictului dintre etern şi efemer, subliniind menirea creatoare a geniului eliberat de patima iubirii, de amăgitoarele chemări ale fericirii pământeşti, care este trecătoare şi lipsită de profunzimea sentimentului. Atitudinea Luceafărului din final nu exprimă o resemnare, ci este o atitudine specifică geniului – rece, raţională, distantă, care nu mai permite un dialog între cei doi, deoarece ei aparţin la

două lumi incompatibile, ce nu pot comunica, având concepte diferite despre iubire, ilustrând valoarea supremă a idealului spre care poate aspira omul superior.

În poemul ***Luceafărul*** găsim generalizate majoritatea temelor şi motivelor din lirica eminesciană: tema Timpului, tema Cosmosului, tema Naturii, tema Iubirii, tema Filozofică. De asemenea se împletesc într-o armonie perfectă cele trei genuri literare.: epic, liric şi dramatic.

Limbajul artistic al poemului poate fi definit prin câteva particularităţi: a) limpezimea clasică este dată de absenţa podoabelor stilistice, epitetele alese de poet dovedind preocuparea acestuia pentru claritatea descrierii, Eminescu folosind cele mai potrivite cuvinte pentru conturul ideilor: „o preafrumoasă fată", „pământ rătăcitor", „mândru voievod"; b) Exprimarea gnomică, aforistică este dată de folosire în poem a unor maxime, sentinţe, precepte morale: *„Căci toţi se nasc spre a muri/Şi mor spre a se naşte";* c) cuvintele şi expresiile populare dau un farmec aparte limbajului artistic eminescian prin firescul exprimării; d) muzicalitatea poeziei este realizată prin efectele eufonice ale cuvintelor (aliteraţia) şi prin schema prozodică.

Poemul ***Luceafărul*** este cea mai înaltă expresie a poeziei româneşti, deoarece ea reuneşte, după cum spune Tudor Vianu, *„aproape toate motivele, toate ideile fundamentale, toate categoriile lirice şi toate mijloacele lui Eminescu, poemul fiind într-un fel şi testamentul lui poetic, acela care lămureşte posterităţii chipul în care şi-a conceput propriul destin*".

SĂRMANUL DIONIS
(fragment)

...şi tot astfel, dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică decât cu amândoi. De aş avea trei ochi aş vedea-o şi mai mare, şi cu cât mai mulţi ochi aş avea cu atâta lucrurile toate dimprejurul meu ar părea mai mari. Cu toate astea, *născut* cu mii de ochi, în mijlocul unor arătări colosale, ele toate în raport cu mine, păstrându-şi proporţiunea, nu mi-ar părea nici mai mari, nici mai mici de cum îmi par azi. Să ne-nchipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte, şi toate celea din ea scăzute în analogie, locuitorii acestei lumi, presupuindu-i dotaţi cu organele noastre, ar pricepe toate celea absolut în felul şi în proporţiunile în care le pricepem noi. Să ne-o închipuim, *caeteris paribus*, înmiit de mare – acelaşi lucru. Cu proporţiuni neschimbate – o lume înmiit de mare şi alta înmiit de mică ar fi pentru noi tot atât de mare. Şi obiectele ce le văd, privite c-un ochi, sunt mai mici; cu amândoi – mai mari; cât de mari sunt ele absolut?

Cine ştie dacă nu trăim într-o lume microscopică şi numai făptura ochilor noştri ne face s-o vedem în mărimea în care o vedem?

Cine ştie dacă nu vede fiecare din oameni toate celea într-alt fel, şi nu

Scenă din filmul „Sărmanul Dionis”, regizor Valentin Perciun, România, 1973

aude fiecare sunet într-alt fel – şi numai limba, numirea într-un fel a unui obiect ce unul îl vede aşa, altul altfel, îi *uneşte* în înţelegere. – Limba? – Nu. Poate fiecare vorbă sună diferit în urechile diferiţilor oameni – numai individul, acelaşi rămâind, o aude într-un fel.

Şi, într-un spaţiu închipuit ca fără margini, nu este o bucată a lui, oricât de mare şi oricât de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea? Asemenea, în eternitatea fără margini nu este orice bucată de timp, oricât de mare sau oricât de mică, numai o clipă suspendată? Şi iată cum. Presupuind lumea redusă la un bob de rouă şi raporturile de timp, la o picătură de vreme, secolii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite, şi în aceste clipite oamenii ar lucra tot atâta şi ar cugeta tot atâta ca în evii noştri – evii lor pentru ei ar fi tot atât de lungi ca pentru noi ai noştri. În ce nefinire microscopică s-ar pierde milioanele de infuzorii ale acelor cercetători, în ce infinire de timp clipa de bucurie – şi toate acestea, toate, ar fi – tot astfel ca şi azi.

...În faptă lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spaţiu – ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut şi viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un sâmbure de ghindă, şi infinitul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă. Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri care sunt ascunse în noi, mister pe care l-au posedat poate magii egipteni şi asirieni, atuncea în adâncurile sufletului coborându-ne, am putea trăi aievea în trecut şi am putea locui lumea stelelor şi a soarelui. Păcat că ştiinţa necromanţiei şi acea a astrologiei s-au pierdut – cine ştie câte mistere ne-ar fi descoperit în această privinţă! Dacă lumea este un vis – de ce n-am putea să coordonăm şirul fenomenelor sale cum voim noi? Nu e adevărat că există un trecut – consecutivitatea e în cugetarea noastră – cauzele fenomenelor, consecutive pentru noi, aceleaşi întotdeauna, există şi lucrează simultan. Să trăiesc în vremea lui Mircea cel Mare sau a lui Alexandru cel Bun – este oare absolut imposibil? ...

***

...E un moment mare, să mă cuget mai întâi – gândi el – dorit-am de când sunt ceva pentru mine? numai pentru mine?... Nu. Din rugăciunile mele am

lăsat-o vreodată pe ea? Din gândirea mea a lipsit ea? Maria? O nu! – De câte ori am dorit vro putere extraordinară, numai pentru ea am dorit. Oh! – s-o duc într-un pustiu unde să nu fie nimeni – nimeni decât eu şi ea; să cobor stelele cerului în întinderea albă, ca să semene cu oştiri de flori de aur şi de argint; să sădesc dumbrăvi de dafin cu întunecoase cărări, cu lacuri albastre şi limpezi ca lacrima; ea să alerge prin cărările tăinuite, prefăcându-se a fugi de amorul meu şi eu s-o urmăresc... Nu! fără ea ar fi raiul pustiu.

Şi cine era ea, Maria? Era fiica spătarului Tudor Mesteacăn, un înger blond ca o lacrimă de aur, mlădioasă ca un crin de ceară, cu ochi albaştri şi cuvioşi precum albastru şi cuvios e adâncul cerului şi divina sa eternitate. Ades ea privise din cartea de închinăciune la faţa adâncită şi palidă a călugărului; o văzuse el ades răsărind – o floare în fereastă – şi în nopţi cu lună el îşi lepăda rasa şi-şi punea mantie de cavaler, în care veghea sub sticlitoarele-i fereşti... până ce se deschideau, până ce se ivea feţişoara ei palidă de veghere şi de amor, până ce razele ochilor ei alunecau adânc în ochii lui cei negri. Câteva vorbe, o strângere de mână şi dispărea iar în parfumatul ei iatac, umplând nopţile cu dulci şi neuitate visuri... Acuma se gândi asemene la ea.

Lampa sa fâlfâia mai fantastic, literele bătrâne ale cărţii căpătau înţeles şi se introduceau în visuri şi-n cugete ce-i umpleau capul fără de voinţă, umbra lui începu iar a prinde conturele unei icoane în oloi, cu fruntea naltă, palidă, pleşuvă, cu buze vinete, cu părul de câteva fire sure, cu privirea fixă şi profundă, pe care şi-o ţinti lung asupra cărţii deschise înaintea lui Dan. Umbra lui îi şoptea în gânduri lungi tocmai ceea ce voia el să i se răspundă.

– Tu ştii – cugetă umbra şi el îi auzea cugetările – ştii bine că sufletul tău din începutul lumii şi până acuma a făcut lunga călătorie prin mii de corpuri din care azi n-a mai rămas decât praf. El singur n-o ştie, pentru că de câte ori s-a întrupat din nou, de atâtea ori a băut din apa fără gust şi uitătoare a Letei; şi nimeni nu l-a însoţit în uitita lui călătorie decât eu – umbra corpurilor în care a trăit el, umbra ta; cu fiecare ducere la mormânt, cu fiecare naştere am stat lângă ele; am stat la leagănul, voi sta la mormântul tău. Sufletul tău, fără ca azi să şi-o aducă aminte, a fost odată în pieptul lui Zoroastru, care făcea ca stelele să se mute din loc cu adâncul grai şi socoteala combinată a cifrelor lui. Acea carte a lui Zoroastru, care cuprinde toate tainele ştiinţei lui, stă deschisă înaintea ta. Veacuri au stat s-o dezlege şi n-au putut pe deplin, numai eu pot s-o dezleg, pentru că vorbeam din perete cu Zoroastru cum vorbesc astăzi cu tine.

Dan văzu clar despărţirea fiinţei lui într-o parte eternă şi una trecătoare. Cartea lui Zoroastru era proprietatea lui dreaptă. El întoarse şapte foi şi umbra prinse conturele unui *bas-relief,* mai întoarse încă şapte şi umbra se desprinse încet, ca dintr-un cadru, sări jos de pe perete şi sta diafană şi

zâmbitoare, rostind limpede şi respectuos: Bună sară! Lampa cu flacăra ei roşie sta între Dan şi umbra închegată.

– Să urmăm – zise umbra torcând mai departe firul gândirilor sale, gândiri pe care Dan le auzea ca şi când ar fi fost propriile lui cugetări. Apropiindu-ţi prin vrajă fiinţa mea şi dându-mi mie pe a ta, eu voi deveni om de rând, uitând cu desăvârşire trecutul meu; iar tu vei deveni ca mine, etern, atotştiutor şi, cu ajutorul cărţii, atotputernic. Tu mă laşi pe mine în împrejurările tale, cu umbra întrupată a iubitei tale, cu amicii tăi; mă condamni să-mi uit vizionara mea fiinţă; iar tu întreprinzi o călătorie cu iubita ta cu tot, în orice spaţiu al lumii ţi-ar plăcea... în lună de pildă. Acolo vei trăi un secul şi ţi se va părea o zi. Ba poţi să iei şi pământul cu tine, fără ca să te supere. Îl prefaci într-un mărgăritar cu toartă şi-l anini de salba iubitei tale; şi crede-mă că de mii de mii de ori mai mici, numai proporţiile dintre ei să rămâie aceleaşi, oamenii s-or crede aşa de mari ca azi. Timpul lor? O oră din viaţa ta va fi un veac pentru ei. Clipele vor fi decenii şi-n aceste clipe se vor face războaie, se vor încorona regi, se vor stinge şi se vor naşte popoare, în sfârşit toate prostiile de azi se vor întâmpla ş-atunci, se-nţelege că-n diminuare analogă, *absolut* însă acelaşi lucru.

– Bine, zise Dan apucând mâna cea rece şi diafană a umbrei, te îndemn însă a scrie memoriul vieţii tale, ca să-l găsesc când voi reveni pe pământ şi să-l recitesc. Tu ai o judecată rece şi vei şti să-mi descrii toată natura vizionară şi înşelătoare a lucrurilor lumeşti; de la floarea ce cu naivitate minte, prin haina ei strălucită, că e ferice înlăuntrul gingaşelor sale organe, până la omul ce acoperă cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică care ţine cât istoria omenirii, acel sâmbure negru şi rău care-i rădăcina adevărată a vieţii şi a faptelor sale -egoismul său. Vei vedea cum nu se minte în şcoală, în biserică, în stat, că intrăm într-o lume de dreptate, de iubire, de sfinţenie, pentru a vedea, când murim, c-a fost o lume de nedreptate, de ură. Ah! cine ar mai vrea să trăiască când i s-ar spune de mic încă, în loc de poveşti, adevărata stare de lucruri în care va intra?

– Chemarea unui filozof? zise umbra surâzând cu amărăciune – foarte bine! Ceea ce zici tu îmi hotărăşte soarta. Îmi voi aprinde lampa ş-oi căuta oameni. Memoriile vieţii mele le vei găsi în saltarul acestei mese, când te vei întoarce. Eu singur voi fi mort şi îngropat când vei reveni tu, căci orele vieţii tale vor fi şir de ani întregi pentru pământ. Întoarce încă şapte file şi ţine-mă de mână! Ce simţi?

– Simt braţele mele pierind în aer şi cu toate astea căpătând puteri uriaşe; simt cum, dezlipindu-se atomele greoaie ale creierilor mei, mintea mea devine clară ca o bucată de soare.

– Eu, zise umbra încet, simt întunecându-se şi pierind conştiinţa eternităţii mele; simt îngreuindu-se ca sub plumb cugetările mele...

Mai întoarce şapte foi şi metamorfoza reciprocă va fi desăvârşită.

Dan întoarse foile, şopti şi umbra deveni om. Omul semăna cu el şi se uita sperios şi uitit la Dan, fixându-l ca pe o umbră, cu buzele tremurânde şi cu paşi şovăitori. Dan era o umbră luminoasă. El ridică braţul lung şi puternic în aer. Dormi! zise poruncitor. Orologiul zbârnâi răguşit o oră... umbra întrupată în om căzu ca moartă pe pat. Iar Dan îşi luă lunga sa manta de-a umere, stinse lampa, pe vârful degetelor trecu prin tindă şi când ieşi afară închise uşa după sine şi începu a merge încet, încet în lumina lunii pe stradele largi ale oraşului, cu ferestrele şi porţile închise, cu ziduri albe şi gălbenite de lună, cu perdelele lăsate, cu câte un păzitor de noapte cu musteţi înfundate în gulerul şi gluga mantalei şi c-o prăjină subsuori; în fine, o linişte somnoroasă, un aer cald de vară, luna strălucită, stele de aur ce-şi închideau pleoapele spre a le deschide iar, un cer albastru şi fără nori, case înalte a căror streşini de olane se uitau în lună – iată tabloul! Pasurile lui de umbră nu se auzeau pe stradă... se înfăţoşa înfundat în manta, cu pălăria peste ochi, şi mergea astfel pe luminatele strade fără ca luna să-i facă vro umbră pe ziduri, căci pe-a lui o lăsase acasă, astfel încât el însuşi nu-şi părea a fi decât o umbră nepricepută ce fugea pe murii caselor înşirate în rând. Casa din capătul uliţii era galbenă, cu fereşti poleite de lună, cu perdele albe. El bătu încet în fereastră.

– Tu eşti? răspunse o voce dragă şi molatică.

– Eu... deschide fereastra... nu e nimeni pe strade, nu te poate vedea nimeni, şi apoi chiar de te-ar vedea...

Fereastra se deschise-ncet, perdeaua se dete într-o parte şi dintre creţii ei apăru frumos şi palid capul blond al unui înger. Luna-i cădea drept în faţă, încât ochii ei albaştri străluceau mai tare şi clipeau ca loviţi de o rază de soare. Sub alba haină de noapte de la gât în jos se trădau boureii sânilor şi mâinuţele şi braţele ei albe şi goale pân în umeri se-ntinseră spre dânsul şi el le inundă cu sărutări. Un moment, şi el sări prin fereastră, îi cuprinse gâtul ei gol, apoi îi luă faţa în mâini şi o sărută cu atâta ardoare, o strânse cu atâta foc, încât îi părea c-a să-i beie viaţa toată din gura ei.

– Iubito – zise el încet netezindu-i părul ei de aur – iubito! vino cu mine în lume.

– Unde?

– Unde? Oriunde. Vom trăi aşa de fericiţi acolo unde vom fi, neturburaţi de niminea; tu pentru mine, eu pentru tine. Din visurile noastre vom zidi castele, din cugetările noastre vom adânci mări cu mii de undoiete oglinzi, din zilele noastre veacuri de fericire şi de amor. Aide!

– Dar ce va zice mama, zise ea, cu ochii plini de lacrimi. Umbra ei se răsfrângea în perete. Dan se uită fix într-acolo; umbra se desprinse încet şi se înălţă pe-o rază de lună spre a cădea în pat.

– Cine-i acolo – zise Maria tremurând pe pieptul lui.

– Umbra ta, răspunse el zâmbind – ea rămâne în locul tău... vezi-o cum doarme.

– O! ce liberă şi uşoară mă simt – zise ea c-o voce de un timbru de aur. Nici o durere, nici o patimă în piept. O! îţi mulţămesc... Şi ce frumos îmi pai tu acuma... pare că eşti altul... pare că eşti din altă lume.

– Vino cu mine, şopti el la ureche-i, vino prin oştiri de stele, prin tării de raze, până ce, departe de acest pământ nenorocit şi negru, îl vom uita, pentru ca să nu ne mai avem în minte decât pe noi.

– Haide dar, şopti ea încunjurându-i gâtul cu braţele ei albe şi lipindu-şi guriţa de buzele lui.

Sărutarea ei îl umplu de geniu şi de-o nouă putere. Astfel îmbrăţişaţi, aruncă neagra şi strălucita lui mantie peste umerii ei albi, îi încunjură talia strângând-o tare la piept, iar cu ceilaltă mână fluturând o parte a mantiei se ridicară încet, încet prin aerul luciu şi pătruns de razele lunii, prin nourii negri ai cerului, prin roiurile de stele, până ce ajunseră în lună. Călătoria lor nu fuse decât o sărutare lungă.

El puse jos dulcea lui sarcină pe malul mirositor al unui lac albastru ce oglindea în adâncu-i toată cununa de dumbrăvi ce-l încunjura şi deschidea ochilor o lume întreagă în adânc. El îşi luă calea iar spre pământ. Aproape de pământ, el şezu pe coastele unui nour negru şi se uită lung şi cugetător pentru ultima oară asupra pământului. Luă cartea lui Zoroastru, deschise unele file şi începu a citi judeţul pământului, şi fiecare literă era un an, fiecare şir un secol de adevăr. Era ceva înfricoşat câte crime au putut să se petreacă pe acest atom atât de mic în nemărginirea lumii, pe acest bulgăre negru şi neînsemnat ce se numeşte pământ. Fărmăturile acelui bulgăre se numesc imperii, infuzorii abia văzuţi de ochii lumii se numesc împăraţi, şi milioane de alte infuzorii joacă, în acest vis confuz, pe supuşii... El îşi întinse mâna asupra pământului. El se contrase din ce în ce mai mult şi iute, până ce deveni, împreună cu sfera ce-l încunjură, mic ca un mărgăritar albastru stropit cu stropi de aur şi c-un miez negru. Mărimea fiind numai relativă, se înţelege că atomii din miezul acelui mărgăritar a cărui margini le era cerul, a cărui stropi soare, lună şi stele, acei pitici nemărginit de mici aveau regii lor, purtau războaie, şi poeţii lor nu găseau în univers destule metafore şi comparaţiuni pentru apoteoza eroilor. Dan se uită cu ocheana prin coaja acelui mărgăritar şi se miră cum de nu plesneşte de mulţimea urii ce cuprindea. Îl luă şi, întorcându-se, atârnă în salba iubitei sale albastrul mărgăritar.

Şi ce frumos făcuse el în lună! Înzestrat cu o închipuire urieşească, el a pus doi sori şi trei luni în albastra adâncime a cerului şi dintr-un şir de munţi au zidit domenicul său palat. Colonade – stânci sure, streşine – un codru

antic ce vine în nouri. Scări înalte coborau printre coaste prăbuşite, printre bucăţi de pădure ponorâte în fundul râpelor până într-o vale întinsă tăiată de un fluviu măreţ care părea a-şi purta insulele sale ca pe nişte corăbii acoperite de dumbrăvi. Oglinzile lucii a valurilor lui răsfrâng în adânc icoanele stelelor, încât, uitându-te în el, pari a te uita în cer.

Insulele se înălţau cu scorburi de tămâie şi cu prund de ambră. Dumbrăvile lor întunecoase de pe maluri se zugrăveau în fundul râului, cât părea că din una şi aceeaşi rădăcină un rai se înalţă în lumina zorilor, altul s-adânceşte în fundul apei. Şiruri de cireşi scutură grei omătul trandafiriu a înfloririi lor bogate, pe care vântul îl grămădeşte în troiene; flori cântau în aer cu frunze îngreuiete de gândaci ca pietre scumpe, şi murmurul lor umplea lumea de un cutremur voluptos. Greieri răguşiţi cântau ca orologii aruncate în iarbă, iar painjeni de smarald au ţesut de pe-o insulă până la malul opus un pod de pânză diamantică ce sticleşte vioriu şi transparent, încât, a lunilor raze pătrunzând prin el, înverzeşte râul cu miile lui unde. Cu corpul nalt mlădiet, albă ca argintul noaptea, trece Maria peste acel pod, împletindu-şi părul a cărui aur se strecură prin mâinuţele-i de ceară. Prin hainele argintoase îi transpar membrele uşoare; picioarele-i de omăt abia atingeau podul... Sau adesea, aşezaţi într-o luntre de cedru, coborau pe ascultătoarele valuri ale fluviului. El îşi răzima fruntea încununată cu flori albastre de genunchiul ei, iar pe umărul ei cânta o pasăre măiastră.

Fluviul lat se adâncea în păduri întunecate, unde apa abia mai sclipea din când în când atinsă de câte-o rază: trunchii pădurilor se ajungeau cu ramurile lor deasupra râului şi formau bolţi nalte de verdeaţă nestrăbătută. Numai pe ici pe colo câte o dungă fulgerătoare deasupra apei. Valurile râd şi mână întunecoase lumea lor albastră, până când deodată râul împiedicat de stânci şi munţi s-adună între codri ca marea oglindă a mării şi se limpezeşte sub sori, de poţi număra în fundu-i toate argintăriile lui.

Ca să petreacă, inventară un joc de cărţi. Regii, reginele şi fanţii de pe cărţi erau toţi chipuri copiate din basmele ce şi le spuneau serile. Jocul însuşi era o poveste lungă şi-ncurcată, ca din Halima, în care reginele se măritau, regii se însurau şi fanţii umblau înamoraţi, poveste căreia nu-i mai dădeau de capăt până ce nu-ncetau, apăsaţi de somn.

Dar somnul lor! Înainte de a dormi ea îşi împreuna mâinile şi, pe când stelele albe sunau în aeriene coarde rugăciunea universului, buzele ei murmurau zâmbind, apoi capul ei, palid de suflarea îndulcită a nopţii, cădea pe perine. Cine ar fi văzut-o astfel! Nimene – numai el, ce acoperea braţul ei, atârnând pe marginea patului, cu sărutări. El adormea în genunchi. Visau amândoi acelaşi vis. Ceruri de oglinzi, [îngeri] plutind cu înălţatele aripi albe şi cu brâie de curcubeu, portale nalte, galerii de-o marmură ca ceara, straturi de stele albastre pe plafonduri argintoase – toate pline de un aer

răcoare şi mirositor. Numai o poartă închisă n-au putut-o trece niciodată. Deasupra ei, în triunghi, era un ochi de foc, deasupra ochiului un proverb cu literele strâmbe ale întunecatei Arabii. Era doma lui Dumnezeu. Proverbul, o enigmă chiar pentru îngeri.

Însă oare de ce omul nu gustă vreo fericire! Vecinic semnul arab de pe doma Domnului îi preocupa mintea lui Dan, vană-i era căutarea lui prin cartea lui Zoroastru – ea rămânea mută la întrebările lui. Şi cu toate acestea în fiece noapte se repeta acest vis, în fiece noapte el umbla cu Maria în lumea solară a cerurilor. Şi de câte ori umblau, el îşi lua cu el în visul său cartea lui Zoroastru şi căuta în ea dezlegarea întrebării. În van îngerii ce treceau ducând în poalele lor rugăciunile muritorilor se uitau semnificativ la el; în van unul îi spuse lin, aplecându-se la urechea-i: „De ce cauţi ceea ce nu-ţi poate veni în minte?" Altul: „De ce vrei să scoţi din aramă sunetul aurului? Nu-i cu putinţă".

– Dar ceea ce-i părea ciudat era că, de câte ori îi trecea prin minte ca îngerii să meargă după voia lui, ei într-adevăr, fără să le-o zică, îi împlineau alintând gândirile. El nu-şi putea explica această armonie prestabilită între gândirea lui proprie şi viaţa cetelor îngereşti.

– Nu vezi tu, Mario, că tot ce gândesc eu îngerii împlinesc în clipă?

Ea îi astupă gura cu mâna. Apoi îi şopti la ureche:

– Când plouă, toate grânele cresc; când Dumnezeu vrea, tu gândeşti ceea ce gândesc îngerii.

În zadar. Mintea lui era preocupată şi privirile ochilor lui mari erau aţintite asupra acelei porţi vecinic închise.

– Aş voi să văd faţa lui Dumnezeu, zise el unui înger ce trecea.

– Dacă nu-l ai în tine, nu există pentru tine şi în zadar îl cauţi, zise îngerul serios.

Odată el îşi simţi capul plin de cântece. Asemenea ca un stup de albine, ariile roiau limpezi, dulci, clare în mintea lui îmbătată, stelele păreau că se mişcă după tactul lor; îngerii ce treceau surâzând pe lângă el îngânau cântările ce lui îi treceau prin minte. În haine de argint, [cu] frunţi ca ninsoarea, cu ochi albaştri care luceau întunecat în lumea cea solară, cu sânuri dulci, netezi ca marmura, treceau îngerii cei frumoşi cu capete şi umere inundate de plete; iar un înger, cel mai frumos ce l-a văzut în solarul lui vis, cânta din arfă un cântec atât de cunoscut... notă cu notă el îl prezicea... Aerul cel alb rumenea de voluptatea cântecului. Numai semnul arab lucea roş, ca jăraticul noaptea.

„Asta-i întrebarea, zise Dan încet, enigma ce pătrundea fiinţa mea. Oare nu cântă ei ceea ce gândesc eu?... Oare nu se mişcă lumea cum voi eu? El strânse c-o întunecată durere pe Maria la inima lui. Hurmuzul pământului ardea în salba ei de mărgăritare... *Oare fără s-o ştiu nu sunt eu însumi*

Dumne...„ Vum! Sunetul unui clopot urieşesc – moartea mării, căderea cerului – bolţile se rupeau, jumalţul lor albastru se despica, şi Dan se simţi trăsnit şi afundat în nemărginire. Râuri de fulgere îl urmăreau, popoare de tunete bătrâne, vuirea nemărginirii ce tremura mişcată... O, gând nefericit! aiuri el. — Spasmotic ţinea în mâna lui cartea lui Zoroastru, instinctiv rupse mărgeaua pământului de la gâtul Mariei. Ea cădea din braţele lui... ca o salcie neguroasă ce-şi întindea crengile spre el şi striga căzând: „Dane! ce m-ai făcut pe mine?"

Şi un glas răsună în urmă-i: „Nefericite, ce-ai îndrăznit a cugeta? Norocul tău că n-ai pronunţat vorba întreagă!..." Supt ca de-un magnet în nemărginire, el cădea ca fulgerul, într-o clipă cale de-o mie de ani. Deodată întunericul dimprejurul lui deveni liniştit, negru-mort, fără sunet şi fără lumină. El deschise cartea, aruncă mărgeaua şi începu a citi: mărgeaua cădea luminoasă prin întuneric şi se desfăşura din ce în ce. Din ce în ce mai mare, mai mare – se lumina – pân-o văzu departe asemenea unei lune – şi el cobora cu cartea sub mână nourii groşi, s-apropia de pământ, deja vedea culmile strălucite ale unui oraş, lumini presărate, o noapte văratică cu aerul blond, grădini mirositoare şi... şi îşi deschise ochii.

El se scutură oarecum din somn. Soarele se înălţa ca un glob de aur arzător pe un cer adânc albastru; grădina de desubtul ferestrei în care adormise Dionis era de un verde umed şi răcorit după noaptea cu ploaie, florile împrospătate ridicau în soare cochetele capete copilăroase şi ochii lor plini de reci şi zadarnice lacrimi. În casa de peste drum perdelele albe erau încă lăsate, prin aleile grădinii ei vişinii şi cireşii înfloriţi, salcâmii cu miros dulce tăinuiau cărările risipite într-o viorie şi melancolică umbră.

Fusese vis visul lui cel atât de aievea sau fusese realitate de soiul vizionar a toată realitatea omenească? – Perdeaua de vis-á-vis se dete puţin într-o parte şi prin faldurii ei albi apăru un blond cap de copilă. Râdea.

– Maria! şopti el cu inima strânsă. Părul ei cel blond şi împletit în cozi cădea pe spate; o roză de purpură la tâmplă, gura micuţă ca o vişină coaptă şi faţa albă şi roşă ca mărul domnesc. După ce râsese – cine ştie de ce? – ea lăsă perdeaua să recadă.

Dară inima lui se contrase cu violenţă, căci el înţelese sensul, dar şi neputinţa realizării viselor lui. Acuma ştia că iubeşte. „La ce mi-a mai trebuit şi asta? gândi el cu sufletul plin de lacrimi". Nu e destulă mizeria în care am trăit – cel puţin o mizerie fără de dorinţe. Şi prima mea dorinţă şi poate ultima – nerealizabilă! Trăsura cea fină şi amară dimprejurul gurii lui se adânci vădit. Sufletul lui se cutremura la gândirea că nu va putea scutura greutatea acestui amor. Speranţă? el n-o putea avea. O simţire pe care n-o cunoscuse niciodată era ea să se nască cu amorul?

Ea se reivi, surâse. De astă dată trase perdelele sus şi sta cu-o garoafă în

mâinuţa ei albă şi privea pare-că pe gânduri în potirul de purpură al florii. – Nepreţuita! şopti el uitându-se la ea. Ah! ea trebuie să fie bună, de ce surâdea, de ce? şi tocmai în fereastră? Oare ea nu-l vedea? Dar dacă-l vedea, dacă aceste zâmbiri aveau o intenţiune... mică, cochetă, însă totuşi?

– Redispăru.

Am să-i scriu, s-o rog... s-o rog să nu surâdă, să nu-mi umple sufletul de-o vană, dureroasă iluziune. Asta... nu-mi va refuza ea. E atât de bună; voi ruga-o să fie rea.

Cu-o dureroasă, nemaisimţită voluptate el îi scrise: *„Stea, Sărac de bunuri, frumuseţe şi spirit, inima mea este atât de bolnavă ca o scânteie de soare noaptea, şi te iubesc. Şi ochii tăi, topite stele a dimineţii, privesc atât de adânc, atât de ferice de adânc în noaptea sufletului meu, cât te visez veghind şi, de dorm, la imaginea luminii lor sunt deştept.*

Poţi oare ghici simţirea cu care am scris, înger? ...O nu! În viaţa ta luminoasă nu s-a putut ivi nici umbra măcar a unei dureri asemenea aceleia ce-mi nimiceşte inima. O nimiceşte! Închipuieşte-ţi că dintr-un om cu simţire, dintr-o fiinţă aievea n-ar rămâne nimic decât o lungă, întrupată desperare. Tu nu cunoşti asemenea oameni. Ei nu pot aparţinea cercurilor în care te mişti tu. Ei sunt jos. Când o inimă pierdută-n mizerie, în apăsare, în neputinţă de a cultiva simţiri, căci fiecare din ele îşi găsesc marginile în puterile celui ce le are, când o asemenea inimă şi-ar ridica aspiraţiunile până la tine, şi le-ar ridica fără voinţă, luptând spre a le năduşi, neputând să le reziste, ce-ar simţi un asemenea om? Întristare? Asta nu-i întristare! Desperare? Asta nu-i desperare! E o agonie a sufletului, o luptă vană, crudă, fără de voinţă. Desperarea ucide, această simţire munceşte. Martir este numele amorului meu. În fiecare fibră ruptă este-o nemărginire de dureri; şi nu deodată, fibră cu fibră se rupe inima mea. Moartea-i un moment, desperarea e timp – o asemenea simţire este iadul. Mario! poţi tu să-ţi închipuieşti un asemenea chin fără să plângi – de milă, nu – de îngrozire? De piatră să fie o inimă, este o margine care s-o mişte; de venin să fie un suflet, sunt dureri care trebuie să-l îndulcească, şi nu e durere mai mare decât a mea. De ce sunt eu în lume, când tu ai fost menită să fii? De ce-au căzut ochii mei pe tine, de ce te-am văzut? Orb de-aş fi fost, de cât amar scăpam!

De n-aş fi fost defel, scăpam de o viaţă chinuită, pustie, fără de lumină.

– Floare! cum surâzi în grădina zilelor tale, fără să ştii că o inimă se rupe; stea! cum luceşti în cerul tău, fără să ştii că un suflet moare. Şi, în neştiinţa ta, eşti şi mai frumoasă, eşti şi mai mult cauza unor crude dureri. Ah! cât eşti de frumoasă şi cu câteşti, cu atâta mai nefericit sunt, şi cu cât sunt, cu atâta mai frumoasă eşti!

– N-am avut speranţe, puţin mi-a păsat; n-am avut dorinţe, nici una-n lume, puţin mi-a păsat; de una am fost capabil, de una, care, să-mi cuprindă toată

viaţa mea, şi aceea nerealizabilă, tu! – Oricât de mare ar fi mila ta, până acolo nu se poate coborî. Nu-mi zâmbi! Zâmbetul tău m-ar umple de speranţe vane. A mă iubi nu-ţi este permis, dispreţuieşte-mă! te rog! Poate dispreţul tău m-ar omorî şi moartea nu-i nimic pe lângă chinul meu de azi. Sărut urma pasurilor tale, murii îi sărut pe care au trecut umbra ta, dispreţuieşte-mă! Eu nu pot să nu te iubesc. Tu nu ştii de ce, şi nu ţi-o pot spune, şi cu toate astea chipul tău, umbra ce-ai aruncat-o pe pânza gândirilor mele este singura fericire ce am avut-o în lume.

Mario!... aşa-i că astfel te cheamă! nu se poate să te cheme altfel... tu!... nu-ţi pot zice altfel... Adio! Adio!"

Şi, cu toate că scrisese, totuşi o speranţă de-o dureroasă dulceaţă, deşartă dar singură, îi ameţea sufletul lui. El îşi închipuia că ea va putea fi a lui. Ea! toată lumea era cuprinsă în acest cuvânt. Când gândea cum i-ar lua capul ei de aur în mâini şi i-ar topi ochii cu sărutările lui, când gândea că mijlocul ei cel dulce s-ar putea odihni cuprins de braţul lui, că ar putea să-i prindă mâinuţa ei albă, să se uite la transparentele-i degete ore întregi, îi venea să nebunească. Ce-i viaţa? El simţea că o oră lângă ea ar plăti mai mult decât toată viaţa. Câtă intensivă, dureroasă, fără de nume fericire într-o oră de amor. Şi cum i-ar vorbi el! Câte numiri ar inventa el, care de care mai îndrăgite, mai fără de înţeles, mai nepomenite, pentru un surâs de pe buzele ei, un surâs în trecere, umbra unei fericitoare cugetări; câtă gratitudine pentru-o privire; câtă recunoştinţă pentru că ar lăsa un moment degeţelele ei dulci în mâinile lui, şi el simţea parecă le trage la inima lui, să le facă a simţi desele şi nemăsuratele-i bătăi, ... ar plânge şi ar râde de fericire, ca un copil, ar nebuni în urmă şi vecinic ar visa aceea oră fără de seamăn.

De unde această simţire nemăsurată, de unde această irezistibilă nebunie? El nu-şi simţea capul, nu-şi simţea inima, toate se învârteau împrejuru-i într-o lumină trandafirie, părea că nu vede decât perdele albe şi de după fiecare se ivea, zâmbind cu o speriată şi copilărească şireţie, capul ei. Înamorat în ea? Asta ar fi fost puţin. Nu în ea, în fiece gândire a ei, în fiece pas, în fiece zâmbet, un înmiit amor. Dumnezeu de-ar fi fost şi-ar fi uitat universul, spre a căuta un altul în ochii ei albaştri; de-ar fi găsit, nu se ştie, ... căutarea ar fi durat vecinic. Cum o iubea! De l-ar fi dispreţuit, ar fi iubit dispreţul ei; o idee de ură a ei ar fi fost cuprinsul amorului lui cât ar fi trăit.

„Ah! zâmbi el c-un fel de dureroasă beţie, de-aş putea s-o sărut, o dată! parecă n-aş mai voi nimic în lume... ori să-i dezmierd mâinile, ori să-i despletesc părul, ori să-i sărut umerii. Îngerul meu!"

El trimisese scrisoarea. Sta în fereastră neliniştit, parecă aştepta sentinţa de moarte, nu ştia ce să gândească, nici gândea ceva, era un amestec fără şir de icoane turburi, îmbătătoare. Ah! el ceruse dispreţ şi spera amor.

Ea se ivi în fereastră. El se retrase după perdea, ca s-o observe. Ochii lui

se uscau de ardoare şi sclipeau cu o bolnavă dorinţă; ea se ivi frumoasă, ochii ei cei mari şi adânci erau plini de lacrimi, şi se uită înaintea ei, în mâinile unite şi lăsate în jos ţiind scrisoarea şi în faţă cu-o expresie indecisă, înecată de dorinţa de-a plânge ca un copil vinovat. El se arătă în fereastră, şi ochii ei painjiniţi de lacrimi se îndreptară spre el... adânci, miloşi, plutitori... Ea boţi scrisoarea cu mâna, o duse la inimă... şi... o durere ascuţită, crudă îi pătrunse inima lui; părea că i se rupe viaţa, i se taie în două inima, o negură albă îi cuprinse vederea... ş-apoi nimic... nimic. El căzuse cât era de lung pe podeaua camerei lui. Copila fugi speriată din fereastră.

***

O negură deasă, cenuşie şi sclipitoare... apoi un cer de un etern şi albastru întuneric, cu stele moi de suflarea nopţii, cu nouri încreţiţi, cu aerul cald... şi iarăşi, iarăşi oraşul vechi cu stradele strâmte, cu casele închircite, cu streşinile mucegăite în lună, şi Dan trecea repede prin strade... luna mai arunca câte o dungă prin întunericul lor... el intră în casa lui deplin conştiu despre îndelungatele lui vise.

– Şi mi-a trecut prin minte, zise el, acea idee nefericită pe care Ruben o credea cu neputinţă în capul unui om. — Umbra lui dormea pe pat.

El citi în cartea lui Zoroastru... ea se sculă încet... cu ochii închişi... se subţie... se lipi de perete şi se aşează ironică, fantastică, lungă, în dreptul lui.

Dan se simţea bolnav, abătut, strivit sub greutatea cugetărilor lui. Afară de aceea un fulger îi trecuse drept prin inimă în vremea căderii lui. El simţea fulgerul junghiindu-i inima. El se lungi pe pat şi s-acoperi cu rasa... Pe dinaintea lui treceau fiinţe ciudate pe care nu le văzuse niciodată. „Ah! gândi el – în curând voi muri, aste-s deja umbre de pe ceea lume". Numai umbra lui proprie stătea dreaptă în perete, parcă surâdea şi – ciudat! – avea ochi albaştri. „Dracul să te ia, gândi el, şi umbra mea îşi bate joc de mine acuma".

Uşa se deschise şi intră maestrul Ruben.

– Ce pustia, maistre, de când ai lăsat să-ţi crească perciuni şi de când porţi caftan jidovesc?

– Vai de mine domnule, de mult! – de când mă ţin minte, zise Ruben netezindu-şi barba. Dar m-ai văzut altfel vrodată lângă Curtea veche?

– Lângă Curtea veche... E Riven... vânzătorul de cărţi, iar nu d-ta, maistre Ruben. Ruben se uită lung la el.

– D-tale nu ţi-e bine, Domnule, zise el serios.

– Eu mor, maistre Ruben... Uită-te în masa mea, acolo-s memoriile umbrei mele, a umbrei care-o vezi în perete, scrise de câtă vreme am fost în lună.

Evreul se uită lung la bolnav şi clătină din cap.

– Umbra ceea a d-tale e un portret care-ţi seamănă, zise el.

– Maistre Ruben, te-ai prostit rău de când nu ne-am mai văzut, zise tânărul zâmbind, ori eu am devenit o fiinţă superioară magistrului meu...

Evreul s-apropie de scrinul ce i-l însemnase bolnavul, îi deschise săltarul şi dădu într-adevăr de nişte legături de hârtii galbene şi veştezite, legate cu fire de aţă albastră... el le scoase, se uită la ele, apoi le puse pe masă. – În momentul acesta intrară doi oameni în chilia lui pe care Dan nu-i mai văzuse. Unul din ei, pleşuv şi uscat, veni să-i cerce pulsul, cellalt vorbea cu Ruben. Ruben îi arătă hârtiile... omul se uită iute prin ele... fără îndoială, zise el pentru sine... „De când îl cunoşti?" adaose întorcându-se către evreu.

– De mult. El cumpără de la mine cărţi. În genere cele mai vechi şi tot de-acele pe care nu le mai putem vinde nimănui în lume. Eu singur le cumpăram cu toptanul, biblioteci risipite ale oamenilor bătrâni a căror clironomi apoi mi le vindeau pe un preţ de nimica, ca hârtie numai. Şi-n asemenea cărţi el răscolea c-un fel de patimă şi-mi cumpăra cele mai obscure şi mai fără de-nţeles. Acuma asemenea aveam câteva vechituri de astea şi venisem să i le arăt, el mi le-ar fi cumpărat desigur... acum însă... l-am găsit în starea-n care-l vezi. Ş-apoi nici nu-mi mai zice: jupâne Riven, ci maistre Ruben! Dumnezeu ştie cum s-or fi scrântit toate celea în capul bietului om.

Bolnavul auzea toate acestea şi nu ştia ce înţeles să le dea. „Sunt nebuni oamenii aceştia, gândi el, şi maistrul Ruben şi-a ieşit cu desăvârşire din minţi... nu-l mai cunosc. Aha! gândi el în urmă, eu am murit şi Ruben a venit cu medicii să-mi vândă corpul. Are drept... prin schimbările prin care am trecut, corpul meu trebuie să fi devenit fenomenal. Dar oare-s doctori aceşti doi?...Îmi pare că samănă cu Satana amândoi... Ori e *un* om, despărţit în două arătări bătrâne cu care-şi petrece şiretul Ruben pe conta mea... o jumătate cu păr şi una pleşuvă. Cea pleşuvă îmi pipăie pulsul şi cea cu păr se uită la umbra mea, spânzurată de un cui în perete. Uite! acuma o desprinde din perete şi-o dă lui Ruben în mână. Bravo! Maistre Ruben, strigă el, dracii tăi sunt meşteri în desprinsul umbrelor din perete, şi ist Pleşuv are să mă ia pe mine... căci cum văd joacă pe doctorul în momentul acesta... Bravo! bravo!" El bătea din palme râzând.

Ruben îi luă umbra şi hârtiile de pe masă şi ieşi din casă, închizând cu zgomot uşa după sine... „Te-ai dus, evreule... te-ai dus şi m-ai vândut chinuitorului de suflete", murmură el c-o resignaţie dureroasă, recăzând cu capul în perini.

Are friguri... e în deliriu, zise serios pleşuvul.

* * *

E noapte... O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise, şi Dionis lungit în patu-i tremură în friguri, cu buzele uscate, cu fruntea plină de sudoare şi cu capul greu. I se pare că s-a trezit din nişte vise lungi, obscure, fără de înţeles şi el priveşte, fără de-ncredere în realitate, la împrejurimea lui. Portretul părintelui său lipseşte din perete, cărţile cele vechi asemenea...

casa e aceeaşi, însă mobile nouă şi elegante, covoare pe jos, numai patul e acelaşi. Ciudat, gândi el, din minune în minune... eu nu mai ştiu ce se-ntâmplă cu mine. — Luna revărsa tot aurul ei în odaia lui şi sub această smălţuire diafană mobilele şi covoarele străluceau somnoros şi mat; un orologiu zângăneşte încet şi subţire în perete şi prin mintea lui trec iute, turburi, amestecate, toate întâmplările abia trecute. Şi toate îi păreau vise; mintea lui îi părea împrospătată, rece, clară faţă cu mintea care-o avuse înainte. Din jurul lui dispăruse lumea cea semiobscură a tinereţii lui; el privea la viitor cum ai privi din fundul unui lac liniştit şi limpede ca lacrima. El singur nu-şi putea explica această limpezime a minţii. Îşi închise ochii. Deodată simţi cum că pe marginea patului său şedea cineva... îi şedea pe picioare. Apoi simţi o mână dulce şi mică pe frunte. El deschise ochii pe jumătate. Văzu un băiat cu faţa ovală, palidă, cam slăbită, părul de aur acoperit de o pălărie de catifea neagră cu margini largi, îmbrăcat c-o bluză de catifea care cuprindea, strâns de un colan lustruit, mijlocul cel mai gingaş din lume. Ochii lui Dionis pe jumătate-nchişi nu trădau că el veghează. Îl privi în întreg, de la capul inundat în aur pân-la botinele micuţe ce sticleau radioase pe covorul înflorit.

„Ah! gândi el, şi inima se cutremură în el, este Maria!" Da, odorul! ea era. Vorbea singură... fetele vorbesc adesea singure... El simţi aerul îndulcindu-se sub şoptirile ei.

– Am fugit de-acasă deghizată... tot mă amânau, ba azi, ba mâini... dihania de doctor zicea c-ar fi periculos pentru el... auzi periculos? Eu nu sunt periculoasă! zise ea răstită! – Dar dacă s-ar trezi... atunci, o, atunci... Dormi! dormi! şopti ea aplecându-şi gura pe fruntea lui... El simţi o rouă umedă curgându-i în păr... Dar în momentul acela el îi înlănţuise gâtul... ea, speriată, vru să se retragă, dar braţul lui o ţinea cu tărie culcată astfel pe pieptu-i... El se sculă. – Lasă-mă! zise ea roşie ca purpura.

Dar el o cuprinsese, îi mângâia fruntea ei albă de-i dete pălăria jos şi-i lăsă să izvorască pe umeri în jos valurile de păr blond... apoi îi luă amândouă mâinuţele în mâinile lui... ea nu mai rezista... se uita la ele, îi săruta degetele... ea nu mai rezista... Mario, mă iubeşti tu?

– Dar dacă nu m-ar chema Maria? zise ea sub inspiraţia unei fulgerătoare maliţii.

– Cum dar?

– Da! da! Maria, zise, dar taci, nu ţi-e iertat să vorbeşti... nu ţi-e iertat... Nu te scula, căci asemenea nu ţi-e iertat... Ea-l împinse în perini... El voia să vorbească, dar îşi simţi gura astupată de sărutări... El îşi închise ochii şi simţea că inima i se sparge în piept... apoi iar îi deschise, spre a cuprinde cu ei dulcea lui sarcină, cari râdea c-un fel de copilăroasă nebunie de zâmbetul lui, de surprinderea şi spaima ei proprie... de tot, tot...

Adesea în nopţi lungi de iarnă, după ce ea de mult devenise tezaurul căsniciei lui, când de bună voia lor trăiau exilaţi la vun sat spre a se iubi departe de zgomotul lumii, Maria intra deodată în salonul încălzit şi luminat numai de razele roşii ale jăraticului din cămin, intra îmbrăcată ca băiet, ca în noaptea aceea când se văzură pentru întâia oară în apropiere. Membrele ei zvelte în bluza de catifea neagră, aceeaşi pălărie cu margini largi pe părul ei blond şi picioruşele cele mai mici din lume în botine bărbăteşti. Şi ea s-apropia de el. Mâinuţele-i albe şi transparente ca ceara contrastau cu mânicele moi şi negre şi astfel se primblau de braţ prin semiîntunericul călduros al sălii; din când în când îşi plecau gură pe gură, din când în când stăteau înaintea unei oglinzi, cu capetele răzimate unul de altul, şi râdeau. Era un contrast plăcut: faţa lui trasă şi fină din care nu se putuse încă şterge amărăciunea unei tinereţi apăsate, ci rămăsese încă într-o trăsătură de nespusă naivitate în jurul gurii, lângă fizionomia ovală, rotunjită şi albă a ei... chipul unui tânăr demon lângă chipul unui înger ce n-a cunoscut niciodată îndoiala.

Două vorbe concluzive. Cine este omul adevărat al acestor întâmplări, Dan ori Dionis? Mulţi din lectorii noştri vor fi căutat cheia întâmplărilor lui în lucrurile ce-l încunjurau; ei vor fi găsit elementele constitutive a vieţii lui sufleteşti în realitate: Ruben e Riven; umbra din perete, care joacă un rol atât de mare, e portretul cu ochii albaştri; cu dispariţiunea acestuia dispare ceea ce veţi fi îndemnaţi a numi o idee fixă; în fine, cu firul cauzalităţii în mână, mulţi vor gândi a fi ghicit sensul întâmplărilor lui, reducându-le la simple vise a unei imaginaţii bolnave.

Fost-au vis sau nu, asta-i întrebarea. Nu cumva îndărătul culiselor vieţii e un regisor a cărui existenţă n-o putem explica? Nu cumva suntem asemenea acelor figuranţi care, voind a reprezenta o armată mare, trec pe scenă, încunjură fondalul şi reapar iarăşi? Nu este oare omenirea istoriei asemenea unei astfel de armate ce dispare într-o companie veche spre a reapărea în una nouă, armată mare pentru individul constituit în spectator, dar acelaşi număr mărginit pentru regizor. Nu sunt aceiaşi actori, deşi piesele sunt altele? E drept că după fondal nu suntem în stare a vedea.

– Şi nu s-ar putea ca cineva, trăind, să aibă momente de-o luciditate retrospectivă care să ni se pară ca reminiscenţele unui om ce de mult nu mai este?

Nu ezităm de-a cita câteva pasaje dintr-o epistolă a lui Théophile Gautier care colorează oarecum ideea aceasta: „Nu totdeauna suntem din ţara ce ne-a văzut născând şi de aceea căutăm adevărata noastră patrie. Acei cari sunt făcuţi în felul acesta se simt ca exilaţi în oraşul lor, străini lângă căminul lor şi munciţi de-o nostalgie inversă... Ar fi uşor a însemna nu numai *ţara* dar chiar şi *secolul în care ar fi trebuit să se petreacă existenţa lor cea*

adevărată... Îmi pare c-am trăit odată în Orient şi, când în vremea carnavalului mă deghizez cu vrun caftan, cred a relua adevăratele mele vesminte. Am fost întotdeauna surprins că nu pricep curent limba arabă. *Trebuie s-o fi uitat*".

CONSIDERAŢII GENERALE

Mihai Eminescu este cel care inaugurează în literatura română proza filozofică şi proza fantastică pin nuvelele ***Sărmanul Dionis, Cezara, Umbra mea, Avatarii faraonului Tla.***

Nuvela ***Sărmanul Dionis*** este publicată în 1873 în revista ***Convorbiri literare.*** Dintre prozele lui Eminescu Sărmanul Dionis se afirmă cu cea mai mare pregnanţă atât prin valoarea sa, cât şi prin posteritatea artistică. Prin conţinutul de idei propus, Eminescu devine artizanul nuvelei fantastice şi filozofice româneşti.

Tema nuvelei ***Sărmanul Dionis*** este reflectarea subiectivă asupra lumii şi reuneşte o serie de teme tipic romantice, existente şi în literatura universală: natura, iubirea şi condiţia nefericită a omului de geniu în raport cu timpul şi cu societatea. Tema transmigraţiei sufletelor valorifică ideea lui Schopenhauer, conform căreia timpul şi spaţiul sunt manifestări ale substanţei care se regenerează veşnic, compusă dintr-un număr de modele eterne – umbre ale individului fizic. Nuvela Sărmanul Dionis este construită pe un fundament filozofic complex. Pornind de la semnificaţia chipului care conţine epitetul „sărman", ce simbolizează nefericirea lui Dionis cauzată de eşecul său în urma încercării de a atinge absolutul în cunoaştere şi până la elementele reale, nuvela reprezintă o ipostază epică a eului poetic din opera lirică. Epitetul „sărman" nu se referă la condiţia materială a personajului. Dionis are numele zeului Dyonisos din mitologia greacă – fire veselă, petrecăreaţă şi, pus în antiteză cu definirea de „sărman", dă titlului o interpretare sugestivă, la fel de inedită şi surprinzătoare ca a nuvelei însăşi.

Subiectul acestei nuvele fantastice surprinde prin aventurile parcurse de un erou cu o dublă identitate (Dionis – Dan), care trăieşte în momente temporale diferite, dar are o esenţă neschimbătoare. Tânărul Dionis este un copist sărman, în ciuda faptului că tatăl său avusese dreptul la o moştenire. Pe durata vieţii, tatăl eroului locuise în casa unui preot milostiv şi se îndrăgostise de fata aceluia – Maria. Din legătura nelegitimă cu ea s-a născut Dionis, crescut de mama sa cu preţul unor mari sacrificii. De la tatăl său băiatul moştenise doar un portret din tinereţe, în care îşi regăseşte propriile trăsături şi cu care poartă lungi dialoguri imaginare. Spirit autodidact, pasionat de lectura cărţilor vechi de astrologie şi magie, el împrumută o carte de la anticarul Riven, străduindu-se să o descifreze.

Titlul nuvelei face referire directă la personajul principal, iar adjectivul „sărman" se referă la faptul că eroul este obligat să trăiască într-o lume în care nu se regăseşte; dar se poate referi şi condiţia socială a eroului.

Stând deasupra cărţii, într-o seară ploioasă, Dionis zăreşte la geamul casei învecinate o tânără înveşmântată în alb, de care se îndrăgosteşte. Starea ce l-a copleşit l-a ajutat să înţeleagă semnele magice ale cărţii şi el regresează în timp, până la epoca lui Alexandru cel Bun, când se reîntrupează în călugărul Dan, elev al dascălului Ruven de la Academia din Socola. Discipolul îi mărturiseşte mentorului său că are viziuni care anticipează anumite evenimente, convins că va trăi într-o lume ulterioară sub numele Dionis. Învăţătorul îi confirmă că experienţa întrupărilor în momente distincte este oricând posibilă, căci timpul nu este o durată consecutivă, ci simultană.

Continuând aventura cunoaşterii, Dan se detaşează de propria umbră şi pleacă într-o călătorie cosmică, fiind capabil să se sustragă legilor temporale şi spaţiale. În drumul său spre astrul selenar este însoţit de iubita lui, fata din geam, pe care o cheamă tot maria. Aflându-se în spaţiul cosmic, Dan observă un ochi de foc, deasupra căruia este scris un proverb în limba arabă. Descifrându-l, el are revelaţia forţei spirituale a omului şi se crede, pentru o clipă, egalul divinităţii. Cugetarea profanatoare îl va face să-şi piardă atribuţiile magice, ele fiindu-i anulate de Dumnezeu, care-l coboară pe pământ şi îl redă condiţiei iniţiale. Trezindu-se din somn, Dionis realizează că a visat şi revine la condiţia sa iniţială de muritor, chiar dacă, bolnav fiind, în delirul său continuă să creadă că este Dan şi că Maria este aceeaşi din visurile sale şi că anticarul Riven ar fi maestrul Ruven. În finalul nuvelei Dionis se căsătoreşte cu Maria, ceea ce arată împlinirea cuplului şi simbolizează faptul că dragostea este singura cale spre cunoaştere în aspiraţia spre absolut.

În intreaga nuvela, cel mai des utilizate dintre elementele fantastice sunt magia şi metamorfoza.

Văzând că tot ceea ce gândeşte i se îndeplineşte, Dan face greşeala de a se crede el însuşi Dumnezeu şi este aruncat pe pământ şi redevine Dionis (care visase ca este Dan). Bolnav fiind, este vegheat de o alta Marie (fata din casa vecină) de care se îndagostise în vis.

În încheiere, viziunea despre lume şi viaţa din această nuvelă este abordată prin motive literare romantice, împletite cu elemente fantastice (de aceea este şi nuvela fantastică). În finalul nuvelei, autorul sugerează că Dionis nu este decât un avatar, unul dintre oamenii în care s-a reîncarnat acelaşi suflet, în perioade succesive.

Romanticul Dionis, stăpânit de ideea plenitudinii spirituale, urmează coordonatele eroului romantic, caracterizat prin dorinţa de universalitate,

izvorâtă din sentimentul acut de cunoaştere a absolutului. Eroul nuvelei aspiră să devină el însuşi centru al lumii, manifestându-şu aspiraţiile creatoare şi egalând forţa demiurgică.

Noutatea incontestabilă a nuvelei ***Sărmanul Dionis*** constă în modul original în care Eminescu îmbină filozofia cu naraţiunea fantastică şi descrierea, transpunând în imagini artistice un orizont ce nu există decât în puterea imaginaţiei, inexplicabil şi necontrolabil raţional.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală. Personaj. Semnificaţii simbolice

1. Valorificând lectura textului, explicaţi titlul nuvelei ***Sărmanul Dionis.***

2. Identificaţi elementele filozofice din nuvelă. Scoateţi în evidenţă modul în care autorul nuvelei receptează artistic aceste concepte filozofice.

3. Comentaţi elementele filozofice din nuvelă

4. Găsiţi argumente în textul reprodus în manual, potrivit cărora Dionis împărtăşeşte soarta omului superior, însetat de absolut.

5. Identificaţi fragmentul din nuvelă, în care Dionis împrumută trăsăturile tânărului Eminescu.

6. Motivaţi caracterul dublu, fantastic şi filozofic al nuvelei Sărmanul Dionis.

7. Caracterizaţi personajul principal al nuvelei.

Stil şi limbaj artistic

1. Desprindeţi semnificaţiile călătoriei în spaţiul selenar, urmărind natura paradisiacă şi cromatica imaginilor vizuale, prăbuşirea din raiul selenar, pedeapsa pentru cutezanţa eroului de fi măsurat cui divinitate.

2. Analizaţi nuvela din punct de vedere al limbajului artistic.

3. Stabiliţi, într-un fragment din opera citită, cele trei etape ale organizării semantico-stilistice şi anume: ordinea logică, ordinea temporală şi cea spaţială.

4. Realizaţi un text analitic în care să demonstraţi că nuvela ***Sărmanul Dionis*** comstituie un model de limbă română modernă.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Scrieţi un eseu analitic în care să prezentaţi caracterul excepţional al lui Dionis, urmărind reperele:

- condiţia socială, materială şi intelectuală a personajului;
- trăsăturile fizice şi morale care-l definesc pe Dionis ca personaj romantic;
- evadarea din cercul strâmt al realităţii, expansiunea în vis, tipicul naturilor veşnic neliniştite, mereu în căutarea absolutului;

- antiteza real – ideal şi aspiraţia de a o depăşi prin intermediul magiei.

2. Pregătiţi o comunicare cu tema *„Aspiraţia spre ideal în nuvela **Sărmanul Dionis** de Mihai Eminescu*" .

3. Demonstraţi că personajele din nuvela lui Mihai Eminescu sunt personaje romantice, eroi înzestraţi cu însuşiri excepţionale, însetaţi de adevăr şi de tendinţe justiţiare superioare care aspiră la o continuă perfectibilitate a lumii în care trăiesc.

Referinţe critice

„Când ajunge a fi el însuşi, Eminescu nu mai seamănă cu nici unul dintre predecesorii lui. Substanţa eterogenă sau străină dispare în prelucrare proprie, într-un act de asimilare totală. Tot ce fusese împrumutat se mistuie în miracolul creaţiei sale". **Tudor Vianu**

„După cum Titu Maiorescu e cea mai înaltă expresie a întregii ideologii junimiste; Mihai Eminescu este expresia ei literară cea mai înaltă; ei sunt cariatidele pe care se va sprijini, în ochii posterităţii, această mişcare unică în literatura noastră". **Eugen Lovinescu**

„El este cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc şi cel dintâi român în care s-a făcut fuziunea cea mai serioasă – fuziunea normală – a sufletului daco-roman cu cultura occidentală". **Garabet Ibrăileanu**

„Opera sa depăşeşte limitele epocii şi ale ţării unde a luat fiinţă, se adresează întregii umanităţi". **George Călinescu**

„Ape vor seca în albie şi peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate şi câte o stea va veşteji în depărtări, până când acest pământ să-şi strângă toate sevele şi să le ridice în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor sale". **George Călinescu**

UNIVERSUL OPEREI EMINESCIENE – TEME ŞI PARTICULARITĂŢI ARTISTICE

- **Iubirea.** Eminescu visează la o iubire pură, ideală, totală, care să conducă la cunoaşterea marilor taine ale lumii, la atingerea absolutului. Cântând femeia blondă, cu ochii mari şi albaştri, gingaşă, uneori şăgalnică, poetul nu a asimilat ffără discernământ un ideal romantic, ci s-a apropiat de lirica erotică poulară, plină de prospeţime, lipsită de sentimentalisme. Ca experienţă metafizică, erosul are finalitatea gnoseologică: prin iubire se încearcă refacerea unităţii primordiale a universului. Cuplul de îndrăgostiţi poate fi asimilat perechii biblice, prin puritate şi prin atitudinea panteistă.
- **Natura.** Copilăria la Ipoteşti a marcat relaţia poetului cu natura: „*Satul şi natura creşteau în jurul lui, îmbrăcate în legendă, cu oameni care în gesturile lor făceau să trăiască o mitologie întreagă.Mişcările prime ale poetului sunt potrivite acestei lumi imaginare, care-i dă compensaţie largă faţă de neajunsurile vieţii reale.”* (D. Popovici). Natura are rolul de a reflecta starea sufletească a a eului liric, devenind o cutie de rezonanţă a sentimentelor. Ea se asociază cu multe alte teme: trecerea timpului, condiţia umană pieritoare, singurătatea omului de geniu, iubirea, copilăria.
- **Cosmosul.** Geneza univrsală l-a preocupat pe Eminescu de foarte multă vreme. Poetul imaginează momente din existenţa universului, în tablouri de mare forţă sugestivă. Evocarea spaţiului cosmic în întreaga lui măreţie ţine de înclinaţia romanticilor spre grandios, dar are şi rolul de a sugera, pri antiteză, micimea fiinţei umane, lipsa ei de importanţă în ansamblul creaţiei.
- **Omul de geniu.** Omul superior, aflat în căutarea permanentă a valorilor absolute, retras sau preocupat de soarta lumii, este văzut în mai multe ipostaze (conducător de oşti, dascăl, poet, îndrăgostit, filozof, înţelept); el rămâne, în esenţă, aceeaşi fire însetată de perfecţiune şi dornică de cunoaştere, de descoperire şi dăruire.

- **Istoria.** Găsindu-şi afinităţi cu V. Hugo, Eminescu evocă istoria pentru a oferi contemporanilor săi un model de patriotism, trezindu-le astfel, încrederea în forţa de regenerare a neamului românesc. Pe de altă parte, prezentarea istoriei are rostul de a demonstra consecinţele dezastruoase ale trecerii timpului asupra omenirii. Viziunea asupra trecutului îşi are originea foarte departe, în miturile vechii Dacii. Eminescu s-a arătat interesat de figurile mitologice eline, de credinţele nordice, de mistica budistă.

Mihai Eminescu este în literatura română poetul nepereche a cărui operă învinge timpul, după cum afirmă George Călinescu. El este cel mai mare poet, care exprimă cel mai bine şi cel mai complet spiritualitatea românească.Eminescu a fost o personalitate copleşitoare, care i-a impresionat pe contemporani prin inteligenţă, memorie, curiozitate intelectuală, cultură de nivel European şi farmecul limbajului. Scrisul era viata lui: omul cel mai silitor, veşnic citind, meditând, scriind… poet în toata puterea cuvântului, după cum afirmă Titu Maiorescu.

Primul, care a intuit marele efect modelator al creaţiei eminesciene a fost Titu Maiorescu: Eminescu a făcut că toată poezia acestui secol să evolueze sub auspiciile geniului său, iar forma înfăptuită de el a limbii naţionale să devină punctual de plecare pentru întreagă dezvoltare ulterioară a vesmântului şi cugetării româneşti.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Numiţi speciile literare cultivate de Mihai Eminescu.

2. Prezentaţi, în maximum 10 rânduri, concepţia lui Eminescu referitoare la rostul poeziei şi misiunea poetului.

3. Expuneţi, într-o compunere, structura poemului ***Luceafărul*** de Mihai Eminescu.

4. Redactaţi un eseu despre problematica omului de geniu, prezentată de M. Eminescu în ***Scrisoarea I.***

5. Numiţi reperele prin care este definit universul naturii în creaţia lui Mihai Eminescu.

6. Interpretaţi versul „ *Mi-e sete de repaus”,* pornind de la afirmaţia: „ *Dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui nu scapă de noaptea uitării, pe de altă parte, însă, pe pământ nu este capabil de a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericici. El n-are nici moarte, dar nici noroc”.*

7. Numiţi temele şi motivele eminesciene majore şi comentaţi-le.

8. Citiţi două poezii postume de Mihai Eminescu şi comentaţi-le.

9. Precizaţi rolul folclorului în creaţia eminesciană.

10. Numiţi sursele de inspiraţie ale creaţiei lui Mihai Eminescu.

ION CREANGĂ
(1937 – 1889)

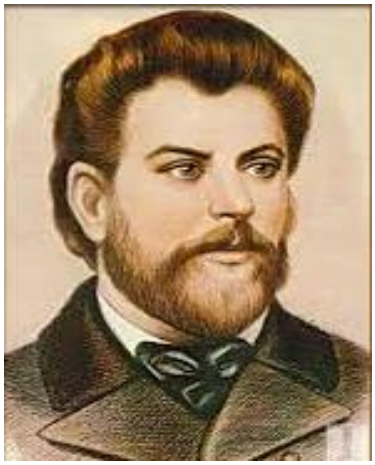

„Creangă este un erudit, un estet al filologiei. Eroii lui nu trăiesc din mişcare, ci din cuvânt…” **George Călinescu**

Ion Creangă (n. 1 martie 1837, Humuleşti, jud. Neamţului – d. 31 decembrie 1889, Iaşi) a fost un scriitor român. Recunoscut datorită măiestriei basmelor, poveştilor şi povestirilor sale, Ion Creangă este considerat a fi unul dintre clasicii literaturii române mai ales datorită operei sale autobiografice ***Amintiri din copilărie.***

Data naşterii lui Creangă este incertă. El însuşi afirmă în Fragment de biografie că s-ar fi născut la 1 martie 1837. O altă variantă o reprezintă data de 10 iunie 1839, conform unei mitrici de nou-născuţi din Humuleşti.

Creangă a mai avut încă şapte fraţi şi surori: Zahei, Maria, Ecaterina, Ileana, Teodor, Vasile şi Petre. Ultimii trei au murit în copilărie, iar Zahei, Maria şi Ileana în 1919.

Tinereţea lui Creangă este bine cunoscută publicului larg prin prisma operei sale capitale Amintiri din copilărie. În 1847 începe şcoala de pe lângă biserică din satul natal. Fiu de ţăran, este pregătit mai întîi de dascălul din sat, după care mama sa îl încredinţează bunicului matern. În 1853 este înscris la Şcoala Domnească de la Târgu Neamţ sub numele Ştefănescu Ion, unde îl are ca profesor pe părintele Isaia Teodorescu. După dorinţa mamei, care voia să-l facă preot, este înscris la Şcoala catihetică din Fălticeni. Aici apare sub numele de Ion Creangă, nume pe care l-a păstrat tot restul vieţii. După desfiinţarea şcolii din Fălticeni, este silit să plece la Iaşi, absolvind cursul inferior al Seminarului teologic *„Veniamin Costachi”* de la Socola.

S-a despărţit cu greu de viaţa ţărănească, după cum mărturiseşte în *Amintiri din copilărie.*

La 19 decembrie 1860 se naşte fiul său Constantin.

În 1864, Creangă intră la Şcoala preparandală vasiliană de la Trei Ierarhi, unde l-a avut profesor pe Titu Maiorescu. Acesta îl aprecia foarte mult şi l-a numit învăţător la Şcoala primară nr. 1 din Iaşi.

După ce timp de 12 ani este dascăl şi diacon la diferite biserici din Iaşi, este exclus definitiv din rândurile clerului, deoarece şi-a părăsit nevasta, a tras cu puşca în ciorile care murdăreau Biserica Golia şi s-a tuns ca un mirean, lucruri considerate incompatibile cu statutul de diacon.

Dedică din ce în ce mai mult timp literaturii şi muncii de elaborare a manualelor şcolare.

În anul 1867 apare primul abecedar conceput de Ion Creangă, întitulat *Metodă nouă* de scriere şi citire.

În 1871 apare în *Columna lui Traian* articolul „*Misiunea preotului la sate*", semnat de preotul Ion Creangă. În acelaşi an este exclus din rîndurile bisericii , fiind acuzat de a fi frecventat teatrul. Publică acum un manual de citire întitulat *Învăţătorul copiilor*, unde înşerează trei povestiri: *Acul şi barosul , Prostia omenească şi Inul şi cămeşa.*

Un an mai târziu este exclus şi din învăţământ şi, în ciuda pângerilor şi protestelor sale, situaţia rămâne aceeaşi. Îşi câştigă existenţa ca mandatar al unui debit de tutun.

În 1873 se încheie procesul său de divorţ, copilul său de 12 ani fiindu-i dat în îngrijire. A căutat o casă în care să se mute, alegând o locuinţă în mahalaua Ţicău.

În această perioadă îl cunoaşte pe Mihai Eminescu, atunci revizor şcolar la Iaşi şi Vaslui, cu care se împrieteneşte. La îndemnul lui Eminescu frecventează societatea *Junimea*, unde citeşte din scrierile sale.

În cadrul revist*ei Convorbiri literare* publică *Soacra cu trei nurori şi Capra cu 3 iezi.*

Între 1875 şi 1883, la îndemnul poetului, scrie cele mai importante opere ale sale.

La 1878, pentru activitatea sa didactică, este decorat cu ordinul **Bene-merenti**. Publică basmul *Ivan Turbincă.*

Ion Creangă călătoreşte la Slănicul Moldovei pentru a-şi îngriji sănătatea, îl vizitează pe Mihai Eminescu la Mănăstirea Neamţului.

Câţiva ani mai târziu a fost bolnav de epilepsie şi a suferit foarte mult la aflarea bolii şi apoi a decesului lui Eminescu şi al Veronicăi Micle.

Horia Creangă, nepotul povestitorului, este considerat cel mai important arhitect al perioadei interbelice. În capitală a proiectat peste 70 de imobile. Unele insa au fost schimbate de-a lungul timpului, astfel ca nici specialistii nu mai recunosc stilul marelui arhitect scolit la Paris.

Umorul lui Creangă este însuşi umorul vieţii, al acestui fenomen organic, în care durerea şi bucuria, răul şi binele, prostia şi inteligenţa, umbra şi lumina se îmbrăţişează alternativ, ca s-o exprime în toata realitatea.

La 31 decembrie 1889 se stinge din viaţă în urma unui atac cerebral. Ion Creangă este înmormîntat la 2 ianuarie 1890 la cimitirul „Eternitatea" din Iaşi. „*În Ion Creanga vedem astazi pe primul romancier al literaturii noastre, pe primul creator de epos, nu în timpul istorico-literar, ci într-o durată spirituală, fiindcă românul lui Nicolae Filimon anticipează cu două decenii Amintirile lui Ion Creangă."*

MIHAI EMINESCU ŞI ION CREANGĂ

Scenă din filmul „Un bulgăre de humă” (1989), de Nicolae Mărgineanu (România)

O prietenie rămasă în istoria literaturii. De ce? Pentru că doi oameni culţi sunt mereu pe aceeaşi lungime de undă, au un drum comun şi, deşi diferiţi, se completează perfect într-un întreg.

După numirea sa, în 1875, ca revizor şcolar, Mihai Eminescu a întreprins inspecţii şcolare în mai multe zone. Cu acest prilej, Eminescu l-a descoperit pe învăţătorul Ion Creangă. Prietenia între ei s-a legat imediat. Eminescu a trimis ministrului un elogios raport prin care-i aducea la cunoştinţă „opera acestui modest dascăl”. Apoi, tot el îl va lua *„mai cu vorba, mai cu forţa”*, pe Creangă, la *Junimea*, unde a citit *Soacra cu trei nurori.*

La rândul său, Creangă avea faţă de Eminescu o admiraţie deosebită. Pe un manual de geografie primit în dar de la Eminescu, păstrat cu sfinţenie, Creangă va scrie: *„Dăruit mie de d. Mihail Eminescu, eminentul scriitor şi cel mai mare poet al românilor 1878”.*

Când Eminescu este destituit din funcţia de revizor, cel care îi sare în ajutor este Creangă, care-l găzduieşte în bojdeuca sa din Ţicău. Amândoi vor petrece toamna şi iarna, Eminescu „cizelându-şi versurile, redeşteptând trecutul şi trezind la viaţă nouă limba veche şi înteleaptă a cronicarilor”. În schimb, Creangă va termina *Moş Nechifor Coţcarul*. S-au despărţit cu greu, dat fiind faptul că Eminescu a fost numit redactor la ziarul *„Timpul”*. Îndurerat, Creangă îi scrie acolo:

„Bădie Mihai, această epistolă ţi-o scriu în cerdacul unde de atâtea ori am

stat împreună; unde mata uitându-te pe cerul plin de luminăţii, îmi povesteai atâtea lucruri frumoase. Bădie Mihai, nu pot uita acele nopţi albe, când hoinăream prin Ciric şi Aroneanu…"

S-au întâlnit în toamna anului 1874, apăru pe uliţele Iaşului un tânăr straniu, ca de vreo 24 de ani, voinic, spătos, cu o mare frunte albă şi cu o coamă de păr negru dat peste urechi pe ceafă, ca la preoţii asiatici. […] Creangă, căruia îi plăcea să bată uliţele, văzu fără îndoială pe tânărul pletos, care şedea într-o vreme chiar la Samson Bodnărescu."

Aşa arată contextul în care s-au cunoscut cei doi: un poet, strălucit gânditor şi un geniu al poporului român, aşa cum îl considera Mihai Eminescu. S-au împrietenit în scurt timp, Eminescu fiind impresionat de hazul lui Creangă, de felul în care rostea vorbele, proverbele şi zicătorile din popor, de mintea ageră pe care o avea.

Ion Creangă, cu dinamismul lui nemaiîntâlnit, i-a arătat priveliştea Iaşului, l-a prezentat prietenilor lui, l-a pus la masă şi au pierdut multă vreme prin crâşmă. Şi de atunci încolo nimeni „nu mai văzu pe Eminescu fără Creangă şi pe Creangă fără Eminescu".

La acea vreme, Creangă nu s-a dedicat scrisului, dar se presupune că Eminescu l-a îndemnat să ia condeiul în mână. Astfel a ajuns să prezinte prima povestire Junimii, fiind declarat „admirabil scriitor poporal".

La fiecare poveste scrisă, cum a fost şi Harap-Alb, îi cerea părerea lui Eminescu. Acesta refuza să îl îndrepte, zicând: „Lasă Creangă, ai să citeşti în Junimea, tu nu ai nevoie să fii corectat de nimeni." Dar totuşi Eminescu îl încredinţa că de acum este un scriitor în toată puterea cuvântului şi îi prezenta obiceiurile scriitorilor iluştri.

După ce Eminescu a fost destituit din funcţia de revizor şcolar s-a mutat pentru o perioadă la bunul său prieten, Creangă pentru a-şi găsi alinarea, care ştia ce înseamnă să fii dat jos din funcţii. Deoarece lui Mihai nu i-a plăcut să zăbovească pe capul omului, s-a decis să plece la Bucureşti. Creangă a rămas fără prieten şi totodată fără un om plin de învăţătură. Rămas singur îl îmbia mereu pe Eminescu să se întoarcă la Iaşi.

Au păstrat mereu legătura, dar Creangă a fost devastat la auzirea veştii că marele poet a înnebunit. Durerea trăită a fost nemăsurată, un cutremur în adâncul sufletului.

După ce starea lui de sănătate s-a mai îmbunătăţit, întâlnirile lor tot nu mai erau ca odinioară, fiind conturate de o linişte covârsitoare. De la acea vreme şi Creangă începu să se simtă din ce în ce mai rău.

În 1889, la auzirea veştii că Eminescu s-a stins din viaţă, Ion Creangă a pierdut un prieten pe care nimeni nu-l poate înlocui " Această veste trebui să zguduie sufletul bolnavului. Fu văzut plângând ca un copil şi adormind cu cartea de poezii a lui Eminescu."

AMINTIRI DIN COPILĂRIE
(fragmente)

Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!

Şi, Doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii, şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ne era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea! Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa. Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: Ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea şi vremea se îndrepta după râsul meu… Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfingând toporul în pământ, afară, dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul, sau peretele, sau vrun lemn, de care mă păleam lacap, la mână sau la picior, zicând: Na, na!, şi îndată-mi trecea durerea… când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că făce a vânt şi vreme rea, sau când ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul; şi mai mult decât atâta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării ori, mai în grabă, lua funingine de la gura sobei, zicând: Cum nu se deoache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se deoache copilaşul şi-mi făcea apoi câte-un benchi boghet în frunte, ca să nu-şi prăpădească odorul! şi altele multe încă făcea… Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte; şi-mi aduc bine aminte, căci braţele ei m-au legănat când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i, gângurind şi uitându-mă în ochi-i cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat. Iar înţelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine şi ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgeli, şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap, şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet, şi, în

loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, şi dorul meu era acum nemărginit; căci sprinţar şi înşelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt! Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc, şi din veselia cea mai mare cazi deodată în urâcioasa întristare! Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată. Şi, drept vorbind, acesta-i adevărul. Ce-i pasă copilului când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire. Copilul, încălecat pe băţul său, gândeşte că se află călare pe un cal de cei mai straşnici, pe care aleargă, cuvoie bună, şi-l bate cu biciul şi-l struneşte cu tot dinadinsul, şi răcneşte la el din toată inima, de-ţi ia auzul; şi de cade jos, crede că l-a trântit calul, şi pe băţ îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului… Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când îi lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

***

Odată, la un Sfântul Vasile, ne prindem noi vreo câţiva băieţi din sat să ne ducem cu plugul, - căci eram şi eu mărişor acum, din păcate. Şi în ajunul Sfântului Vasile toată ziua am stat pe capul talei să-mi facă şi mie un buhai, ori de nu, batâr un harapnic.

Casa memorială Ion Creangă din Humulești, Târgu Neamț (România)

– Doamne, ce harapnic ţ-oi da eu, zise tata de la o vreme. N-ai ce mânca la casa mea! Vrei să te buşească cei handralăi prin omăt? Acuş te descalţ!

Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am şterpelit-o de-acasă numai cu beşica cea de porc, nu cumva să-mi ieie tata ciubotele şi să rămân de ruşine înaintea tovarăşilor. Şi nu ştiu cum s-a întâmplat, că niciunul

dintre tovarăşi n-avea clopot. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o ieu? În sfârşit, facem noi ce facem şi sclipuim de cole o coasă ruptă, de ici o cârceie de tânjală, mai un vătrar cu belciug, mai beşica cea de porc a mea, şi pe după toacă, şi pornim pe la case.

Ş-o luăm noi de la popa Oşlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gând să umblăm tot satul… Când colo, popa tăia lemne la trunchi afară şi cum a văzut că ne aşezăm la fereastră şi ne pregătim de urat, a început a ne trage câteva naşteri îndesate şi a zice:

De-abia s-au culcat găinile, şi voi aţi şi început? Ia staţi oleacă, blăstămaţilor, că vă dau eu!

Noi, atunci, am şterpelit-o la fugă. Iar el zvârr! cu o scurtătură în urma noastră, căci era un om hursuz şi pâclişit popa Oşlobanu, cum obişnuiesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc.

Râul Ozana din Humulești, Târgu Neamț (România)

– Ei, amu, ce-i de făcut? Hai să intrăm ici în ograda asta – zise Zaharia lui Gâtlan – că ne trecem vremea stând în mijlocul drumului.

Şi intrăm noi la Vasile Aniţei şi ne aşezăm la fereastră, după obicei. Dar parcă naiba vrăjeşte: cela nu sună coasa, că i-i frig; celuia că-i îngheaţă mâinile pe cârecie; văru-meu Ion Mogorogea, cu vătrarul subsuoară, se punea de pricină că nu ură, şi numa-ţi crăpa inima-n tine de năcaz!

– Ură tu, măi Chiriece – zic eu lui Goian – şi noi, măi Zaharie, să prufnim din gură ca buhaiul; iar ştialalţi să strige: hăi, hăi!

Ş-odată şi începem. Şi ce să vezi? Unde nu se ie hapsina de nevasta lui Vasile Aniţei cu cociorva aprinsă după noi, căci tocmai atunci trăgea focul să deie colacii în cuptior.

– Vai, aprinde-v-ar focul să vă aprindă, zise ea, burzuluită grozav; dar cum se cheamă asta? în obrazul cui v-a învăţat!

Atunci noi, la fugă, băieţi, mai dihai decât la popa Oşlobanu…

– Dar bun pocinog a mai fost ş-aista, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului din mijlocul satului, aproape de biserică. Încă una-două de-aiestea, şi ne scot oamenii din sat afară, ca pe nişte lăieşi. Mai bine să mergem la culcare. Şi după ce ne arvonim noi şi pe la anul, cu jurământ să umblăm tot împreună, ne-am despărţit unul de altul, răbigiţi de frig şi hămisiţi de foame; şi hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare. Şi iaca aşa ne-a fost umblarea cu plugul în anul acela.

***

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mâhnire Cetatea Neamţului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie, cu care, în zile geroase de iarnă, mă desfătam pe gheaţă şi la săniuş, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând şi chiuind, cutreieram dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul cu ştioalnele, ţarinile cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii! Asemenea, dragi-mi erau şezătorile, clăcile, horele şi toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire! De piatră de-ai fi fost, şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie când auzeai, uneori în puterea nopţii, pe Mihai scripcarul din Humuleşti umblând tot satul câte c-o droaie de flăcăi după dânsul şi cântând. (...)

Şi câte şi mai câte nu cânta Mihai lăutarul din gură şi din scripca sa răsunătoare, şi câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: Să dea D-zeu tot anul să fie sărbători şi numai o zi de lucru, şi atunci să fie praznic şi nuntă. Apoi lasă-ţi, băiate, satul, cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de te du în loc străin şi aşa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă! Şi doar mă sileam eu, într-o părere, s-o fac a înţelege pemama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei… şi să mor printre străini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oşlobanu şi alţii s-au lăsat de învăţat şi, despre asta, tot mănâncă pâine pe lângă părinţii lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi de la o vreme cu asprime:

– Ioane, cată să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă! Ai să pleci unde zic eu. Şi Zaharia lui Gâtlan merge cu tine. Luca Moşneagu, megieşul nostru, vă duce cu căruţa cu doi cai ca nişte zmei. Ia, mai bine, repezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Că mâine desdimineaţă, cu ajutorul Domnului, plecaţi.

– Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie.

Degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine

nu se trec acestea… Pare-mi-se că ştii tu moarea mea… Să nu mă faci, ia acuş, să iau culeşerul din ocniţă şi să te dezmierd cât eşti de mare! Apoi cheamă pe tata şi-i zice hotărâtor:

În sfârşit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, fel şi chip, cum aş putea îndupleca pe mama să mă dea mai bine la mănăstire; şi tocmai când eram hotărât a spune mamei acestea, iaca şi soarele răsare, vestind o zi frumoasă, şi Luca Moşneagu, însurăţel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp şi să-l pregătească de pornire… se şi aude strigând afară: Gata sunteţi? Haidem! că eu vă aştept cu caii înhămaţi. Mama atunci mă şi ia repede-repede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie. Şi, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moş Luca, sărutăm noi mâna părinţilor, luându-ne rămas bun cu ochii înecaţi în lacrimi şi, după ce ne suim în căruţă, supăraţi şi plânşi, ca vai de noi, Luca Moşneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor, zicând nevestei sale, care închidea poarta după noi: Olimbiadă, ia sama bine de borta ceea! Căci nişte porci, spărgând gardul într-un loc, se înnădise în grădina lui la păpuşoi. Era dimineaţă, în ziua de Tăierea capului lui Ioan Botezătorul, când ieşeam din Humuleşti, şi fetele şi flăcăii, gătiţi frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părţile, cu bucuria zugrăvită pe feţe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiţi în căruţa lui moş Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

– Rogu-te, mână mai tare, moş Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi! Luca Moşneagu, însă, mâna cum ştia el, căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară, şi slabi, şi ogârjiţi ca nişte mâţi de cei leşinaţi, nu zmei, cum zicea mama, care nu ştia cum să mă urnească mai degrabă din casă.

– Fire-ar afurisit să fie cine a mai desfiinţat şi catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduh, după ce-am ieşit la drum, afară. Când să-ţi petreci şi tinereţea, apucă-te de cărturărie; parcă are omul zece vieţi! Tot umblând noi din şcoală în şcoală, mai mult, ia, aşa de frunza frăsinelului, mâine, poimâine avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi oftigoşi numai buni de făcut popi, ieşiţi din Socola.

– Ce zici dumneata, moş Luca, despre unele ca aceste?

– Ce să zic, dascăle Zaharia; ştim noi cum vi-s formele? Eu trebuie să vă duc la locul hotărât, şi, de-aici încolo, cum v-a sluji capul. Hi, căluţii tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă! Cum auzeam noi pe moş Luca pomenind cu drag de casă şi când mai vedeam cum rămân satele şi locurile frumoase în urmă, şi tot altele necunoscute se înfăţişază înainte-ne, supărarea noastră creştea la culme! Pentru fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă şi alte locuri drăgălaşe ce lăsam în urmă-ne scoteam câte-un

suspin adânc din piepturile noastre! Şi, după mintea ce-o aveam, neam fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram daţi în seama lui moş Luca, de care ne ruşinam ca şi de părinţii noştri. După un scurt popas, făcut la podul de la Timişeşti, de pe Moldova, pornim înainte spre Moţca şi suim încet-încet codrul Păşcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nemernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munţii Neamţului: uriaşii munţi, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele şi se revarsă pâraiele cu răpejune, şopotind tainic, în mersul lor neîncetat, şi ducând, poate, cu sine multe-multe patimi şi ahturi omeneşti, să le înece-n Dunărea măreaţă!

– Ei, ei! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne la vale spre Păşcani; de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme!

– Cum ne-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ş-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgeşti, peste Siret, unde ne-a fost şi masul în noaptea aceea. Dar vai de masul nostru! Aici, pe prispa unui rotar, puţin de nu era să rămânem chiori. De cu seară şi până după miezul nopţii am stat numai într-o fumăraie de baligi, ca la carantină, şi tot ne-au coşit ţânţarii.

– Aşa-i viaţa câmpenească, zise moş Luca, cioşmolindu-se şi învârtindu-se ca pe jăratic, de răul ţânţărimii. Cum treci Siretul, apa-i rea şi lemnele pe sponci; iar vara te înăduşi de căldură, şi ţânţarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa; lemne, de-ajuns; vara, umbră şi răcoare în toate părţile; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de pe câmp: sarbezi la faţă şi zbârciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viaţa lor.

– Ştii una, moş Luca, zise Zaharia de la o vreme. Găinuşa-i spre asfinţit, rariţile de-asemene, şi luceafărul de ziuă de-acum trebuie să răsară; haidem să pornim la drum!

– Că bine zici, dascăle Zaharie! parcă ţ-a ieşit un sfânt din gură! Decât ne-om tot învârti şi cioşmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. Căci mare-i Dumnezeu, ne-a feri el de întâmplări! Şi aşa, luându-ne rămas bun de la gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. Şi cum ieşim în şleah, părerea noastră de bine: întâlnim câţiva oameni, cu nişte care cu draniţă, mergând spre Iaşi. Ne întovărăşim cu dânşii, de frica lăieşilor din Ruginoasa, şi hai-hai, hai-hai, până-n ziuă, iacă-tă-ne în Târgul-Frumos, unde-am şi înjunghiat câţiva harbuji într-ales, de ne-am potolit, deocamdată, şi foamea, şi setea. Apoi, după ce s-au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podu-Leloaie; şi de aici, tot înainte spre Iaşi, mai mult pe jos decât în căruţă, căci zmeii lui moş Luca se muiaseră de tot; şi ţăranii noştri, glumeţi cum sunt ei, ne tot şfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era mai

mare ruşinea de ruşinea lui moş Luca. Iar, mai ales, pe la asfinţitul soarelui, tocmai când intram în Iaşi, pe rohatca Păcurari, un flăcăuan al dracului ne-a luat în râs cum se cade, zicând:

– Moşule, ia sama de ţine bine telegarii ceia, să nu ia vânt; că Iaşul ista-i mare şi, Doamne fereşte, să nu faci vro primejdie! Atâta i-a trebuit lui moş Luca, ş-apoi lasă pe dânsul! câte parastase şi panaghii, toate i le-a ridicat…

– Iauzi, măi! Dac-ar şti el, chiolhănosul şi ticăitul, de unde am pornit astă noapte, ş-ar strânge leoarba acasă, n-ar mai dârdâi degeaba asupra căişorilor mei! Ş-apoi doar nu vin eu acum întâiaşi dată la Iaşi, să-mi dea povăţ unul ca dânsul ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în râs! Văzând noi că ne iau oamenii tot peste picior şi pe moş Luca tulburat din cale-afară, cum eram în căruţă, ne acoperim peste tot c-un ţol, zicând eu, cam cu sfială:

– Moş Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii aşa de greu, să spui că aduci nişte drobi de sare de la Ocnă, şi las' dacă nu te-a crede fiecare!

– Ei, apoi?! Ştiutu-v-am eu că şi voi mi-aţi fost de-aceştia? zise moş Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduh; nu mă faceţi, că ia acuş vă ard câteva jordii prin ţolul cela, de v-a trece spurcatul! Auzind noi ce ni se pregăteşte, ghiontitu-ne-am unul pe altul, chicotind înnăduşit, şi ca' mai ba să zicem nici cârc! În sfârşit, după multe şfichiuiri ce-a primit moş Luca de la unii-alţii, cum e lumea a dracului, mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcănile de pe uliţele Iaşilor, am ajuns într-un târziu, noaptea, în cieriul Socolei şi am tras cu căruţa sub un plop mare, undeam găsit o mulţime de dăscălime adunată de pe la catiheţi, din toate judeţele Moldovei: unii mai tineri, iar cei mai mulţi cu nişte târsoage de barbe cât badanalele de mari, şezând pe iarbă, împreună cu părinţii lor, şi preoţi şi mireni, şi mărturisindu-şi unul altuia păcatele! cu glas subţire pentru-a noastră despărţire…

CONSIDERAŢII GENERALE

Romanul autobiographic ***Amintiri din copilărie*** este structurat în patru părţi, primele două fiind publicate în Convorbiri literare în 1881, partea a treia, în aceiaşi revistă, în 1882, iar textul integral a apărut postum în volum aparte.

Tema operei ilustrează evocarea vieţii satului românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, şi anume – a satului Humuleşti, cu „oamenii lui gospodari tot unul şi unul", întâmplările şi evenimentele nu sunt relatate într-o ordine cronologică, ci sunt selectate fapte mce devin mmomente de

referinţă în conturarea eroului şi a „copilului universal” (G.Călinescu).

Partea întâi se deschide cu evocarea universului mirific al Humuleştilor, *„sat mare şi vesel împărţit în trei părţi, … sat vechi, răzăşrsc, întemeiat în toată puterea cuvântului, cu gospodari tot unul ca unul, cu flăcăi voinici şi fete mândre care ştiau aînvârti hora, dar şi suveica”.* Şcoala ridicată prin osârdia preotului Ion Humulescu adunase o mulţime de băieţi şi fete, printre care se află şi Nică, „*un băiat pruzărit*, *ruşinos şi fricos şi de umbra sa*”. Copii nu înţeleg rostul invăţăturii, sunt îndărătnici şi de aceea părintele Ioan, „*om vrednic şi cu bunătate*” le aduse în dar, spre a-i sili la învăţătură, „*Calul Bălan*” şi „*Sfântul Niculai*”. Cu o dragoste deosebită este descis de către autor învăţătorul iubit, bădiţa Vasile, care a fost prins la oaste cu arcanul şi de aceea şcoala din sat a fost închisă. Pentru a urma şcoala, Nică este împins de mama Smaranda, care „*era în stare să toarcă în furcă şi să învăţ mai departe*”, deşi Ştefan a petrii, tatăl eroului, era categoric împotrivă. Bunicul dinspre mamă, David Creangă, îi duce pe Nică şi pe Dumitru la Broşteni la şcoala lui Alecu Baloş şi atunci suferă copilul prima ruptură de vatra satului. Călătoria a avut loc într-o dimineaţă de iarnă şi îl transfera pe Nică într-o lume nouă, necunoscută, căreia nu i se poate adapta, urmând o serie de întâmplări inedite: căderea în Ozana, tăierea pletelor, viaţa în gazdă la Irinuca, unde umple de râie, dărâmarea bordeiului gazdei şi fuga înapoi acasă cu pluta la Bistriţa.

Paretea a doua începe pe o notă sentimentală şi cu un lirism nostalgic: *„Nu ştiu alţii cum sânt, dar eu când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o sfoară cu motocei la capăt… parcă îmi saltă inima de bucurie…”* Aducerile-aminte reînvie chipul mamei sale pe care Nică o iubea foarte mult. Tot aici autorul prezintă întâmplări celebre şi de referinţă din copilăria sa: *La cireşe, Pupăza din tei, La scăldat*. Finalul acestui capitol este memorabil prin celebra sa autoironie: „ *Ia, am fost şi eu în lumea asta un boţ cu ochi, o bucată de humă însufleţită din Humuleşti, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cu minte până la treizeci şi nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut. Dar şi sărac, ca în anul acesta, ca şi în anul trecut şi ca de când sânt, niciodată n-am fost”.*

Partea e treia a ***Amintirilor*** începe cu o monolog dialogat al autorului cu propriul său cuget, prilej cu care Creangă descrie satul Humuleşti şi împejurumile acestuia, făcând referiri şi la istoria acestor locuri, cu domnitorii şi mitropoliţii ce s-au rânduit la scaunul Moldovei şi care au trebuit să treacă măcar o dată prin Humuleşti.

Nică este acum adolescent, urmează cursurile şcolii domneşti din Târgul Neamţului, apoi pe cele de la şcoala de catiheţi din Fălticeni. Desprinderea de sat se realizează pentru o perioadă mai lungă, urmărind procesul

formării lui Nică, raporturile lui cu viaţa socială, cu colegii de şcoală, printre care Ion Mogorogea, Gâtlan, Trăsnea, Oşlobanu, împreună cu care stătea în gazdă la Pavel Ciubotaru. Accentele ironice se îndreaptă în acest capitol spre „fabrica de popi" din Fălticeni, spre deprinderile unor membri ai tagmei preoţeşti sau monahale, spre manualele şcolare slabe şi spre învăţarea mecanică, care dau tabloului o imagine realistă asupra şcolii româneşti din acea perioadă.

Partea a patra a povestirii debutează prin exprimarea tristeţii eroului, care în toamna anului 1855 este silit să-şi părăsească satul natal pentru a merge la seminarul de la Socola: *„Cum nu se dă ursul scos din bârlog, ţăranul de la munte strămutat la câmp şi pruncul dezlipit de la sânul mamei, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti când veni vremea să plec la Socola după stăruinţa mamei"* .

Părăsirea satului este dezrădăcinarea definitivă din universul Humuleştilor, ieşirea din tărâmul miraculos al copilăriei şi înstrăinarea definitivă a eroului. Universul în care pătrunde Nică este inferior celui din Humuleşti, începând cu satele de câmpie şi până la *„rătăcăniile de pe uliţele Iaşilor".* Sosirea la Socola, într-un târziu şi rămânerea în căruţa trasă sub un plop mare, adică sub cerul liber, simbolizează lumea necunoscută în care urmează să intre eroul şi în care se simte stingherit.

Finalul acestui capitol şi al amintirilor exprimă filozofia relativităţii timpului ce se scurge ireversibil, lăsând în urmă o viaţă bogată în trăiri şi sentimente curate.

Amintiri din copilărie este considerat un roman autobiografic al formării personalităţii unui tânăr, care prezintă procesul educaţiei şi al experienţei dobândite de Nică, Ion Creangă fiind primul mere scriitor care realizează primul roman al copilăriei ţărăneşti din literatura română.

MODALITĂŢI DE CARACTERIZARE A PERSONAJULUI

Între personajele operei, care constituie o galerie variată de portrete aflate la maturitate, Nică este singurul personaj urmărit îndeaproape din copilărie şi până la maturitate. Trăsăturile copilului sunt ilustrate chiar de autor, cu umor şi autoironie, reieşind chiar din propriile mărturisiri autobiografice: „prizărit, ruşinos şi fricos şi de umbra mea", „vesel ca vremea cea bună şi ştiurlubatic şi copilăros ca vântul în turbarea sa", „slăvit de leneş" ori caracterizări făcute de alte personaje: „o tigoare de băiat, cobăit şi leneş, de n-are pereche", spunea Ştefan a Petrei. Alte trăsături sunt ilustrate chiar de întâmplările hazliii şi de situaţiile prin care trece eroul principal: la cireşe, la scăldat, năzbâtiile făcute în şcoală, în care tentativele lui Nică eşuează, întrucât eroul învaţă din fiecare precepte morale necesare

formării sale ca om cinstit, iubitor de adevăr, corect. În finalul povestirii Nică trăieşte intens drama dezrădăcinări, a înstrăinării de satul natal, de oamenii lui, care-i fuseseră atât de dragi şi cu care se identifică pe deplin: „o bucată de humă însufleţită din Humuleşti".

Smaranda Creangă, mama lui Nică, este un personaj aparte în ***Amintiri...***, deşi autorul nu dă nici un fel de elemente portretistice, trăsăturile fizice lipsind cu desăvârşire, fapt surprinzător pentru o evocare a chipului mamei în literatură. Smaranda este însă bine conturată prin trăsăturile morale: femeie virtuoasă, autoritară, grijulie, credincioasă şi bisericoasă, doreşte cu ardoare să-şi vadă băiatul popă. Portretul ei este conturat cu duioşie şi dragoste, cu veneraţie şi recunoştinţă: „Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte; şi-mi mai aduc bine aminte, căci braţele ei m-au legănat şi sânge din sângele şi carne din carnea ei m împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat".

Ştefan a Petrei este un gospodar de frunte al Humuleştilor, bărbat harnic şi cu dragoste de familie, munceşte pentru a o întreţine, dar plăcerea lui cea mare este să se joace cu copiii. Spirit practic, dispreţuieşte învăţătura şi canoanele bisericeşti, se amuză atunci când Smaranda se necăjeşte din cauza zburdălniciei copiilor.

Celelalte personaje se conturează prin referiri concise şi expresive pe care la face autorul: Smărănduţa e o „zgâtie de fată", bădiţa Vasile este „harnic şi ruşinos ca o fată mare", Nică a lui Costache e „învăţat până la genunchiul broaştei", Trăsnea este „bucher de frunte şi tâmp în felul său" ş.a.m.d.

Volumul ***Amintiri din copilărie*** este romanul copilăriei copilului universal, cum îl defineşte însuşi Creangă: „Aşa eram eu la vârsta cea fericită şi aşa cred că au fost toţi copiii de când e lumea asta şi pământul".

REŢINEŢI!

Un **roman autobiografic** e un roman care porneşte de la elemente împrumutate din viaţa autorului său. El se deosebeşte de o autobiografie sau de memorii prin stipularea expresă a faptului că e o operă de ficţiune.

Dacă faptele relatate sunt departe de evenimentele reale el mai poate fi numit şi **roman semi-autobiografic**.

Fiind o operă cu intenţionalitate artistică elementele biografice pot fi distorsionate, nu există pretenţie de neutralitate, de exprimarea unor adevăruri. Selecţia elementelor se face potrivit dorinţei autorului, iar

personajele şi sentimentele lor pot părea mai intense în comparaţie cu cele din viaţa reală.

REŢINEŢI!

Comicul este o categorie estetică presupunând situaţii care provoacă râsul printr-o disproporţie, prin contrastul dintre esenţa şi aparenţa, dintre efort şi rezultatele lui, dintre viu şi mecanic, dintre scopuri şi mijloace.

Comicul sancţionează, presupune o atitudine critică faţă de obiectul asupra căruia se exerciţă, presupune conştiinţa superiorităţii celui care râde faţă de obiectul respectiv.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală. Organizarea narativă

1. Citiţi integral romanul autobiografic ***Amintiri din copilărie***. Explicaţi titlul romanului.

2. Identificaţi şi comentaţi elementele realiste folosite de autor.

3. Argumentaţi „eruduţia" lui Creangă, „ plăcerea cuvintelor şi a zicerilor puse în gura altora".

4. Comentaţi structura şi compoziţia romanului într-un text de volum mic.

5. Identificaţi mişcarea epică a textului. Argumentaţi.

6. Motivaţi structura arhitectural-rurală a romanului ***Amintiri.***

7. Argumentaţi ataşamentul afectiv al autorului faţă de orizontul copilăriei.

Prsonaje. Semnificaţii simbolice

1. Identificaţi elementele de autoportretizare din romanul lui Ion Creangă. Ce rol joacă ele î definirea personajului central?

2. Urmăriţi evoluţia personajului principal al ***Amintirilor***. Realizaţi o caracteristică a lui din perspectiva particularităţilor de vârstă.

3. Care sunt modalităţile de caracterizare a personajelor din structura romanului? Argumentaţi-vă răspunsul cu citate din text.

4. Argumentaţi că Ion Creangă evocă în câteva schiţe realiste personalitatea unor oameni deosebiţi. Redactaţi un text cu referire la această temă.

5. Faceţi o caracteristică a personajelor principale din opera studiată.

Stil şi limbaj artistic

1. Ilustraţi conceptul operaţional de dialog, valorificând fragmentele propuse pentru lectură.

2. Motivaţi oralitatea stilului. Valorificând particularităţile lui lexicale.

3. Analizaţi un fragment din opera ppropusă din perspectiva limbajului artistic şi al fondului lexical popular.

4. Selectaţi din textul romanului proverbele şi zicătorile folosite de autor. Argumentaţi utilizarea lor în text.

5. Redactaţi un text în care să vorbiţi despre stilul operei lui Ion Creangă.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Realizaţi un text în care să prezentaţi locul şi rolul lui Ion Creangă în dezvoltarea literaturii române.

2. Organizaţi o discuţie despre relaţiiile dintre Ion Creangă şi Mihai Eminescu.

3. Analizaţi un fragment (la opţiune) din textul citit din punct de vedere stilistic. Formulaţi şi înscrieţi câteva teze în acest sens.

4. Comentaţi cuvintele lui George Călinescu că „*Ion Creangă recreează spaţiul propriei copilării, o geologie care se întinde pe malul stâng al Siretului, din Maramureş în Transilvania şi Moldova, despărţite doar prin văile înguste prin care curg pieziş, înspre Siret, printre pereţii de stâncă grandioşi, Moldova, Bistriţe, Trotuşuş".*

5. Realizaţi un eseu în care să argumentaţi că ***Amintiri din copilărie*** de Ion Creangă este un roman al „copilului universal".

POVESTEA LUI HARAP ALB
(fragment)

Fiul craiului cel mai mic, făcându-se atunci roş cum îi gotca, iese afară în grădină şi începe a plânge în inima sa, lovit fiind în adâncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său. Şi cum sta el pe gânduri şi nu se dumerea ce să facă pentru a scăpa de ruşine, numai iaca se trezeşte dinaintea lui cu o babă gârbovită de bătrâneţe, care umbla după milostenie.

– Da' ce stai aşa pe gânduri, luminate crăişor? zise baba; alungă mâhnirea din inima ta, căci norocul îţi râde din toate părţile şi nu ai de ce fi supărat. Ia, mai bine
miluieşte baba cu ceva.

– Ia lasă-mă-ncolo, mătuşă, nu mă supăra, zise fiul craiului; acum am altele la capul meu.

– Fecior de crai, vedea-te-aş împărat! Spune babei ce te chinuieşte; că, de unde ştii, poate să-ţi ajute şi ea ceva.

– Mătuşă, ştii ce? Una-i una şi două-s mai multe; lasă-mă-n pace, că nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz.

Scenă din filmul „Harap Alb" , Bucureşti, 1965, regizor Ion Popescu-Gopo

– Luminate crăişor, să nu bănuieşti, dar nu te iuţi aşa de tare, că nu ştii de unde-ţi poate veni ajutor.

– Ce vorbeşti în dodii, mătuşă? Tocmai de la una ca d-ta ţi-ai găsit să aştept eu ajutor?

– Poate ţi-i deşanţ de una ca aceasta? zise baba. Hei, luminate crăişor! Cel-de-sus varsă darul său peste cei neputincioşi; se vede că aşa place sfinţiei-sale. Nu căuta că mă vezi gârbovă şi stremţuroasă, dar, prin puterea ce-mi este dată, ştiu dinainte ceea ce au de gând să izvodească puternicii pământului şi adeseori râd cu hohot de nepriceperea şi slăbiciunea lor. Aşa-i că nu-ţi vine a crede, dar să te ferească Dumnezeu de ispită! Căci multe au mai văzut ochii mei de-atâta amar de veacuri câte port pe umerii aceştia. Of! crăişorule! crede-mă, că să aibi tu puterea mea, ai vântura ţările şi mările, pământul l-ai da de-a dura, lumea aceasta ai purta-o, uite aşa, pe degete, şi toate ar fi după gândul tău. Dar uite ce vorbeşte gârbova şi neputincioasa! Iartă-mă, Doamne, că nu ştiu ce mi-a ieşit din gură! Luminate crăişor, miluieşte baba cu ceva!

Fiul craiului, fermecat de vorbele babei, scoate atunci un ban şi zice:

– Ţine, mătuşă, de la mine puţin şi de la Dumnezeu mult., De unde dai, milostivul Dumnezeu să-ţi dea, zise baba, şi mult să te înzilească, luminate crăişor, că mare norocire te aşteaptă. Puţin mai este, şi ai să ajungi împărat, care n-a mai stat altul pe faţa pământului aşa de iubit, de slăvit şi de puternic. Acum, luminate crăişor, ca să vezi cât poate să-ţi ajute milostenia, stai liniştit, uită-te drept în ochii mei şi ascultă cu luare-aminte ce ţi-oi spune: du-te la tata ia calul, armele şi hainele cu care a fost el mire, şi atunci ai să te poţi duce unde n-au putut merge fraţii tăi; pentru că ţie a fost scris de sus să-ţi fie dată această cinste. Tatu-tău s-a împotrivi şi n-a vrea să te lase, dar tu stăruieşte pe lângă dânsul cu rugăminte, că ai să-l îndupleci. Hainele despre care ţi-am vorbit sunt vechi şi ponosite, şi armele ruginite, iară calul ai să-l poţi alege punând în mijlocul hergheliei o tava plină cu jăratic, şi care dintre cai a veni la jăratic să mănânce, acela are să te ducă la împărăţie şi are să te scape din multe primejdii.

Ţine minte ce-ţi spun eu, că poate să ne mai întâlnim la vrun capăt de lume: căci deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om!

Şi pe când vorbea baba aceste, o vede învăluită într-un hobot alb, ridicându-se în văzduh, apoi înălţându-se tot mai sus, şi după aceea n-o

Scenă din filmul „Harap Alb", Bucureşti, 1965, regizor Ion Popescu-Gopo

mai zări defel. Atunci o înfiorare cuprinde pe fiul craiului, rămânând uimit de spaimă şi mirare, dar pe urmă, venindu-i inima la loc şi plin de încredere în sine că va izbuti la ceea ce gândea, se înfăţişază înaintea tată-său, zicând:

– Dă-mi voie ca să mă duc şi eu pe urma fraţilor mei, nu de alta, dar ca să-mi încerc norocul. Şi ori oi putea izbuti, ori nu, dar îţi făgăduiesc dinainte că, odată pornit din casa d-tale, înapoi nu m-oi mai întoarce, să ştiu bine că m-oi întâlni şi cu moartea în cale.

– Lucru negândit, dragul tatei, să aud aşa vorbe tocmai din gura ta, zise craiul. Fraţii tăi au dovedit că nu au inimă într-înşii, şi din partea lor mi-am luat toată nădejdea. Doar tu să fii mai viteaz, dar parcă tot nu-mi vine a crede. Însă, dacă vrei şi vrei numaidecât să te duci, eu nu te opresc,

dar mi-i nu cumva să te întâlneşti cu scârba în drum şi să dai şi tu cinstea pe ruşine, c-apoi atunci curat îţi spun că nu mai ai ce căuta la casa mea.

– Apoi dă, tată, omul e dator să se încerce. Am să pornesc şi eu într-un noroc şi cum a da Dumnezeu! Numai, te rog, dă-mi calul, armele şi hainele cu care ai fost d-ta mire, ca să mă pot duce.

Craiul, auzind aceasta, parcă nu i-a prea venit la socoteală şi, încreţind din sprâncene, a zis:

– Hei, hei! dragul tatei, cu vorba aceasta mi-ai adus aminte de cântecul cela:

Voinic tânăr, cal bătrân,
Greu se-ngăduie la drum!

D-apoi calul meu de pe atunci cine mai ştie unde i-or fi putrezind ciolanele! Că doar nu era să trăiască un veac de om! Cine ţi-a vârât în cap şi una ca aceasta, acela încă-i unul… Ori vorba ceea: Pesemne umbli după cai morţi să le iei potcoavele.

– Tată, atâta cer şi eu de la d-ta. Acum, ori c-a fi trăind calul, ori că n-a fi trăind, aceasta mă priveşte pe mine; nu vreau să ştiu dacă mi-l dai ori ba.

– Din partea mea, dat să-ţi fie, dragul tatei, dar mi-i de-a mirarea de unde ai să-l iei, dacă n-are fiinţă pe lume.

– Despre aceasta nu mă plâng eu, tată, bine că mi l-ai dat; de unde-a fi, de unde n-a fi, dacă l-oi găsi, al meu să fie.

Şi atunci, odată se suie în pod şi coboară de-acolo un căpăstru, un frâu, un bici şi o şa, toate colbăite, sfarogite şi vechi ca pământul. Apoi mai scoate

dintr-un gherghiriu nişte straie foarte vechi, un arc, nişte săgeţi, un paloş şi un buzdugan, toate pline de rugină, şi se apucă de le grijeşte bine şi le pune deoparte. Pe urmă umple o tava cu jăratic, se duce cu dânsa la herghelie şi o pune jos între cai. Şi atunci, numai iaca ce iese din mijlocul hergheliei o răpciugă de cal, grebănos, dupuros şi slab, de-i numărai coastele; şi venind de-a dreptul la tava, apucă o gură de jăratic. Fiul craiului îi şi trage atunci cu frâul în cap, zicând:

– Ghijoagă urâcioasă ce eşti! din toţi caii, tocmai tu te-ai găsit să mănânci jăratic? De te-a împinge păcatul să mai vii o dată, vai de steaua ta are să fie!

Scenă din filmul „Harap Alb" , Bucureşti, 1965, regizor Ion Popescu-Gopo

Apoi începe a purta caii încolo şi încoace, şi numai iaca slăbătura cea de cal iar se repede şi apucă o gură de jăratic. Fiul craiului îi mai trage şi atunci un frâu în cap, cât ce poate, şi apoi iar începe a purta caii de colo până colo, să vadă, nu cumva a veni alt cal să mănânce jăratic. Şi numai iaca, şi a treia oară, tot gloaba cea de cal vine şi începe a mânca la jăratic, de n-a mai rămas. Atunci fiul craiului, mânios, îi mai trage un frâu, iar cât ce poate, apoi îl prinde în căpăstru şi, punându-i frâul în cap, zice în gândul său: „Să-l iau, ori să-i dau drumul? Mă tem că m-oi face de râs. Decât cu aşa cal, mai bine pedestru". Şi cum sta el în cumpene, să-l ia, să nu-l ia, calul se şi scutură de trei ori, şi îndată rămâne cu părul lins-prelins şi tânăr ca un tretin, de nu era alt mânzoc mai frumos în toată herghelia. Şi apoi, uitându-se ţintă în ochii fiului de crai, zice:

– Sui pe mine, stăpâne, şi ţine-te bine! Fiul craiului, punându-i zabala în gură, încalecă, şi atunci calul odată zboară cu dânsul până la nouri şi apoi se lasă în jos ca o săgeată. După aceea mai zboară încă o dată până la lună şi iar se lasă în jos mai iute decât fulgerul. Şi unde nu mai zboară şi a treia oară până la soare şi, când se lasă jos, întreabă:

– Ei, stăpâne, cum ţi se pare? Gândit-ai vrodată că ai să ajungi: soarele cu picioarele, luna cu mâna şi prin nouri să cauţi cununa?

– Cum să mi se pară, dragul meu tovarăş? Ia, m-ai băgat în toate grozile morţii, căci, cuprins de ameţeală, nu mai ştiam unde mă găsesc şi cât pe ce erai să mă prăpădeşti.

– Ia, aşa am ameţit şi eu, stăpâne, când mi-ai dat cu frâul în cap, să mă prăpădeşti, şi cu asta am vrut să-mi răstorc cele trei lovituri. Vorba ceea:

una pentru alta. Acum cred că mă cunoşti şi de urât şi de frumos, şi de bătrân şi de tânăr, şi de slab şi de puternic; de-aceea mă fac iar cum m-ai văzut în herghelie, şi de-acum înainte sunt gata să te întovărăşesc oriunde mi-i porunci, stăpâne. Numai să-mi spui dinainte cum să te duc: ca vântul ori ca gândul?

– De mi-i duce ca gândul, tu mi-i prăpădi, iar de mi-i duce ca vântul, tu mi-i folosi, căluţul meu, zise fiul craiului.

– Bine, stăpâne. Acum sui pe mine fără grijă şi hai să te duc unde vrei.

.....

Harap-Alb, văzându-se pus în încurcală, nu mai ştia ce să facă şi încotro să-o dea ca să nu greşească tocmai acum, la ducă. Şi, mai stând el pe gânduri oleacă, cum e omul tulburat, îşi aduce aminte de aripa cea de albină şi, scoţând-o de unde-o avea strânsă, scapără şi-i dă foc cu o bucăţică de iască aprinsă. Şi atunci, numai iaca se pomeneşte cu crăiasa albinelor.

– Ce nevoie te-a ajuns de mine, Harap-Alb? zise ea, zburând pe umărul său. Spune-mi, căci sunt gata să te slujesc.

Atunci Harap-Alb începe a-i spune toate cu de-amănuntul şi o roagă de toţi dumnezeii ca să-i dea ajutor.

Scenă din filmul „Harap Alb", Bucureşti, 1965, regizor Ion Gopo

– N-ai grijă, Harap-Alb, zise crăiasa albinelor; las' că te fac eu s-o cunoşti şi dintr-o mie. Hai, intră în casă cu îndrăzneală, căci am să fiu şi eu pe-acolo. Şi cum îi intra, stai puţin şi te uită la fete; şi care-i vedea-o că se apără cu năframa, să ştii că aceea este fata împăratului.

Atunci Harap-Alb intră, cu albina pe umăr, în odaia unde era împăratul şi cu fetele, apoi stă puţin deoparte şi începe a se uita când la una, când la alta. Şi cum sta el drept ca lumânarea şi le privea, cu băgare de seamă, crăiasa albinelor zboară pe obrazul fetei împăratului. Atunci ea, tresărind, odată începe a ţipa şi a se apăra cu năframa, ca de un duşman. Lui Harap-Alb atâta i-a trebuit: îndată face câţiva paşi spre dânsa, o apucă frumuşel de mână şi zice împăratului:

– Luminarea-voastră, de-acum cred că nu mi-ţi mai face nici o împiedicare, pentru că am adus întru îndeplinire tot ceea ce ne-aţi poruncit

– Din partea mea poţi s-o iei de-acum, Harap-Alb, zise împăratul, ovilit şi sarbăd la faţă de supărare şi ruşine; dacă n-a fost ea vrednică să vă răpuie capul, fii măcar tu vrednic s-o stăpâneşti, căci acum ţi-o dau cu toată inima.

Harap-Alb mulţumeşte atunci împăratului şi apoi zice fetei:, De-acum

putem să mergem, căci stăpânu-meu, luminarea-sa nepotul împăratului Verde, a f i îmbătrânit aşteptându-mă.

– Ia mai îngăduieşte puţin, nerăbdătorule, zise fata împăratului, luând o turturică în braţe, spunându-i nu ştiu ce la ureche şi sărutând-o cu drag; nu te grăbi aşa, Harap-Alb, că te-i pripi. Stai, că mai ai şi cu mine oleacă de vorbă: înainte de pornire, trebuie să meargă calul tău şi cu turturica mea să-mi aducă trei smicele de măr dulce şi apă vie şi apă moartă de unde se bat munţii în capete. Şi de-a veni turturica mea înainte cu smicelele şi apa, ia-ţi nădejdea despre mine, căci nu merg, ferească Dumnezeu! Iară de-i avea noroc şi-a veni calul tău mai întâi şi mi-o aduce cele poruncite, să ştii că merg cu tine, oriunde mi-i duce; s-a mântuit socoteala.

Şi atunci, odată pornesc şi turturica şi calul, fugind pe întrecute, când pe sus, când pe jos, după cum cerea trebuinţa.

Dar turturica, fiind mai uşoară, ajunge mai înainte; şi pândind tocmai când era soarele în cruce, de se odihneau munţii numai pentru o clipită, se repede ca prin foc şi ia trei smicele de măr dulce şi apă vie şi apă moartă, şi apoi ca fulgerul se întoarce înapoi. Şi, când pe la poarta munţilor, calul îi iese înainte, o propeşte în cale şi o ia cu măgulelile, zicându-i:

– Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea vie şi cea moartă, şi tu du-te înapoi de-ţi ia altele şi mi-i ajunge pe drum, căci eşti mai sprintenă decât mine. Hai, nu mai sta la îndoială şi dă-mi-le, căci atunci are să fie bine şi de stăpânu-meu, şi de stăpână-ta, şi de mine, şi de tine; iară de nu mi li-i da, stăpânu-meu Harap-Alb este în primejdie, şi de noi încă n-are să fie bine.

Turturica parcă n-ar fi voit. Dar calul n-o mai întreabă de ce-i e cojocul; se repede şi-i ia apa şi smicelele cu hapca şi apoi fuge cu dânsele la fata împăratului şi i le dă, de faţă cu Harap-Alb. Atunci lui Harap-Alb i s-a umplut inima de bucurie.

CONSIDERAŢII GENERALE

Povestea lui Harap Alb este o opera epică în proză, un basm cult. A apărut în revista *Convorbiri literare* la 1 august 1877.

Subiectul este simplu, specific basmelor populare, cu eroi şi motive populare, în care supranaturalul este împletit cu realul personajelor ţărăneşti din Humuleştii lui Creangă.

Verde Împărat îi cere fratelui său să-l trimită pe cel mai viteaz dintre fii săi, ca să-l urmeze la tron. Pentru a-i pune la încercare, Împăratul verde se îmbracă într-o piele de urs şi îi sperie pe cei doi fii mai mari, mezinul însă reuşeşte să treacă proba şi obţine încuviinţarea de a pleca spre împărăţia unchiului său. Povăţuit de Sfânta Duminică. Mezinul îşi alege „calul, armele

şi hainele, pe care le avusese tatăl său când a fost mire" şi pleacă la drum după ce primeşte sfaturile tatălui său, între acelea de a se feri de omul spân. Cu toate acestea el este păcălit de Spân, care, prin vicleşug, îl face slugă. Amenințat cu moartea, fiul împăratului jură că nu va spune nimănui cine este de fapt, păstrând taina „până când va muri şi iar va învia". Spânul ăi dă numele de harap Alb, care-l slujeşte cu credinţă, respectându-şi jurământul făcut. Ajunşi la palatul Împăratului Verde, Spânul se dă drept nepotul său şi, dintr-un nemăsurat orgoliu, îl supune pe Harap Alb la diferite încercări primejdioase, cu speranţa că va scăpa de el.

Ajutat de Sfânta Duminică, de zâna Binefăcătoare, de furnici şi de albine şi povăţuit permanent de calul său, Arap Alb reuşeşte să învingă toate obstacolele. Cei cinci prieteni fabuloşi: Ochilă, Setilă, Gerilă, Flămânzilă şi Păsări-Lăţ-Lungilă îl ajută să învingă piedicile ivite în încercare de a o aduce pe fiica Împăratului Roş la curtea lui Verde Împărat. Aici sunt întâmpinaţi cu toate onorurile, dar fata împăratului Roş îl respinge pe Spân şi dezvăluie celor de faţă taina că Arap Alb este adevăratul nepot al lui Verde Împărat. Dat în vileag, Spânul se repede ca un „câine turbat şi retează capul lui Arap Alb", dar fata îl înconjoară cu trei smicele de măr dulce, îl stropeşte cu apă vie şi acesta se trezeşte ca după un somn greu. Verde Împărat îi căsătoreşte pe Arap Alb cu fata lui Roş Împărat, iar la nunta lor au fost poftiţi toţi prietenii care l-au ajutat în peripeţiile sale să treacă cu bine toate probele şi primejdiile.

Finalul basmului este hiperbolizat, fiindcă veselia a ţinut ani întregi şi mai ţine ţi acum, iar „cine se duce acolo, be şi mănâncă, iar cine nu, se uită şi rabdă".

Basmul ***Povestea lui Harap Alb*** are ca sursă de inspiraţie basmul popular, de la care Ion Creangă păstrează motivele (călătoria, încercarea puterii, peţitul ş.a.), personajele fabuloase venite în sprijinul binelui, formele tipice şi inovează pentru basmul cult umanizarea fantasticului prin comportamentul, gestica, psihologia şi limbajul personajelor, precum şi naraţiunea prin dialog, umorul, jovialitatea, toate acestea particularizând stilul şi talentul prozatorului ilustrat în ***Amintiri din copilărie.***

Harap Alb este un fel de Făt-Frumos din basmele populare, este viteaz, răbdător, generos, curajos, angajat cu toată convingerea în lupta împotriva răului şi mai ales este înzestrata cu arta de a-şi face prieteni. El este mereu condus , sfătuit şi ajutat de o multitudine de simboluri ale binelui, numai

astfel reuşind să treacă unele obstacole, altele fiind depăşite de bunii săi prieteni, personajele fabuloase de basm. Pe de altă parte, Harap Alb este flăcăul supus iniţierii în experienţa vieţii către maturizare, supus încercărilor sorţii din care tânărul trebuie să devină apt de a-şi întemeia o familie, a avea capacitatea de a conduce, a păstra o taină şi de a-şi ţine

cuvântul dat, adică de a se putea integra în viaţa colectivităţii. Trecând cu bine peste toate încercările, fiul de împărat se înscrie în codul civilizaţiei ţărăneşti, demonstrând generozitatea, bunătate, inteligenţă, tact, discreţie, capacitatea de a întreţine o familie, valorificând tradiţiile moştenite de la străbuni.

Numele personajelor constituie o particularitate a basmului lui Ion Creangă, deoarece ele definesc trăsătura dominantă de caracter care individualizează în mod sugestiv pe fiecare dintre ele.

Spânul este simbolul răului, viclean,agresiv, înfricoşătot şi violent, având ca principiu de viaţă ideea că *„cea mai mare parte a oamenilor sunt dobitoace care trebuie ţinute în frâu”*. Prin întregul său comportament Spânul ilustrează proverbul „ Să te ferească Dumnezeu când devii fecior de împărat”. Spânul este arogant, dictatorial şi insuflă celor din jurul său groază, dar şi antipatie.

Titlul neobişnuit al basmului evidenţiază dubla personalitate a protagonistului, reprezentată printr-o identitate reală (de tânăr prinţ) şi una aparentă (de slugă a Spânulzi); totodată, acesta reflectă, prin contrastul cromatic alb-negru, armonizarea defectelor şi a calităţilor umane, dintre care primele sunt necesare pentru a le verifica pe ultimele. Majoritatea eroilor stăpânesc tehnica psihologică a disimulării, creându-şi false identităţi.

Spre deosebire de cei care-şi modifică identitatea benevol, protagonistul basmului cult va fi constrâns de jurământul depus în faţa Spânului. Pe toată durata întâmplărilor eroul va fi obligat să lupte pentru a-şi afirma drepturile şi pentru a se găsi pe sine. El se individualizează numai după întâlnirea cu Spânul, confruntarea cu personajul negativ formându-l ca om. Aceasta este una din temele principale ale basmului – cea a recunoaşterii esenţei umane dintre ipostazele înşelătoare ale aparenţei.

În ansamblul ei, Povestea lui Arap Alb poate fi considerată un roman de formare, cu subiect fabulos, structurat în modalităţi de exprimare realistă. Iată, de pildă, ce spune în acest sens criticul literar Nicolae Manolescu: *„Geniul humuleştean este această capacitate de a-şi lua în serios eroii, de a le retrăi aventurile, de a pune cu voluptate în fiecare propriile lui aspiraţii nerostite, slăbiciuni, vicii, tulburări şi uimiri, adică de a crea viaţa. Singurele personaje negative din opera lui sunt acelea care contrazic natura, ca, de exemplu, omul spân şi omul roş”.*

TEXT ŞI INTERPRETARE

Organizarea narativă. Structură şi compoziţie

1. Pornind de la trăsăturile specific basmului ca specie folclorică,

stabiliti elementele care fixează structura de basm a ***Poveştii lui Harap Alb***.

2. Precizaţi caracteristicile de sursă folclorică din basmul cult al lui Ion Creangă: formulele (iniţiale, mediane, finale), motivele, personajele, amestecul armonios al realului cu fabulosul, victoria finală a Binelui asupra răului.

3. Ilustraţi conceptual de narator, pornind de la afirmaţia: " Eu sunt dator să vă spun povestea…".

4. Efectuaţi o analiză a basmului, urmând reperele:

a) deplasarea interesului naratorului de la simpla povestire la crearea unor personaje individualizate prin atitudini, gesturi, vorbire;

b) spre deosebire de povestitorul popular, Creangă transformă povestirea în dialog, introducând în derularea lor dialogul personajelor;

c) arta scriitorul de a pătrunde în psihologia personajelor;

d) umanizarea şi autohtonizarea fantasticului; comicul;

e) valorificarea folclorului, în special a proverbelor;unicitatea

stilului, procedee de realizare a calităţilor fundamentale ale artei narative (oralitate, spontanietate, dinamism, ironie).

Personaj. Semnificaţii simbolice

1. Identificaţi principalele însuşiri ale personajului principal din povestea lui Ion Creangă.

2. Realizaţi portretul câtorva personaje din textul citit.

3. Precizaţi semnificaţia numelui Harap Alb, dat eroului principal. Motivaţi.

4. Relevaţi antiteza ca figură de stil principală pe care se construieşte opera citită.

5. Caracterizaţi particularităţile fabulosului care-l specifică pe Harap-Alb.

6. Demonstraţi că personajul central este un simbol al iniţierii.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Elaboraţi o compoziţie în care să-l prezentaţi pe Harap Alb în toată complexitatea însuşirilor sale, care fac din el un erou al unui mic roman de formare spiritual, cu subiect fabulos.

2. Scrieţi un eseu, de 2-3 pagini, despre personajele basmului cult, pornind de la următoarea afirmaţie: *„Basmul e un gen vast. Caracteristica lui e că eroii nu sunt numai oameni, ci şi anume fiinţe himerice, animale... Fiinţele neomeneşti din basm au psihologia lor misterioasă. Ele comunică cu omul, dar nu sunt oameni. Când dintr-o naraţiune lipsesc aceşti eroi himerici, n-avem de-a face cu basmul".* (***Estetica basmului*** de George Călinescu)

REȚINEȚI!

Umorul (lat. *humor = umezeală*) are un caracter specific prin soluții neașteptate, caraghioase poate produce ilaritate. Persoanele cu umor sunt acele persoane care prin comportare sau verbal prin anumite contexte declanșează râsul.

Simțul umorului este influențat de tradițiile, cultura, istoria unui popor, sau diferă după poziția pe scara ierarhiei sociale. Umorul diferă de asemenea după anumite perioade istorice, multe glume din trecut nemaifiind actuale, au pierdut efectul de a produce hazul. Umorul poate fi usturător prin satiră, ironie, batjocură, cinic, sau blând binevoitor, plin de înțelegere, autocritic.

DĂNILĂ PREPELEAC

Erau odată într-un sat doi fraţi, şi amândoi erau însuraţi. Cel mai mare era harnic, grijuliu şi chiabur, pentru că unde punea el mâna punea şi Dumnezeu mila, dar n-avea copii. Iară cel mai mic era sărac. De multe ori fugea el de noroc şi norocul de dânsul, căci era leneş, nechitit la minte şi nechibzuit la trebi; ş-apoi mai avea şi o mulţime de copii!

Nevasta acestui sărac era muncitoare şi bună la inimă, iar a celui bogat era pestriţă la maţe şi foarte zgârcită. Vorba veche: "Tot un bou ş-o belea". Fratele cel sărac, sărac să fie de păcate!, tot avea şi el o pereche de boi, dar cole: porumbi la păr, tineri, nalţi de trup, ţepoşi la coarne, amândoi cudalbi, ţintaţi în frunte, ciolănoşi şi groşi, cum sunt mai buni de înjugat la car, de ieşit cu dânşii în lume şi de făcut treabă. Dar plug, grapă, teleagă, sanie, car, tânjală, cârceie, coasă, hreapcă, ţăpoi, greblă şi câte alte lucruri ce trebuiesc omului gospodar nici că se aflau la casa acestui om nesocotit. Şi când avea trebuinţă de asemene lucruri, totdeauna supăra pe alţii, iară mai ales pe frate-său, care avea de toate. Nevasta celui bogat de multe ori făcea zile fripte bărbatului, ca să-l poată descotorosi odată de frate-său. Ea zicea adeseori:

– Frate, frate, dar pita-i cu bani, bărbate.

– Apoi, dă, măi nevastă, sângele apă nu se face. Dacă nu l-oi ajuta eu, cine să-l ajute? Nevasta, nemaiavând încotro, tăcea şi înghiţea noduri.

Toate ca toate, dar carul său era de haimana. Nu treceau două trei zile la mijloc, şi se trezea la uşa ei cu Dănilă, cumnatu său, cerând să-i împrumute carul: ba să-şi aducă lemne din pădure, ba făină de la moară, ba căpiţi din ţarină, ba multe de toate.

– Măi frate, zise într-o zi cel mai mare istuilalt; mi-e lehamite de frăţia noastră! Tu ai boi, de ce nu-ţi închipuieşti ş-un car? Al meu l-ai hârbuit de tot. Hodorog! încolo, hodorog! pe dincolo, carul se strică. Ş-apoi, ştii vorba ceea: „Dă-ţi, popă, pintenii şi bate iapa cu călcâiele".

– Apoi, dă, frate, zise istalalt, scărpinându-se în cap, ce să fac?

– Ce să faci? Să te-nvăţ eu: boii tăi sunt mari şi frumoşi; ia-i şi-i du la iarmaroc, vinde-i şi cumpără alţii mai mici şi mai ieftini, iar cu banii rămaşi cumpără-ţi şi un car, şi iaca te-ai făcut gospodar.

– Ia, ştii că nu m-ai învăţat rău? Aşa am să fac.

Zicând aceste, se duce la dânsul acasă, îşi ia boii de-o funie şi porneşte cu ei spre târg. Dar, cum am spus, omul nostru era un om de aceia căruia-i mânca câinii din traistă, şi toate trebile, câte le făcea, le făcea pe dos. Târgul era cam departe, şi iarmarocul pe sfârşite. Dar cine poate sta împotriva lui Dănilă Prepeleac? (că aşa îi era porecla, pentru că atâta odor avea şi el pe lângă casă făcut de mâna lui). El tufleşte cuşma pe cap, o îndeasă pe urechi şi habar n-are: „Nici nu-i pasă de Năstasă; de Nichita, nici atâta".

Mergând el cu Duman şi Tălăşman ai săi, tot înainte spre iarmaroc, tocmai pe când suia un deal lung şi trăgănat, alt om venea dinspre târg cu un car nou, ce şi-l cumpărase chiar atunci şi pe care îl trăgea cu mâinile singur, la vale cu proptele şi la deal cu opintele.

– Stai, prietene, zise ist cu boii, care se tot smunceau din funie, văzând troscotul cel fraged şi mândru de pe lângă drum. Stai puţin cu carul, c-am să-ţi spun ceva.

– Eu aş sta, dar nu prea vrea el să steie. Dar ce ai să-mi spui?

– Carul dumitale parcă merge singur.

– D-apoi… mai singur, nu-l vezi?

– Prietene, ştii una?

– Ştiu dacă mi-i spune.

– Hai să facem treampa; dă-mi carul, şi na-ţi boii. Nu vreau să le mai port grija în spate: ba fân, ba ocol, ba să nu-i mănânce lupii, ba de multe de toate…

Oi fi eu vrednic să trag un car, mai ales dacă merge singur.

– Şuguieşti, măi omule, ori ţi-e într-adins?

– Ba nu şuguiesc, zise Dănilă.

– Apoi dar, te văd că eşti bun mehenghiu, zise cel cu carul; m-ai găsit într-un chef bun; hai, noroc să dea Dumnezeu! Să-ţi aibi parte de car, şi eu de boi!

Apoi dă carul, îşi ia boii, pleacă pe costişă într-o parte spre pădure şi se cam mai duce. Istalalt, adică Dănilă, zice în gândul său:

„Taci, că-i cu buche; l-am potcovit bine! De nu cumva s-ar răzgândi; dar parcă nu era ţigan, să întoarcă.”

Apoi îşi ia şi el carul şi porneşte tot la vale înapoi spre casă.

– Aho! car nebun, aho! Când te-oi încărca zdravăn cu saci de la moară, ori cu fân din ţarină, atunci să mergi aşa!

Şi cât pe ce, cât pe ce să nu-l ia carul înainte. Dar de la o vreme valea s-a sfârşit şi s-a început un deal; când să-l suie la deal, suie-l dacă poţi! Hârţi! încolo, scârţi! încolo, carul se da înapoi.

– Na! car mi-a trebuit, car am găsit!

Apoi cu mare greu hartoieşte carul într-o parte, îl opreşte în loc, se pune pe proţap şi se aşterne pe gânduri.

– Mă! asta încă-i una! De-oi fi eu Dănilă Prepeleac, am prăpădit boii; iar de n-oi fi eu acela, apoi am găsit o căruţă… Ba e Prepeleac, ba nu-i el… Când iaca un om trecea iute spre târg c-o capră de vânzare.

– Prietene, zise Dănilă, nu mi-i da capra ceea, să-ţi dau carul ista?

– Apoi… dă… capra mea nu-i de cele săritoare, şi-i bună de lapte.

– Ce mai la deal, la vale! bună, ne-bună, na-ţi carul şi dă-mi-o!

Cela nu se pune de pricină, dă capra şi ia carul. Apoi aşteaptă până vin alte care, de-l leagă dinapoia lor, şi se duce în treaba lui spre casă, lăsând pe Dănilă gură cască tot pe loc.

– Bun, zise Prepeleac. Ia, pe ist cu capra ştiu încaltea că bine l-am boit! Ia apoi şi el capra şi porneşte iar spre târg. Dar capra tot capră; se smuncea în toate părţile, încât îi era acum lehamete de dânsa.

– De-aş ajunge mai degrabă în târg, zise Prepeleac, ca să scap de râia asta. Şi, mergând el mai departe, iaca se întâlneşte c-un om ce venea de la târg c-o gâscă în braţe.

– Bun întâlnişul, om bun! zise Dănilă.

– Cu bine să dea Dumnezeu!

– Nu vrei să facem schimb? să-ţi dau capra asta şi să-mi dai gâsca.

– N-ai nimerit-o, că nu-i gâscă, ci-i gânsac; l-am cumpărat de sămânţă.

– Da, dă-mi-l, dă-mi-l! că-ţi dau şi eu o sămânţă bună.

– De mi-i da ceva adaos, poate să ţi-l dau; iară de nu, norocul gâştelor de-acasă; că are să facă un otrocol prin ele, de s-a duce vestea! În sfârşit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă, şi Prepeleac mărită capra! Apoi înşfacă gânsacul şi pleacă tot înainte spre târg. Când ajunse în târg, gânsacul, dorit de gâşte, ţipa cât îl lua gura: „ga, ga, ga, ga!"

„Na! c-am scăpat de dracul şi am dat peste tată-său: acesta mă asurzeşte! Las’că te însor eu şi pe tine acuşi, măi buclucaşule!”

Şi, trecând pe lângă un negustor cu pungi de vânzare, dă gânsacul pe-o pungă de cele pe talger şi cu băierile lungi, de pus în gât. Ia el punga, o sucşeşte, o învârteşte ş-apoi zice: „Na-ţi-o frântă, că ţi-am dres-o! Dintr-o

pereche de boi de-a mai mare dragul să te uiţi la ei am rămas c-o pungă goală. Măi! măi! măi! măi! Doar ştiu că nu mi-i acum întâiaşi dată să merg la drum; dar parcă dracul mi-a luat minţile!"

Mai şede el cât şede de cască gura prin târg, ş-apoi îşi ia tălpăşiţa spre casă. Şi, ajungând în sat, se duce drept la fratesău, ca să-i ducă bucurie.

– Bine v-am găsit, bădiţă!

– Bine-ai venit, frate Dănilă! Da' mult ai zăbovit la târg!

– Apoi dă, bădiţă; m-am pornit cu graba şi m-am întâlnit cu zăbava.

– Ei, ce veste ne mai aduci de pe la târg?

– Ia, nu prea bună! Bieţii boişorii mei s-au dus ca pe gura lupului.

– Vro dihanie a dat peste dânşii, ori ţi i-a furat cineva?

– Ba! I-am dat eu singur cu mâna mea, bădiţă.

Apoi spuse din capăt toată întâmplarea, pe unde-a fost şi ce-a păţit; iar la urma urmelor zise:

– Ş-apoi, ce mai atâta vorbă lungă, dintr-o pereche de boi m-am ales c-o pungă; ş-apoi şi asta pute a pustiu, bădiţă dragă.

– Mă! da, drept să-ţi spun, că mare nătărău mai eşti!

– Apoi dă! bădiţă! pân-aici, toate-au fost cum au fost, da' de-acum am prins eu minte... Numai ce folos? Când e minte, nu-i ce vinde; când e brânză, nu-i bărbânţă. Iaca îţi dau dumitale punga asta, că eu n-am ce face cu dânsa. Şi te mai rog de toţi dumnezeii să-mi împrumuţi macar o dată carul cu boii, s-aduc nişte lemne din pădure la nevastă şi la copii, că n-au scânteie de foc în vatră, sărmanii! ş-apoi, ce-a da Dumnezeu! cred că nu te-oi mai supăra.

– Ptiu! mă! zise frate-său, după ce l-a lăsat să sfârşască. Se vede că Dumnezeu a umplut lumea asta cu ce-a putut. Iaca-ţi mai dau o dată carul, dar asta ţi-a fi cea de pe urmă.

Lui Dănilă atâta i-a trebuit. Ia acum carul cu boii frăţinesău şi porneşte. Cum ajunge în pădure, chiteşte un copac care era mai mare şi trage carul lângă el; fără să dejuge boii, începe a tăia copacul, ca să cadă în car deodată. Trebi de ale lui Dănilă Prepeleac! Bocăneşte el cât bocăneşte, când pârrr! cade copacul peste car de-l sfarmă şi peste boi de-i ucide!

„Na! că făcui pacostea şi fraţine-meu! Ei, ei, acum ce-i de făcut? Eu cred că ce-i bine, nu-i rău: Dănilă face, Dănilă trebuie să desfacă. Mă duc să văd, n-oi putea smomi pe frate-meu să-mi împrumute şi iapa, să fug apoi cu ea în lume, iar copiii şi nevasta să-i las în ştirea Celui-de-sus."

Aşa zicând, porneşte şi, mergând prin pădure, s-a rătăcit. După multă trudă şi buimăceală, în loc să iasă la drum, dă de-un heleşteu şi, văzând nişte lişiţe pe apă, zvârrr! cu toporul într-însele, cu chip să ucidă vro una s-o ducă peşchin frăţinesău... Dar lişiţele, nefiind chioare, nici moarte, au zburat; toporul s-a cufundat, şi Prepeleac a rămas bătând în buze.

„Mă! că rău mi-a mai mers astăzi! Se vede că m-a luat cineva din urmă!"

Apoi dă din umeri şi porneşte; mai merge el cât merge, până ce, cu mare greu, găseşte drumul. Apoi o ia la papuc şi hai, hai! hai, hai! ajunge în sat, la frate-său, şi pe loc cârpeşte o minciună, care se potrivea ca nuca în perete.

– Frate, mai fă-mi un bine şi cu iapa, ca să mân boii de călare: în pădure a plouat grozav, şi s-a făcut o mâzgă ş-un gheţuş, de nu te mai poţi de fel ţinea pe picioare.

– Mă! zise frate-său, se vede că tu ai fost bun de călugărit, iar nu de trăit în lume, să necăjeşti oamenii şi să chinuieşti nevasta şi copiii! Haiti! lipseşti dinaintea mea şi du-te unde-a dus surdul roata şi mutul iapa, ca să nu mai aud de numele tău!

Iapa! Las'pe Dănilă, că ştie el unde-a duce-o: să-şi ia iertăciune de la boi şi ziua bună de la car. Apoi iese pe uşă, pune mâna pe iapă şi pe-o secure, şi tunde-o! Când se trezeşte frate-său, ia iapa dacă ai de unde! Prepeleac era tocmai la heleşteul din pădure, să caute toporul. Aici îi trăsni în cap lui Dănilă că el ar fi bun de călugăr, după vorbele frăţine-său.

– Am să durez o mănăstire pe pajiştea asta, de are să se ducă vestea în lume, zise el.

Şi deodată se şi apucă. Face mai întâi o cruce ş-o înfige în pământ, de înseamnă locul. Apoi se duce prin pădure şi începe a chiti copacii trebuitori: ista-i bun de amânare, cela de tălpi, ista de grinzi, cela de tumurugi, cela de costoroabe, ista de toacă; şi tot aşa dondănind el din gură, iaca se trezeşte dinaintea lui c-un drac ce ieşise din iaz.

– Ce vrei să faci aici, măi omule?

– Da' nu vezi?

– Stai, mă! nu te-apuca de năzbutii. Iazul, locul şi pădurea de pe-aici sunt ale noastre.

– Poate-i zice că şi raţele de pe apă sunt ale voastre, şi toporul meu din fundul iazului. V-oi învăţa eu pe voi să puneţi stăpânire pe lucrurile din lume, cornoraţilor!

Dracul, neavând ce-i face, huştiuliuc! în iaz şi dă de ştire lui Scaraoschi despre omul lui Dumnezeu, cu năravul dracului. Ce să facă dracii?

Se sfătuiesc între dânşii, şi Scaraoschi, căpetenia dracilor, găseşte cu cale să trimită pe unul din ei c-un burduf de bivol plin cu bani, să-i dea pusnicului Dănilă, ca să-l poată mătura de-acolo.

– Na-ţi, mă, bani! zise dracul trimis; şi să te cărăbăneşti de aici; că, de nu, e rău de tine!

Prepeleac se uită la cruce, se uită la drac şi la bani… dă din umeri ş-apoi zice:

– Aveţi noroc, spurcaţilor, că-mi sunt mai dragi banii decât pusnicia, că v-aş arăta eu vouă!

Dracul răspunde:

– Nu te pune în poară, măi omule, cu împăratul iadului; ci mai bine ia-ţi bănişorii şi caută-ţi de nevoi.

Apoi lasă banii şi se întoarnă în heleşteu, unde găseşte pe Scaraoschi tare mâhnit pentru pierderea unei comori aşa de mari, cu care ar fi putut dobândi o mulţime de suflete.

Prepeleac, în acest timp, se chitea cum ar face să vadă banii acasă la dânsul.

– Bun! zise Dănilă. Nici asta nu se ia din drum. Tot mănăstiri să croieşti, dacă vrei să te bage dracii în seamă, să-ţi vie cu banii de-a gata la picioare şi să te facă putred de bogat!

Pe când se îngrijea el cum să ducă banii acasă, iaca un alt drac din iaz i se înfăţişază înainte, zicându-i:

– Măi omule! Stăpânu-meu s-a răzgândit; el vrea mai întâi să ne cercăm puterile ş-apoi să iei banii.

„Ia, acu-i acu!" zise Prepeleac în gândul său, oftând. Dar este o vorbă: tot bogatul mintios şi tânărul frumos. Dănilă mai prinsese acum la minte.

– Puterile? Ei, cum şi în ce fel?

– Iaca cum: dintru-ntâi şi dintru-ntâi, care dintre noi amândoi a lua iapa ta în spate şi va înconjura iazul de trei ori, fără s-o pună jos şi să se răsufle, ai aceluia să fie banii.

Şi cum zice, umflă dracul iapa în cârcă şi într-o clipă înconjură iazul de trei ori. Prepeleac, văzând atâta putere din partea dracului, nu-i prea veni la socoteală, dar tot îşi ţinu firea şi zise:

– Măi Michiduţă! doar eu te credeam mai tare decât eşti! Aşa-i că tu ai luat iapa în spate? Însă eu ţi-oi lua-o numai între picioare; şi îndată se şi azvârle pe iapă şi înconjură iazul de trei ori, fără să se răsufle.

Dracul atunci se miră mult de asta şi, neavând ce mai zice, iscodi alta.

– Acum să ne întrecem din fugă, zise el.

– Măi Michiduţă! da' cu mine ţi-ai găsit că poţi tu să te întreci din fugă?

– D-apoi cu cine?

– Vină încoace, să-ţi arăt eu cu cine!

Apoi merge împreună cu dracul în nişte porumbrei, unde vede un iepure dormind, şi i-l arată.

– Vezi tu colo pe cineva ghemuit jos şi mititel?

– Văd.

– Acela-i copilul meu cel mai mic. Aţine-te! Şi când l-oi trezi din somn, să te iei după el. Şi-odată şi strigă: u! ta! na! na! na!

Atunci iepurele sare, şi dracul după el. Fug ei cât fug, şi de la o vreme dracul pierde urma iepurelui. Până acum toţi râdeau de Prepeleac, dar acum a ajuns să râdă şi el de dracul. Pe când Dănilă se ţinea cu mâna de inimă, râzând de prostia dracului, iaca şi acesta se înturna gâfuind.

– Mă! da' sprinten şi sprinţăroi copil mai ai, drept să-ţi spun! Când aproape-aproape să pun mâna pe dânsul, i-am pierdut urma, şi să te duci, duluţă!

– Seamănă tătâne-său, sireicanul! zise Dănilă. Ei? mai ai poftă să te întreci şi cu mine?

– Ba mai pune-ţi pofta-n cui! Mai bine să ne întrecem din trântă.

– Din trântă? Doar de ţi-e greu de viaţă. Mă! tot am auzit din bătrâni că dracii nu-s proşti; d-apoi, cum văd eu, tu numai nu dai în gropi, de prost ce eşti. Ascultă! Eu am un unchi bătrân de 999 de ani şi 52 de săptămâni; şi de-l vei putea trânti pe dânsul, atunci să te încerci şi cu mine, dar cred că ţi-a da pe nas.

Zicând aceste, porneşte înainte şi face semn dracului cu mâna, să vină după el. În fundul pădurii, sub nişte stânci, se afla o bizunie de urşi, peste care dăduse Prepeleac, umblând câteodată, ca pusnic ce se găsea, după vlăstari sălbatici şi după zmeură. Ajungând ei aproape, Dănilă zise:

– Iaca locaşul unchiului meu. Intră înlăuntru; ai să-l găseşti dormind în cenuşă, cu nasul în tăciuni. De vorbit, nu poate vorbi, că măselele şi dinţii i-au căzut mai bine de o mie de ani.

Dracul, când n-are ce face, ştiţi ce face… Intră înlăuntru şi începe a-şi purta codiţa cea bârligată pe la nasul uncheşului. Atâta i-a trebuit lui moş Ursilă, ş-apoi las' pe dânsul! Deodată sare mânios din bârlog, haţ! dracul subsuoară şi-l strânge cu atâta putere, de era să-şi dea sufletul, şi ochii i-au ieşit afară din cap cât cepele de mari.

– Na! nu cauţi, ş-o găseşti, zise Dănilă, care privea de departe vălmăşagul acesta şi se strica de râs. Dar nu ştiu ce face dracul, că face el ce face, şi cu mare greu scapă din labele lui moş Ursilă. Dănilă, cum vede pe drac scăpat, bun teafăr… se face că-l scoate.

– Ia las', măi omule, las'! nu-ţi mai face obraz. Dacă ai ştiut că ai un moş aşa de grobian, pentru ce m-ai îndemnat să mă lupt cu el?

– Da' ce? Nu ţi-a plăcut? Hai şi cu mine!

– Cu tine, şi numai cu tine, m-oi întrece din chiuit; şi care-a chiui mai tare, acela să ia banii. Dar cred că banii vir fi ai mei şi numai ai amei, aşa e.

– Bun! zise Dănilă în gând; las' că te-oi chiui eu! Măi Michiduţă! Ia chiuie tu întâi, ca să aud cum chiui.

Atunci dracul se crăceşte c-un picior la asfinţit şi cu unul la răsărit, s-apucă zdravăn cu mâinile de torţire cerului, cască o gură cât o şură, şi, când chiuie o dată, se cutremură pământul, văile răsună, mările clocotesc şi peştii din ele se sperie; dracii ies afară din iaz câtă frunză şi iarbă! Şi oleacă numai de nu s-a risipit bolta cerului. Dănilă însă şedea călare pe burduful cu bani şi, ţinându-şi firea, zise:

– Mă! da' numai aşa de tare poţi chiui? Eu mai nu te-am auzit. Mai chiuie

o dată! Dracul chiuie şi mai grozav.

– Tot nu te-am auzit. Încă o dată!

Dracul chiuie ş-a treia oară, aşa de tare, de credeai că s-a rupt ceva.

– Acum nu te-am auzit nici atâta… Aşa-i c-a venit şi rândul meu?

– Mai aşa!

– Măi Michiduţă! când oi chiui eu, ai să asurzeşti ş-au să-ţi sară creierii din cap. Înţeles-ai tu? Însă eu îţi priesc bine, dacă-i vrea să mă asculţi.

– În ce fel?

– Ia să-ţi leg ochii şi urechile c-un ştergar, dacă vrei să mai trăieşti.

– Leagă-mi ce ştii şi cu ce ştii, numai să nu mor!

Atunci Dănilă leagă strâns c-un ştergar gros de câlţi ochii şi urechile dracului, ca la baba-oarba; apoi ia o drughineaţă groasă de stejar în mână, căci, cât era de pusnic Dănilă, tot mai mult se bizuia pe drughineaţă decât în sfânta cruce, şi pâc! la tâmpla dracului cea dreaptă, una!

– A… leu! destul! Nu mai chiui!

– Ba nu! stai, Sarsailă! tu cum ai chiuit de trei ori? Trosc! şi la stânga una!

– Va… leu! destul!

– Ba nu-i destul! şi-i mai trage şi-n numele tatălui una!

– A…uleo! strigă dracul îngrozitor, şi cu ochii legaţi, cum era, văicărându-se grozav şi zvârcolindu-se ca şarpele, se aruncă în iaz, spunând lui Scaraoschi cele întâmplate şi că nu-i de şuguit cu vrăjitorul acesta.

Dănilă însă ofta din greu lângă burduful cu bani şi se tot frământa cu gândul ce-i de făcut. Când, iaca al treilea drac i se înfăţişază înainte, c-un buzdugan straşnic de mare în mână, pe care îl trânteşte la pământ şi zice:

– Măi omule! ia, acum să te văd! Cine-a azvârli buzduganul ista mai tare în sus, ai aceluia să fie banii.

„Na! Dănilă, zice el în gândul său, aşă-i c-ai sfeclit-o?". Dar vorba ceea: „Nevoia învaţă pe cărăuş".

– Ia zvârle-l tu întâi, măi dracule!

Atunci dracul ia buzduganul de coadă, şi când îl zvârle, se suie aşa de tare, de nu se mai vede; şi abia după trei zile şi trei nopţi, căzând jos, cu mare străşnicie s-a cufundat în fundul pământului, de s-au zguduit temeliile lumii!

– Ia azvârle-l şi tu acum, zise dracul îngâmfat.

– L-oi zvârli eu, nu te îngriji, dar scoate-l mai întâi în faţa pământului, cum a fost şi la tine. Dracul ascultă şi-l scoate.

– Haiti! mai repede, mai repede, că n-am timp de aşteptat…

– Mai îngăduieşte puţin, tartarule, că nu te trag copiii de poale! Dracul îngăduie, căci n-are încotro.

Nu trecu mult şi ziua se călători. Cerul era limpede, şi luceferii sclipitori râdeau la stele, iară luna, scoţând capul de după dealuri, se legăna în văzduh, luminând pământul.

– Da' nu-l mai zvârli, omule?

– Ba am să-l zvârl de-acum; dar îţi spun dinainte, să te ştergi pe bot despre dânsul.

– De ce?

– Iaca de ce: vezi tu colo în lună nişte pete?

– Le văd.

– Acolo-s fraţii mei din ceea lume. Şi, Doamne, mare nevoie mai au de fier, ca să-şi potcovească caii. Uite bine şi vezi cum îmi fac semn cu mâna, să le dau buzduganul ista; ş-odată şi pune mâna pe dânsul.

– Stăi, nepriceputule, că buzduganul ista îl avem lăsat moştenire de la strămoşul nostru; şi nu-l putem da nici pentru toată lumea; ş-odată-i şi smunceşte buzduganul din mână, şi fuga cu el în iaz, spunând lui Scaraoschi ce era să păţească cu buzduganul.

Atunci Scaraoschi, îngrijit şi mânios grozav, chemă înaintea sa pe toată drăcimea şi bătu din picior, strigând:

– Acum, în clipă, să se aleagă unul dintre voi care să meargă şi să afurisească pe acest proclet şi vrăjmaş cumplit.

Pe loc şi vine unul înantea sa, tremurând.

– Să trăiţi, mârşăvia-voastră! Eu mă duc să îndeplinesc nelegiuita voastră poruncă.

– Mergi! şi dacă-i fi meşter şi-i izbuti, să ştii c-am să te fac mai mare. Atunci dracul porneşte c-o falcă-n cer şi cu una-n pământ, şi într-o clipă şi ajunge la pusnicul Dănilă.

– Măi omule, zise dracul. Tu, cu şmecheriile tale, ai tulburat toată drăcimea; da' acuşi am să te vâr şi eu în toate grozile morţii! Hai să ne blestemăm, şi care dintre noi amândoi a fi mai meşter, acela să ia banii!

Ş-odată şi-ncepe dracul a boscorodi din gură şi a descânta, că nu ştiu ce face, de-i pocneşte lui Dănilă un ochi din cap. Săracul Prepeleac! se vede că i-a fost scris tot el să răsplătească şi păcatele iepei frăţine-său, ale caprei, ale gânsacului logodit şi ale boilor ucişi în pădure. Pesemne blestemul gâştelor văduvite l-a ajuns, sărmanul!

Doamne! Multe mai are de pătimit un pusnic adevărat când se depărtează de poftele lumeşti şi se gândeşte la fapte bune! Ş-apoi ce este mai gingaş decât ochiul? Dănilă crăpa de durere! dar, oricât îl durea de tare, el tot îşi ţinu inima cu dinţii şi zise:

– Nu mă sperii tu cu de-alde-aceste, demon spurcat ce eşti! Am să te fac să-ţi muşti mâinile şi să mă pomeneşti în toată viaţa ta!

– Dă, dă, nu mai dondăi atâta din gură şi blestemă şi tu acum, să te văd cât eşti de meşter.

– Ai să iei burduful cu bani în spate şi ai să mergi la casa mea, căci blestemurile părinteşti nu-s la mine. Înţeles-ai?

Şi, cum zice, încalecă şi Dănilă pe burduf; iară dracu-i umflă în spate şi zboară iute ca gândul taman la casa lui Dănilă Prepeleac.

Copiii şi nevasta lui, când au văzut un bivol zburând pe sus, au rupt-o de fugă, înspăimântaţi. Dănilă, însă, a început a-i striga pe nume; şi ei, cunoscând glasul lui, s-au oprit.

– Dragii tatei, băieţi! Ia veniţi încoace şi aduceţi cu voi şi blestemurile părinteşti! ragila şi pieptenii de pieptănat câlţi!

Băieţii încep a curge toţi, care dincotro, cu blestemurile părinteşti în mână. Îi venise acum şi lui Dănilă apa la moară.

– Puneţi mâna, copii, pe jupânul ista, şi începeţi a-l blestema cum îţi şti voi mai bine, ca să-i placă şi dumisale.

Atunci lasă pe copii, că şi dracul fuge de dânşii. Au tăbărât cu toţii pe dânsul şi l-au schingiuit după placul lui Dănilă. Ş-a început dracul a ţipa cât îi lua gura; şi scăpând cu mare greu de mâinile lor, hârşcâit şi stâlcit cum era, a lăsat şi bani şi tot şi s-a dus pe urlaţi după ceilalţi.

Iară Dănilă Prepeleac, nemaifiind supărat de nimene şi scăpând deasupra nevoii, a mâncat şi a băut şi s-a desfătat până la adânci bătrâneţe, văzându-şi pe fiii fiilor săi împrejurul mesei sale.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiţi integral povestea ***Dănilă Prepeleac*** şi rezumaţi conţinutul ei.

2. Consideraţi că există afinităţi între povestea ***Dănilă Prepeleac*** şi ***Harap Alb?*** Argumentaţi-vă răspunsul.

3. Analizaţi stuctura compoziţională a poveştii. Comentaţi finalul acestei poveşti şi faceţi o paralelă între el şi cel din ***Harap Alb***.

4. Analizaţi personajele din povestea ***Dănilă Prepeleac*** şi analizaţi-le pe cele principale.

5. Urmăriţi din textul poveştii evoluţia personajului principal şi daţi-i o apreciere.

6. Fixaţi tema poveştii.

7. Enumeraţi momentele subiectului.

8. Alcătuiţi o compunere în care să faceţi o paralelă între cele două poveşti ale lui Ion Creangă.

Referinţe critice

„Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare: al sufletului moldovenesc între români; al sufletului omului de la munte între ţăranii moldoveni”. **Garabet Ibrăileanu**

„Limba lui Ion Creangă este o limbă populară. Numai că povestitorul...supune această limbă populară, cu ale cărei seve întremătoare

el îşi hrăneşte substanţa expresiei lingvistice, unui proces de filtrare. Creangă nu este, deci, un simplu narator popular, ci un artist desăvârşit, care stăpâneşte "subţirimile" artei celei mai pretenţioase cu o siguranţă şi cu o dezinvoltură pentru care nici un epitet nu este superlativ". **G. I. Tohăneanu**

„Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei estorică ce se numeşte poporul român sau, mai simplu, este poporul român însuşi surprins într-un moment de genială expansiune...". **George Călinescu**

ION LUCA CARAGIALE
(1852 – 1912)

„Caragiale este cel mai mare creator de viaţă din întreaga noastră literatură".
George Călinescu

Născut la 30 ianuarie 1852, în satul Haimanale (astăzi I.L.Caragiale), judeţul Dâmboviţa, a urmat Gimnaziul *Petru şi Pavel* din Ploieşti, studiile liceale terminându-le la Bucureşti. Atras de teatru, a urmat, în cadrul Conservatorului de Artă Dramatică din Bucureşti, Clasa de mimică şi declamaţie a unchiului său, Costache Caragiale (1868–1870). A frecventat apoi şedinţele *Junimii* (1877–1878), în revista căreia, *Convorbiri literare*, îşi va publica principalele piese de teatru. De-a lungul timpului a ocupat diferite funcţii: copist la Tribunalul de Prahova, sufleur, la Iaşi, în lui Mihail Pascaly, sufleur şi copist la Teatrul Naţional din Bucureşti, redactor la revista *Ghimpele* (1873–1875), la ziarul *Timpul* (1878–1881), revizor şcolar, funcţionar la Regia Monopolurilor Statului, profesor la liceul particular *Sf. Gheorghe* din Bucureşti, director general al teatrelor (în stagiunea 1888–1889).

A editat revista de umor în format de buzunar *Claponul* (mai-iunie 1877), un *Calendar al Claponului* (1878), apoi ziarul *Moftul român* (1893, împreună cu A. Bacalbaşa; 1901), *Vatra* (1901, împreună cu I. Slavici şi G. Coşbuc).

În primăvara anului 1905 s-a stabilit la Berlin, autoexilându-se, împreună cu familia, în urma decepţiilor din plan social şi cultural, care au culminat cu scandalosul proces al plagiatului (1901-1902) inventat de scriitorul obscur Caion (Constantin Al. Ionescu-Caion), referitor la piesa *Năpasta*. După debutul în gazetărie de la 21 de ani, în revista *Ghimpele*, unde

a susţinut rubricile *Varietăţi* şi *Una-alta* (1873–1875), a continuat să colaboreze la numeroase publicaţii ale vremii cu cronici dramatice, schiţe, traduceri: *Albina Carpaţilor*, *Convorbiri literare*, *Epoca*, *Literatura şi arta română*, *Noua revistă română*, *Românul*, *Telegraful*, *Tribuna*, *Universul literar*, *Viaţa nouă*.

De o valoare deosebită sunt articolele sale pe teme sociale sau politice apărute în presă, dintre care se detaşează articolul-pamflet „*Din primăvară până-n toamnă*", publicat în revista vieneză *Die Zeit* (1907).

În scrierile sale (piese de teatru, schiţe, farse), Caragiale a satirizat lumea pitorească a Capitalei şi provinciei de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, afirmând că „*nimic nu-i arde pe ticăloşi mai mult decât râsul*".

S-a remarcat cu predilecţie în dramaturgie, prin originalele comedii de moravuri: comedia în două acte *O noapte furtunoasă* (1878, premiera la 18 ianuarie 1879 la Teatrul Naţional din Bucureşti, publicată în *Convorbiri literare* în oct.-nov. 1879) – capodoperă a dramaturgiei româneşti, farsa într-un act *Conul Leonida faţă cu Reacţiunea* (1880, publicată la 1 februarie, premiera la 16 aprilie 1912 la Teatrul Naţional din Bucureşti), comedia în patru acte *O scrisoare pierdută* (1884, premiera la 13/25 noiembrie 1884 la acelaşi teatru), comedia în trei acte *D-ale carnavalului* (1885, jucată la 8 aprilie şi publicată la 1 mai); drama *Năpasta* (1890, premiera în acelaşi an, la 3 februarie), alături de câteva piese de mai mică valoare.

A mai lăsat studiul teatral *Cercetarea critică asupra teatrului românesc* (1878), a tradus câteva lucrări dramatice din literatura universală (tragedia în versuri *Roma învinsă*, de Al. Parodi, reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti la 21 mai 1878; *La Camaraderie*, de E. Scribe).

Primul volum al lui Caragiale, *Teatru*, prefaţat de Titu Maiorescu, prin studiul său din 1885, Comediile d-lui I. L. Caragiale, a apărut în anul 1889.

Creator al schiţei în literatura română, a scris numeroase *Momente* şi *Schiţe*, asemănătoare teatrului, prin fondul lor dramatic şi comic: *Domnul Goe*, *Vizită*, *Bubico*, *Tren de plăcere*, *Petiţiune*, *Căldură mare*, *Un pedagog de şcoală nouă*, *Ultima oră*, *Inspecţiune*, *High-life*, *Telegrame*, *Justiţie* etc.

Ca nuvelist, Caragiale a cultivat proza de observaţie psihologică şi naturalistă (*O făclie de Paşti*, *Păcat*, *Două loturi*, *În vreme de război*) şi fantastică (*La hanul lui Mânjoală, Kir Ianulea*). A tradus din M. Twain, Ch. Baudelaire, E.A. Poe ş.a., iar opera sa a fost, la rândul ei, tradusă în numeroase limbi.

La 9/22 iunie 1912, I.L. Caragiale a încetat din viaţă la Berlin. Mai târziu, a fost înmormântat la *Cimitirul Bellu* din Bucureşti, nu departe de Mihai Eminescu. A fost ales membru de onoare post-mortem al Academiei Române la 28 octombrie 1948.

O NOAPTE FURTUNOASĂ

PERSOANELE:

Jupân Dumitrache Titircă Inimă-Rea*, cherestegiu, căpitan în garda civică*

Nae Ipingescu*, ipistat, amic politic al căpitanului*

Chiriac*, tejghetar, om de încredere al lui Dumitrache, sergent în gardă*

Spiridon*, băiat pe procopseală în casa lui Titircă*

Rică Venturiano*, arhivar la o judecătorie de ocol, student în drept şi publicist*

Veta*, consoarta lui Jupân Dumitrache*

Ziţa*, sora ei*

În Bucureşti, la Dumitrache

ACTUL I

(O odaie de mahala. Uşă în fund dând în sala de intrare; de amândouă părţile uşii din fund, câte o fereastră. Mobile de lemn şi paie. La stânga, în planul întâi şi-n planul din fund câte o uşă; în dreapta, pe planul al doilea altă uşă. În dreapta în fund, răzemată de fereastră, o puşcă de gardist cu spanga atârnată lângă ea.)

SCENA I

Jupân Dumitrache, în haine de căpitan de gardă fără sabie, şi Nae Ipingescu

Jupân Dumitrache: (urmând o vorbă începută) Iaca, nişte papugii... nişte scârţa-scârţa pe hârtie! 'I ştim noi! Mănâncă pe datorie, bea pe veresie, trag lumea pe sfoară cu pişicherlicuri... şi seara... se gătesc frumos şi umblă după nevestele oamenilor să le facă cu ochiul. N-ai să mai ieşi cu o femeie pe uliţă, că se ia bagabonţii laie după dumneata. Un ăla... un prăpădit de amploiat, n-are chiară în pungă şi se ţine după nevestele negustorilor, să le spargă casele, domnule!

Ipingescu: Nu se ia după toate, Jupân Dumitrache; după cum e şi femeia: dacă trage la ei cu coada ochiului şi face fasoane, vezi bine! bagabonţii atât aşteaptă.

Jupân Dumitrache: Ba să am pardon! Ştiu eu ce vrei dumneata să zici... Dar nevastă-mea nui d-alea, domnule.

Ipingescu: Vai de mine! Jupân Dumitrache, adică, gândeşti că am vrut pentru ca să-ţi fac un atac? Îmi pare rău!

Jupân Dumitrache: Nu, nene Nae; dar vreau să zic adică că nevasta mea nu-i d-alea cum ziseşi, şi iaca, după mine de ce s-a luat?

Ipingescu: S-a luat bagabonţii şi după dumneata?

Jupân Dumitrache: S-a luat şi se ia...

Ipingescu: Şi cum eşti dumneata!...

Jupân Dumitrache: Eu am ambiţ, domnule, când e vorba la o adică de

onoarea mea de familist...

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: Apoi să ştiu de bine că intru în cremenal! Să mai văz eu numai că se ţine bagabontul după mine, lasă-l...

Ipingescu: Cara bagabont?

Jupân Dumitrache: Ei! iaca... un bagabont! de unde-l cunosc eu?

Ipingescu: Apoi, dacă nu-l cunoşti, de unde ştii că-i bagabont?

Jupân Dumitrache: Asta-i Una vorbim şi başca ne-nţelegem. Dar de! ai dreptul; nu ştii ce mi s-a întâmplat, nu ştii cum mă fierbe el pe mine de două

Scenă din spectacolol „O noapte furtunoasă”,
Teatrul „Andrei Mureşanu", România, regia Cristian Ban, 2017

săptămâni de zile... Nu că mi-e frică de ceva, adică de nevastă-mea... să nu...

Ipingescu: 'Aida de! Coana Veta! Mie-mi spui? n-o ştiu eu?...

Jupân Dumitrache: Nu că mi-e frică... dar am ambiţ, domnule; când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: Bagabontul...

Ipingescu: Că bine zici! începuseşi să-mi spui istoria.

Jupân Dumitrache: Stai s-o iau de la cap.

Ipingescu: Stau.

Jupân Dumitrache: Ştii dumneata că la lăsata secului am mers la grădină la "Iunion"; erau eu, consoarta mea şi cumnată-mea Zița. Ne punem la o masă, ca să vedem şi noi comediile alea de le joacă Ionescu. Trece aşa preţ ca la un sfert de ceas, şi numai ce mă pomenesc cu un ăla, cu un bagabont de amploiat...

Ipingescu: – De unde ştii că era amploiat?

Jupân Dumitrache: După port nu semăna a fi negustor. Mă pomenesc că vine şi se pune la altă masă alături, cu faţa spre masa noastră şi cu spatele la comedie. Şade rezemat într-un peş, şade, şade, şade, şi se uită lung şi galiş la cocoane, se uită, se... Eu, cum m-a făcut Dumnezeu cu ambiţ, mă scol ca să plecăm; cocoanele nu! că să mai şedem, că încă nu s-a isprăvit comedia. Încep să mă-ncruntez la bagabontul şi mai că-mi venea să-l cârpesc, dar mi-era ruşine de lumne; eu de! negustor, să mă pui în poblic cu un coate-goale nu vine bine... Mai mă uit eu încolo, mai mă fac că nu mă sinchisesc de el... bagabontul cu ochii zgâiţi la cocoane; ba încă-şi pune şi ochilarii pe nas. Tii! frata Nae, să fi fost el aici să mă fiarbă aşa, că-i sărea ochilarii din ochi şi giubenul din cap, de auzea câinii din Giurgiu.

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: În sfârşit, se isprăveşte comedia. Ne sculăm să plecăm; coate-goale se scoală şi dumnealui. Plecăm noi, pleacă şi dumnealui după noi. Eu îl vedeam cu coada ochiului; dar nu vream să le spui cocoanelor, ca să nu le ruşinez. Ştii cum e Veta mea,... ruşinoasă.

Ipingescu: Mie-mi spui? n-o ştiu eu?... Ei?

Jupân Dumitrache: Ei! Apucăm pe la Sfântul Ionică ca să ieşim pe Podul-de-pământ, – papugiul cât colea după noi; ieşim în dosul Agiei, – coate-goale după noi; ajungem la Sfântul Ilie în Gorgani, – moftangiul după noi; mergem pe la Mihai-Vodă ca să apucăm spre Stabilament, – maţe-fripte după noi... Eu trăgeam cu coada ochiului... fierbeam în mine, dar nu vream să spui cocoanelor...

Ipingescu: Rezon! ca să nu le ruşinezi.

Jupân Dumitrache: Ştii cum e Veta mea...

Ipingescu: Ruşinoasă, mie-mi spui?

Jupân Dumitrache: Când apucăm de la Stabilament în sus, mă uit înapoi cu coada ochiului şi nu mai văd pe coate-goale. Mai mergem ce mai mergem, mă uit iar... mă iertase bagabontul.

Ipingescu: – Jupân Dumitrache, adică să am pardon de impresie, eu gândesc că numa' ţi-ai făcut spaimă degeaba. Poate că omul o fi şezând prin partea locului, pe Dealul Spirii. Ei! a venit şi el la grădină ca şi dumneavoastră, a stat şi el până la isprăvitul comediei, şi s-a nemerit să apucaţi tot pe-un drum ca să vă înturnaţi la domiciliu. El a rămas la al lui şi dumneavoastră aţi mers înainte.

Jupân Dumitrache: – Aşa am crezut şi eu întâi, dar stai să vezi!... A trecut după aia o săptămână la mijloc. Îmi ca şi uitasem eu de istoria bagabondului; gândeam şi eu: poate c-o fi stâng coate-goale prin partea locului, – bunioară vorba dumitale. Aşa, zice cumnată-mea ieri: "Nene, hai deseară la *„Iunion"* la Ionescu!" Cum auzii eu de „Iunion", mă făcui verde la faţă. „Ce să mai

căutăm la comediile alea nemţeşti, nişte mofturi; dăm parale şi nu înţelegem nimica; mai bine punem banii în buzunarul ălălalt şi zicem că ne-am dus."

– „Aide, nene, zău! parol! să n-ai parte de mine şi de Veta!" Ei! când am auzit aşa vorbă mare, n-am putut pentru ca s-o tratez cu refuz.

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: Ei! haide!... dar unde mă gândeam eu că o să mi se întâmple un aşa ceva. Ne ducem. Şedem la o masă mai la o parte; şedem cât şedem, şi începe comedia. Nu ştiu cum mă-ntorc cu ochii înapoi, şi pe cine gândeşti că văz la masa de la spate?...

Ipingescu: Pe bagabontul...

Jupân Dumitrache: – Pe coate-goale, domnule, pe moftangiul, pe maţe-fripte, domnule! Fir-ai al dracului de pungaş!... Bagabontul, nene, cu sticlele-n ochi, cu giubenul în cap şi cu basmaua iac-aşa scoasă. Cum m-a văzut, – că trebuie să fi fost schimbat la faţă, cum sunt eu când mă necăjesc (îşi mângâie favoritele) – cum m-a văzut, a sfeclit-o... A întorsc capu-ncolo şi a început să bea din ţigară ştii aşa, niznai. Dar mă trăgea cu coada ochiului. Mă-ntorc eu iar la loc şi mă fac că mă uit la comedii, se-ntoarce şi bagabontul iar cu ochii la cocoane!... mă it iar la el, iar se-ntoarce-ncolo;... mă-ntorc iar la comedii, iar se uită la cocoane;... mă uit iar la el, iar se-ntoarce-ncolo; mă-ntorc iar comedii...

Ipingescu: Iar se uită la cocoane...

Jupân Dumitrache: Ei! iac-aşa m-a fiert fără apă toată seara...

Ipingescu: În sfârşit?

Jupân Dumitrache: În sfârşit... plecăm; coate-goale după noi. Era să mă-ntorc în poarta „Iunionului", să-i zic numa': „Ce pofteşti, mă musiu?" şi să-l şi umflu; dar ştii, am ambiţ; m-am gândit: eu negustor... să mă pui în poblic cu un bagabont ca ăla, nu face...

Ipingescu: Rezon!... Ei! pe urmă?

Jupân Dumitrache: Pe urmă s-a ţinut iar gaie după mine.

Ipingescu: Până la Stabilament...

Jupân Dumitrache: Da, până la Stabilament! S-a ţinut după mine până la răscruci, ştii, unde vrei s-apuci spre cazarmă. Ce ziceam eu? „Haide, drace, haide! să intri tu pe strada lui Marcu Aoleriu ori Catilina şi lasă!" Aveam de gând să intru cu cocoanele în casă, să trimit repede pe Chiriac pe poarta de din dos pe maidan să-i iasă înainte, şi eu să-l iau pe la spate,... să-l apucăm la mijloc pentru ca să-l întreb: „Ce pofteşti, mă musiu?" şi să-l şi umflu!... Şi dacă nu-i ajungea, să-mi tai mie favuridele!

Ipingescu: Ei! dacă nu-i ajungea, despărţirea e aproape; să fi poftit la mine la despărţire cu lăcrămaţie, că-i împlineam eu cât i mai lipsea.

Jupân Dumitrache: A avut noroca scăpat!

Ipingescu: Iii! păcat... Cum?

Jupân Dumitrache: Când am trecut eu de răscruci cu coaoene, şi bagabontul era să intre după noi în uliţă, a ieşit haita de câini de la maiorul din colţ, şi i-a tăiat drumul lui coate-goale. Am lăsat pe Ziţa acasă, m-am suit degrab cu Veta sus, am trimis pe Chiriac repede pe maidan, eu i-am ieşit înainte peste uluci tocmai pe la prăvălia lui Bursuc; dar... geaba! până să ieşim noi, fugise bagabontul!

Scenă din spectacolol „O noapte furtunoasă”,
Teatrul „Andrei Mureşanu", România, regia Cristian Ban, 2017

(Se aude glasul lui Chiriac, strigând afară: „Spiridoane! Spiridoane!”)

Ipingescu: Iacătă vine Chiriac. Să n-auză.

Jupân Dumitrache: Aş! de el nu mă sfiesc. La din contra, el ştie toată istoria, i-am spus-o de la început... Atâta om de încredere am... Băiat bun!... ţine la onoarea mea de familist. Dacă nu l-aş fi avut pe el, mi-ar fi mers treaba greu. Eu, ştii, cu negustoria, mai mergi colo, mai du-te dincolo, mă rog, ca omul cu daraveri, toată ziua trebuie să lipsesc de-acasă. Pe de altă parte, ce să-ţi spui! am ambiţ, ţiu când e vorba la o adică la onoarea mea de familist. De! când lipsesc eu de-acasă, cine să-mi păzească onoarea? Chiriac săracul! N-am ce zice! onorabil băiat! De-aia m-am hotărât şi eu, cum m-oi vedea la un fel cu meremetul caselor, îl fac tovarăş la parte şi-l şi însor!

Ipingescu: Da'... coana Veta ce zice?

Jupân Dumitrache: Consoarta mea?... Ce să zică?... De! ca muierea... mai ursuză. Am cam băgat eu de seamă că nu-l prea are ea la ochi buni pe Chiriac; dar - ştii cum m-a făcut Dumnezeu pe mine, nu-i trec muierii nici atitica din al meu, - i-am zis pe şleau: "Nevastă, e băiat onorabil şi credincios; n-ai ce-i face: ce-i al omului e al omului!"

Ipingescu: Rezon!

SCENA II

Aceiaşi – Chiriac

Chiriac: (intrând prin fund) Jupâne, trebuie să facem mandat de arestare pentru Tache pantofarul de la Sf. Lefteri; nu vrea să iasă mâine la izirciţ cu nici un preţ.

Jupân Dumitrache: Dar pentru ce nu vrea?

Chiriac: Zice că-i bolnav. Am trimis gornistul de trei ori la el cu biletul, şi l-a primit cu refuz. Zice mă-sa că nu poate umbla, că de-abia s-a sculat după lingoare.

Ipingescu: Să dea ceferticat medical.

Chiriac: M-am dus eu la el chiar în persoană; zic: pe ce bază nu vrei să vii mâine la ezirciţ, domnule? zice: sunt bolnav, domnule sergent, zice, de-abia mă ţiu pe picioare, nu pot să merg nici pân' la prăvălie, zice; zic: nu cunosc la un aşa rezon fără motiv; zice: aduc martori, domnule sergent, că am zăcut o lună de zile, zice, întreabă şi pe popa Zăbavă de la Sfântul Lefterie, zice, alaltăieri m-a grijit, m-a spovedit; zic: n-am eu de-a face cu popa Zăbavă, nu-l am pe listă, zic, eu pe dumneata te am pe listă; să te prezanţi mâini la companie.

- Acu, trebuie să-i dăm mandat, pentru ca să-l iau mâine dimineaţă.

Jupân Dumitrache: Să-i dăm, să-l iei! Ala-i de-al ciocoilor, îl ştiu eu; cât a umblat dânsul fel şi chip să scape de gardă...

Scenă din spectacolol „O noapte furtunoasă”,
Teatrul „Andrei Mureşanu", România, regia Cristian Ban, 2017

Ipingescu: Şi eu îl am însemnat pe musiu Tache la catastiful meu; e finul lui Popa Tache.

Jupân Dumitrache: Ei! vezi!

Chiriac: Lasă-l că nu se sfinţeşte el cu mine, jupâne, îl pocăiesc eu... Ei! după aia pe nea Ghiţă Ţircădău nu l-a putut găsi gornistul deloc. A fost la el şi ieri şi astăzi cu biletul; cică n-a dat pe-acasă de trei zile!
Jupân Dumitrache: Pricopsitul de cumnatu-meu, n-aş fi mai avut parte de el! Cine ştie în ce cârciumă s-a-nfundat!...

Ipingescu: L-am văzut eu azi dimineaţă, trece pe la despărţire.

Chiriac: Mă duc să-i trimeţ gornistul cu biletul pentru mâine. *(iese repede)*

Ipingescu: Era afumat rău nenea Ghiţă.

Jupân Dumitrache: Ei! bravos! asta e una la mână. Om stricat, domnule! Păi de ce am dezvorţat-o pe Ziţa de el, gândeşti? Nu mai putea trăi cu mitocanul, domnule...

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: Fată frumoasă, modistă şi învăţată şi trei ani la pasion, să-şi mănânce ea tinereţele cu un ăla... Tot gândeam la început, că de! e tânăr, o să-i treacă mai încolo, o să-şi vie la pocăinţă. Aş, ţi-ai găsit! Ţircădău şi om de treabă! Eu, ca ăla, cumnat mai mare, cum am zice ca şi un frate, tot i dam poveţe fetii să mai rabde, să nu strice casa. Cu azi, cu mâine, a răbdat biata fată – biată să nu fie! – a răbdat cât a răbdat, până m-am pomenit într-o zi că vine ţipând la mine, pe cum că: „Nene, moartă, tăiată, nu mai stau cu mitocanul, scapă-mă de pastramagiul! să ştiu de bine că mă duc la mănăstire, pâine şi sare nu mai mănânc cu el!" Ei! dacă am văzut ş-am văzut, zic: „Lasă, Ziţo, zic, îţi găseşti tu norocul, n-a intrat zilele-n sac! acu e vremea ta! Lac să fie, că broaşte destul!" – ş-am şi dezvorţat-o. Apoi nu mai era de suferit aşa trai. N-o mai maltrata, domnule, măcar cu o vorbă bună. Mă rog, o dată ce nu e bărbatul levent, ce fel de casă să mai fie ş-aia?

Ipingescu: Mie-mi spus? Nu i-am încheiat eu procestul-verbal atuncea noaptea, când a tratat-o cu insulte şi cu bătaie? *(Chiriac reintră)*

Jupân Dumitrache: Apoi de ! n-a avut dreptul muierea să-l? Om fără ambiţ, domnule, nu ţinea la onoarea lui de familist! Un mitocan, mă rog; zice că-i negustor, alege-s-ar praful!

Chiriac: Jupâne, da' deseară că eşti de rond... mergi?

Jupân Dumitrache: Mai e vorbă? cum să nu merg? De ce m-am îmbrăcat? nu vezi?

Chiriac: Jupâne, da' face toate posturile? nu-i aşa? Nu sunt multe... până pe două după douăspce le isprăveşti.

Jupân Dumitrache: Aşa, cam pe la două după douăspce, ca totdeauna... Chiriac băiete (îl trage la o parte) ia vezi tu... mă ştii că am ambiţ, când e vorba la o adică, ţiu la...

Chiriac: Lasă, jupâne, că doar nu mă cunoşti de ieri de-alaltăieri.

SCENA III

Aceiaşi – Spiridon aducând o gazetă

Jupân Dumitrache: (lui Spiridon) Dar mai mult nu puteai să şezi, mă?
Spiridon: Vezi că era mulţi muştirii, jupâne, până să-mi dea madama gazeta. *(Ipingescu ia gazeta)*

Jupân Dumitrache: Mă Spiridoane, fii băiat de treabă, mă, că iau pe sfântul Niculae din cui; ştii că i-am pus sfârcul nou de ibrişim să nu-i fac saftea pe spinarea ta!

Spiridon: Da' de ce, jupâne?

Jupân Dumitrache: Atâta-ţi spui eu ţie: 'aida! du-te iute şi cere cocoanii să-mi dea sabia şi cintironul. (Spiridon pleacă.) Chiriac băiete, (îl ia la o parte) ia vezi, ştii că am ambiţ, ţiu când e la o adică...

Chiriac: Lasă, jupâne, mă ştii că consimţ la onoarea dumitale de familist.

Jupân Dumitrache: Ei! ia vezi...

Chiriac: N-ai grije, jupâne... Eu mă duc să închiz cantorul şi magazia. (către Ipingescu, care, de când a adus Spiridon gazeta, a sorbit-o cu ochii pe toate feţele.) Bonsoar, nene Nae.

Ipingescu: Salutare, onorabile!

(Chiriac iese, prin fund, după ce a schimbat gesturi de înţelegere, despre onoarea de familist, cu Jupân Dumitrache.)

Scenă din spectacolul „O noapte furtunoasă”,
Teatrul „Andrei Mureşanu", România, regia Cristian Ban, 2017

Spiridon: (vine din dreapta cu sabia şi cintironul)
Iaca, na, jupâne, poftim.

Jupân Dumitrache: Ce făcea cocoana, mă?

Spiridon: Cosea galoanele la mondirul lui nea Chiriac.

Jupân Dumitrache: Ce a zis?

(vine din dreapta)

Spiridon: Zicea că să vii mai devreme la noapte, că-i e urât singură-n casă.

Jupân Dumitrache: Uită mă! Ce ţi-e cu muierea fricoasă! (strajnic) Da' Chiriac nu-i aicea?

Spiridon: Jupâne, nea Chiriac mi-a zic să-nchidem mai degrabă, că ai să pleci de rond.

Jupân Dumitrache: Du-t' de ado cheile şi le du lui Chiriac jos. (Spiridon iese.) Nene Nae, auzişi cum îmi poartă Chiriac de grija rondului? Ei! i-e tot frică să nu uit reglementul. Are ambiţ băiatul, ca să fie compania noastră ceva mai abitir din toate. Gândeşti dumneata că mai primeam eu să fiu căpitan dacă nu-l alegea pe el sergent? Ştii cum a regulat compania? E prima domnule, poci să zic...

Ipingescu: Bravos!

Jupân Dumitrache: Face să-i dea şi dicoraţie!

Ipingescu: Să-i dea! de ce să nu-i dea? Şi el e d-ai noştri, băiat din popor...

Jupân Dumitrache: Fireşte, dicorăţiile nu sunt făcute tot din sudoarea poporului?

Ipingescu: Rezont!

Spiridon: (venind din fund) S-a închis, jupâne; acuma eu... mă duc să mă culc?

Jupân Dumitrache: Da, dar tutun şi cărticică ţi-ai luat? Chibrituri ai?

Spiridon: Ce tutun, jupâne?

Jupân Dumitrache: Te face că nu înţelegi, ai? Nu ştii ce tutun? Eu n-am aflat că tragi ţigară? Aoleo, Spiridoane, nu te-oi prinde odată!... Săracul sf. Niculae! i ştii tu păpara lui...

Spiridon: Zău, jupâne.

Jupân Dumitrache: Haida pleacă. (Spiridon pleacă.) Mă! spune lui nen-tu Chiriac să nu uite de ce ne-a fost vorba... să fie cu ochii-n patru.

Spiridon: (ieşind) Bine, jupâne.

SCENA V

Spiridon: (singur, intră din dreapta făcându-şi o ţigară) Măă! al dracului rumân şi jupânul nostru! Bine l-a botezat cine l-a botezat „Titircă Inimă-Rea". Ce are el cu mine? Zău! Biata cocoană şi cu nea Chiriac! Cu ei mai am noroc, ei mai mă scapă de afurisitul, că despre partea lui Jupân Titircă Inimă-Rea, halal să fie de oasele mele! m-ar cotonogi. Ieri săptămâna, când s-a întors de la grădină cu cocoanele, m-a găsit deştept: „Bravos, musiu Spiridoane! zice, nu te-ai culcat pân-acuma; mâine dimineaţă jupânul săracul să deschiză prăvălia; ai stat pân-acuma să beila tutun, 'ai?

– Nu jupâne, zic, da' dacă nu mi-e somn.

– Nu ţi-s somn, 'ai? stai că-ţi fac eu ţie poftă de culcat!"... Bietul nea Chiriac

m-a scăpat, că luase pe sfântul Niculae din cui... Ieri seară m-a găsit dormind: „Bravos, musiu Spiridoane! zice; dormi, ce-ţi mai pasă! tutun ai tras destul, acum te-ai pus să tragi la aghioase; trai, neneaco, cu banii băbachii! – Nu, jupâne, da' dacă mi-a fost somn, zic.

– Somn, 'ai? Te trage traiul îl bun la somn! (Auzi, cu sfântul Niculae trai bun, căde-i-ar bunul pe inimă lui jupânul!) Tragi la somn? Stai că am eu leac să-ţi tai de piroteală." Şi mi-a şi pus mâna-n păr. Dacă nu era cocoana să sară pentru mine tocmai la apropot, mă rupea, că nu-ş' ce-avea, era turbat rău de tot (s-aude zgomot). Auliu! Vine! *(stinge repede ţigara cu degetele şi o bagă în buzunar.)*

SCENA VI

Spiridon, Ziţa intră agitată

Ziţa: Auzi mizerabilul! să se-ntinză până-ntr-atâta ca să-mi facă un afront.

Spiridon: Dumneata eşti, cocoană Ziţo? Bine că venişi. Eu n-am putut să viu. Mi-era frică să nu mă spuie nea Chiriac lui jupânul, că am umblat noaptea pe drum...

Ziţa: (repede) Ei! L-ai găsit? I-ai vorbit? I-ai dat? I-ai spus?

Spiridon: Da, cocoană.

Ziţa: Ce-a zis?

Spiridon: „Mersi!"

Ziţa: Şi tu ce i-ai spus?

Spiridon: „Pentru puţin."

Ziţa: Nu i-ai spus cum ţi-am zis eu?

Spiridon: Ba da, l-am luat să-i arăt casa.

Ziţa: Nu mai trebuia să-i arăţi nimic, că-i scrisesem în bilet unde să vie.

Spiridon: Aşa mi-a zis, să-i arăt casa, ca să meargă la sigur... Dar când să ies de pă maidan cu dumnealui, tocmai trecea jupânul de la vale; am lăsat pe persoana în chestine să m-aştepte pe maidan şi eu am sărit peste uluci prin fundul curţii, că mi-era frică să nu dea jupânul cu ochii de mine, ori să vie acasă şi să nu mă găsească.

Ziţa: Prostule! Nu ştii că nenea e de rond la noapte? Nu mai dă pe-acasă până la ziuă.

Spiridon: Dar dacă mă găsea pe uliţă, plăteai dumneata pielea mea?

Ziţa: Ei! Şi zi persoana în chestiune aşteaptă pe maidan?

Spiridon: Da, şi mi-a dat şi biletul ăsta ca să ţi-l aduc.

Ziţa: (luând biletul) Şi nu mi-l dai mai curând! Adu să văz. (merge la o parte şi citeşte.) „Angel radios! De când te-am văzut întâiaşi dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul raţiunii... (îşi comprimă palpitaţiile.) Te iubesc la nemurire, Je vous aime et vous adore: que prétendez-vous encore?

Inima-mi palpită de amoare. Sunt într-o poziţiune pitorească şi mizericordioasă şi sufăr peste poate. O da! Tu eşti aurora sublimă, care deschide bolta azurie într-o adoraţiune poetică infinită de suspine misterioase, pline de reverie şi inspiraţiune, ...

(Foarte aprinsă, îşi face vânt cu scrisoarea şi se plimbă repede.)

Spiridoane băiete, du-te, du-te iute; te aşteaptă siguralmente... du-te... spune-i să aştepte, viu şi eu după tine numaidecât, numai să vorbesc cevaşilea cu ţăţica.

Spiridon: – Nu pot, cocoană, să mă duc, până nu mi-o da voie ori nea Chiriac, ori cocoana.

Ziţa: – Unde-i Chiriac?

Spiridon: – Nu ştiu, pân curte.

Ziţa: – Dar ţaţa?

Spiridon: Lucrează dincolo*. (Ziţa porneşte spre uşa din stânga, intră.)*

SCENA VII

Aceiaşi – Veta

Veta: (intră cu lucrul în mână; coase galoanele la un mondir de sergent de gardă civică; este obosită şi distrată, vorbeşte rar şi încet) Cine-i aici? (văzând pe Ziţa.) A! Tu erai? mă miram cine-i. (trece încet să şază cu lucrul la masa din dreapta.)

Ziţa: – Eu, ţăţico; te rog lasă pe Spiridon să se ducă pân' la mine acasă, ca să-mi aducă mantelul; bate vântul şi mi-e frică să nu răcesc când m-o întoarce... *(tăcere. Veta şade la dreapta şi lucrează adâncită în gânduri.)* Îl laşi, ţaţo? *(se apropie de ea.)*

Veta: – Ai? Ce să las?

Ziţa: – Să laşi pe Spiridon să-mi aducă ceva de acasă.

Veta: – Da, îl las.

Ziţa: – Du-te, Spiridoane.

Veta: – Dar tu, Ziţo, la ce-ai venit? *(lucrează înainte.)*

Ziţa: – Stai să-ţi spui... Dar nu mă-ntrebi, ţaţo, să-ţi povestesc ce am păţi cu mitocanul! Să vezi, e halima... Auzi, mizerabilul! să-ndrăznească să-mi ţie drumul ca să-mi facă un atac... Stai, ţaţo, să-ţi spui şi să te crucişti, nu altceva. Mai adineaori şedeam acasă. Tuşica, cum ştii c-a făcut-o Dumnezeu, se culcă o dată cu găinile. Eram ambetată absolut. „Dramele Parisului" câte au ieşit până acuma le-am citit de trei ori. Ce să fac? N-aveam ce citi. Zic: hai să mă duc la ţaţa, dacă nu s-o fi culcat, să mai stăm de vorbă. Scoţ ivărul de la şalon şi plec. Când să trec pe maidan, mă pomenesc cu mitocaul, cu pricopsitul de Ţircădău, că-mi taie drumul. „Bonsoar-bonsoar", şi ştii aşa deodată, sanfasò: „Hei, cocoană, zice, mai bine ţi-e acuma văduvă?

Scenă din spectacolul „O noapte furtunoasă”,
Teatrul „Andrei Mureşanu", România, regia Cristian Ban, 2017

– Pardon, domnule, zic, n-am de-a face cu dumneta, şi mai întâi când e la o adică, nu sunt văduvă, sunt liberă, trăiesc cum îmi place, cine ce are cu mine! Acu mi-e timpul: junǎ sunt, de nimini nu depand, şi când oi vrea, îmi găseşte nenea Dumitrache bărbat mai de onoarea ca dumneata.

– Zic: pardon, domnule, nu-ţi permit să te-ntinzi mai mult la un aşa afront; mă-nţelegi? - zice...”

Veta: (întrerupând-o scurt) Ziţo... ce e când ţi se bate tâmpla a dreaptă?

Ziţa: – Îţi vine o bucurie.

Veta: – Mie, bucurie?... nu crez.

Ziţa: – Da' de ce nu?

Veta: Dar când ţi se bate a stângă?

Ziţa: – Te-mpaci cu o persoană cu care eşti certată.

Veta: (ridicând capul cu mult interes) Da? (dând din umeri.) Cu cine să mă-mpac?... Nu sunt certată cu nimeni.

Ziţa: – Aşa... zic mitocanului... ţaţo, că era trăsnit... Am auzit că de la o vreme-ncoace într-o băutură o duce. Uf! ţăţico, maşer, bine că m-a scăpat Dumnezeu de traiul cu pastramagiul! Să trăiesc eu cu un mitocan! Nu era de mine; eu sunt o persoană delicată; bine că m-am văzut liberă!... Aşa – să nu-mi uit vorba – zic mitocanului: „Nu-ţi permit, domnule, să te naintezi la un aşa afront! Da' el: „Gândeşti, zice, că o să te măriţi, cocoană?

– Asta mă-mportă pe mine, cine ce treabă are!

– Să te măriţi, 'ai? Cât o trăi Ghiţă Ţircădău, ori să te-nhăitezi cu vreunul? Sărcul! Dar să ştiu de bine că merg cu el de gât până la Dumnezeu, tot n-ai dumneata parte de un aşa ceva; încai dacă m-ai lăsat pe mine, să te duci la mănăstire, că aşa te lăudai la trebunar!...

– Mitocane, pastramagiul! La poliţiune! Vardist! Nene Dumitrache!... „Am avut ţaţo, parte că a sărit nenea Dumitrache şi cu Nae ipistatul! aminteri, mitocanul scosese şicul de la baston pentru ca să mă sinucidă... Ei! Ce zici dumneata, ţăţico, de nasul care şi l-a luat mitocanul? (Veta nu răspunde; Ziţa s-apropie de ea şi o observă.) „Ţaţo! Ce ai? Plângi?"

Veta: (ştergându-se la ochi) Eu? De ce să plâng? Mă doare capul, mi-e cam rău.

Ziţa: – Îţi sunt ochii turburi grozav...

Veta: – Nu-ş' ce am; parcă mă-ncearcă nişte friguri.

Ziţa: – Nenea e de rond la noapte?

Veta: – Da. *(s-apucă iar de lucru.)* Tu mai stai, Ziţo

Ziţa: – Nu, ţaţo; o să mă duc şi eu să mă culc; trebuie să fie târziu.

Spiridon: (intră şi trece repede lângă Ziţa) Cocoană! *(încet.)* Până acu am aşteptat degeaba. L-am căutat peste tot, nu e nicăieri.

Ziţa: (încet) Biletul, zici că i l-ai dat.

Spiridon: – Nu ştii? I l-am dat de când m-am dus la tutungerie, când m-a trimes jupânul. *(iese în dreapta)*

Ziţa: – Bine. *(către Veta.)* Ei! ţaţo, eu mă duc, bonsoar, alevoa. Culcă-te şi matale, nu mai lucra dacă ţi-e rău.

Veta: – Lasă să-mi fie rău. (râzând silit) Mai bine ar fi să mor. **Ziţa:** – Vai de mine! Ce vorbă-i asta? Ce, ţi-e rău de tot? Să trimitem să caute pe nenea.

Veta: – Aş! Eşti nebună! Nu vezi că glumesc. Mă doare capul; nu ţi-am spus? Am lucrat mult la lumânare. *(are un fior)* M-a tras şi fereastra...

– Cum m-oi culca, îmi trece.

Ziţa: Atunci, alevoa, bonsoir, ţaţo. *(pleacă şi se întoarce)* A! să nu uit; mâine ne vedem, ştii că-i sărbătoare. Să ne legăm de nenea să ne ducă la „Iunion".

Veta: (repede) La „Iunion"? Nu Ziţo, nu mai merg la „Iunion".

Ziţa: Da' de ce?

Veta: Pentru că... pentru că nu-mi face nici o plăcere acolo, nu-nţeleg comediile alea... Ei! Ce să-ţi spui! Nu voi.

Ziţa: Ei, Doamne! Ţato, parol, ştii că eşti curioasă! Ce, pentru comediile alea mergem noi? Mergem să mai vedem şi noi lumea. Ce, adică toţi câţi merg acolo înţeleg ceva, gândeşti? Merg numai aşa de un capriţ, de un pamplezir; de ce să nu mergem şi noi?

Veta: – De ce, de ne-ce, nu voi să merg.

Ziţa: – Aide, zău, ţaţo; i zic eu lui nenea,... vrei?

Veta: – Nu voi, ţi-am spus o dată, şi nici dumnealui nu mai vrea să meargă; mi-a spus de azi dimineaţă: degeaba-i zici.

Ziţa: – Zău! Ţăţico, parol! Să mă-ngropi!

Veta: – Nu merg, Ziţo, nu. Mă ştii tu; când zic o vorbă e vorbă.

Ziţa: – Zi, nu vrei să mergi, ţaţo?

Veta: – Nu.

Ziţa: (obidindu-se treptat) Nu?

Veta: – Nu.

Ziţa: (podidind-o plânsul) Fir-ar a dracului de viaţă ş-afurisită! Că m-a făcut mama fără noroc! (pleacă.) N-am avut parte şi eu pe lume măcar de o compătimire! (iese, plângând şi trântind uşa, prin fund. – Spiridon intră din dreapta.)

SCENA VIII

Spiridon, Veta

Veta: *(lasă mondirul din mână)* Spiridoane băiete, tu de ce mai stai? Mai ai vreo treabă?

Spiridon: Nu, cocoană.

Veta: – Apoi, dut-t' te culcă, ce mai aştepţi?

– Domnul Chiriac unde este?

Spiridon: E jos pân curte; adineaori şede pe laviţa de la poartă. Dar... nu ştiu ce o fi având nea Chiriac, cocoană... parcă nu-i sunt toţi boii acasă...

Veta: Cine ştie ce-o fi având şi dumnealui.

Spiridon: E necăjit foc; un ceas s-a tot plimbat pe jos; când am trecut pân curte, umbla de colo până colo, parcă vorbea singur şi se bătea cu pumnii-n piept...

Veta: O fi supărat, cine ştie!... Spune-i să-nchiză poarta. Galoanele i le-am cusut; uite mondirul, să i-l duci.

Spiridon: Bine, cocoană. (vrea să plece cu mondirul.)

Veta: Pe urmă, să-i spui... nu; pe urmă, să te duci să te culci, nu mai ai ce căuta p-aci. Să nu vie dumnealui să te găsească deştept, că iar o paţi.

Spiridon: (aparte) Ei, că parcă dacă m-o găsi dormind nu-i tot un drac!

Veta: – Aide, du-te.

Spiridon: – Mă duc; noapte bună, cocoană.

Veta: – Noapte bună, Spiridoane. (Spiridon iese.) Noapte bună!... Săracul Spiridon! Nu ştie el ce-i pe sufletul meu, nu ştie el cum râde de mine! Eu şi noapte bună!... (merge încet la fereastra din dreapta uşii din fund, se uită în curte, apoi se-ntoarce tot adâncită în gânduri.) Ei! Iacă nu vrea omul, nu vrea! Dragoste cu sila nu se poate.

– Nu-i mai place, nu mai vrea!... Bine! N-o să mor nici eu!... De unde ştii? Poate mai bine că s-a întâmplat aşa... A! De ce mai dă Dumnezeu omului fericire, dacă e să i-o ia înapoi!? De ce nu moare omul când e fericit!? De ce am mai trăit eu s-ajung la aşa ceva!?... (plânge; se aude zgomot.) Vine! (se şterge la ochi repede şi vrea să plece.) Nu! Nu mai voi să fiu proastă:

dragoste cu sila nu se poate! (porneşte să iasă spre stânga, când intră Chiriac, care rămâne un moment la uşă. Veta stă locului. Tăcere.)

SCENA IX

Chiriac, Veta, apoi de afară Jupân Dumitrache şi Ipingescu

Chiriac: – Dumneata m-ai chemat?

Veta: – Eu?... Nu.

Chiriac: – Spiridon mi-a spus că...

Veta: – Da... am zis lui Spiridon să-ţi aducă mondirul; l-am cusut.

Chiriac: – Mersi!

Veta: – Pentru puţin.

Chiriac: Poarta... am închis-o.

Veta: Bine. (*întoarce capul în faţa scenii; e mişcată*.)

Chiriac: Alt nimic nu mai ai să-mi porunceşti?

Veta: – Ce! Eu să-ţi poruncesc dumitale?

Chiriac: – Să-mi porunceşti, fireşte; nu-mi eşti stăpână?... Nu sunt slugă în casa dumitale, cu simbrie?

Veta: (întorcându-se cu faţa spre Chiriac) Bine, domnule Chiriac, bine; zi înainte, că n-ai zis destule.

Chiriac: (înaintează) Ei! De ieri seama până acu cum ai petrecut?

Veta: (*scoborând un pas spre a se depărta de el*) Da.

Chiriac: – Îţi pare bine de ce-ai făcut?

Veta: Nu mă ştiu să fi făcut nimic; dar nu-mi pare rău că s-a-ntâmplat aşa.

Chiriac: (*mai apropiindu-se*) Mâine seară mergi iar la „Iunion”?

Veta: Dacă o vrea dumnealui să mergem, trebuie să merg, fireşte.

Chiriac: – Ca să te curtezi cu amploiatul dumitale?

Veta: (*tresărind şi ridicând capul spre el*) Domnule, te-am rugat să fii bun să nu-mi mai zici vorba asta. Dacă n-ai avut destul vreme să mă cunoşti, păcat! Eu te credeam pe dumneata mai deştept.

Chiriac: (*stă la îndoială, apoi se mai apropie*) Jură-te încă o dată!

Veta: – Să mă mai jur – eu?... Nu m-am jurat? N-am plâns? Cu ce m-am ales? Nu mai mă jur, pentru că nu mă crezi; de plâns aş mai plânge, dar nu mai pot... Dar... în sfârşit, nu strici dumneata... eu stric... nu trebuia să-mi pui mintea cu un copil ca dumneata... D-aia zic şi eu mai bine că s-a întâmplat aşa. Tot trebuia să isprăvim odată... Am isprăvit...

Chiriac: – Jură-te încă o dată şi...

Veta: (*cu emoţie din ce în ce mai nestăpânită*) Ce folos! Dumneata crezi mai mult în prostiile şi în bănuielile lui bărbatu-meu, decât în jurământul meu, şi gândesc că trebuia să ne cunoşti destul de bine şi pe mine şi pe dânsul. Dar... foarte bine ai făcut să nu mă crezi. Aşa e. Eu sunt o femeie rea; am vrut numai să râz de dumneata. Eu te las pe dumneata ca p-o slugă „cu

simbrie" să păzeşti casa, şi târăsc pe dumnealui pe la grădini ca să curtez cu alţii. Eu sunt o femeie mincinoasă; n-am simţit nimic când ţi-am spus că nu ştiu să mai fi trăit până să nu te cunosc pe dumneata... Toate le-am făcut pentru dumneata numai din prefăcătorie... totdeauna alta ţi-am spus şi alta am gândit; te-am minţi, te-am amăgit, am râs de dumneata atâta vreme... Acuma, bine că ţi-ai deschis şi dumneata în sfârşit ochii ca să vezi cine sunt. De! Ţi-am făcut rău, dar... ai scăpat de mine. Lasă! Ce-a fost a trecut... Bonsoar. (*vrea să plece spre stânga*.)

Chiriac: (*ieşindu-i cu un pas înainte*) – Te duci?

Veta: – La ce să mai stau? Ce mai am eu cu dumneata?

Chiriac: Nu-mi mai zice „dumneata".

Veta: – Cum pofteşti să-ţi zic?

Chiriac: – Cum mi-ai zis până ieri.

Veta: – Azi e azi, ieri a trecut. (*porneşte să iasă*.)

Chiriac: (*tăindu-i drumul*) Şi nu vrei să se mai întoarcă?

Veta: (*scoboară un pas, depărtându-se de el la dreapta*) Nu.

Chiriac: (apropiindu-se) Veto!

Veta: – Nu; lasă-mă... Ce folos câtă fericire am avut un an, dacă într-o zi mi-am plâns-o toată! Nu, nu mai voi; mai bine mi-este aşa cum sunt...

Chiriac: – Dar eu.. eu ce să fac?

Veta: – Ce fac şi eu... Învăţul are şi dezvăţ, nu ştii dumneata?

Chiriac: – Dezvăţ! Lesne din gură. Îi scoţi rumânului ochii şi după aia-i zici: „Lasă că nu e rău şi fără să mai vezi... mai bine că s-a întâmplat aşa! N-o să mori fără luminile ochilor!... Învăţul are şi dezvăţ!..." Dar dacă n-oi vrea eu să mai trăiesc aşa!... care va să zică să mor, 'ai?

Veta: – Ei, bine ar fi să poată muri omul când vrea; dar... nu moare nimeni de asta!

Chiriac: – Dar dacă eu oi muri? (*se repede şi ia spanga de la puşcă*) Vezi dumneata spanga asta?

Veta: (*se redepe la el şi vrea să i-o smucească*) Chiriac!

Chiriac: (luptându-se cu ea) – Fugi!... Lasă-mă!...

Veta: – Nu te las! Te ştiu eu cine eşti. Nu te las! Nu voi să ţi se tragă moartea de la mine.

Chiriac: – Lasă-mă! Lasă-mă!... (se luptă.)

Veta: (desperată) Chiriac! (*înecându-se*.) – Dacă vrei să te omori, omoară-mă întâi pe mine! (se luptă din putere.) Chiriac!... Nu ţi-e milă ţie de mine? Toate, toate de un an şi mai bine le-ai uitat într-o zi?... Chiriac!...

Chiriac: – Tocmai pentru că nu le-am uitat, vreau mai bine să mor. Dacă nu mai este nimic între noi, spune-mi dumneata cum să mai trăiesc! Dacă mă laşi, dacă nu mai mă vrei, tot mort sunt eu; mai bine, lasă-mă: adio, viaţă! (se smuceşte.) Lasă-mă!

Veta: (ţinându-l strâns) Chiriac! Vrei să strig? Eşti nebun?

Chiriac: Da! Sunt nebun, fireşte că sunt nebun; m-ai înnebunit dumneata; dumneata să-mi tragi păcatul! Câte gânduri şi dor m-a ars pe mine, nu mă-ntrebi?

Veta: – Dar tu pe mine nu mă-ntrebi?

Chiriac: – Nu mai boi să ştiu de nimic, nu mai ştiu cine sunt! Am vrut să mă omor adineori în curte, dar ţi-am văzut trecând umbra peste perdeaua de la fereastră, ş-am vrut să te mai văz o dată. Încai să mor lângă tine, cum am trăit. (*cu vorbele acestea Chiriac s-a mai domolit*.)

Veta: Chiriac, ascultă. Nu mi-ai zis tu să mă jur încă o dată? Dacă m-oi jura, mă crezi?

Chiriac: – Te crez.

Veta: (*repede*) Dragă Chiriac, să n-am parte de ochii mei, să n-am parte de viaţa ta, să nu mai apuc măcar o zi fericită cu tine – na! Ce mai vrei? – Dacă ştiu eu ceva la sufletul meu din câte ţi le-a sporit dumnealui.

Chiriac: – De ce te-ai dus la grădină?

Veta: – M-am dus numai de gura sorii-mii Ziţii. Era lume multă, de n-aveam unde sta; cânta muzica; juca comedii; n-am auzit nimic, n-am văzut nimic. Toatea seara în uietul grădinii m-am gândit numai la tine; parcă dormeam şi visam ceva... Ştiam eu că o să mi se întâmple mie un necaz mare; mi se făcuse semn: răsturnasem de dimineaţă candela.. Încă dumnealui, dacă m-a văzut că mă speriu, zice: "Ei ce e dacă s-a răsturnat! Nu mai crede în prostii de-alea. Ce! Ce-o să ni se-ntâmple? Să-mi arză cherestigiria? Arză sănătoasă! Nu m-a făcut ea pe mine! Este asiguripsită... Atâta pagubă!..." Răsturnasem candela; pe urmă ochiul ăl drept mi se bătea într-una de vreo trei zile. Pe tine te lăsasem acasă ştergându-ţi puşca: ştii că ruginise încărcătura înăuntru şi te apucaseşi s-o scoţi cu vergeaua. Nu puteam să-mi iau gândul de la puşcă. Mă gândeam: dacă s-o descărca, Doamne fereşte! Puşca în mâna lui, ce să mă fac eu când l-oi găsi mort întins acasă!... Da' de ce nu i-am spus să bage de seamă! De ce nu l-am rugat să o lase cu gândurile toată seara. N-am văzut, zău! N-am văzut nimic, n-am auzit nimic! Mă jur pe ce vrei tu; mă crezi?

Chiriac: (*biruit cu desăvârşite*) Te crez! (*aruncă departe spanga şi ia pe Veta în braţe*.)

Veta: (*strângându-l cu putere*) Chiriac! (rămân o clipă îmbrăţişaţi în tăcere.) Chiriac, să nu mai faci ce mi-ai făcut, că mor... zău! mă omori...

Chiriac: Nu, nu mai fac.

Veta: – Îmi făgăduieşti? Te juri?

Chiriac: – Da.

Veta: – Şi o să mă crezi că eu numai la tine mă gândesc?

Chiriac: – Da.

Veta: – Că numai pentru tine trăiesc?
Chiriac: Da.
Veta: – Şi n-o să-mi mai zici nici o vorbă rea?
Chiriac: Nu.
Veta: – Şi n-o să mai mă faci să plâng?
Chiriac: Nu! Nu! Nu! Dar mă ierţi?
Veta: – Dar tu pe mine mă ierţi?
Chiriac: Eu te-am iertat de mult (*se strâng bine în braţe*).
Jupân Dumitrache: (de afară, sub fereastră) Chiriac! Chiriac! *(Cei îmbrăţişaţi rămân încremeniţi ascultând.)*
Veta: – Hii! Dumnealui...
Chiriac: (repede, fără s-o lase din braţe, merge spre fereastră) Nu-i nimic! Trece la posturile dinspre Marmizon... (către Jupân Dumitrache, pe fereastră.) Dumneata eşti, jupâne?
Jupân Dumitrache: (de afară) – Dar ce, Chiriac puiule, nu te-ai mai culcat?
Chiriac: – Încă nu, jupâne, acu mă culc.
Jupân Dumitrache: (*de afară*) – Somn uşor!...
Ipingescu: (*asemenea*) – Şi vise plăcute, onorabile!
Jupân Dumitrache: Chiriac, puiule, ia vezi de ce am vorbit, fii cu ochii-n patru, d-aproape de tot: mă ştii că ţiu când e la o adică...
Chiriac: (*strângând pe Veta cu putere*) – Lasă, jupâne, mă ştii că consimţ la onoarea dumitale de familistă.

CONSIDERAŢII GENERALE

Debutul dramaturgic al lui Ion Luca Caragiale arte loc la Teatrul Naţional din Bucureşti la 18 ianuarie 1879. În acea zi a fost reprezentată versiunea întâi a piesei ***O noapte furtunoasă***, aceea fiind citită de autor cu două luni înainte. După spusele lui C.I.Nottara, martor al evenimentului, o parte din acţiune se desfăşura în curtea caselor lui Jupân Dumitrache, unde acesta avea cherestengeria. Celebra conversaţie dintre Jupân Dumitrache şi Nae Ipingescu, ipistarul, avea loc pe prispa casei, iar Spiridon, când aducea gazeta „Vocea Patriotului Naţionale" venea dinspre stradă.

Protagonistul piesei comice scrise de Ion Luca Caragiale se recomandă „cherestegiu şi căpitan în garda civică", dubla calitate de care este foarte mândru, mai ales când îmbracă costumul de gală, îşi încinge „sabia şi cintironul" şi pleacă „de rond" însoţit de Nae Ipingescu „ipistat, amic politic al căpitanului". Jupân Dumitrache manifestă un orgoliu întreit: că e proprietar stăpân pe averea lui, că partidul lui se află la putere şi că păzeşte cu vigilenţă sporită să nu-i fie ştirbită „onoarea de familist", sintagmă

reluată până la stereotipie în vocabularul lui. Cherestegiul are doi subordonaţi: pe Chiriac, „tejghetar, sergent în garda publică”, omul de încredere al patronului, pe care se pregăteşte să-l facă partener de afaceri, şi pe Spiridon, „ băiat de procopseală în casa lui Titirică”. În cel dintâi are încredere neclintită, convins că-i este devotat atât în afaceri, cât şi în apărarea onoarei conjugale; pe cel de-al doilea îl ceartă fără motiv şi chiar îl bate cu biciul, justificând porecla atribuită în folclorul mahalalei de „Titirică Inimă-Rea”. Faţă de primul dintre angajaţii săi, se dovedeşte credul şi ridicol Chiriac ignorând buna-credinţă a patronului cu soţia căruia trăieşte în concubinaj. Faţă de celelalte se dovedeşte impulsiv, grosolan, pedepsindu-i pentru greşeli închipuite. În ierarhia lor valorică primară, bazată strict pe acumulare de capital, negustorul de cherestea dispreţuieşte orice altă îndeletnicire, dar mai ales pe cele neproductive, exercitate de angajaţii la stat. Pe Rică Venturiano îl consideră, la început, un moftangiu şi „un coate-goale”. Când Nae îl atenţionează că tânărul este autorul articolelor la „Vocea Patriotului Naţionale”, comerciantul îşi schimbă brusc atitudinea faţă de el, începând să-l respecte „cu stimă”.

Din politica vremii, cherestegiul, nu pricepe nimic fără ajutorul lui Nae, care îi traduce ideile silabisite din presă, deformate pe măsura înţelegerii lui şi al vocabularului redus al amândurora.

În comedia lui Ion Luca Caragiale avem o gamă de personaje tipologice. Jupân Dumitrache şi oamenii lui ilustrează trei straturi distincte ale aceleiaşi categorii socio-profesionale care a format prima treaptă a burgheziei. Dumitrache, Chiriac, Spiridon, deşi individualizaţi, reprezintă variante tipologice ale aceluiaşi prototip uman, obscur ca proveniență socială şi ca potenţial de realizare spirituală.

Cele două surori, Veta şi Ziţa, deşi au vârste apropiate, se comportă absolut diferit. Veta, stăpâna casei şi matroana plictisită de o viaţă cenuşie, pare îmbătrânită prematur, lipsită de preocupări. Nu-şi respectă partenerul de cuplu, dar se teme de el şi îşi ascunde viaţa dublă cu stângăcie.

Ziţa, recent despărţită de Chiţă Ţircădău, duce o viaţă veselă, adorând „ieşirile” mondene şi refuzând categoric noţiunea de femeie căsătorită.

După modelul vodevilurilor şi al farselor scrise de V. Alecsandri, I. L. Caragiale pune accent pe grotesc, şarjă umoristică şi pe caricatură, confuzia de situaţii şi de persoane. Scriitorul a îmbinat comicul de situaţii cu cel de caractere, nepotrivirile şi încurcăturile făcând mai evidentă tema fundamentală a teatrului său: neconcordanţa dintre esenţă şi aparenţă, dintre ceea ce vor personajele să pară şi ceea ce reprezintă ele cu adevărat. Cele două forme de comic sunt întărite de onomastica sugestivă a majorităţii eroilor, dar mai ales de comicul de limbaj, care le individualizează cel mai pregnant.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Receptare şi semnificaţie

1. Numiţi izvorul esenţial al mândriei lui Jupân Dumitrache.
2. Prezentaţi sursa teribilei nelinişti în care se află personajul.
3. Din tot ce declară şi face, rezultă că este un bărbat gelos? Comentaţi.
4. Vanitatea lui Jupân Dumitrache este o componentă intrinsecă a caracterului sau efectul sentimentului apartenenţei la o categorie socială importantă? Comentaţi, argumentând cu replici din text.
5. Citiţi cu atenţie declaraţia de dragoste pe care o face Rică Venturiano.
6. Extrageţi şi comentaţi elementele care provoacă, în acest caz, comicul de limbaj.

Personaj. Semnificaţii simbolice

1. Raportaţi construcţia personajului principal la definiţia comicului şi explicaţi care sunt discrepanţele generatoare de comic în cazul lui Jupân Dumitrache (vă veţi referi la relaţia lui cu soţia, cu Chiriac şi la atitudinea pe care o adoptă faţă de soarta Ziţei).
2. Despre Veta, criticul Garabet Ibrăileanu afirma: *„Veta nu numai că nu e ridicolă, dar nu e nici comică măcar, ca Ziţa”.* Pornind de la afirmaţia de mai sus, realizaţi un scurt portret al personajului Veta.
3. Încadraţi tipologic personajele şi caracterizaţi două dintre ele.
4. Identificaţi în cazul fiecărui personaj „tirada” care îl caracterizează. Numiţi trăsătura tipică rezultând din ea, având în vedere că tirada este o formă de monolog impusă de dramaturgia romantică şi care constă dintr-o succesiune de întrebări şi răspunsuri ample, cu o anume independenţă.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Exemplificaţi natura comicului în ***O noapte furtunoasă***, comentând şi mijloacele de realizare a acestui.
2. Alcătuiţi o fişă de caracterizare a unui personaj din comedia citită, după următorul plan:
   a) indicaţia autorul despre personaj;
   b) principale acţiuni ale acestuia;
   c) motivarea acţiunilor;
   d) trăsătura fundamentală a caracterului, valori morale, psihologice asociate acestuia;
   e) analiza limbajului.
3. Alcătuiţi un eseu cu tema *„Ipostaze comice în opera lui Caragiale”,* pornind de la următoarea afirmaţie critică: *„...Mahalaua, pe care o caracterizează Caragiale, nu e o categorie socială – clasa de mici burghezi, de*

mici funcţionari, care stă în suburbie şi ale cărei mijloace materiale, ca şi intelectuale, sunt restrânse. Mahalaua pe care a caracterizat-o Caragiale e o categorie psihologică."

REŢINEŢI!

Realismul este un curent literar care se manifestă în secolul XIX şi are drept centru de iradiere Franţa. Mişcare, curent, atitudine în creaţia sau teoria literară şi artistică având ca principiu de bază reflectarea realităţii în datele ei esenţiale, obiective, caracteristice.

Concepţie opusă idealismului, potrivit căreia lucrurile există independent de faptul că sunt percepute sau nu.

Romanele realiste au următoarele caracteristici:

1. Teme: parvenitismul, avariţia, imoralitatea,singurătatea etc.
2. Motive: parvenitul, avarul, zgârcitul.
3. Compoziţie: obiectivă, narator omniscient şi omniprezent.
4. Subiecte: inspirate din realitate.
5. Acţiune: pe mai multe planuri.
6. Conflicte: sociale, psihologice, politice, etc.
7. Personaje: întruchipează mai multe categorii sociale, complex caracterizate, reprezintă tipuri umane.
8. Structura închisă.
9. Se utilizează tehnica detaliului.
10. Se accentuează relaţia dintre mediu şi personaj.
11. Reprezentanţi români ai Realismului: Costache Negruzzi, Nicolae Filimon, Ion Luca Caragiale, Liviu Rebreanu, George Călinescu.

Realismul este o ideologie estetică, în care se pune accentul pe relaţia dintre artă şi realitate. Instrumentul indispensabil al artei autorului este observarea atentă a realităţii şi reflectarea ei veridică, obiectivă în creaţie.

Realismul a avut un impact major în epocă, în special asupra romanului şi în dramaturgie. Una dintre trăsăturile caracteristice ale acestuia este interesul acordat de către scriitori raporturilor dintre om şi mediu, dintre individ şi societate. Elementele unui stil realist pot fi identificate în diferite culturi şi epoci istorice. În cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea, realismul capătă, pe plan european, caracterul unui curent, al unei orientări estetice, teoretizate de către artişti şi de către critici şi ilustrate prin numeroase creaţii. Autori celebri de romane realiste sunt consideraţi a fi Honoré de Balzac, Stendhal şi Gustave Flaubert în Franţa, Chiarles Dickens şi William Makepeace Thackeray în Anglia, Feodor Mihailovici Dostoievski şi Ivan Sergheevici Turgheniev în Rusia.

REȚINEȚI!

Comedia (fr. *Comédie* lat. *comoedia* gr. *Komoida*, „cântec de sărbătoare") este o specie a genului dramatic, în proză sau în versuri cu acțiune și deznodământ vesel și care satirizează realități sociale, slăbiciuni general – umane sau prezintă situații hazlii.

„Prin conținut și prin modul de rezolvare a conflictului, comedia se subordonează comicului, care este o categorie estetică fundamentală, care denumește una dintre atitudinile esențiale în fața vieții și a artei, avându-și sursa în dezvoltarea unui contrast sancționat printr-o gamă larga de reacții morale, de la compasiune la dispreț, provocând o participare afectivă specifică, de la zâmbet la râsul cu hohote." (Dicționar de termeni literari).

În antichitate, specia era definită prin contrast cu tragedia, insistându-se asupra caracterului obișnuit al faptelor și al oamenilor prezentați, spre deosebire de evenimentele pline de măreție și de caracterul nobil – din punct de vedere social și moral – al personajelor tragice. În viziunea lui Aristotel, comedia este „imitația unor oameni necioplți, nu însă o imitație a totalității aspectelor oferite de o natură inferioară, ci a celor care fac din ridicol o parte a urâtului. Ridicolul poate fi definit ca un cusur și o urâțenie de un anumit fel, ce nu aduce durere, nici vătămare; așa cum masca actorilor comici este urâtă și frământată, dar nu până la suferință."

Cu o bogată ilustrare în cultura universală, fapt ce întărește spusele lui François Rabelais, potrivit căreia „râsul este propriu omului", comedia și-a inventat numeroase subspecii: de situații, de moravuri, de caracter, de intrigă, de salon, ori bulevardieră (vodevilul), cea eroică sau tragică, dar și cea grotească, satirică ori amară; așadar o categorie estetică la fel de diversă ca viața însăși. Râsul este arma imbatabilă a spiritului omenesc împotriva ridicolului, a derizoriului, a grotescului, a absurdului din sfera socială, îndeosebi. Prin umor, ironie, sarcasm, după împrejurări, comedia biciuiește vicii și moravuri, urmărind corijarea sau extirparea lor.

Referințe critice

„Caragiale e privit ca adevăratul întemeietor al teatrului de satiră social. Poate cel mai de seamă... Înzestrat cu o reală putere de observație a contrastelor dintre formă și fond, cu un mare talent de a proiecta subspecia scenică de tipuri, care, printr-o unitate sufletească, energică și expresivă, au devenit simboluri ale mentalității unei întregi clase sociale din epoca noastră de prefacere...". **Eugen Lovinescu**

„Lucrarea domnului Caragiale este originală: comediile sale pun pe scenă câteva tipuri din viața noastră socială de astăzi și le dezvoltă cu semnele lor

caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor, cu tot aparatul înfăţişării lor în situaţiile anu,me alese de autor...În acest caleidoscop de figuri, înlănţuite în vorbele şi faptele lor spre efecte de scenă cu multă cunoştinţă a artei dramatice. Caragiale ne arată realitatea din partea ei comică".

Titu Maiorescu

„Caragiale are o dublă intuiţie a individului: a categoriei lui sociale şi sufleteşti. Această sinteză constituie rezistenţa operei lui. Comedia de moravuri se împleteşte cu aceea de caracter". **Pompiliu Constantinescu**

„Caragiale se consacră în exclusivitate teatrului, realizând un număr de comedii care au rămas până astăzi cele mai importante din întreaga literatură română". **Florin Manolescu**

„Nici un scriitor român nu a surprins cu atâta acuitate ca autorul ***Scrisorii pierdute*** *fenomenul social-politic din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea".* **Liviu Călin**

BARBU ŞTEFĂNESCU DELAVRANCEA (1858 – 1918)

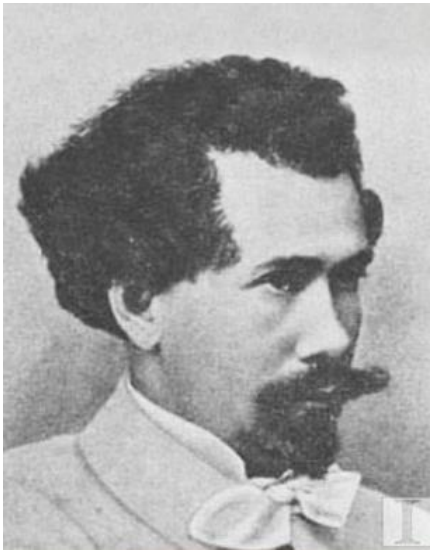

„Din opera clasicului Delavrancea se desprinde o puternică dragoste de popor şi un patriot robust." ***Constantin Ciopraga***

Barbu Ştefănescu Delavrancea (n. 11 aprilie 1858, Bucureşti, d. 29 aprilie 1918, Iaşi) a fost un scriitor, orator şi avocat român, membru al Academiei Române şi primar de Bucureşti. Este tatăl pianistei şi scriitoarei Cella Delavrancea, precum şi al arhitectei Henrieta (Riri) Delavrancea, una dintre primele femei-arhitect din România.

S-a născut la 11 aprilie 1858, în mahalaua Delea-Nouă, din bariera Vergului, Bucureşti, mezinul unei familii modeste. Tatăl, Ştefan *„căruţă-goală"*, pe numele adevărat Ştefan Tudorică Albu, era descendent din familia unor ciobani vrânceni, *„strămutat în marginea Bucureştilor, în căutarea unei munci mai rodnice"*, devenind căruţaş de grâne pe traseul Bucureşti-Giurgiu şi *„staroste al cărăuşilor din barieră"*. Tatăl lui Delavrancea a fost împroprietărit la Sohatu-Ilfov, ca urmare a legii rurale elaborate de Cuza-Vodă şi M. Kogălniceanu: *„Eu nu pot*

să uit că sunt copilul ţăranului clăcaş împroprietărit la '64 ... Străbunii mei se pierd în haosul iobagilor, suferind cu ceilalţi ţărani deopotrivă şi lipsa, şi foamea, şi năvălirile ...". Mama lui Barbu, Iana (Ioana sau Ana), era *„fiica văduvei Stana din Postrăvari, sat locuit de clăcaşi, de pe moşia familiei Filipescu"*.

Primii ani de viaţă şi-i petrece în uliţa Vergului, în tovărăşia tatălui, ajuns la aproape 70 de ani: *„Mi-aduc şi acum aminte (aş fi mulţumit dacă n-ar fi decât o amintire) cum mă agăţam de scurteica lui lungă şi îmblănită cu mârsă neagră şi-l linguşeam şi-l mângâiam pe obraji şi pe pletele-i rotunjite ca să mă ia în căruţă"*.

Părinţii îl dădură în primire diaconului Ion Pestreanu de la Biserica Sf. Gheorghe Nou, *„să-l înveţe slovele noi şi să citească"*. În clasa a II-a (1866) intră elev la Şcoala de Băieţi Nr. 4, unde îl are învăţător pe Spirache Danilescu, *„om luminat",* urmând ca în anul următor să treacă la Şcoala Domnească, pentru clasele a III-a şi a IV-a. Studiază cu învăţătorii E. Becarian şi Ion Vucitescu, în condiţiile de rigoare ale internatului şi ale şcolii vechi în care se practicau pedepse aspre. În registrele matricole era trecut numele de Ştefănescu Barbu.

După cele patru clase primare, Barbu este înscris, după un an, ca bursier la Liceul *„Sf. Sava"*, învaţă cu cei mai de seamă profesori ai Capitalei din acea vreme (D.A. Laurian, Anghel Demetriescu, Vasile Ştefănescu), fiind remarcat pentru talentul şi capacitatea sa de asimilare. Atmosfera din internatul de la *„Sf. Sava"* şi imaginea adolescentului vibrând de pasiune vor fi evocate în nuvela *Bursierul*. Din această perioadă (1876-1877) datează şi primele lui încercări literare. Din 1877 devine student la Facultatea de Drept.

Adevărata *„producţie poetică a liceanului"* poate fi identificată mai târziu, în 1878. După ce începe să publice versuri în ziarul *România liberă,* în 1878 publică primul său volum, placheta de poezii *Poiana lungă*. *Amintiri*, semnată doar cu prenumele Barbu, în tradiţia poeziei din primele decenii ale veacului, cu o bună primire din partea criticii, în revistele *Viaţa literară, România liberă, Familia*. În 1882, Barbu Delavrancea îşi trece examenul de licenţă la Facultatea de Drept din Bucureşti, cu teza de licenţă în drept *Pedeapsa, natura şi însuşirile ei*, pe care o publică în acelaşi an, semnată Barbu G. Ştefănescu. Gheorghe era bunicul dinspre partea tatălui: *„Gheorghe Tudorică Albu din Sohatu"*.

Scriitorul îşi va semna operele cu varianta definitivă Barbu Delavrancea (ortografiată la început *„de la Vrancea"*, după acel ţinut de mare originalitate etno-culturală, de care scriitorul se simţea foarte legat sufleteşte). În perioada 1880–1882, Barbu Ştefănescu publică în *România liberă* foiletoanele intitulate *Zig-Zag*, semnând cu pseudonimul Argus. De acum datează şi debutul propriu-zis al scriitorului ca nuvelist,

cu *Sultănică* (România liberă, 9-15 martie, 1883), semnată Argus. După un scurt popas la Paris (1882–1884), pentru a-şi desăvârşi studiile juridice, Delavrancea publică în 1885 volumul de nuvele *Sultănica*.

Mormântul lui Barbu Ştefănescu Delavrancea din Cimitirul „Eternitatea", Iaşi, România

Prozator şi dramaturg, gazetar, avocat şi orator, cu vocaţia perceperii evenimentelor politice şi culturale în cele mai profunde sensuri ale acestora, lansat în politică, ajunge în 1899 primar al Bucureştilor. Rămâne în literatură, însă, întâi de toate prin Hagi-Tudose şi prin trilogia dramatică moldovenească.

La 12 mai 1912, ca o apreciere a întregii sale activităţi de prozator şi dramaturg, scriitorul este ales membru al Academiei Române, urmând să rostească, peste un an, alocuţiunea omagială. În şedinţa festivăîn faţa plenului întrunit la 22 mai 1913, Delavrancea rosteşte discursul *Din estetica poeziei populare*, care va avea un ecou deosebit în lumea literară. În presa timpului sunt reproduse ample fragmente, evidenţiindu-se forţa inedită a scriitorului de a argumenta întreaga complexitate a creaţiei populare. Mulţumind cu modestie membrilor înaltului for cultural, autorul dramei *Apus de soare* apreciază activitatea literară a altor colegi de generaţie.

La 29 aprilie 1918 scriitorul moare la Iaşi şi este înmormântat la Cimitirul *Eternitatea*.

APUS DE SOARE

Scena I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA.

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea...

REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzându-şi durerile... Părea un sfânt!... Că câtă lepădare de sine şi-a scos mantia domnească şi-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târât pe Bogdan pe tron, a îngenuncheat, a dat să-i sărute mâna... Şi s-a rostogolit... O!...

IRINA: Osteneala, măria-ta.

REVECA: De când se-ntoarse din pustia de Pocuţia...

DOAMNA MARIA: Sât... Să nu te audă că vorbeşti aşa.
OANA (se duce în vârful picioarelor la pat): Doarme domnul, doarme.
IRINA: E zobit de osteneală.
REVECA: A adormit? Se face bine.
DOAMNA MARIA: Să te-audă Maica Domnului! (S-aude gemând. Doamna Maria se duce binişor la pat.)
OANA: Doarme?
DOAMNA MARIA: Doarme, bogdaproste!
IRINA: Odihnă sufletului fără odihnă!
DOAMNA MARIA: De două nopţi n-a dormit aşa de liniştit. Cum aţipea, lega vorbe fără şir cu unele gânduri întunecate... A! Paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei... Şi ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

REVECA: Nu e nimica...
IRINA: Ca omul bolnav...
DOAMNA MARIA (se duce la fereastră): Şi ce bucurie!... Păsările au început cu limbuţia lor... Cucul s-aude cântând... Soarele răsare aurind munţii... Cerul senin... Şi Ştefan zace... Ce nepăsare! (Plânge năbuşit).
IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!
REVECA: Ei, da, da...
DOAMNA MARIA: Fie... În odaia d-alături... Rămâi tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?
OANA: Da, doamnă.
DOAMNA MARIA: Mititica, cum se cunoaşte că n-a dormit... (Ies pe uşa din dreapta).

Scena II

OANA, ŞTEFAN, într-un vestmânt de borangic.
OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce şi mai dulce, ca la un copil de ţâţă scăldat şi primenit!... Ce zile posomorâte şi ce nopţi lungi... Toată nopticica m-am rugat... Să vedem ce face... (Se duce binişor la pat şi desface perdelile.) A!...
ŞTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte...
OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...
ŞTEFAN: Vino-ncoa... Aşaaa... (Oana îngenunche lângă pat.) Aşaaa...
OANA: Credeam că dormi...

ŞTEFAN: Dormii, ş-am să dorm, ş-am să dorm... Doamna?
OANA: Acum ieşi. Nu crez să-şi fi scos haina... (Se scoală.) Mi-a zis s-o vestesc.
ŞTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori până i-am făcut să iasă... În curând au de lucru... Oană, ţie nu-ţi place să vorbeşti cu mine?
OANA: Stăpâne...
ŞTEFAN: Nu, băbătie, nu aşa... Aci... Da...
OANA: Cum vrei, măria-ta...
ŞTEFAN: Vreau să vorbim... Mult... Mult...
OANA: Cum vrea măria-ta, aşa vreau şi eu... Voinţa măriei tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Şi mi-e aşa de drag!
ŞTEFAN: Ce ţi-e aşa de drag?
OANA: Când simţ că-ţi fac plăcere... Când îmi zici cum îmi zici...
ŞTEFAN: Băbătie?... Oh!... Nimic...
OANA: Ah!
ŞTEFAN: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...
OANA: De ce?
ŞTEFAN: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?...
OANA: O! Ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... N-am să mai bolesc multă vreme... Că... (Oana se şterge la ochi.)
ŞTEFAN: Mie nu-mi plac...
OANA: Nici mie... Iacă aşa, ca o proastă...
ŞTEFAN: Î... Î... Să te sărut...
OANA: Aş vrea...
ŞTEFAN: Ce?
OANA: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiş...
ŞTEFAN: Da, da, pe Voitiş...
OANA: Şi să te duci, să te duci, şi să te-ntorci iarăşi biruitor ca totdeauna...
ŞTEFAN: Să mă duc, să mă duc şi să mă-ntorc iar pe Voitiş...
OANA: Iar... În fiece zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruinţele măriei-tale, parcă am spune nişte basme vechi...
ŞTEFAN: Da, da... Mâna şi piciorul ăsta blestemat...
OANA: Nu zice aşa, măria-ta... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aş fi dezlipit de măria ta... P-un cal ca un zmeu... C-un paloş ca o limbă de foc... Şi mi-ai fi zis: Ioane... Vezi bulucul cela? Să nu mai fie! Şi unde m-aş fi săltat în scări, şi m-aş fi făcut nevăzut, şi m-aş fi întors năduşală şi sânge, şi aş fi zis: Nu mai sunt, măria ta!... Ba uneori visez... Dacă...
ŞTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!
OANA: Se vede că tata cine-o fi fost a fost ostaş.
ŞTEFAN (se scoală într-o rână): Da... Şi ce ostaş!

OANA: L-ai cunoscut?
ŞTEFAN: Fireşte!... Era un om... De măsura mea... Cu mustăţi aduse... Tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... Nu... Cu părul cărunt şi-l purta lunguleţ... Ca şi mine...
OANA: Bietul tata! Şi cum a murit?
ŞTEFAN: Rănit la picior... Ca şi mine... Ce fulgere...
OANA: Nu fulgeră, măria-ta...
ŞTEFAN: Ca şi mine... Dă-mi un pahar cu apă...
OANA: Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... (Iese prin stânga).
ŞTEFAN: Ăstor copii nu le-am spus... Păcat!... Şi mi-e aşa de dragă ca ochii din cap... Î... Şi poate să mă duc călare pe Voitiş... E sângele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, până mai e vreme... (Se aude Oana suind repede scările.) În inima mea, ca o dulce moleşeală... (Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru şi toarnă de sus).
OANA: Ce rece şi limpede e!
ŞTEFAN: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... Numai că privirile, sufletul şi vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineaţă...
OANA: O! Măria-ta!
ŞTEFAN: Paharul!...
OANA: Dar nu bea repede... E prea rece...
ŞTEFAN: Nu... (Ştefan bea şi începe să caşte.) Mi-e somn... Îmi cad pleoapele... Oană... (Oana vrea să tragă perdelele.) Nu... Parcă aş fi un osândit... Doftorii se vede vă mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... (Cască.) Deschide fereastra... Aerul bun, dimineaţa... Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... (Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească ca-n vis, rar şi cu glasul schimbat.) O!... Ce?... Nu vreau...
OANA (sare de la geamuri): Măria-ta!
ŞTEFAN: ...Pe valea unde se-ntinde umbra norilor ca un oghial
OANA: A adormit? Aşa de repede? Ca un copil la sânul mă-sei... Visează...
ŞTEFAN: ...Zidăria cenuşie... Departe... Castelul meu din Hârlău...
OANA: L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac? Îl iubesc aşa de mult... Aş vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...
ŞTEFAN: ...E de mult... Nu... Răreşoaia... Cânta de te slăvea cântece bătrâneşti... Tot am uitat... Peste câteva luni născu o fată... Da... Eu... Ştefan... Tatăl bun al ei...
OANA: De multe ori visezi ce cu gândul n-ai gândi.
ŞTEFAN: ...La doi ani o iau ş-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... O creşte ş-o îngrijeşte ca pe copilul ei...
OANA: Ce Dumnezeu!
(Să uită lung la Ştefan). Răsuflarea grea... Doarme...

ŞTEFAN: ...N-a înţeles... De unde?... Se face mare... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate şi galben ca spicul copt... Oana!...
OANA: Poruncă, măria-ta! O! Cum mi se bătu inima! Îmi vine să-l deştept. Mâinile mi s-ar topi ca ceara... În vis multe spune omul...
ŞTEFAN: ...Mângâierea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...
OANA (se închină): Ferească Maica Domnului de jaful tătarilor şi de moartea voievodului nostru!
ŞTEFAN: ...Pe umărul stâng are un luceafăr... Semn că este ea...
OANA: Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde... Mâna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, creşte la castel, nu i-am spus... E vis?... N-am voinţă... Şi-n vis vorba lui e poruncă... Să caut... Să mă uit... Ah! Rupeţi-vă, încheietori, dacă nu vă desfaceţi... Oh! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil!... (Ş-acoperă ochii şi plânge năbuşit.)
ŞTEFAN: Î... Î... Î...
OANA: Ce, măria-ta?
ŞTEFAN: Ah! Ce vis frumos... Ş-odată într-unul urât!... Cum mi se bate inima... Apă... Apă...
OANA: Apă, doamne! Bea apă, să-ţi treacă!
ŞTEFAN: Oană, Oană! Vino încoa, aici... (Îi ia capul în mâini, o priveşte ţintă şi lung ş-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.) Ai înţeles, Oană?...
OANA: Da, măria-ta! (Îi curg lacrămile.)
ŞTEFAN: Nu plânge...
OANA: Nu plâng... Sunt fericită şi nefericită... Fericită de vis, nefericită că suferi aşa de mult...
UN CURTEAN: Rareş vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

Scena III

ŞTEFAN, OANA şi PETRU RAREŞ, prăfuit şi noroit.
PETRU RAREŞ (vine din stânga): Doamne!
ŞTEFAN: O! Rareş, eşti ca un câine scăpat din jujău... O! Ho!
PETRU RAREŞ: M-a dus iubirea ca vântul şi m-a întors grijea ca gândul. Am trecut râuri iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu ştiu. Ş-am ajuns.
ŞTEFAN: Tot?
PETRU RAREŞ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubeşti ca pun frate.
OANA: Cum ţi-am spus, Rareş.
PETRU RAREŞ: C-a p-un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaşi...
OANA: Cum?
PETRU RAREŞ: Din aceeaşi mamă...

OANA: Da, frate... (Se îmbrăţişează.)
ŞTEFAN: Două ramuri ale aceluiaşi stejar bătrân! Rareş, grozav te aşteptam... Ai! Ai!...
OANA: Ce?
ŞTEFAN: Nimic... (lui Rareş) Na. Ia cartea asta. Bag-o în sân. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac Alege unul bine ferecat. Şi la drum. Zi şi noapte. Schimbă caii din popas în popas. Şi să nu te opreşti decât în Ţarigrad. Acolo s-o dai în mână marelui vizir. Şi să vesteşti tuturora să nu uiţi pe Ştefănel al răposatului Alexandru că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei şi azi, 2 iulie, se strâng glasurile ţării să-l aleagă şi mitropolitul Gheorghe să-l ungă.
PETRU RAREŞ: Da?
ŞTEFAN: De ce te uiţi aşa?
PETRU RAREŞ: Poi...
ŞTEFAN: Poi?
PETRU RAREŞ: Măria-ta...
ŞTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simţi încheieturile mele?... Cum să le simţi... Ai!... Ai auzit pe Ştefan văietându-se vreodată?
PETRU RAREŞ: Nu, măria-ta...
ŞTEFAN: L-ai văzut vrodată lungit în pat?
PETRU RAREŞ: Nu, măria-ta...
ŞTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfârşitul... (Oana plânge năbuşit.) Ah! Oană, Oană... Vino încoa... Trăieşte trăieşte moş Ştefan... Rareş, ca vântul!
PETRU RAREŞ: Ca vântul!

Scena IV

ŞTEFAN, OANA, un PIETRAR.
UN CURTEAN: Meşterul pietrar...
ŞTEFAN: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere ce a mai rămas din deşărtăciunea omului...
OANA: Deşertăciunea omului?
ŞTEFAN: Deşărt ca merticul cu boabe când ai golit merticul...
OANA (se sileşte ca să-l înţeleagă): Când ai golit merticul?
ŞTEFAN: N-ar fi totuna... Sunt deşert, dar de deşertăciuni niciodată n-am fost plin.
MEŞTERUL PIETRAR: Doamne, iacă ce-am făcut!
(Desfăşură un pergament.)
ŞTEFAN: Tu?
MEŞTERUL PIETRAR: Din câte mi-ai spus, măria-ta.
ŞTEFAN: Slovele prea mari şi prea mic chenarul.
MEŞTERUL PIETRAR: Să sporesc chenarul.

ŞTEFAN: Piatra e mărginită de... (Ş-arată.) Dacă sporeşti chenarul în măsura slovelor ca să măreşti... (pe furiş de Oana) tocmai când... Ai!... Se micşorează... Să se ducă din el ceea ce a fost silnic cuprins şi abia aşteptată să izbucnească slobod... El... Ai...! Dar nu eu... Dacă măreşti piatra, se supără cei din dreapta şi cei din stânga... Acolo sunt toţi deopotrivă...
OANA: Cine se supără?
ŞTEFAN: Meştere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ţi dau pe mână sufletul, ci trupul. (Meşterul pietrar iese prin stânga.)
OANA: Trupul?
ŞTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?
OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?
ŞTEFAN: Taci... Simt ce e durerea...

Scena V

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, îmbrăcată în alb, şi OANA.
DOAMNA MARIA (vine din dreapta): De mult te-ai deşteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...
ŞTEFAN: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieşit, nu puteai pierde din ceea ce n-ai învăţat. Cele viitoare? Care înţelept nu va zice cu ecleziasticul: o sută de ani ca ziua de ieri? Oană... Un pahar de apă... O... O... O!... Aşa-mi placi, Mario!
DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria-ta?
ŞTEFAN: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic.
DOAMNA MARIA: Ţi-e cald?
ŞTEFAN: Nu.
DOAMNA MARIA: Ţi-e frig?
ŞTEFAN: Nu.
DOAMNA MARIA: Cum te simţi?
ŞTEFAN: Ca doi oameni care ar ieşi din acelaşi om. Unul rănit, celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mândru...

Scena VI

Cei de sus. Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER vin din stânga.
HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria-ta?
ŞTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea?
HATMANUL ARBORE: El? Sănătos.
ŞTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine.
POSTELNICUL TOADER: Mai mult se făcea...
ŞTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet să nu-l simţă nimenea... Cum vi se pare vorba lui?

HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Şoptește, nu vorbește.
ŞTEFAN: Şi ce şoptește?
HATMANUL ARBORE: Nimicuri.
OANA: Nimicuri?
ŞTEFAN: Dar ce şoptește, Oană?
OANA: Ştiu eu, măria-ta?

Scenă din filmul „Apus de soare" în regia lui Dan Pița,
Teatrul Național din București, 2004

ŞTEFAN: Firește că tu nu ştii, cum e firesc să ştie portarul Sucevei...
HATMANUL ARBORE: Ce să ştiu, măria-ta?
ŞTEFAN: Luaţi seama la Ulea, la Drăgan şi la Stavăr... Bogdan ce face?
POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinţei lui, ceea ce ia poruncit măria-ta. Scrise lui Vladislav.
ŞTEFAN: Eu nu dau porunci domnului meu...
DOAMNA MARIA: Dar fiului tău?
ŞTEFAN: Până ieri, el asculta, de ieri încoa eu ascult...
POSTELNICUL TOADER: Au să vie doftorii, măria-ta.
HATMANUL ARBORE: Şi noi...
ŞTEFAN: O să s-adune ţara, şi voi slujiţi domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ştefan... Să nu se ţească vro urzeală...
HATMANUL ARBORE: Împotriva cui?
ŞTEFAN: Împotriva voinţei mele de când eram domn...
HATMANUL ARBORE: Voinţa ta, doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?

ŞTEFAN: Ulea... Drăgan... Stavăr...
HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ştefan!
ŞTEFAN: Ho! Domol, Arbore... Domol... Vârâţi-vă printre cei ce se adună şi spuneţi că voinţa mea e să nu curgă sângele pe locaşul meu ohavnic ... (Ies Arbore şi Toader prin stânga.)
OANA (lui Arbore): Temeţi-vă de oamenii care şoptesc.

Scena VII

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN şi doftorul ŞMIL cu nişte legături în mână. Toţi intră prin dreapta.

ŞTEFAN: Sunteţi câteşitrei? Să cunoaşte că v-aţi culcat târziu...
DOFTORUL ŞMIL: Şi după ce s-ar cunoaşte, măria-ta?
ŞTEFAN: Ochii traşi... O! O! O!... Şmil... Parcă un zugrav ţi-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic...
DOFTORUL ŞMIL: Ca un mucenic? Eu? Ca un mucenic?
CLUCERUL MOGHILĂ: La măria-ta, nu se cunoaşte.
ŞTEFAN: Nu se mai cunoaşte... Nu te gândi la zilele d-acuşi, ci la întruchipările de mai-nainte...
CLUCERUL MOGHILĂ: Totdeauna, ai fost ca totdeauna!
ŞTEFAN: Acu, ca niciodată... Şmil, dar ce sunt faşele acelea?
DOFTORUL ŞMIL: Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare...
ŞTEFAN: A?... Pentru un bătrân căzut în copilărie... A?
DOFTORUL ŞMIL: Care bătrân? Care copil?
ŞTEFAN: Ho! Şmil... Uită-te bine...
DOFTORUL ŞMIL: Iacă mă uit...
ŞTEFAN: Şi nu-i vezi?
DOFTORUL ŞMIL: Ce să văz?
ŞTEFAN: N-ai dormit bine, Şmil...
ŞTEFAN: Iacă bătrânul... Iacă şi copilul... Un copil parcă ar fi al meu... Parcă... (Îi bagă mâna prin păr.) De mătase... Învolt... Ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...
OANA: Şi ce vor doftorii, măria-ta?
ŞTEFAN: Vor să te sărut... (O sărută.) Nu-i aşa Şmil?
DOFTORUL ŞMIL: S-o săruţi? La asta mă gândeam!
ŞTEFAN: Mario... Oană... (oftează lung)... Ieşiţi... Vă chem eu...
DOAMNA MARIA: Ah!

Scena VIII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILĂ, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL.

ŞTEFAN: Gata?
DOFTORUL CESENA: Si, ilustrissime.

DOFTORUL ŞMIL: Gata?... Aproape gata... Dacă mi-ai da voie... Să stai aşa... Cu faţa în jos... Aşa. Şi dacă mi-ai da voie, să trec pe sub măria-ta faşa asta...
ŞTEFAN: O! Ho! Ho!... Dacă mi-ai da voie, ş-un laţ de gât... Glumiţi, Şmil...
DOFTORUL ŞMIL: Să glumim? E vreme de glumă? Şi cu măria-ta?
ŞTEFAN: Desfă, Şmil! Ştefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat! (Doftorul Klingensporn aduce un mangal. În foc, fiare cu mânerul de lemn.)
DOFTORUL ŞMIL: Să fie legat? Dar când vom trece cu para focului în sus şi în jos, ca să ardem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta?
ŞTEFAN: Vreau! (Doftorul Şmil îi desface legăturile. Ştefan îşi întoarce privirile spre icoană.) Vedeţi?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus şi-a zis Iartă-i pe ei, Doamne, că nu ştiu ce fac! Şi el a răbdat pentru alţii, şi eu să nu rabd pentru mine? (Se închină, apoi se aşează cu faţa în jos.)
CLUCERUL MOGHILĂ: O!
ŞTEFAN: Aide! (Scena se petrece după perdele.)
DOFTORUL KLINGENSPORN: Acum încleştează mâinile.
ŞTEFAN (în torturi): Otce naş ije esi na nebeseh...
Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău... Vie împărăţia ta... Fie voia ta... Precum în cer şi pre pământ... Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi... Şi ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm datornicilor noştri... Şi nu ne duce pre noi întru ispită... Ci ne izbăveşte de cel viclean... Că a ta este împărăţia şi puterea... Şi mărirea... Şi mărirea... Şi slava în veci... Şi puterea...
CLUCERUL MOGHILĂ: O! Părintele nostru!
ŞTEFAN: ...Şi ne izbăveşte de cel viclean...
DOFTORUL ŞMIL: O! Minunat om!
DOFTORUL CESENA: Gesù Maria
ŞTEFAN (se aude ca din depărtare): Petru Aron... La Răuseni... Întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Şi când îl străpunse, Bogdan îi zise... Câine, ce-ai făcut pe fratele tău... Şi când îşi dete sufletul strigă... A! A! O! O!

Scena IX

Cei de sus, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul ULEA şi stolnicul DRĂGAN.
DOAMNA MARIA: Ştefan... Ce e, Ştefane?...
OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta?
PAHARNICUL ULEA: Ca şi mort... La lucru...
DOAMNA MARIA: E cald... (Îi pipăie mâinile şi le sărută.) N-a murit...
OANA (doftorilor): Nu e aşa că nu moare, că nu moare...
DOFTORUL ŞMIL: Nu moare... Are atâtea puteri... Aşa un suflet, Doamne...
DOAMNA MARIA: Cum îi picură năduşelile pe pernă... Ce mult a suferit...

Scenă din filmul „Apus de soare” în regia lui Dan Pița,
Teatrul Național din București, 2004

(Reveca și Irina, la iconostas, zic rugăciuni.)
DOFTORUL ȘMIL (lui Klingensporn): Ai ars tot?
DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.
DOFTORUL ȘMIL: Scapă... (Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.) Ce? Nu?
DOFTORUL CESENA: Si, signore.
DOFTORUL ȘMIL: Când s-o deștepta... Oleacă de vin... (Oana se repede și aduce vin.) Așa, un vin tare, să puie la inimă...
DOFTORUL KLINGENSPORN: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...
OANA (turnând vin în paharul de alabastru, îi tremură mâna): E cotnar... D-ăl care-i place măriei-sale... (S-aude tumultul în depărtare.)
DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Mâine nu s-ar putea?
CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieșim din cuvântul lui?... Unde se află...
DOAMNA MARIA: Ce strigă?
CLUCERUL MOGHILĂ (ascultă): Nu s-aude.
ȘTEFAN (în toropeală): Mai repede... Arde... O! O! Flăcări...
DOFTORUL ȘMIL: Unde e paharul?
OANA: Iacătă-l!
ȘTEFAN (se mișcă): Ce foc! O! O! (Tumultul s-aude din când în când.)
DOAMNA MARIA: Foc nestins!
ȘTEFAN (se întoarce, deschide ochii, se uită la toți): Maria... Oana... Șmil... N-am murit?
DOAMNA MARIA: Nu... Nu... (Plânge și-i sărută mâinile.)
ȘTEFAN: Atunci, de ce plângi?

DOFTORUL ŞMIL: Măria-ta, niţel vin...
ŞTEFAN: Şmil... (Un zâmbet dureros. Soarbe vinul.) Aaah! Dar ce mă arde aşa? Că bine ziceţi... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea... Ia! (S-aude tumultul mai limpede.) Ce?... N-auz bine? Ba, auz... Ce strigă?
CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria-ta.
ŞTEFAN: Î... Î... Î... Parcă ş-un alt nume... Nu strigă toţi la fel... Cine să trăiască? (Se scoală pe jumătate.) Cine să trăiască?... Ştefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui... Moghilă, vezi ce strigă... (Moghilă se duce la fereastră şi se întoarce schimbat la faţă.) Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...
CLUCERUL MOGHILĂ: Nedesluşit... Mă repez să aflu... (Iese repede prin stânga.)
DOFTORUL KLINGENSPORN: Orice mişcare...
DOFTORUL ŞMIL: E moartea!
DOAMNA MARIA: Auzi, măria-ta!
ŞTEFAN: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A... A... A... A!... (S-aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ştefăniţă.) Daţi-mi... Ah!... Daţi-mi...
DOFTORUL ŞMIL: Ce faci... (Toţi îl înconjoară d-aproape.)
DOFTORUL CESENA: Nu!
DOAMNA MARIA: Nu!
OANA: Ah! Nu!
REVECA: Nu!
IRINA: Nu!
DOFTORUL KLINGENSPORN: A! Nu!
ŞTEFAN: Toţi, duşmani?... Şi tu, Oană?... (S-aude din nou strigând pe Ştefăniţă. Se ridică în picioare.)
DOAMNA MARIA: Nu... Nu te duce...
ŞTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! Sabia... Sabia... C-am să judec!... (Oana îi dă sabia.) Ştefan, nu Ştefăniţă... Viu, viu, numaidecât! O! Ho! Ho! Să se împlinească legea!... (Ştefan pleacă repede şi, şchiopătând mai greu, iese prin stânga.)
DOAMNA MARIA (târându-se în genunchi): Ah! Nu! Nu te duce! (Se ridică în picioare şi fuge la fereastră.) A!... Se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!
DOFTORUL ŞMIL: S-a sfârşit! Păcat!
DOAMNA MARIA: Ah! Doamne!
OANA: N-a picat?
DOAMNA MARIA: Da... Păcătosul...
OANA: Un munte i-ar fi stat în faţă!
DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... (S-aude: Să trăiască Bogdan!) Se cutremură... Se întoarce... Vine... (Toate izbucnesc în plâns.)

Scena X

ŞTEFAN se opreşte pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, tulburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sângele. Toţi fac câţiva paşi spre el şi se opresc încremeniţi de durere şi de spaimă.

ŞTEFAN: O! Cine vrea pe Ştefăniţă, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân şi bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiece ostaş e o fiară!... Iată-l... Pândeşte călare... Calul îi tremură şi joacă... Bagă pintenii pân la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovăţului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzu, îşi cuprinse faţa cu amândouă mâinele, şi eu cu amândouă o învârtii, şi trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospeşte... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io, Ştefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ştefan voievod, i-am aşezat cu mâna mea coroana strămoşilor mei... El fu de faţă şi văzu ce vreau eu, şi tot sfatul, şi toată ostăşimea... Sufletu-mi nu vrea, şi ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremura Moldova şi-o prăpastie se deschise... Şi cu acest sfânt oţel oprii cutremurul şi umplui prăpastia! (S-aude: Să trăiască domnul Bogdan!) Î... Î... Î... Da...! S-a împlinit legea! (Scoboară treptele şi aruncă sabia.) Ţi-ai împlinit menirea ca şi mine! Maria... Oana... Răsuflarea... (Cade pe braţele lor şi-l duc pe scaunul cu stemă.) Deschideţi geamurile... Apă... (Oana îi dă apă în paharul de alabastru.)

DOAMNA MARIA (covârşită de durere): Măria-ta, să te odihneşti!

ŞTEFAN: Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ŞTEFAN: Voi uita tot... Nu-mi voi aduce aminte de nimic... (Suflă greu. Pipăie pe Maria şi pe Oana.) Să dăruiţi paharul acesta Mânăstirei Putna... Nu vine...? Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin să vie, măria-ta?

ŞTEFAN: Nu, doamna aceea înfăşurată în negru... Ea o să vie mai degrab decât am dori-o... Poftim... Te-am privit d-atâtea ori în faţă...

Nu mi-e frică de tine... (Sughiţă.) A! Ci vin o dată, Bogdane, că nu pot... (S-aude la intrare: Să trăiască vodă Bogdan! Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore şi toţi ceilalţi pârcălabi şi Sfatul domnesc, ostaşi, popor, şi cad în genunchi.)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ŞTEFAN: E... (Sughiţă.) E... Mă-ri-a-ta!... Frig... Frig... (Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.) Mai bine... (Sughiţă.) Mă... Voi... Odihni... (Se întinde în şira spinării. Face cruce.) O... O... O... Moldova... (Îi cade capul pe pieptul Oanei.) (Din mulţime s-aude un geamăt lung.)

Faptele vitejeşti ale trecutului, reliefând lupta pentru menţinerea independenţei ţării, subliniind contribuţia maselor în făurirea istoriei, l-au pasionat întotdeauna pe Barbu Ştefănescu Delavrancea. Pornind de la îmbinarea datelor istorice cu cele furnizate de folclor, Delavrancea a creat o cunoscută trilogie ca o ripostă romantică adresată unui prezent meschin, în care o burghezie incultă şi incapabilă hotăra destinele ţării. Vremurile chemate pentru a realiza contrastul erau cele dominate de figura, unica în istoria noastră, a lui Ştefan cel Mare. ***Apus de Soare*** surprinde un moment semnificativ din istoria unui stat feudal. Existenţa a două tendinţe opuse este specifică pentru epoca dată; pe de o parte domnitorul cu dragostea de ţară, interesat în continua consolidare a unui stat puternic, capabil să opună, prin forţă şi abilitate, rezistenţă presiunii turceşti; pe de altă parte, unele grupări de boieri care râvnesc la domnie. De aici izvorăşte conflictul esenţial al piesei.

Apus de soare este prima piesă din trilogia dramatică închinată Muşatinilor şi este considerată şi astăzi o capodoperă a teatrului istoric naţional de factură romantică. Drama în patru acte se referă la perioada 1503-1504 şi surprinde ultima campanie militară întreprinsă de Ştefan cel Mare în Pocuţia, urmată de moartea eroului după aproape 48 de ani de cârmuire glorioasă a Moldovei. Acţiunea începe în cetatea de scaun de la Suceava cu evocarea personalităţii deja legendare a stăpânului ţării de către fetele din suita doamnei Maria. Fetele vorbesc despre victoriile şi cele câteva înfrângeri ale lui Ştefan cel Mare, ajungând la concluzia, pe care o rosteşte Reveca, dar care exprimă gândul întregului popor despre marele Ştefan: *„ El să trăiască şi Moldovei i-e bine”.* Tot în actul întâi Ştefan îi comunică soţiei sale decizia de a iniţia o ultimă campanie militară în ciuda vârstei înaintate, convins că Pocuţia aparţinea doar formal Poloniei; *„…Această bucată de pământ e mult mai moldovenească ca leşească, s-o ţinem zălog pe bani buni din punga strămoşilor, s-o avem cu armele noastre şi Ştefan n-a murit încă”.* Domnul se reuneşte cu hatmanul Sucevei, Luca Arbore şi cu principalii pârcălabi ai ţinuturilor, cerându-le informaţii utile pregătirilor de luptă şi convocarea unei armate de cinci mii de oşteni. Unicul care i se împotriveşte este paharnicul Ulea, cărui mai târziu i se alipesc şi stolnicul Drăgan, şi jitnicerul Stavăr, care pun la cale un complot împotriva domnitorului.

În actul al doilea autorul detaliază îngrijorarea şi tristeţea doamnei Maria, care deplânge soarta unei soţii de voievod războinic, mereu plecat pe câmpurile de luptă, temându-se atât pentru viaţa lui, cât şi pentru ceea a fiului lor Bogdan, care-şi pierdu-se un ochi într-o bătălie din Codrii

Cosminului. Soţie şi mamă devotată, ea ar fi dorit să-i facă sănătoşi pe amândoi cu propriul sacrificiu. Tot în acest act vedem cum se amplifică uneltirile împotriva lui Ştefan de către Ulea, Drăgan şi Stavăr, care sunt de părere că *„în curând scaunul Moldovei e văduv”.* Cei trei boieri nu mai doresc un domn la fel de autoritar ca Ştefan cel mare, ci ar vrea să-l înscăuneze pe Ştefăniţă, nepotul domnitorului. Întorcându-se rănit de pe câmpul de luptă, Ştefan cel Mare decide ca în ziua de 1 iulie 1504 să-l înscăuneze pe fiul său Bogdan al III-lea. În actul al treilea dramaturgul prezintă scena adunării festive cu ocazia întronării lui Bogdan, la care domnitorul rosteşte o cuvântare memorabilă în care îşi rememorează principalele momente ale îndelungatei sale domnii, bătăliile purtate în care a fost învingător sau învins, îşi aminteşte de tovarăşii de luptă credincioşi care au murit şi susţine că el este un om muritor, dar ţara rămâne neclintită, fiindcă a fost apărată de eroii ei cunoscuţi sau rămaşi anonimi. Decide că a venit momentul ca altul mai tânăr să preia puterea şi îşi scoate mantia voievodală, aşezând-o pe umerii fiului său. În acest moment cade în braţele doamnei maria şi a medicului, iar clucerul Moghilă răspunde la întrebarea înfiorată a hatmanului Arbore dacă a murit: *„Cine să moară? Soarele nostru n-a apus...”*.

Domnitorul este avertizat la timp de uneltirile boierilor şi în ultimul act, o dată cu rezolvarea conflictului, autorul redă moartea voievodului. Ştefan suportă cu o voinţă extraordinară operaţia primitivă de ardere a rănii cu fierul înroşit; glasul lui Ulea cerând domnitor pe Ştefăniţă îl determină să ia pentru ultima oară sabia în mână pentru a-l decapita pe paharnic. Domnitorul este epuizat de puteri şi se stinge cu numele Moldovei pe buze.

În chipul Domnitorului există ceva din cunoscuta caracterizare aflată în cronica lui Grigore Ureche, dar măreţia sa şi, în acelaşi timp, firescul, căldura, omenia înţeleasă ca o sete nepotolită de dreptate s-au transmis personajului realizat de Delavrancea prin intermediul folclorului, care a păstrat vie de-a lungul veacurilor imaginea voievodului iubit. Ştefan apare ca un conducător neînfricat, dar în acelaşi timp, om ca toţi ceilalţi.

Rupând cu artificialitatea multor lucrări de factură romantică, autorul l-a coborât pe eroul său printre contemporani, Ştefan fiind om la fel ca aceştia, dar dominându-i prin putere, prin voinţă, prin înţelegerea profundă a momentului istoric respectiv, în care mâna de fier şi mintea lucidă acţionează împreună în folosul ţării şi împotriva duşmanilor ei.

Ştefan cel Mare, în piesă este un exemplu viu de patriotism.

Fără să fie un supraom, el este erou adevărat, asemenea eroilor din baladele bătrâneşti. Sentimentul datoriei faţă de ţară îi impune Domnitorului o ţinută deosebită, iar autoritatea pe care a dobândit-o de-a lungul anilor se cerea menţinută mai ales în acele momente când boierii trădători mizau pe aparenta simplitate a Voievodului.

Prin ***Apus de soare*** autorul a adus o contribuţie importantă la dezvoltarea şi îmbogăţirea repertoriului naţional. Piesa sa, de esenţă romantică, a contribuit în mod temeinic la cunoaşterea unui trecut de luptă glorios şi la cultivarea dragostei de patrie. Scrisă într-o frumoasă limbă românească, mimând uneori limbajul vechilor cronici, drama lui Delavrancea este reprezentată şi astăzi cu succes pe scenele teatrelor di România, Moldova şi din alte ţări.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Pe baza lecturii piesei şi a reperelor de interpretare, explicaţi semnificaţia titlului simbolic *Apus de soare*.

2. Faceţi o caracteristică amplă a situaţiei social-politice a Moldovei din perioada domniei lui Ştefan cel Mare, bazându-vă pe opera citită.

3. Argumentaţi, cu ajutorul unor scheme din textul dramatic, de ce Ştefan cel Mare se bucura de respectul tuturor şi răspândeşte o aură legendară încă din timpul vieţii.

4. Integraţi piesa ***Apus de soare*** în literatura de evocare istorică a secolului al XIX-lea (Constantin Negruzzi, Alexandru Odobescu, Vasile Alecsandri), subliniind ce aduce nou Barbu Ştefănescu Delavrancea.

5. Recitiţi integral tirada rostită de Ştefan cel Mare în actul al treilea, scena a patra şi interpretaţi ideile şi sentimentele protagonistului operei dramatice, apoi formulaţi opiniile personale.

Personaj. Semnificaţii simbolice

1. Analizaţi personalitatea marelui domnitor Ştefan cel mare şi precizaţi modalitatea dramatică a construirii personajului.

2. Motivaţi cu argumente de ordin istoric şi literar-estetic faptul că piesa de teatru Apus de soare este o dramă istorică de factură romantică.

3. Comentaţi cuvintele Revecăi despre domnul providenţial pentru destinul tuturor: *„El să trăiască şi Moldovei i-e bine!”.*

4. Identificaţi procedeele artistice prin care autorul construieşte portretul lui Ştefan cel Mare în drama sa. Comentaţi-le.

5. Motivaţi că personajul central al operei studiate este un personaj istoric, iar drama ***Apus de soare*** este o operă naturalistă.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiţi din ***Letopiseţul Ţării Moldovei*** de Grigore Ureche capitolul intitulat *De moartea lui Ştefan Vodă celui Bun, va leato 7012/1504* şi comparaţi printr-o paralelă momentul solemn şi tragic al ultimelor clipe

din viaţa voievodului român în viziunea cronicarului din secolul al XVII-lea şi al scriitorului modern român de la începutul secolului al XX-lea.

2. Structuraţi într-un eseu trăsăturile morale, umane şi pe cele privind autoritatea voievodală, reunite în personalitatea excepţională a lui Ştefan cel Mare ca personaj literar.

3. Scrieţi o comunicare pe tema: „Ştefan cel Mare – simbol al identităţii naţionale".

REȚINEȚI!

Naturalismul este o ramură a realismului, o mişcare literară proeminentă la sfârşitul secolului XIX în Franţa şi în restul Europei.

Scriitorii naturalişti au fost influenţaţi de către teoria evoluţionistă a lui Charles Darwin. Aceştia credeau că ereditatea unei persoane şi mediul decid caracterul acesteia. În timp ce realismul încearcă doar să descrie subiecţii aşa cum sunt ei în realitate, naturalismul radicalizează principiile estetice ale realismului în direcţia reprezentării aspectelor brutale ale realităţii.

Ambele sunt opuse Romantismului, în care subiecţii au o simbolistică profundă, sunt idealistici şi cu puteri supranaturale. Naturalismul considera că mediul socio-cultural exercită o influenţă absolut covârşitoare în apariţia şi dezvoltarea personalităţii umane. De asemenea studiau elemente umane taraţi, alcoolici, criminali, sau persoane alterate genetic de un mediu social viciat.

Observaţiile lor în materie de psihologie erau totuşi rudimentare având în vedere că psihologia se dezvoltă abia după apariţia teoriilor lui Sigmund Freud. Naturaliştii au adoptat de asemenea tehnica descrierii detaliate de la predecesorii lor imediaţi, realiştii.

Principalul susţinător al naturalismului a fost Émile Zola, care a scris un tratat despre subiect („Le roman experimental") şi a folosit stilul în multele sale romane. Alţi autori francezi influenţaţi de Zola sunt Guy de Maupassant, Joris-Karl Huysmans şi fraţii Goncourt.

Elementele naturaliste se găsesc în literatura română în unele nuvele ale lui Caragiale şi Delavrancea sau în proza lui Liviu Rebreanu. Adesea termenul *naturalism* este folosit de către criticii literari cu un sens mai general, care îl apropie de cel al termenului realism, subliniind conformitatea cu *natura*, *fidelitatea faţă de realitate* a reprezentării artistice.

În literatura română, se poate vorbi de naturalism încă de la Ioan Slavici, în ***Moara cu Noroc***, curentul definitivându-se prin semnalarea şi notarea senzaţiilor fizice şi fiziologice (transpiraţie, „inima care bate gata

să-i sară din piept").

Naturalismul în literatura română va conduce la naşterea realismului. Un alt scriitor român care a fost apropiat de estetica naturalismului este Ion Luca Caragiale. În nuvelele sale *Păcat*, *În vreme de război*, *Grand Hotel Victoria Română* sau *O făclie de Paşte*, Caragiale a folosit numeroase procedee naturaliste. Alte influenţe naturaliste în literatura română întâlnim în operele lui Barbu Ştefănescu Delavrancea (1858–1918) – îndeosebi în nuvela *Hagi-Tudose* şi în cea a lui Liviu Rebreanu (1885–1944) – pasajele naturaliste din romanele *Ion* şi *Răscoala*.

Referinţe critice

„Un ochi deprins cu lucrările de artă, chiar să nu-l cunoască pe Delavrancea, numai citind Apus de soare, fără să-l vadă reprezentat, trebuie îndată să gândească: a câştigat desigur cultura românească un eminent literat". **Ion Luca Caragiale**

„Prin lirismul ei de o amplă vibraţie, lirism comunicând iubire de oameni, elan patriotic, îndemnând la sporirea frumuseţii în lume, opera lui Barbu Delavrancea ne este un însoţitor şi un sprijin în acţiunea de construire a unei lumi noi, în care tot ce-i înălţător în sufletul omenesc să-şi găsească împlinirea". **Dumitru Micu**

GEORGE COŞBUC
(1866 – 1918)

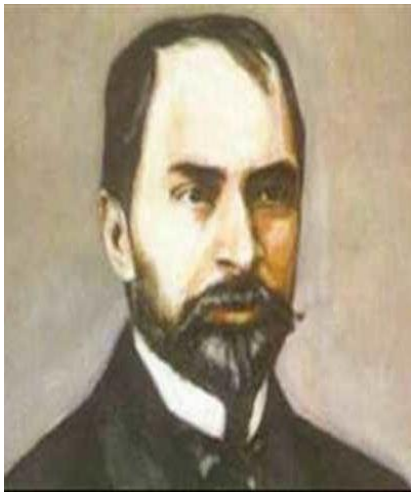

„Coşbuc este un poet mare, profund original, un vizionar al mişcărilor sufleteşti sempiterne cu un profund accent ardelean." **George Călinescu**

George Coşbuc (n. 20 septembrie 1866, Hordou, comitatul Bistriţa-Năsăud, azi Coşbuc, judeţul Bistriţa-Năsăud - d. 9 mai 1918, Bucureşti) a fost un poet român din Transilvania. S-a născut al optulea dintre cei 14 copii ai preotului greco-catolic Sebastian Coşbuc şi ai Mariei, fiica unui preot greco-catolic. Copilăria şi-o va petrece la Hordou, în orizontul mitic al lumii satului, în tovărăşia basmelor povestite de mama sa. Primele noţiuni despre învăţătură le primeşte de la ţăranul Ion Guriţă, dintr-un sat vecin, despre care Maria Coşbuc auzise *„că*

ştie poveşti". De la bătrânul diac Tănăsucă Mocodean, Coşbuc învaţă a citi încă la vârsta de cinci ani.

Poetul şi-a început studiile la şcoala primară din Hordou, în toamna anului 1871, pe care, din motive de sănătate, le întrerupe după clasa I. Din toamna anului 1873, pentru clasele a II-a şi a III-a, urmează cursurile şcolii din Telciu, comună mare pe Valea Sălăuţii, învăţând germana cu unchiul său Ion Ionaşcu, directorul şcolii. În clasa a VII-a, Coşbuc este ales vicepreşedinte al societăţii, iar la 2 octombrie 1883 devine preşedinte. Publică în paginile revistei *Muza someşeană* primele poezii, citeşte la şedinţele societăţii traduceri din *Rückert, Petőfi* şi o poveste populară, în 600 de versuri, *Pepelea din cenuşă.* În mai 1884 îşi susţine examenul de bacalaureat, după trecerea acestuia, în toamna anului 1884, se înscrie la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii maghiare din Cluj.

Despre începuturile sale literare George Coşbuc mărturiseşte: *„Cea dintâi poezie am publicat-o la vârsta de 15 ani într-o foaie pedagogică din Ardeal. N-o mai am şi nici nu ştiu ce era, însa îmi amintesc ca a fost o poezie de dragoste. Am publicat apoi fel de fel de încercări prin toate foile ardeleneşti".*

În noiembrie 1886, bolnav şi confruntat cu diverse dificultăţi materiale, nu mai figurează printre studenţii clujeni, frecventând doar anumite cursuri universitare. Publică la revista din *Gherla, Cărţile săteanului român*, continuă să tipărească în *Tribuna* poveşti şi basme versificate *(Fulger, Brâul Cosânzenii, Tulnic şi Lioara)*, corespondează cu Slavici, care îl cheamă la Sibiu, în redacţia ziarului.

Din vara anului 1887 poetul începe să lucreze ca redactor la *Tribuna*, inaugurându-se astfel o etapă hotărâtoare în formaţia sa.

Debutul publicistic propriu-zis se produce tot în 1884, când revista *Tribuna* din Sibiu îi publică sub pseudonimul C. Boşcu (anagrama numelui Coşbuc), snoava versificată *Filosofii şi plugarii*.

În august 1887, G. Coşbuc ajunge la Sibiu, unde va rămâne până în 1889. Slavici va consemna cu entuziasm evenimentul: *„De vreo două săptămâni avem aici pe Coşbuc, un admirabil băiat de vreo 21 de ani, unul din cele mai distinse capete"*. Mişcarea literară de la Tribuna a dus la cristalizarea poziţiei lui Coşbuc faţă de literatură, în direcţia interesului către folclor, ca bază a literaturii culte, şi către limbajul popular, orientată, în esenţă, spre idealul restabilirii unităţii culturale a poporului român.

Ioan Slavici mărturiseşte următoarele în Amintiri: *„Gheorghe Coşbuc, înzestrat din belşug de către firea cea darnică, s-ar fi ridicat în toate împrejurările deasupra contemporanilor săi, n-ar fi ieşit ceea ce a fost dacă nu şi-ar fi croit lucrarea vieţii în mijlocul acestor oameni cu cultură generală, care toţi erau scriitori ..."*.

Anii petrecuţi în redacţia Tribunei sibiene (1887-1889) alături de Ion Slavici vor culmina cu apariţia poemului *Nunta Zamfirei*, un poem – spectacol admirabil, care a impresionat chiar şi pe olimpianul Titu Maiorescu.

Spre anul 1889, Tribuna începe să lucreze în pierdere, situaţia ducând la desfiinţarea unor posturi, printre care şi cel al lui Coşbuc. La insistenţele lui I. Slavici, Titu Maiorescu îl cheamă la Bucureşti, unde soseşte pe la mijlocul lunii decembrie 1889.

Venit la Bucureşti, Titu Maiorescu l-a primit în şedinţa Junimii din 23 decembrie 1889, ardeleanul citind, alături de I.L. Caragiale. I se oferă un post de desenator-calculator la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Coşbuc publică la *Convorbiri literare* poemele *La oglindă* (1890), alte trei poezii, între care şi *Rea de plată* (1892). Continuă să publice la *Tribuna (Pe lângă boi, Trei, Doamne, şi toţi trei, Cântec)*, la *Lumea ilustrată (Fatma, 1891; Vestitorii primăverii, Noaptea de vară, Vara, Vântul, 1892; Rugăciunea din urmă, 1893).*

Demisionează din postul de funcţionar şi este cooptat în colectivul profesorilor asociaţi care elaborau un manual de şcoală intitulat *Carte românească de citire*. În 1893 îi apare primul volum de versuri, *Balade şi idile*; editează în colaborare cu I.L. Caragiale şi I. Slavici, revista *Vatra* (1894). În 1895 s-a căsătorit cu Elena, sora editorului C. Sfetea, şi, în acelaşi an, la Craiova, i s-a născut unicul fiu, Alexandru.

La 28 martie 1902 Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor îl numeşte în postul de şef de birou, creat prin bugetul administraţiei Casei Şcoalelor. Conduce revista *Viaţa literară*, este numit în postul de referendar în Administraţia Casei Artelor (1906). Din 1907 lucrează intens la traduceri; este numit în postul de şef al Biroului de control al activităţii extraşcolare.

În august 1915 moare Alexandru, fiul poetului, într-un accident de automobil. Coşbuc suportă foarte greu lovitura, se izolează, încetează să mai publice. *„O mare nenorocire a atins pe George Coşbuc. N-a fost om care, ştiind bucuriile şi durerile unui părinte, care să nu-şi şteargă o lacrimă atunci când inima cea mare sângera de cea mai înspăimântătoare rană, care niciodată nu se poate închide”*, scria Nicolae Iorga în toamna acestui an.

Vorbind în numele Secţiei literare, Duiliu Zamfirescu spunea în raportul său: *„Reputaţia sa literară e aşa de întinsă, încât numele său a devenit popular în toate ţările locuite de Români. Primindu-l în mijlocul nostru consfinţim ceea ce opinia publică a hotărât de mult. Domnul Coşbuc a dat poporului român, în mai puţin de 25 de ani, o cantitate de muncă literară atât de considerabilă, încât numai pentru aceasta s-ar cuveni să-i deschidem uşile amândouă pentru a-l primi între noi. Dar calitatea lucrărilor sale întrece cantitatea. Poeziile sale sunt adevărate poezii şi sunt originale.”*

La Bucureşti, George Coşbuc a mai făcut parte şi din conducerea revistelor *Vatra* (1894), *Foaie interesantă* (1897), *Sămănătorul* (1901) şi *Viaţa literară*. Înfiinţată la 1 ianuarie 1894, la Bucureşti, revista *Vatra*, concepută în descendenţa Daciei literare şi a Tribunei va apărea doar în 44 de numere, bilunare, până 1896.

„La 9 mai 1918, poetul George Coşbuc moare la Bucureşti. Ţara pierde un mare poet, în sufletul căruia s-au reflectat toate aspiraţiile neamului nostru ..." spunea Bogdan-Duică la înmormântarea ilustrului dispărut. La moartea lui Coşbuc, Nicolae Iorga, cel care afirmase mai demult că *„poezia lui Coşbuc este de o virtuozitate extraordinară"*, publică un necrolog pe care-l încheie cu următoarele cuvinte: *„Cel ce a cântat toate vitejiile neamului, de la Gelu al legendei până la dorobanţii din 77, moare fără a fi văzut cu ochii sub steag pe aceia care au onorat din nou sfântul drapel al ţării. Să lăsăm ca asupra frunţii lui palide, acum liniştite, să cadă o umbră mângâietoare a depărtatului tricolor nevăzut."*

În ziarul Lumina, din Bucureşti, Liviu Rebreanu publică, la 14 mai 1918, articolul George Coşbuc, afirmând printre altele: *„Coşbuc e primul poet pe care-l dă Ardealul literaturii româneşti. Ardelean a rămas toată viaţa. Până şi în graiul viu păstrase o notă ardelenească, particulară, care îi şedea bine. Aici în ţară dragostea lui a fost pentru cele şase milioane de ţărani. Simţea o fraternitate profundă cu dânşii ... A răsărit deodată, fără să-l ştie nimeni, fără să facă ucenicia cafenelelor şi bisericuţelor bucureştene. Şi a biruit împotriva tuturor celor scufundaţi în inimaţii şi neputinţe. A adus lumină, sănătate, voioşie. Scrisul lui Coşbuc trăieşte şi va trăi cât va trăi neamul românesc."*

POETUL

Sunt suflet în sufletul neamului meu
Şi-i cânt bucuria şi-amarul –
În ranele tale durutul sunt eu,
Şi-otrava deodată cu tine o beu
Când soarta-ţi întinde paharul.
Şi-oricare-ar fi drumul pe care-o s-apuci,
Răbda-vom pironul aceleiaşi cruci
Unindu-ne steagul şi larul,
Şi-altarul speranţei oriunde-o să-l duci,
Acolo-mi voi duce altarul.

Sunt inimă-n inima neamului meu
Şi-i cânt şi iubirea, şi ura –
Tu focul, dar vântul ce-aprinde sunt eu,
Voinţa mi-e una, că-i una mereu

În toate-ale noastre măsura.
Izvor eşti şi ţinta a totul ce cânt –
Iar dacă vrodat-aş grăi vrun cuvânt
Cum nu-ţi glăsuieşte scriptura,
Ai fulgere-n cer, Tu cel mare şi sfânt,
Şi-nchide-mi cu fulgerul gura!
Ce-s unora lucruri a toate mai sus,
Par altora lucruri deşarte.
Dar ştie Acel ce compasul şi-a pus,
Pe marginea lumii-ntre viaţă şi-apus,
De-i alb ori e negru ce-mparte!
Iar tu mi-eşti în suflet, şi-n suflet ţi-s eu,
Şi secoli-nchid-ori deschidă cum vreu
Eterna ursitelor carte,
Din suflet eu fi-ţi-voi, tu, neamule-al meu,
De-a pururi, nerupta sa parte!

CONSIDERAŢII GENERALE

George Coşbuc este unul din scriitorii, opera cărora are ca fundament viaţa românilor în toate aspectele ei. Citind poezia lui Coşbuc, constatăm că poetul s-a pus în slujba neamului şi a verbului matern pentru a ridica moralul consângenilor şi a-i face să privească şi să accepte viaţa cu toate frumuseţile şi tainele ei, cu necazurile inevitabile şi dorinţa de a învinge răul. De aceea poezia ***Poetul*** trebuie percepută ca un crez al scriitorului, ca un jurământ dat în faţa lui Dumnezeu că va sluji cu devotament poporul din mijlocul căruia s-a născut. El afirmă, fără nici un echivoc, că e *„ suflet în sufletul neamului”* şi viaţa lui e pusă pe acelaşi cântar cu cea a oamenilor din jurul său, cu cea a întregului său neam. Mai mult chiar, autorul e gata să se jertfească în numele acestui popor, fiind predispus să îndure chiar şi răstignirea pe cruce. Iar dacă va rosti măcar vreodată un cuvânt care să devieze de la legile scrise şi nescrise ale poporului său, poetul îl roagă pe Sfântul Ceresc să-i închidă gura cu un fulger.

Scrisă în anul 1911, deci după răscoala din 1907, poezia ***Poetul*** vine să afirme o dată în plus că George Coşbuc a rămas aceeaşi fire sensibilă la tot ce îl înconjoară, numai că de ta aceasta accentele din versurile sale sunt mai grave şi autorul pune definitiv semnul egalităţii între sine şi soarta întregului popor. El nu mai este acea fire veselă, încântată de farmecul naturii şi de frumuseţea folclorului românesc, ci îşi vede misiunea în contopirea cu întregul neam, pentru a fi alături de el şi la bine, şi la rău.

În sufletul său se dă o luptă ascunsă între poetul de până la 1900 şi cel

de la finele primului deceniu al secolului al XX-lea, sensibil la ecourile faptelor de vitejie ale înaintaşilor, care au iubit libertatea şi s-au jertfit pentru ea. Idealurile lor l-au făcut să revină în sânul poporului, la durerile şi necazurile lui zilnice. Aceste afirmaţii le găsim în tot conţinutul poeziei sale, care are un profund caracter social prin ideile şi emoţiile evocate de autor.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Citiţi expresiv poezia şi delimitaţi, în succesiunea lor, cele mai semnificative secvenţe ale stării emoţionale a eroului liric.
2. Încadraţi tematic poezia de mai sus în ansamblul tematic al creaţiei lirice a lui George Coşbuc.
3. Demonstraţi că poezia ***Poetul*** are un profund caracter social.
4. Remarcaţi preocuparea poetului faţă de evidenţierea unei anumite stări de spirit.
5. Explicaţi semnificaţia titlului. Argumentaţi-vă răspunsul.

Stil şi limbaj artistic

1. Comentaţi rolul utilizării verbului „ a fi" la timpul prezent poezie.
2. Comentaţi semnificaţia poetică a expresiilor *„pironul aceleiaşi cruci", „ îmi voi duce altarul", „nu-ţi glăsuieşte scriptura", „nerupta sa parte".*
3. Selectaţi şi înscrieţi în caiete figurile de stil întâlnite în textul poeziei.
4. Comentaţi-le.
5. Realizaţi scurte aprecieri de natură prozodică (ritm, rimă, măsură, organizarea versurilor).
6. Efectuaţi un comentariu amplu al conţinutului de idei al poeziei lui George Coşbuc.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Realizaţi o compoziţie în care să configuraţi imaginea poetului, aşa cum se deduce din poezia ***Poetul*** de George Coşbuc.
2. Comentaţi într-un eseu următoarea afirmaţie critică: *„…Poet al soarelui şi verii, al energiilor necesare, al nădejdilor, mâniilor şi bucuriilor colective, George Coşbuc înscrie în istoria literaturii noastre unul dintre capitolele cele mai luminoase". (Aurel Martin)*

NUMAI UNA!

Pe umeri pletele-i curg râu
Mlădie, ca un spic de grâu,

Cu şorţul negru prins în brâu,
O pierd din ochi de dragă.
Și când o văd, îngălbenesc;
Și când n-o văd, mă-mbolnăvesc,
Iar când merg alţii de-o peţesc,
Vin popi de mă dezleagă.
La vorbă-n drum, trei ceasuri trec
Ea pleacă, eu mă fac că plec,
Dar stau acolo și-o petrec
Cu ochii cât e zarea.
Aşa cum e săracă ea,
Aş vrea s-o ştiu nevasta mea,
Dar oameni răi din lume rea
Îmi tot închid cărarea.

Și câte vorbe-mi aud eu!
Toţi fraţii mă vorbesc de rău,
Și tata-i supărat mereu,
Iar mama, la icoane,
Mătănii bate, ţine post;
Mă blestemă: De n-ai fi fost!
Eşti un netot! Ţi-e capul prost
Și-ţi faci de cap, Ioane!

Îmi fac de cap? Dar las să-mi fac!
Cu traiul eu am să mă-mpac
Și eu am să trăiesc sărac,
Muncind bătut de rele!
La fraţi eu nu cer ajutor,
Că n-am ajuns la mila lor
Și fac ce vreau! Și n-am să mor
De grija sorţii mele!

Mă-ngroapă fraţii mei de viu!
Legat de dânsa, eu să ştiu
Că am urâtei drag să-i fiu?
Să pot ce nu se poate?
Dar cu pământul ce să faci?
Și ce folos de boi și vaci?
Nevasta dacă nu ţi-o placi,
Le dai în trăsnet toate!

Ori este om, de sila cui
Să-mi placă tot ce-i place lui!
Așa om nici vlădica nu-i
Și nu-i nici împăratul!
Să-mi cânte lumea câte vrea,
Mi-e dragă una și-i a mea:
Mi-e dragă una și-i a mea:
Decât să mă dezbar de ea,
Mai bine-aprind tot satul!

CONSIDERAȚII GENERALE

Inclusă în volumul Balade și idile (1893), poezia Numai una! Este reprezentativă pentru viziunea artistică a lui George Coșbuc asupra manifestărilor erotice ale tinerilor îndrăgostiți. Poezia ***Numai una!*** Se încadrează în creațiile lirice de dragoste, în care, pornind de la situații reale din viață, Coșbuc prezintă procesele ciclice ale existenței țărănești, tiparele străvechi ale unui mod de viață, perechi de personaje tipice ale colectivității, vechi mentalități și obiceiuri, un model tradițional care poate
fi greu de depășit. Raportându-se critic la relația poetului cu tradiția, criticul Nicolae Manolescu reține faptul că, pentru Coșbuc, *„viața satului, folclorul, obiceiurile, credințele religioase și ceremoniile – toate sunt tratate ca izvoare posibile, ca teme, din ele tradiționaliștii făcându-și imaginile, adică universul”.*

În această idilă Coșbuc se prezintă ca rapsod al dragostei de la țară, cântând sentimentul în tipare ancestrale, fără a se lăsa copleșit de bogăția și varietatea materialului folcloric, dar păstrând tipicul. Universul său erotic se detașează de pitorescul excesiv al creației populare, păstrându-i numai spiritul, îngemănat însă armonios cu optimismul său robust. În acest sens idila de factură clasică se potrivește poetului cel mai bine înseninat în gânduri și echilibrat sufletește.

Poezia ***Numai una!*** este alcătuită din șase strofe a câte opt versuri. Prin intermediul lor poetul reface procesele tipice ale erosului rustic, impresionând prin trăirile și concreteța gesturilor unui tânăr îndrăgostit și neînțeles de întreaga colectivitate sătească. În idilă poetul realizează o monografie a erosului care ne demonstrează tangențe comune cu poezia noastră populară. Dragostea este înfățișată monografic, de la primele ei înmuguriri până la urmările triste pe care le poate avea. Realizată dramatic, această poezie ia forma unei scenete populare, în care gesturile și materialului lingvistic este tras în tipare și capătă un caracter liric.

În idila lui Coșbuc erosul își destramă visele, fiind proiectat în prezentul cotidian, având relații cu socialul și cu tradiția. Apar diferențieri sociale

între tineri, chiar dacă acestea sunt proiectate numai în psihologie. În majoritatea idilelor lui Coşbuc, ca şi în ***Numai una!,*** descoperim o viziune realist-populară despre dragostea văzută natural, ca un epicentru al universului rural. Astfel, Coşbuc creează idila în ordine clasică, evidenţiind natura robustă a sentimentului de dragoste. În " peisajul moral", afirmă Vladimir Streinul, *„ întregul erotism coşbucian, ca un just complement al peisajului în care se desfăşoară, are acest farmec de elementarietate*".

În poezia ***Numai una!*** Coşbuc transpune psihologia secolului într-un spaţiu deschis, galant şi bucolic în liniile sale fundamentale. Gesturile tânărului îndrăgostit nu sunt instinctuale, ci căutate, fiindcă eul-subiect urmăreşte încadrarea într-o anumită spiritualitate şi într-un comportament străvechi. În idilă reprezentarea lucrurilor se face într-un mod lirico-epic, recurgându-se adesea la monolog şi dialog. Scrisă la persoana întâi, poezia are rol de reprezentativitate, dezvăluind lirismul obiectiv al poetului.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală. Structură şi compoziţie

1. Poezia ***Numai una!*** este alcătuită din şase strofe a câte opt versuri. Prin intermediul lor poetul reface procesele tipice ale erosului rustic, impresionând prin trăirile şi concreteţea gesturilor unui tânăr îndrăgostit şi neînţeles de întreaga colectivitate sătească. Delimitaţi cele mai semnificative secvenţe ale reacţiilor flăcăului. Comentaţi-le.

2. Daţi alte cinci exemple de poezii semnificative pentru viziunea poetului asupra dragostei.

3. Ce aspecte de ordin social declanşează în poezie mânia flăcăului?

4. Descrieţi reacţiile sufleteşti prin care este evocat orgoliul nemăsurat al posesiunii trăit de d flăcău.

5. Argumentaţi în ce măsură izbucnirea conflictului dintre flăcău şi familie devine reprezentativă pentru atmosfera satului.

Stil şi limbaj artistic

1. Comentaţi rolul elementelor de portret fizic şi moral în descrierea fetei iubite.

2. Comentaţi rolul elementelor de portret fizic şi moral în descrierea fetei iubite. Argumentaţi cu versurile potrivite.

3. Comentaţi semnificaţia poetică a cuvintelor şi expresiilor populare în refacerea discursului liric: *„o pierd din ochi"., „vin popi de mă dezleagă", „peţesc" etc.*

4. Analizaţi poezia din punct de vedere prozodic.

5. Comentaţi, într-un text de volum mic, limbajul poetic al operei.

6. Demonstraţi că poezia ***Numai una!*** de George Coşbuc este o idilă şi numiţi cel puţin două caracteristici care dovedesc apartenenţa poemului la lirismul obiectiv.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Comentaţi într-o mică compoziţie titlul poeziei.
2. Comentaţi într-o mică compoziţie titlul poeziei.
3. George Coşbuc este un artist neîntrecut în versificaţie. Vladimir Streinu consideră că la Coşbuc " tehnica versificaţiei este copleşitoare. Bogăţia ritmurilor, raritatea, felurimea şi perfecţiunea lor fac din Coşbuc un poet unic la noi". Stabiliţi modul de organizare a versurilor în poezia ***Numai una!*** şi expuneţi-vă părerile în acest context.
4. Multe dintre idilele lui George Coşbuc se desfăşoară monologic, dar cu intervenţii de mare ingenuitate ale partenerului. Argumentaţi, cu elemente corespunzătoare din text, că poezia ***Numai una!*** păstrează în linii generale trăsăturile caracteristice ale acestui mod de organizare.
5. Reamintiţi-vă de opera lui George Coşbuc ***Nunta Zamfirei***. Ce idei comune conţin aceste două opere ***Nunta Zamfirei*** şi ***Numai una!***?
6. Descrieţi într-o minicompunere obiceiurile de nuntă ale poporului român şi ale poporului ucrainean. Ce au comun şi prin ce se deosebesc?

Referinţe critice

„Coşbuc înseamnă cea mai pură victorie literară, înseamnă poezia însăşi. Poemele lui principale circulau şi circulă şi erau cunoscute pretutindeni ca şi azi, intrând încă de atunci în patrimoniul culturii româneşti. Nu există român cât de cât cultivat care să nu ştie aproape pe dinafară „ Mama", „ Noapte de vară", „Cântecul fusului", „La oglindă", „Moartea lui Fulger", „ Noi vrem pământ"... Multe dintre ele erau melodizate şi astfel mai aproape de inima celor mulţi". **Liviu Rebreanu**

„Coşbuc este nu numai un desăvârşit tehnician, dar nu rareori un poet mare, profund original, un vizionar al mişcărilor sufleteşti sempiterne, cu un accent de ardelean numaidecât evident, inimitabil şi tocmai pentru aceea aşa de des imitat. El a izbutit, ca şi Eminescu, de altfel, să facă poezie înaltă care să fie sau măcar să pară priceputǎ poporului şi să educe astfel la marele lirism o categorie de oameni străini în chip obişnuit de literatură”. **George Călinescu**

„Poezia lui Coşbuc ne oferă, în concentrări de mărgăritare, viaţa satului românesc. Vuiesc în ea codrii, se desfăşoară în soare câmpii, râd lunci şi gârle, râuri şerpuiesc printre munţi, scânteiază lacuri, îşi unduiesc miresmele dumbrăvi. Esenţialul îl constituie prezenţa umană… Nelipsit, cum s-a putut constata, omul imprimă, în creaţia coşbuciană, peisajului amprenta existenţei aspiraţiilor sale.”. **Dumitru Micu**

OCTAVIAN GOGA
(1881 – 1938)

„Poezia lui Octavian Goga este un model de limbă românească bine cernută şi aleasă”. **Ov. Densuşeanu**

Octavian Goga se naşte la 1 aprilie 1881 în satul Răşinari,de lângă Sibiu fiul preotului ortodox Iosif Goga şi al soţiei sale, Aurelia, învăţătoare. Goga a fost un poet român, ardelean, de origine aromână, politician de extremă dreaptă, şi prim-ministrul României din 28 decembrie 1937 până la 11 februarie 1938. Membru al Academiei Române din anul 1920.

Între anii 1886-1890, Goga a urmat şcoala primară din satul natal. Cea mai mare parte a vacanţelor, aşa cum povesteşte autorul în diverse texte autobiografice, şi le-a petrecut în satul natal al tatălui său. Satul se află pe Târnava Mică, astăzi fiind parte a comunei Cetatea de Baltă şi circa 20% din familiile din sat poartă numele de Goga. În 1890, poetul s-a înscris la liceul de stat din Sibiu (astăzi Liceul Gheorghe Lazăr), ale cărui cursuri l-a urmat până în 1899, când s-a transferat la liceul românesc din Braşov. La absolvirea liceului, în 1900 s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Budapesta, continuându-şi apoi studiile la Berlin şi încheindu-le în 1904.

În ziarul *Tribuna* (Sibiu) a fost publicată prima poezie, *Atunci şi acum*, semnată Tavi. Ion Pop-Reteganul de la *Revista ilustrată* (Bistriţa) i-a scris la

poşta redacţiei: *„Ai talent, tinere amic, cultivează-l cu diligenţă, că poţi deveni mare. Ziua bună de dimineaţă se arată. Nu cumva să neglijezi datorinţele de studinte"*. După aceste încurajări, i se publică pe o jumătate de pagină poezia Nu-i fericire pe pământ. Goga, elev la liceul cu limba de predare maghiară din Sibiu, încă nu împlinise şaptesprezece ani.

În 1905 a apărut la Budapesta volumul Poezii, reeditat apoi de editura Minerva la Bucureşti, în 1907 şi la Sibiu, în 1910. După acest debut editorial, *„adevărat eveniment literar"*, poetul a intrat tot mai mult în conştiinţa opiniei publice. Criticul literar Ion Dodu Bălan aprecia că volumul lui Goga *„înseamnă începutul unei noi epoci pentru sufletul nostru românesc"*, pentru că *„nimeni n-a întrecut la noi vigoarea, puritatea şi muzica limbii, bogăţia colorilor, originalitatea ideilor, seninătatea concepţiilor, candoarea expresiilor şi fondul sănătos naţional, ce se concentrează în aceste poezii"*. Poeziile din acest volum sunt considerate *„creaţiuni geniale"* şi cei mai valoroşi critici *„înţeleg rosturile sociale, naţionale şi estetice ale acestei apariţii în istoria liricii româneşti"*.

Până la declanşarea primului război, Goga s-a impus ca ziarist strălucit prin articolele publicate în revista *Ţara noastră*, ziarul *Epoca*, *Adevărul*, revista *Flacăra*şi revista *România*, proza sa jurnalistică fiind comparabilă, stilistic şi tematic, cu a celei eminesciene.

Goga şi-a axat publicistica pe problemele *„românismului"*. Prin revista *Luceafărul* a reuşit să-şi întărească legăturile culturale cu România, spre unirea politică de mai târziu. Şi revista *Ţara Noastră*, axată pe ideologia lui Goga, şi-a întărit legătura cu oamenii de la sate, fiindu-le sfătuitor, dar şi un factor capabil să le rezolve nevoile spirituale şi materiale. Deşi puţin numeroasă, inegală şi aflată sub nivelul realizărilor din poezie, dramaturgia lui Goga, mai ales prin Domnul notar, a fost un reper urmat mai târziu. Premiera piesei a avut loc la Teatrul Naţional din Bucureşti, la 14 februarie 1914. Goga a lăsat, sub formă de proiect, şi două piese într-un act (*Sonata lunei* şi *Lupul*), sceneta *Fruntaşul*.

Adversar al politicii guvernelor maghiare, Goga a fost, în acelaşi timp, un prieten adevărat al marilor scriitori ai literaturii maghiare clasice şi moderne. A studiat încă din anii de liceu de la Sibiu şi apoi ca student, la Universitatea din Budapesta, opera lui Petőfi şi Imre Madách, s-a bucurat de prietenia celor mai de seamă scriitori maghiari ai timpului, primele încercări de traducere din Tragedia omului datând din anii de şcoală.

Activitatea literară a lui Octavian Goga a fost dublată de o susţinută activitate politică-socială. Goga a devenit, la începutul secolului al XX-lea, mesager al tuturor aspiraţiilor susţinute de românii transilvăneni. În septembrie 1906, Goga a fost ales secretar literar al Asociaţiei transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român. Prin articole publicate

în revista Ţara noastră, a adoptat o poziţie critică faţă de exploatarea la care erau supuşi ţăranii din România şi faţă de guvernanţii de atunci. Ca o consecinţă a acestor atitudini curajoase, Goga a fost deţinut în iarna anului 1911 timp de o lună în penitenciarul din Seghedin, unde a fost vizitat de Caragiale, care a protestat în articolul *„Situaţie penibilă”* împotriva arestării.

După doi ani, în 1911, Goga a fost din nou arestat la Seghedin.

După izbucnirea primului război mondial, Goga s-a stabilit în România, continuând de acolo cu tenacitate lupta pentru eliberarea Transilvaniei şi pentru desăvârşirea unităţii statale. Din cauza activităţii sale politice în România, guvernul de la Budapesta i-a intentat lui Goga – ca cetăţean austro-ungar – un proces de înaltă trădare, fiind condamnat la moarte în contumacie. S-a înrolat în armata română şi a luptat ca soldat, în Dobrogea. La încetarea ostilităţilor şi semnarea păcii de la Bucureşti, Goga a fost nevoit să părăsească România, plecând în Franţa. În vara anului 1918 s-a constituit la Paris Consiliul naţional al unităţii române, forum de presiune asupra marilor puteri pentru obţinerea unităţii statale româneşti. La începutul anului 1919, în România reîntregită.

Guvernul prezidat de Goga, demis după 44 de zile, a fost creat de Partidul Naţional Creştin rezultat din fuziunea la 14 iulie 1935 la Iaşi a Ligii Apărării Naţional Creştine (condusă de Alexandru C. Cuza) şi a Partidului Naţional Agrar (condus de Goga).

Prin acordarea la 21 martie 1906 a premiului *„Năsturel Herescu”* pentru volumul de debut, creaţia poetică a lui Octavian Goga a primit consacrarea Academiei Române. În 1920, Goga a fost ales membru al Academiei discursul de recepţie fiind intitulat Coşbuc. În 1924, poetul a primit Premiul Naţional de poezie, iar Mihail Sadoveanu pentru

Considerat poet al neamului, pe ambii versanţi ai Carpaţilor, poetul s-a bucurat, la numai 25 de ani, de un prestigiu literar remarcabil. La 5 mai 1938, în parcul Castelului de la Ciucea poetul a suferit un infarct cerebral şi a intrat în comă.

În ziua de 7 mai 1938, s-a stins din viaţă la vârsta de 57 de ani. Ulterior trupul poetului a fost înmormântat la conacul lui Goga de la Ciucea, conform dorinţei acestuia.

RUGĂCIUNE

Rătăcitor, cu ochii tulburi,
Cu trupul istovit de cale,
Eu cad neputincios, stăpâne,
În faţa strălucirii tale.
În drum mi se desfac prăpăstii
Şi-n negură se-mbracă zarea,

Eu în genunchi spre tine caut:
Stăpâne-orânduie-mi cărarea!

În pieptul zbuciumat de doruri
Eu simt ispitele cum sapă,
Cum vor să-mi tulbure izvorul
Din care sufletul s-adapă.
Din valul lumii lor mă smulge
Si cu povaţa ta-nţeleaptă
În veci spre cei rămaşi în urmă
Stăpâne, văzul meu îndreaptă.

Dezleagă minţii mele taina
Şi legea farmecelor firii,
Sădeşte-n braţul meu, stăpâne,
Taina urii şi-a iubirii.
Dă-mi cântecul şi dă-mi lumina
Şi zvonu firii-ndrăgostite,
Dă-i raza soarelui de vară
Pleoapei mele ostenite.

Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frânge
Şi de durerea altor inimi
Învaţă-mă stăpâne a plânge.
Nu rostul meu, de-apururi pradă
Ursitei mastere şi rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele.

Dă-mi tot amarul, toată truda
Atâtor patimi fără leacuri,
Dă-mi viforul în care urlă
Şi gem robiile de veacuri.
– Demult plâng umiliţi-n umbră
Cu umerii gârbori de povoară
Durerea lor înfricoşată
În inimă tu mi-o coboară.

În suflet samănă-mi furtună,
Să-l simt în matca-i cum se zbate,
Cum tot amarul se revarsă

Pe strunele înfiorate:
Și cum sub bolta lui aprinsă,
În smalț de fulgere albastre,
Închingă-mi glasul de aramă:
Cântarea pătimirii noastre.

CONSIDERAȚII GENERALE

Poezia ***Rugăciune*** deschide primul volum de versuri al lui Octavian Goga, publicat în 1905 și intitulat *Poezii.* Așezată în deschiderea volumului, ea constituie crezul poetic al scriitorului, un adevărat manifest artistic și social, un program de luptă și o mărturie militantă, ceea ce îl definește pe Goga ca poet mesianic și vizionar.

Titlul poeziei este semnificativ pentru ruga fierbinte a poetului adresată Divinității pentru a-i izbăvi de chinuri și suferințe pe țăranii români asupriți social și național. Poezia este o expresie a misiunii poetului care se simte exponent al neamului său, simțind deplin povara răspunderii sale și rostul propriei creații. Indicii persoanei I realizează o imagine plină de zbucium a eului poetic.

Cele șase strofe ale poeziei sunt structurate simetric și exprimă crezul artistic al poetului-cetățean prin repetarea obsesivă a pronumelui personal la persoana I în relație directă cu pronumele la persoana a doua, într-o adresare de implorare a divinității pe care o exprimă prin vocativ (părinte, Doamne, Stăpâne).

Prima strofă este o adresare directă divinității, iar înșiruirea metaforelor dă o expresivitate impresionantă dezorientării și căutării unui sprijin moral de care poetul are nevoie pentru a-și ajuta neamul chinuit. Strofa a doua sugerează apăsarea suferinței și profunzimea sufletească a poetului ca simbol al durerii unui neam întreg, aflat într-un moment de răscruce și care-și îndreaptă speranțele către Dumnezeu.

Strofa următoare este o enumerare de simboluri și metafore care sugerează că opera literară este menită să dea glas sentimentelor umane de dragoste și ură, de bucurie și tristețe, accentuate prin folosirea verbelor la începutul versurilor („dezleagă”, „ sădește”, „dă-mi”, „ alungă”, „învață-mă”). Revărsarea durerii izvorâtă din nedreptăți sociale și naționale constituie un argument pentru caracterul militant al artei și rolul de mesager al scriitorului.

Ultimele trei strofe, printr-o suită de substantive: durerea, lacrimile, amarul, truda, dau un patetism dramatic întregii poezii. Apelul poetului către confrații săi este și un îndemn ca aceștia să fie nu numai martori ai istoriei, ci și făuritorii ei.

Revolta poetului se amplifică în finalul poeziei şi se revarsă, cuprinzând întreg pământul şi adunând în glasul suferinţei „ cântarea pătimirii noastre”. Mărturisindu-şi vocaţia, Goga spunea: „ *Eu m-am născut cu pumnii strânşi”,* definindu-se astfel ca revoltat permanent, ca o conştiinţă socială şi naţională, ca interpret al năzuinţelor unui popor întreg, de aceea ţăranul este văzut de Goga ca „ un om chinuit al pământului”.

Însuşi Octavian Goga, în ***Mărturisiri literare***, spune că „*... graţie structurii mele sufleteşti, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile prin sufletul lui şi se transformă într-o trâmbiţă de alarmă. Am văzut în scriitor un element dinamic, un răscolitor de mase, un revoltat... Am văzut în scriitor un semănător de credinţe şi un semănător de biruinţe”*. Această afirmaţie a poetului devine mai târziu moto al poeziei ***Rugăciune.***

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Citiţi expresiv poezia ***Rugăciune*** şi identificaţi strofa-cheie. Comentaţi.

2. Însemnaţi pasajul care v-a sugerat ideea că poezia ***Rugăciune*** este o artă poetică.

3. Extrageţi din text elementele care sugerează starea sufletească a poetului. Definiţi prin câteva cuvinte această stare.

4. Explicaţi în ce constă dubla ipostază a fiinţei poetice.

5. Extrageţi cuvintele care alcătuiesc aria semantică a suferinţei. Comentaţi relevanţa lor.

6. Reflectaţi asupra sensurilor următoarelor sintagme: „ochii tulburi”, „cei rămaşi în urmă”, „durerea lor înfricoşată”.

7. Alegeţi o altă operă poetică cunoscută şi comentaţi asemănările şi diferenţele dintre cele două crezuri artistice.

Stil şi limbaj artistic

1. Identificaţi în text sintagmele recurente, specifice liricii lui Octavian Goga, şi care particularizează compoziţia poeziei.

2. Identificaţi metaforele şi hiperbolele care sugerează dramatismul căutării şi intensitatea rugăciunii.

3. Identificaţi lexicul care aparţine domeniului religios. Au aceste cuvinte în contextul discursului poetic o semnificaţie specială? Argumentaţi într-un sens sau altul.

4. Analizaţi poezia lui Octavian Goga din punct de vedere al versificaţiei.

5. Realizaţi un text în care să vorbiţi despre limbajul poetic al poeziei ***Rugăciune*** de Octavian Goga.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Realizaţi o compoziţie în care să conturaţi imaginea eului poetic, aşa cum se deduce ea din poezia ***Rugăciune*** de Octavian Goga.

2. Comentaţi, într-un eseu, următoarea afirmaţie critică: *„Goga nu e un poet al trecutului, ci al viitorului".* (Eugen Lovinescu)

3. În primele patru versuri ale poeziei sintaxa poetică este una afectivă, generând expresivitate prin antepuneri, inversiuni, şi dislocări. Rescrieţi textul într-o topică normală şi discutaţi asupra determinărilor gramaticale.

4. Opoziţia dintre arta individului, a pătimirilor, şi cântecul închinat celor mulţi are relevanţă în întreaga poezie; patimile individuale sunt înlocuite de imaginile durerii celor mulţi: amarul, truda, dorurile fără leac, robiile de veacuri. Discutaţi pe marginea acestor teme, care se constituie într-o gradaţie ascendentă a formulării ideii de artă mesianică.

NOTĂ!

Mesianic – în legătură cu Mesia. Cuvântul defineşte o atitudine profetică şi de exaltare în împlinirea unei misiuni prin sacrificiu. Primele elemente de poezie mesianică (profetică) se găsesc în textele biblice ale lui Isaia şi Ezechil, ce pot fi consideraţi primii poeţi-profeţi. Ei vor anunţa pieirea Sodomei şi Gomorei.

REŢINEŢI!

Curent literar se numeşte o mişcare literară de o anumită amploare care reuneşte un număr de scriitori în baza unui program estetic şi a unor înclinaţii relativ comune şi constituie o rezultantă generală a tendinţelor unei anumite epoci.

În cadrul unul curent literar, unitatea de viziune (Weltanschauung) se exprimă prin temele, motivele, subiectul, personajele şi formulele expresive preferate.

Scriitorii aparţinând unui curent literar împărtăşesc principii estetice similare, se raportează într-o manieră comună la o anumită tradiţie literară, concordă în preferinţele lor pentru anumite genuri şi specii literare, recunoscând o anumită ierarhie a acestora ca, de exemplu, preferinţa clasicismului pentru tragedie. În operele lor, ei utilizează modele artistice asemănătoare într-un sens larg (de exemplu, în creaţiile romanticilor se întâlneşte frecvent antiteza).

Principiile estetice ale unui curent literar sunt cristalizate, de obicei, într-un manifest literar.

REȚINEȚI!

Manifestul literar este un text de dimensiuni reduse, în care se afirmă o nouă concepție cu privire la literatură.

El este conceput, de regulă, sub o formă polemică, deoarece noua orientare literară se opune orientării anterioare. De obicei, un manifest programatic este publicat într-o revistă, ori ca prefață a unei cărți, semnată de un autor binecunoscut, dar se întâlnesc și situații când principiile sale au fost desprinse mai târziu, pe măsura manifestării curentului literar respectiv.

APOSTOLUL

Ca o vecernie domoală
Se stinge zvonul din dumbravă,
Pleoapa soarele-şi închide
Sus, pe-o căpiţă de otavă.
Norodul a cuprins podmolul
Lângă frăgarul din uliţă -
De cârjă sprijinit răsare
Bătrânul preot la portiţă.

Moşneag albit de zile negre,
Aşa îl pomenise satul,
Pe pieptărelul lui de lână
Purtând un ban de la-mpăratul.
Domol, în mijloc se aşază,
Şi sprijinind încet toiagul,
Clipind din genele cărunte,
Începe-a povesti moşneagul.

Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Şi fusul se opreşte-n mâna
Înduioşatelor neveste.
Moşnegii toţi fărâmă lacrimi
Cu genele tremurătoare,
Aprinşi, feciorii strâng prăseaua
Cuţitului din cingătoare.

Atâtea patimi plâng în glasul
Cuvântătorului părinte,

Şi-atâta dor aprind în inimi
De clipa răzbunării sfinte.
Bătrânul mag înalţă fruntea,
Ce sfânt e graiul gurii sale:
Din el va lumina norocul
Acestui neam sfârşit de jale!
Acelaşi dor tresare-n piepturi,
Când glasul strigător răsună,
Şi gemăt înfioară firea
Prelung şi greu, ca o furtună.
Frăgarul îşi îndoaie coapsa,
Iar de prin văi purcede vântul,
Prin largul albelor văzduhuri,
Să ducă cerului cuvântul.

Din cetăţuia strălucirii
Coboară razele de lună,
Pe-argintul frunţii lui boltite
Din aur împletesc cunună.
Cuvine-se hirotonirea
Cu harul cerurilor ţie,
Drept-vestitorule apostol
Al unei vremi ce va să vie!

CONSIDERAŢII GENERALE

Poezia ***Apostolul*** (inclusă în volumul de debut din 1905) prezintă imaginea unuia dintre mântuitorii *„acestui neam sfârşit de jale":* bătrânul preot dintr-un sat ardelenesc.

Titlul este un substantiv comun de adânci rezonanţe biblice, fiind numele dat fiecaruia dintre cei 12 discipoli ai lui Iisus. Asemenea acestora, bătrânul preot este un propăvăduitor al adevărurilor sacre şi un profet al vremurilor viitoare.

Apostolul lui Goga nu are nume (tot aşa cum spaţiul evocat în poezie nu este fixat); imaginea lui creşte hiperbolic, acoperind întreg Ardealul devenit biserică a suferinţei.

Universul operei (idei, sentimente):

Poezia începe cu un prolog de patru versuri, în care se prezintă atmosfera tainic – sacramentală a întâlnirii dintre ***Apostol*** şi norod: *„Ca o vecernie domoală/ Se stinge zvonul din dumbravă. Pleoapa soarele-şi închide Sus, pe-o capiţă de otavă."*

Străbătută de un fior de sfinţenie, natura devine un spatiu, in care va avea loc un ritual, în ceasul tainic al inserării.

Portretul bătrânului preot se constituie prin acumulări de detalii şi atitudini emblematice: *„Moşneag albit de zile negre, Aşa il pomenise satul, /Pe pieptărelul lui de lână/ Purtând un ban de la-mpăratul./ Domol, în mijloc se aşază,/ Şi sprijinind încet toiagul, /Clipind din genele cărunte, începe-a povesti moşneagul".*

Termenii care încadrează strofa a II-a *(moşneag–moşneagul)* şi epitetul *„genele cărunte"* fixează ipostaza reală, obişnuită a acestui om; la aceasta contribuie şi epitetul individual *(moşneag albit)* din primul vers. Tot aici, metafora *„zile negre"* îi încadrează existenţa în destinul de *„patimi"* al poporului său, prefigurând ipostaza lui sacră:

„Atatea patimi plâng în glasul / Cuvântătorului părinte, /Şi-atâta dor aprind în inimi /De clipa răzbunării sfinte. Bătrânul mag înalţă fruntea, / Ce sfânt e graiul gurii sale:/ Din el va lumina norocul /Acestui neam sfarşit de jale!"

Începând cu strofa a IV-a, imaginea prezentă este proiectata în timpul biblic, iar preotul devine *„bătrânul mag"* şi *„Drept-vestitorul apostol",* fiind încadrat în categoria sacrului.

Ultimele patru versuri ale strofei de mai sus exprimă **mesianismul poeziei:** *„Graiul"* , *„sfant"* al Apostolului *„va lumina norocul". Acestui neam sfârşit de jale",* izbăvindu-l (aşa cum a facut-o şi Iisus = Mesia).

La întâlnirea cu bătrânul preot participă sătenii, pe care autorul îi înfăţişează într-un tablou colectiv, ca într-o procesiune sacră: *„Întreg poporul ia aminte, /Ascultă jalnica poveste, / Şi fusul se opreşte-n mâna induiosatelor neveste. / Moşnegii toţi fărâmă lacrimi / Cu genele tremurătoare, / Aprinşi, feciorii strâng praseaua / Cutitului din cingătoare".*

Reconstituită în cuvintele preotului, istoria devine timp tragic (inversiunea *„jalnica poveste"),* a cărui evocare trezeşte dureri ancestrale (oximoronul *„fărâmă lacrimi",* inversiunea *„induioşatelor neveste")* şi doruri de răzbunare.

Ultimele două strofe constituie o revenire la poezia de atmosferă: de data aceasta, natura – răscolită şi ea de *„glasul strigător"* al preotului – se zbuciumă dramatic: un „geamăt" se aude peste întinderi, dudul (personificat) se înconvoaie, vantul se ridica din văi; pe aripile acestuia, cuvântul Apdstolului va fi dus spre cer, întorcându-se în Logos.

În ultima strofa, razele de lună, care încununează fruntea bătrânului preot, îi sacralizează, ca un nimb, chipul:

„Din cetaţuia strălucirii
Coboară razele de lună,

Pe-argintul frunții lui boltite
Din aur împletea cununa".

În final, ideea mesianică este reluată: Apostolul merită a fi ridicat la harul sfânt, pentru că el vestește vremea *„ce va să vie"* (timpul eliberării).

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Citiți expresiv poezia ***Apostolul*** și încadrați-o în registrul tematic al creației lui Octavian Goga.

2. Alegeți o altă operă cunoscută de voi și comentați asemănările și diferențele dintre ele din perspectiva conținutului de idei.

3. Identificați în text sintagmele care definesc mesajul central al poeziei ***Apostolul*** și formulați câteva teze cu referire la conținutul ideatic al poeziei.

4. Recitiți strofa finală a poeziei și comentați-o. Care este semnificația ultimelor două versuri?

5. Explicați semnificația titlului poeziei.

Stil și limbaj artistic

1. Comentați structura poeziei.
2. Selectați figurile de stil din textul poeziei citite și comentați-le. Care dintre ele prevalează? Argumentați.
3. Selectați și înscrieți în caiete sintagmele care-l caracterizează pe bătrânul apostol. Ce procedee artistice utilizează autorul pentru a ne emoționa mai puternic?
4. Analizați poezia din punct de vedere al prozodiei.
5. Comentați, într-un text, specificul limbajului artistic al poeziei studiate.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Memorizați una dintre poeziile lui Octavian Goga și recitați-o expresiv în clasă.
2. Faceți o paralelă între poeziile ***Apostolul*** și ***Bătrâni*** de Octavian Goga. Elaborați în acest sens un text în care să prezentați comuniunea de idei dintre cele două poezii.
3. Pregătiți o comunicare despre aria tematică a poeziei lui Octavian Goga și organizați o dezbatere pe această temă.

Referințe critice

„În poezia lui Goga dăm de structura poeziei lui Eminescu, astfel acoperită încât abia se bagă de seamă. Goga a intuit mai bine decât oricare geniul poetului „Doinei" și a știut să-l continue cu o materie nouă. Și Eminescu, și

Goga cântă un inefabil de origine metafizică, o jale nemotivată de popor străvechi, îmbătrânit în experienţa crudă a vieţi, ajuns la bocetul ritual,transmis fără explicarea sensului… După Eminescu şi Macedonski, Goga e întâiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulţimii, poet naţional totdeodată şi pur ca şi Eminescu". **George Călinescu**

„Octavian Goga este un poet revoluţionar şi ca atare prezice schimbări radicale, nu numai istorice, dar şi politice. Dacă în poezii ca „Apostolul" sau în „Codru" gândul său se apleacă limpede asupra patriei nefericite, în „Plugarii" , „Clăcaşii" şi în „Graiul pâinii" sensibilitatea lui reacţionează fără echivoc la obida mulţimilor înjosite şi mizere". **Ion Negoiţescu**

„Ca poet şi publicist nu puţini au văzut în el continuatorul înzestrat al genialului precursor, Mihai Eminescu; iar ca patriot şi luptător l-au socotit un descendent, în linie dreaptă, al marilor figuri din istoria zbuciumată a Transilvaniei: Horia, Cloşca şi Crişan". **Ion Dodu Bălan**

ALEXANDRU MACEDONSKI
(1854 – 1920)

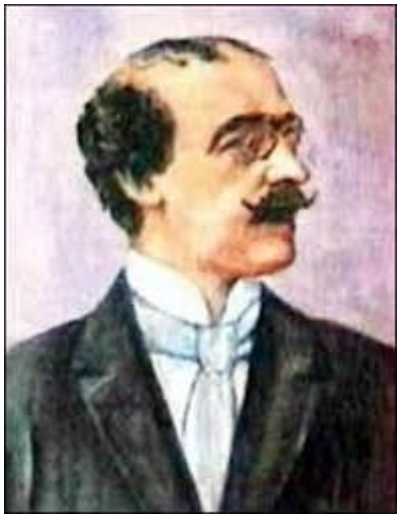

„Astăzi opera lui Macedonski ne apare ca una dintre cele mai însemnate ale epocii sale, mai întâi prin interesanta şi elocventa reflectare a acesteia". **Tudor Vianu**

Alexandru M. Macedonski (n. 14 martie 1854; d. 24 noiembrie 1920) a fost un poet şi prozator, dramaturg, şef de cenaclu literar, publicist român.

Născut la Bucureşti în mahalaua *„Precupeţii-Noi"*, la 14 martie 1854, Alexandru Macedonski a fost nepotul lui Dimitrie Macedonski, căpitan de panduri, participant la revolta din 1821 şi adept al Eteriei. Tatăl sau, colonelul (devenit apoi general) Al. Dimitrie Macedonski, a avut un rol foarte important în alegerea lui Alexandru Ioan Cuza drept domnitor al celor două provincii româneşti unite. A devenit Ministru de război al domnitorului Cuza. Mama sa, Maria, era fiica pitarului Dimitrie Părăianu din mica boierime oltenească.

Cea mai mare parte a copilăriei Alexandru a petrecut-o în satul natal al tatălui Adâncata-Pometeşti, pe valea Amaradiei, în judeţul Dolj. În toamna

lui 1862, Alexandru Macedonski, a păşit pragul celei mai vechi (şi mai importante, pe atunci) şcoli primare a Craiovei din epoca sa, şcoala de la biserica Obedeanu. După absolvirea cursurilor şcolii primare, viitorul poet este înscris, în septembrie 1865, în prima clasă a Colegiului din Craiova. Plecat după absolvirea clasei a IV-a gimnazială, la numai 16 ani, în străinătate, colindă de unul singur Austria, Italia, Elveţia, apoi din nou Italia, pentru a se stabili, în 1872, la Bucureşti.

Poezia lui Macedonski este eclectică, are elemente împrumutate de la parnasianism, simbolism, sau romantism. Până în 1890 Macedonski scrie poeme ample, de făptură romantică, cu versuri lungi, şi cu un pronunţat caracter satiric, scrie ciclul *Nopţilor*, caracterizat şi printr-un abundent retorism romantic, inspirat din volumul *Nopţile* al poetului romantic francez Alfred de Musset.

După 1890 lirica lui Alexandru Macedonski trece printr-un proces de esenţializare. În acest an scrie Rondelurile, iar discursul liric este rezultatul unui efort de sinteză şi se bazează pe o metaforă concretă. Poetul renunţă la retorismul primei etape, poezia devenind sugestie şi muzicalitate. Tot în aceeaşi perioadă scrie: *Rondelul rozelor ce mor, Rondelul apei din grădina japonezului, Rondelul câinilor, Rondelul lucrurilor*.

Macedonski e unul dintre puţinii noştri autori de rondel. Spre sfârşitul vieţii a scris celebrele cicluri: *Rondelurile pribege, Rondelurile celor patru vânturi, Rondelurile rozelor, Rondelurile Senei şi Rondelurile de porţelan*. Cele cinci cicluri au fost publicate în volumul postum *Poema Rondelurilor* (1927). A publicat un volum de versuri în limba franceză întitulat Bronzes.

Macedonski este şi fondatorul revistei şi cenaclului Literatorul, o grupare formată în 1880 ca reacţie a influenţei germane a grupării Junimea. Poetul a încercat astfel să relanseze caracterul neolatin al limbii şi literaturii române. Alexandru Macedonski a încurajat, la începuturile activităţii lor scriitoriceşti, numeroşi tineri talentaţi, printre care George Bacovia, Tudor Vianu, pe care i-a publicat în revista sa – Literatorul. În 1873 scoate ziarul *Oltul*, iar în 1896 revista *Liga ortodoxă* în care vor debuta alţi mari scriitori: Tudor Arghezi, Gala Galaction.

Teoretician al simbolismului şi promotor al noii poezii: *Arta versului* (1890); *Poezia viitorului* (1892).

În februarie, anul 1919 boala de inimă face progrese. Peste câteva luni scrie ultima serie de *Rondeluri.*

Este numit de Octavian Goga, ministrul cultelor şi artelor, sef de birou clasa I. Socotindu-se retrogradat, refuză demn această *„ofensă”*.

Apare în *"Universul literar"*ultima poezie tipărită de Macedonski în timpul vieţii este: Rondelul apei din ograda japonezului.

În septembrie 1920 este ţintuit definitiv la pat având un consult medical excesiv. La 24 noiembrie poetul moare inhalând parfum de trandafiri, cerut cu aviditate. Este înmormântat la Cimitirul Bellu.

NOAPTE DE DECEMVRIE

Pustie şi albă e camera moartă...
Şi focul sub vatră se stinge scrumit...
Poetul, alături, trăsnit stă de soartă,
Cu nici o scânteie în ochiu-adormit...
Iar geniu-i mare e-aproape un mit...
Şi nici o scânteie în ochiu-adormit.

Pustie şi albă e-ntinsa câmpie...
Sub viscolu-albastru ea geme cumplit...
Sălbatică fiară, răstriştea-l sfâşie,
Şi luna-l priveşte cu ochi-oţelit...
E-n negura nopţii un alb monolit...
Şi luna-l priveşte cu ochi oţelit.

Nămeţii de umbră în juru-i s-adună...
Făptura de humă de mult a pierit
Dar fruntea, tot mândră, rămâne în lună
Chiar alba odaie în noapte-a murit... –
Făptura de humă de mult a pierit.

E moartă odaia, şi mort e poetul...
În zare, lupi groaznici s-aud, răguşit,
Cum latră, cum urlă, cum urcă, cu-ncetul,
Un tremol sinistru de vânt-năbuşit...
Iar crivăţul ţipă... – dar el, ce-a greşit?
Un haos, urgia se face cu-ncetul.

Urgia e mare şi-n gându-i ş-afară,
Şi luna e rece în el, şi pe cer...
Şi bezna lungeşte o straşnică gheară,
Şi lumile umbrei chiar fruntea i-o cer...
Şi luna e rece în el, şi pe cer.

Dar scrumul sub vatră, deodată, clipeşte...
Pe ziduri, aleargă albastre năluci...
O flacără vie pe coş izbucneşte,
Se urcă, palpită, trosneşte, vorbeşte...
„Arhanghel de aur, cu tine ce-aduci?”

Oraşul Başdad (Irak)

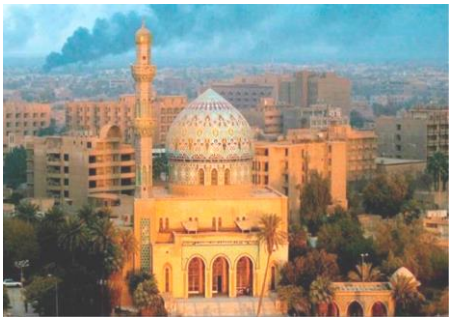

Oraşul Başdad (Irak)

Şi flacăra spune: „Aduc inspirarea...
Ascultă, şi cântă, şi tânăr refii...
În slava-nvierii îneacă oftarea...
Avut şi puternic emir, voi să fii.”
Şi flacăra spune: „Aduc inspirarea
Şi-n alba odaie aleargă vibrarea.

Răstriştea zăpezii de-afară, dispare...
Deasupră-i e aur, şi aur e-n zare,
Şi iată-l emirul oraşului rar...
Palatele sale sunt albe fantasme,
S-ascund printre frunze cu poame din basme,
Privindu-se-n luciul pârâului clar.
Bagdadul! Bagdadul! şi el e emirul...
Prin aer, petale de roze plutesc...
Mătasea-nflorită mărită cu firul
Nuanţe, ce-n umbră, încet, veştejesc... –
Havuzele cântă... – voci limpezi şoptesc...
Bagdadul! Bagdadul! şi el e emirul.

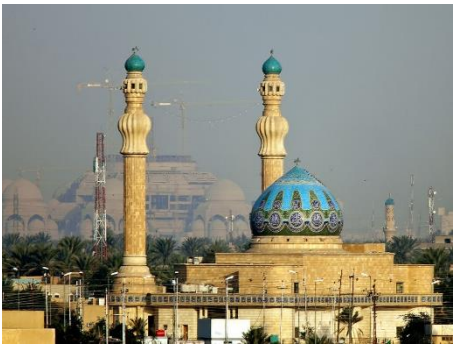
Oraşul Başdad (Irak)

Şi el e emirul, şi are-n tezaur,
Movile înalte de-argint şi de aur,
Şi jaruri de pietre cu flăcări de sori;
Hangiare-n tot locul, oţeluri cumplite
În grajduri, cai repezi cu foc în copite,
Şi-ochi împrejuru-i – ori spuză, ori flori.

Bagdadul! cer galben şi roz ce palpită,
Rai de-aripi de vise, şi rai de grădini,
Argint de izvoare, şi zare-aurită
Bagdadul, poiana de roze şi crini
Djamii – minarete – şi cer ce palpită.

Meka

Şi el e emirul, şi toate le are...
E tânăr, e farmec, e trăsnet, e zeu,
Dar zilnic se simte furat de-o visare...
Spre Meka se duce cu gândul mereu,
Şi-n faţa dorinţei – ce este – dispare
Iar el e emirul, şi toate le are.

Spre Meka-l răpeşte credinţa – voinţa,
Cetatea preasfântă îl cheamă în ea,
Îi cere simţirea, îi cere fiinţa,

Îi vrea frumuseţea – tot sufletu-i vrea
Din tălpi până-n creştet îi cere fiinţa.
.....
Spre albele ziduri, aleargă – aleargă,
Şi albele ziduri, lucesc – strălucesc,
Dar Meka începe şi dânsa să meargă
Cu pasuri ce-n fundul de zări o răpesc,
Şi albele ziduri, lucesc, – strălucesc!

Meka

Ca gândul aleargă spre alba nălucă,
Spre poamele de-aur din visu-i ceresc...
Cămila, cât poate, grăbeşte să-l ducă...
Dar visu-i, nu este un vis omenesc
Şi poamele de-aur lucesc – strălucesc
Iar alba cetate rămâne nălucă.

Rămâne nălucă, dar tot o zăreşte
Cu porţi de topaze, cu turnuri de-argint,
Şi tot către ele s-ajungă zoreşte,
Cu toate că ştie prea bine că-l mint
Şi porţi de topaze, şi turnuri de-argint.

Meka

Rămâne nălucă în zarea pustiei
Regina trufaşă, regina magiei,
Frumoasa lui Meka – tot visul ţintit,
Şi vede pe-o iasmă că-i trece sub poartă...

Pe când şovăieşte cămila ce-l poartă...
Şi-n Meka străbate drumeţul pocit,
Plecat şchiop şi searbăd pe drumul cotit
Pe când şovăieşte cămila ce-l poartă...
Şi moare emirul sub jarul pustiei
Şi focu-n odaie se stinge şi el,
Iar lupii tot urlă pe-ntinsul câmpiei,

Meka

Şi frigul se face un brici de oţel...
Dar luna cea rece, ş-acea duşmănie
De lupi care urlă, – ş-acea sărăcie
Ce-alunecă zilnic spre ultima treaptă,
Sunt toate pustia din calea cea dreaptă,
Ş-acea izolare, ş-acea dezolare,

Sunt Meka cerească, sunt Meka cea mare...
Murit-a emirul sub jarul pustiei.

CONSIDERAŢII GENERALE

Poemul ***Noapte de decemvrie*** are ca punct de plecare o legendă veche orientală, potrivit căreia prinţul Ali-ben-Mohamet-ben-Hassan primeşte cu limbă de moarte de la tatăl său îndemnul de a nu se abate niciodată în viaţă de la calea cea dreaptă. Poemul apare în volumul ***Flori sacre*** în 1912 şi îl defineşte pe Macedonski ca pe un poet ce face trecerea de la romantism la simbolism, de la curentele tradiţionale la cele moderne prin ideea principală care o conţine – condiţia omului superior ce nu poate admite nici un compromis în calea sa spre stingerea absolutului. Textul se întemeiază pe structura fundamentală a arhetipului *moarte şi renaştere*, exersată, mai întâi, în poemul în proză ***Meka şi Meka*** (1889), unde scriitorul apelează la o desfăşurare aproape completă a imaginarului: naştere şi origine, creştere şi educaţie. Dar în poemul lui Alexandru Mecedonski acestea sunt reduse la câteva elemente principale, care, la rândul lor, sunt supuse unui proces de ambiguizare. Au fost păstrate doare episoadele *tentaţia, călătoria iniţiatică* şi *înfruntarea dificultăţilor.*

Poemul reuneşte, într-o manieră originală, romantismul cu simbolismul, în care există, însă, şi elemente de factură clasică vizibile mai ales în structura armonioasă, simetria poeziei şi stilul elevat. Simetria poemului este definită de două secvenţa lirice care descriu spaţiul poetic, universul inspiraţiei, al creaţiei, ce apar la începutul şi în finalul poemului, fiind simbolizate de odaia poetului.

Poemul ***Noapte de decembrie*** începe prin descrierea spaţiului poetic, de creaţie, sugerând lipsa de inspiraţie a poetului prin utilizarea simbolurilor „pustie şi albă e camera moartă", „palatele sale sunt albe fantasme", în care poetul „trăsnit sta de soartă", absenţa muzei fiind sugestiv exprimată prin „nici o scânteie în ochiu-adormit".

De la spaţiul interior, în care poetul se simte izolat, se trece la imaginea exterioară a câmpiei „pustie şi albă" şi ea simbol al lumii în care trăieşte poetul. Culoarea albă domină întreg tabloul, sugerând absenţa oricăror contururi ideatice atât în spaţiul poetic interior, cât şi în cel exterior, imaginea fiind amplificată prin elemente auditive: „lupi groaznici s-aud, răguşit/ Cum latră, cum urlă", „Sub viscolu-albastru ea geme cumplit…"

Apare inspiraţia simbolizată de „flacăra vie" care este adusă de un arhanghel, semn că ea este de natură divină, poetul simţindu-se emoţionat de tema poeziei care-i este sugerată direct: „Avut şi puternic emir voi să fii". Aşadar, emirul dornic să plece la cetatea sfântă Meka, fapt pentru care va fi

nevoit să-şi părăsească „rozul Bagdad”, constituie simbolul poetului. Ca un om superior el nu se mulţumeşte cu fericirea pământească, şi acest lucru este motivat de Macedonski printr-o serie de calităţi ce ilustrează genul: „Şi el e emirul, şi toate le ar4e, / E tânăr, e farmec, e trăsnet,e zeu”, dar şi de idealul superior către care aspiră „Spre Meka se duce cu gândul mereu”.

Emirul părăseşte „roza idilă” a Bagdadului pentru că mirajul cetăţii preasfinte devine pentru el o obsesie. În drumul său îl întâlneşte pe „drumeţul zdrenţuros şi pocit”, de care apoi se desparte, urmându-şi fiecare calea simbolic: „Şi pleacă drumeţul pe-un drum ce coteşte… / Pocit, şchiop şi searbăd abia se târăşte …/ „Iar el emirul, de-asemenea pleacă-/” …Pustia-l aşteaptă în largu-i s-o treacă…”

Tânărul prinţ, mergând pe drumul drept, îşi pierde caravana în nisipurile deşertului, el însuşi aflându-se la capătul puterilor. Ajuns la apogeul călătoriei sale, emirul trăieşte iluzia idealului pa care să-l atingă prin intrarea sa în sfânta cetate. Setea poetului de a atinge perfecţiunea creaţiei este un ideal ce depăşeşte aspiraţia umană, pentru că „visu-i nu este un vis omenesc”, de aceea atingerea absolutului este imposibilă – „alba cetate rămâne nălucă”.

Iluzia emirului sugerează un sfârşit tragic al omului superior care-şi închină întreaga sa existenţă împlinirii unui ideal absolut, el căzând victimă propriului crez care cere sacrificii şi care este de neatins. Finalul poemului redă simbolul destinului omului superior supus suferinţei pricinuite de incapacitatea oamenilor obişnuiţi de a-i înţelege idealul ce este greu de atins: „Murit-a emirul sub jarul pustiei”:

Noapte de decemvrie este un poem amplu, structurat în două părţi: prima parte – planul real – impune imaginea creatorului într-un mediu social ostil, iar partea a doua are ca temă mirajul cetăţii sfinte Meka. Poemul se caracterizează prin desfăşurări descriptive simple, organizate plastic şi muzical.

Una din calităţile importante ale poemului este tensiunea crescândă, încât la un moment dat atmosfera devine fierbinte şi cititorul simte că goana emirului spre Meka are ceva din propria-i viaţă. Moartea emirului ne îndurerează, dar nu ne decepţionează, deoarece sensul vieţii lui – lupta neînfricată cu greutăţile – rămâne viu.

Sensul întregului poem este următorul: arta presupune iniţiere sinucigaşă, proces care se înscrie în arhetipul fundamental *moarte* şi *renaştere prin artă*. Aceasta este concepţia fundamentală a poemului ***Noapte de decemvrie.***

Întreg poemul lui Macedonski îmbină într-un mod armonios elemente romantice cu cele simboliste. Prin temă, ***Noapte de decembrie*** este romantic, iar prin muzicalitatea versurilor, prin cromatică, poemul

aparţine simbolismului. Deci, poemul este o sinteză între tradiţia romantică şi elementele înnoitoare ale simbolismului.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Comentaţi semnificaţia poetică a expoziţiunii în structura poemului, insistând asupra caracteristicilor spaţiului sugerat de versurile date.

2. Identificaţi elementele epice şi dramatice din poem şi exemplificaţi-le cu versurile potrivite.

3. Comentaţi valoarea simbolurilor şi semnificaţia alegorică a poemului, pornind de la afirmaţia că ***Noapte de decemvrie*** e o operă în care este abordată problema geniului.

4. Exprimaţi-vă opinia despre raportul dintre omul superior şi lumea comună, ilustrat în poemul lui Alexandru Macedonski.

5. Demonstraţi că în poemul ***Noapte de decemvrie*** Alexandru Macedonski exprimă lupta pentru atingerea absolutului în chip alegorico-simbolic.

6. Numiţi elementele care îl plasează pe emir în categoria personajelor alegorice.

7. Ilustraţi conceptul operaţional de *artă poetică*, pornind de la textul lui Alexandru Macedonski.

8. Realizaţi un comentariu în care să prezentaţi conţinutul de idei al poemului Noapte de decembrie de Alexandru Macedonski.

9. Demonstraţi, cu argumente, că opera citită mai sus este o trecere de la romantism la simbolism.

Stil şi limbaj artistic

1. Precizaţi mijloacele lingvistice şi stilistice prin care se obţine nota de ireal, oniric, fantomatic în poem.

2. Explicaţi rolul imaginilor auditive şi vizuale din fragmentele citite.

3. Identificaţi elemente ale unei antiteze în poem. Explicaţi rolul ei.

4. Analizaţi poemul din perspectiva limbajului poetic.

5. Stabiliţi elementele de prozodie în poem.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiţi în întregime poemul Noapte de decembrie de Al. Macedonski şi efectuaţi un scurt comentariu, în care să demonstraţi că poemul îmbină atât elementele romantice, cât şi cele simboliste.

2. Realizaţi o sinteză în care să vă exprimaţi opinia cu privire la condiţia creatorului, în baza studiului operei date.

3. Realizaţi un eseu liber despre soarta omului superior, având ca punct de plecare poemul lui Alexandru Macedonski.

REVISTA *LITERATORUL*

Literatorul a fost o revistă literară, înfiinţată de Alexandru Macedonski. A apărut la Bucureşti, cu mari intermitenţe, între 1880 şi 1919.

Iniţial a teoretizat, prin Macedonski, poezia socială, urmând tradiţiile progresiste ale paşoptiştilor. Ulterior a militat în chip confuz şi nediferenţiat pentru simbolism, instrumentalism, sau neoromantism, precum şi pentru parnasianism, adoptând astfel o atitudine eclectică. Printre colaboratorii mai de seamă, permanenţi sau incidentali, ai revistei, se numărau şi Vasile Alecsandri, Traian Demetrescu, Cincinat Pavelescu, Ştefan Petică, Alexandru T. Stamatiad, Tudor Vianu, Duiliu Zamfirescu, dar şi alţii.

Cenaclul şi revista ***Literatorul*** au reprezentat deschiderea unei noi direcţii în poezia românească de la sfârşitul secolului al XIX-lea. A. Marina a afirmat că "opera esenţială a lui Alexandru Macedonski e cenaclul. Şi-a făcut din casa sa un templu al poeziei care îl salvează de toată patima sa pentru ea". Conform aceleiaşi confesiuni, în mijlocul casei era un fel de altar. Toată familia sa era implicată. Pe tron citea maestrul, Alexandru Macedonski. După confesiunile participanţilor, Ştefan Petică avea o prezentare în registru grav, iar Mihail Sadoveanu în registru ironic. După modelul parisian, Macedonski aduna tinerele condeie din Bucureşti. Cum însă preocupările oamenilor din capitala României nu erau prea legate de artă, şi mai ales de poezie, Cenaclul Literatorul era un punct luminos în viaţa Capitalei. O bună parte a reuşitei Cenaclului se datora erudiţiei literare a mentorului acestora, care cunoştea foarte bine poezia lumii şi poezia românească, mai ales cea modernă.

Revista Literatorul fondată de Macedonski a fost continuată într-o serie nouă, în 1991, de către Marin Sorescu. În 2016, revista şi-a suspendat, temporar, apariţia, din cauza dificultăţilor financiare. Şi-a reluat apariţia, în noiembrie 2017, avându-l ca redactor şef pe scriitorul Nicolae Iliescu.

RONDELUL ROZELOR CE MOR

E vremea rozelor ce mor,
Mor în grădini şi mor şi-n mine –
Ş-au fost atât de viaţă pline,
Şi azi se sting aşa uşor.

În tot, se simte un fior.
O jale e în orişicine.

E vremea rozelor ce mor –
Mor în grădini, şi mor şi-n mine.

Pe sub amurgu-ntristător,
Curg vălmăşaguri de suspine,
Şi-n marea noapte care vine
Duioase-şi pleacă fruntea lor... –
E vremea rozelor ce mor.

CONSIDERAŢII GENERALE

Rondelurile macedonskiene au fost scrise între anii 1916–1920 şi aparţin perioadei de maturitate a creaţiei poetului. Au fost publicate în volumul ***Poema rondelurilor*** abia în anul 1927.

Volumul cuprinde cinci cicluri: ***Rondelurile pribege, Rondelurile celor patru vânturi, Rondelurile rozelor, Rondelurile Senei, Rondelurile de porţelan.***

Teoretician al simbolismului românesc, Alexandru Macedonski este preocupat de muzicalitatea versurilor, de efectele sonore ale cuvintelor, armonizând unitar temele majore ale liricii macedonskiene, între care tema damnării, starea depresivă ori starea de extaz, semnificative în lirica sa.

Rondelul, ca şi sonetul, este o poezie cu formă fixă şi a fost încetăţenit în literatura română anume datorită lui Alexandru Macedonski. La rândul său el a preluat această specie din literatura franceză, unde încă în evul mediu au trăit şi au creat câţiva virtuoşi ai rondelului, care l-au şi impus în istoria literaturii universale.

Macedonski este unul dintre poeţii români preocupaţi profund de muzicalitatea versului, de capacitatea de a sugera prin poezie nu atât o reprezentare vizuală asupra lumii, ci una muzicală, capabilă să releve o structură nevăzută a realului, un spaţiu ideal al naturii şi al poeziei deopotrivă.

Rondelul rozelor ce mor face parte din volumul ***Poema rondelurilor*** (1927) şi aparţine ultimei perioade de activitate a poetului, când seninătatea ia locul sentimentului de frustrare resimţit anterior. Din punct de vedere compoziţional, Rondelul rozelor ce mor respectă normele speciei: este alcătuit din 13 versuri, dintre care primele două se repetă în poziţiile 7 şi 8, iar primul este reluat şi în final.

Ca şi în alte rondeluri ale lui Macedonski, poezia dată este o meditaţie melancolică pe tema scurgerii timpului şi concentrează mai multe motive macedonskiene: motivul rozelor, flori ale căror parfum diafan duce într-o lume ideală, motivul timpului trecător şi al morţii totale, precum şi oscilaţia

dintre elevaţie şi damnare, înălţare şi suferinţă. Sentimentul dominant al poemului e acela al stingerii inexorabile, al destrămării fiinţei în faţa timpului necruţător.

Există în poezia lui Macedonski un amestec semnificativ de frumuseţe şi de tulburătoare agonie; de parcă în filigranul expresiv al rozelor, în trecătoarea lor somptuozitate s-ar întrevedea chiar sfârşitul, lenta lor trecere, chemările de despărţire cele surpă fiinţa adâncă. Atras de mirajul florilor, Macedonski pune faţă în faţă două realităţi: una exterioară, ţinând de un anume decor şi una lăuntrică. Sentimentul sfârşitului este exorcizat prin transcriere în expresie poetică, e ridicat la statura frumosului, de aceea senzaţia transmisă nu e una de sfâşiere lăuntrică, ci una melancolică.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Citiţi expresiv rondelul propus mai sus şi stabiliţi tema lui.

2. Identificaţi versurile care se repetă(refrenul) şi, pornind de la ele, formulaţi ideea poetică a rondelului.

3. Explicaţi ce semnificaţie are cuvântul „ roze”.

4. Poezia concentrează unul dintre motivele tipice macedonskiene- motivul rozelor. De ce credeţi că anume aceste flori îşi au prezenţa în poezia autorului? Ce rol joacă factorul olfactiv în acest sens?

5. Explicaţi ce legătură are titlul rondelului cu realul, sau este mai degrabă o transfigurare a acestuia, o proiecţie a unei stări sufleteşti. Argumentaţi.

6. Discutaţi despre sistemul de corespondenţe existent în text, prin intermediul căruia poetul reuşeşte să sugereze o stare poetică profundă, amestec de frumuseţe şi speranţă.

7. Stabiliţi motivul central al poeziei, reieşind din simbolurile principale ale textului. Motivaţi-vă răspunsul.

8. Ilustraţi, într-un text de volum mic, mesajul poeziei lui Alexandru Macedonscki.

Elemente de versificaţie. Limbaj artistic

1. Stabiliţi valoarea poetică a verbelor din textul poeziei citite.

2. Selectaţi din poezie simbolurile principale şi explicaţi-le.

3. Comentaţi poezia din punct de vedere al versificaţiei şi limbajului poetic.

4. Argumentaţi că poezia citită de voi este un rondel.

5. Explicaţi în câteva rânduri ideea versurilor:

„E vremea rozelor ce mor, / Mor în grădini şi mor şi-n mine – / Ş-au fost atât de viaţă pline, / Şi azi se sting aşa uşor.””

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Memorizaţi rondelul lui Alexandru Macedonski şi recitaţi-l expresiv în clasă.
2. Citiţi şi alte rondeluri din creaţia lui Alexandru Macedonski şi comentaţi-le în clasă.
3. Ilustraţi, într-un text de 5-10 enunţuri, relaţiile care se stabilesc în ***Rondelul rozelor ce mor*** între eul empiric şi eul poetic. Căutaţi, pentru a rezolva tema, informaţii despre viaţa lui Alexandru Macedonski.
4. Realizaţi un comentariu în legătură cu afirmaţia poetului francez Mallarme: *„ Să evoci încetul cu încetul un obiect ca să arăţi o stare de suflet, sau invers, să alegi un obiect şi să desprinzi din el o stare de suflet printr-un şir de descifrări – iată adevărata poezie”.* Argumentaţi această idee cu texte din creaţia lui Macedonski.
5. Demonstraţi că rondelurile lui Alexandru Macedonski sunt opere ce se supun criteriilor curentului simbolist.

REȚINEȚI!

Rondelul este o poezie scurtă cu formă fixă, a cărei structură se bazează, ca şi balada, pe refren, care a apărut în Franţa medievală sub denumirea de ***rondeau***.

Originile rondelului se regăsesc în cântec. La început, rondelul era legat de muzică şi dans, astfel că la sfârşitul secolului al XV-lea era considerat o formă muzicală prin excelenţă. Prin urmare, de la originea sa cel mai important a fost aspectul oral, şi anume rimele şi refrenul.

Încă din secolul al XIII-lea, rondelul este inserat în romane, acolo unde textul evoca sărbători şi dansuri.

În decursul secolelor, forma sa a evoluat. Prima formă clar definită a fost stabilită în Evul Mediu de Adam de la Halle şi Guillaume de Machaut, respectiv rondelul simplu (din care în secolul al XVI-lea va deriva trioletul), compus din 7 sau 8 versuri, construit pe două rime; refrenul, constând din 2 versuri, apare la început şi la sfârşit, cel de-al patrulea vers reluându-l pe primul.

Această formă a evoluat, crescând în lungime: refrenul va trece întâi la trei versuri, aşa numitul ***rondel terţet*** (în franceză *rondeau tercet*) şi apoi la patru versuri (în franceză *rondeau double*) şi chiar la cinci versuri (în franceză *rondeau cinquain*).

Începând cu secolul al XV-lea, rondelul ia o formă nouă, mult folosită în următoarele două secole. Refrenul, (în franceză *rentrement*), conţine în

primul emistih al versului 1 revine la sfârşitul celei de-a doua strofe şi a celei de-a treia a strofe. Rimele sunt tot în număr de două, iar numărul de versuri variază între 12 şi 15. Cel mai reprezentativ poet care a compus rondeluri în această formă a fost Clément Marot. Lungimea versului este variabilă, dar repartiţia versurilor pe strofe este fixă.

În cazul rondelului de 15 versuri, cele 3 strofe au câte 4, 5 şi, respectiv, 6 versuri, ultimul vers din strofa a doua şi a treia fiind mai scurt, reprezentând refrenul.

Strofele pot avea şi 5, 4 şi 6 versuri, ca în exemplul următor:

Versul 1 – a (R) (De obicei primul vers este şi refren)

Versul 2 – a / Versul 3 – b / Versul 4 – b / Versul 5 – a / Versul 6 – a / Versul 7 – a / Versul 8 – b / Versul 9 – R / Versul 10 – a /Versul 11 – a Versul 12 – b / Versul 13 – b / Versul 14 – a / Versul 15 – R

În rondel, refrenul joacă un rol primordial, în special din momentul în care acesta devine perfect autonom şi se detaşează de muzică. Originalitatea şi subtilitatea acestui gen liric ţin în mare parte de variaţiile de sens operate de poet asupra grupului de cuvinte care revine de mai multe ori în poem. Acest procedeu este cunoscut sub denumirea de antanaclază(repetiţie a unui cuvânt folosit succesiv cu alte sensuri, din motive stilistice). Acest procedeu permite jocuri de cuvinte care rup monotonia refrenului şi creează efectul de surpriză. De aceea, rondelul are un caracter ludic foarte pronunţat.

În Evul Mediu se scriau rondeluri în cadrul unor concursuri de poezie organizate de societăţile literare puse sub ocrotirea Fecioarei Maria (în franceză *puys*), în care amatori şi profesionişti rivalizau în ingeniozitate.

De la începutul secolului al XVI-lea până la mijlocul celui de-al XVII-lea, poeţii preţioşi, respinşi de grupul de poeţi francezi din secolul al XVI-lea cunoscuţi sub denumirea de ***Pleiadă*** (în franceză *Pléiade*), au resuscitat acest gen de poezie, făcând din el un gen monden şi rafinat, care făcea parte din jocul dragostei, aşa cum era el conceput de nobleţea din epocă.

Temele din rondeluri sunt aproape mereu legate de dragoste, de celebrarea bucuriilor sale, de evocarea necazurilor pe care aceasta le produce. Primii poeţi francezi care au compus rondeluri au fost:

- Guillaume de Machaut (către 1300 – către 1377).
- Eustache Deschamps (către 1346 - către 1406), Poésies.
- Charles d'Orléans (1391 – 1465), Ballades et rondeaux.
- Clément Marot (1496 – 1544), l'Adolescence clémentine.
- Vincent Voiture (1597 – 1648), Poésies.
- Saint-Amant (către 1594 – 1661).

În epoca modernă, poeţi ca Alfred de Musset şi Theodore de Banville au încercat să perpetueze această formă, dar maniera era puţin artificială.

REȚINEȚI!

Simbolismul a fost o mișcare artistică și literară de la sfârșitul secolului al XIX-lea, potrivit căreia valoarea fiecărui obiect și fenomen din lumea înconjurătoare poate fi exprimată și descifrată cu ajutorul simbolurilor.

Tot prin **simbolism** se înțelege și modul de exprimare, de manifestare, propriu acestui curent.

Adesea se consideră că poeți ca Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud și Paul Verlaine fac parte din acest curent, dar Stephane Mallarmé este cel care îl întruchipează cel mai bine în poezie.

Definit în sens strict, simbolismul reprezintă un cerc literar restrâns din care făceau parte poeți cum ar fi Stuart Merrill, Albert Samain și Jean Moréas, care a publicat manifestul mișcării în 1886, în ziarul *Le Figaro*.

În acel articol, Jean Moréas vorbește despre o artă care va fi inamica declamației, a didacticismului sau a falsei sensibilități și proclamă că poezia trebuie să sugereze, nu să descrie. La acestea adaugă folosirea cuvintelor rare, a metaforelor rafinate și prețioase și a versurilor impare ce ar permite reînnoirea limbajului poetic.

Deși simbolismul francez a durat foarte puțin, el a fertilizat poezia modernă, negând gândirea științifică, raționalistă. Pe drumul deschis de simbolism au pășit ulterior Arthur Rimbaud cu experiența clarviziunii, s-au născut tema lui Charles Baudelaire a corespondențelor și una din temele poeziei lui Stephane Mallarmé în care lumea întreagă e o imensă carte.

Dintre temele simboliste pot fi citate: impalpabilul, angoasele identitare ale Eului, imaginea femeii, decadenta, arta pentru artă.

Manifestul simbolist a fost ulterior pus în versuri de Arthur Rimbaud în poemul Les Voyelles („*Vocalele*"), un exemplu perfect de sinestezie literară și Charles Baudelaire în poemul Correspondances („*Corespondențe*"), în care natura este definită drept un "templu de simboluri".

În opoziție cu retorismul romantismului, simbolismul preferă un ton mai intim și confesiv, iar spre deosebire de răceala și formalismul parnasianismului, se îndreaptă spre emoția și muzica interioară a ideii.

Are ca scop cultivarea celor 3 S: simbolul, sinestezia, sugestia. Prin simbol cuvintele capătă altă semnificație (*Plumbul* din poeziile bacoviene capătă înțelesul greutății, apăsării sufletești, și nu mai reprezintă un element chimic). Sugestia este constituită din stări sufletești nedefinite. O altă trăsătură specifică este muzicalitatea versurilor și a ideilor.

Această este dată de repetarea unui cuvânt, a unei sintagme sau a unui vers (formându-se astfel refrenul). Simbolismul se diferenţiază de celelalte mişcări literare prin cultivarea versului liber şi a corespondenţei între senzaţii diferite: auditive, vizuale, olfactive, motorii.

Referinţe critice

„Originalitatea lui incontestabilă, îndrăzneala concepţiilor şi atitudinilor lui, farmecul cântecului său, când jubilând de bucurie, când dulce şi melancolic, forţa şi fecunditatea imaginaţiei sale, armonia savantă a lirei pe care o înstrunea, nenumăratele ale iniţiative poetice care şi-au găsit atâţia imitatori şi continuatori, toate acestea fac din Macedonski unul dintre cel mai mari poeţi ai literaturii române. Alături de Grigore Alexandrescu, de Alecsandri, de Eminescu, de Coşbuc, Macedonski este unul din clasicii noştri…”
Tudor Vianu

„Personalitatea lui Macedonski este una dintre cele mai importante ale poezie române, dublată de un estetician, fără îndoială, predominant empiric, dar pătrunzător şi subtil, demonstrând în tot cazul cea mai fină şi evoluată conştiinţă a epocii sale. Pe ambele laturi poetul reprezintă un moment decisiv de trecere, de la romantism spre simbolism, un propulsor de vocaţii cum viaţa noastră literară din trecut nu mai cunoaşte, un animator literar cu multe stridenţe, desigur, dar mereu interesant şi de mari proporţii...”

Adrian Marino

GEORGE BACOVIA
(1881 – 1957)

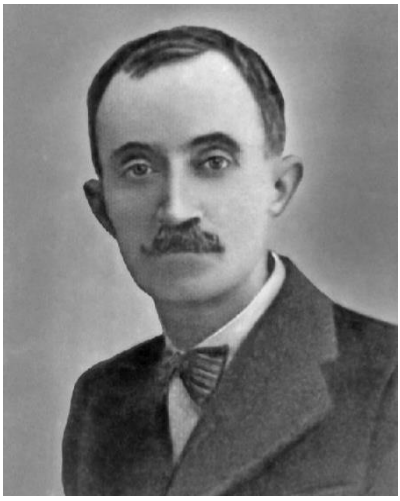

(n. 4/17 septembrie 1881, Bacău - d. 22 mai 1957, Bucureşti) a fost un scriitor român format la şcoala simbolismului literar francez. Numele său real e George Vasiliu.

Poetul s-a născut în casa comerciantului Dimitrie Vasiliu şi a Zoei Vasiliu. Copilul în vârsta de doar 6 ani începe să înveţe limba germană. Apoi între 1889-1890 urmează clasa întâi la un pension din Bacău. Într-o toamna rămâne închis o noapte întreaga, din neatenţia paracliserului, în turnul bisericii Precista din oraşul natal. Această întâmplare îi va inspira poezia ***Amurg violet***, scrisă în 1899. Vădeşte mare talent la desen. Se dovedeşte foarte bun executant la vioară şi la alte instrumente din orchestra şcolii, pe care o şi dirijează. Se evidenţiază la gimnastică. În 1899 obţine

premiul I pe ţară la concursul *"Tinerimii române"* pentru desen artistic de pe natură. În 1900 se înscrie la Şcoala Militară din Iaşi, de unde se retrage în al doilea semestru, neputând suferi disciplina cazonă. Compune poezia ***Plumb***, o va finisa totuşi abia în 1902. În 1901 se înscrie în cursul superior al Liceului Ferdinand. Absolvă liceul din Bacău în 1903. Se înscrie la Facultatea de Drept din Bucureşti.

Colaborează la revista *Arta* de la Iaşi. Se retrage de la Facultatea de Drept din Bucureşti. Se stabileşte în 1905 În Bucureşti, împreună cu fratele său Eugen.

În 1914 se internează la sanatoriul Dr. Mărgăritescu din Bucureşti. Publică în suplimentul literar al ziarului *Seara*. Trimite la tipar volumul ***Plumb.*** În 1915 editează la Bacău, în colaborare, revista *Orizonturi noi*. Publică poezii, proză, recenzii, sub mai multe pseudonime. Strânge relaţiile de prietenie cu Alexandru Macedonski.

În 1916 devine copist la Direcţia învăţământului secundar şi superior din Ministerul Instrucţiunii. În iulie apare în librării volumul ***Plumb***. În timpul războiului, în octombrie, este trimis cu arhiva direcţiei sale în evacuare la Iaşi. În perioada 1917-1919 e funcţionar în Bucureşti. În 1920 devine şef de birou clasa a III-a în Ministerul Muncii. În 1921 este avansat şef de birou clasa a I-a în acelaşi minister. Se îmbolnăveşte de plămâni şi demisionează. Un an mai târziu se reîntoarce la Bacău.

În 1924 apare la Râmnicu-Sărat ediţia a II-a a volumului ***Plumb.*** Este numit suplinitor de desen şi caligrafie la Şcoala comercială de băieţi din Bacău. În 1925 devine primul director al revistei *Ateneul cultural*. În 1926 tipăreşte pe cont propriu la Bacău volumul ***Scântei galbene.*** Îi apare şi volumul *Bucăţi de noapte*, editat de poeta Agatha Grigorescu. Între 1926-1928 funcţionează ca profesor suplinitor de desen şi caligrafie la Şcoala comercială de băieţi din Bacău.

În 1928 se căsătoreşte cu Agatha Grigorescu şi se stabileşte la Bucureşti, unde soţia sa era profesoară.

În 1929 retipăreşte volumele ***Plumb*** şi ***Scântei galbene*** sub titlul *Poezii*, la Editura *Ancora.* Din noiembrie 1930 până în octombrie 1933, locuieşte în Bacău, fără serviciu. În 1931 i se naşte unicul fiu, Gabriel, iar în 1932 Societatea Scriitorilor Români (S.S.R) îi aprobă o pensie lunară de 1000 lei. Din 1933 se stabileşte cu familia în capitală, unde rămâne până la sfârşitul vieţii. În 1934 i se tipăreşte volumul antologic ***Poezii.*** În 1940 i se majorează pensia acordată de S.S.R la 2000 lei lunar. Se înfiinţează Casa de pensii a scriitorilor, de unde obţine o pensie de 10.000 lei lunar.

În 1944 apare volumul intitulat ***Opere*****,** care reuneşte toate scrierile sale publicate anterior. În 1945 este numit bibliotecar la Ministerul Minelor şi Petrolului. Este editat în 1946 volumul ***Stanţe burgheze***, pentru care va fi

criticat de autorităţile comuniste. Este pus la index, dar la mijlocul anilor '50 este repus în circulaţie. E sărbătorit ulterior de Ministerul Artelor, care-l şi angajează. În 1956 i se publică volumul ***Poezii*****.** Moare în ziua de 22 mai 1957 în locuinţa sa din Bucureşti.

Este autorul unor volume de versuri şi proză scrise în baza unei tehnici unice în literatura română, cu vădite influenţe din marii lirici moderni francezi pe care-i admira. La început văzut ca poet minor de critica literară, va cunoaşte treptat o receptare favorabilă, mergând până la recunoaşterea sa ca cel mai important poet simbolist român şi unul dintre cei mai importanţi poeţi din poezia română modernă.

PLUMB

Dormeau adânc sicriele de plumb,
Şi flori de plumb şi funerar veştmânt
Stam singur în cavou... şi era vânt...
Şi scârţâiau coroanele de plumb.

Dormea întors amorul meu de plumb
Pe flori de plumb, şi-am început să-l strig
Stam singur lângă mort... şi era frig...
Şi-i atârnau aripele de plumb.

DECEMBRE

Te uită cum ninge decembre,
Spre geamuri, iubito, priveşte –
Mai spune s-aducă jăratec
Şi focul s-aud cum trosneşte.

Şi mână fotoliul spre sobă,
La horn să ascult vijelia,
Sau zilele mele – totuna –
Aş vrea să le-nvăţ simfonia.

Mai spune s-aducă şi ceaiul,
Şi vino şi tu mai aproape –
Citeşte-mi ceva de la poluri,
Şi ningă... zăpada ne-ngroape.

Ce cald e aicea la tine.
Şi toate din casă mi-s sfinte, –
Te uită cum ninge decembre...
Nu râde... citeşte-nainte.

AMURG VIOLET

Amurg de toamnă violet ...
Doi plopi, în fund, apar în siluete
– Apostoli în odăjdii violete –
Oraşul e tot violet.

Amurg de toamnă violet ...
Pe drum e-o lume leneşă, cochetă;
Mulţimea toată pare violetă,
Oraşul tot e violet.

Amurg de toamnă violet ...
Din turn, pe câmp, văd voievozi cu plete;
Străbunii trec în pâlcuri violete,
Oraşul tot e violet.

E ziuă şi ce întuneric...
Mai spune s-aducă şi lampa –
Te uită, zăpada-i cât gardul,
Şi-a prins promoroacă şi clampa.

Eu nu mă mai duc azi acasă...
Potop e-napoi şi-nainte,
Te uită cum ninge decembre,
Nu râde, citeşte-nainte.

CONSIDERAŢII GENERALE

Imaginarul bacovian. De la simbolism la modernism

De la debutul editorial ***Plumb*** (1916) până la ultimul volum antum ***Stanţe burgheze*** (1946) şi mai târziu, în posteritate, George Bacovia este situat între două momente ale istoriei literare româneşti, ilustrând, de fapt,, devenirea istorică a curentului simbolist spre formule lirice intermediare impresioniste şi expresionist-moderniste. Poet al începutului de secol, G. Bacovia este cel mai mare poet simbolist român.

Bacovia este creatorul unei poezii de atmosferă. Referindu-se tocmai la acest aspect, E. Lovinescu observa înclinaţia poetului către o atmosferă dezolantă, „*de toamne reci, cu ploi putrede, cu arbori cangrenaţi, limitat în peisajul de mahala de oraş provincial*", plasat între cimitir şi abator. Influenţele de factură simbolistă se concretizează la Bacovia prin atmosfera de nevroză, prin ideea morţii, prin cromatică ori prin predilecţia pentru muzică. Impresiile sunt sugerate prin intermediul corespondenţelor muzicale sau coloristice ***Amurg violet***.

Poeziile bacoviene ilustrează ideea că realitatea degradată a oraşului distruge în sufletul omului bucuria şi speranţa. Abatorul, pieţele pustii reprezintă elemente ale universului citadin care provoacă oroare şi spaimă existenţială. Majoritatea poeţilor tratează sfârşitul vieţii cu spaimă, ironie sau detaşare, afirmând supremaţia spiritului asupra morţii biologice. La Bacovia fenomenul final provoacă rareori panică, fiind de obicei dorit, aşteptat, ca un remediu pentru boala existenţială de care suferea poetul.

În lirica lui Bacovia, cadrul natural apare trist, dezolant, iar anotimpurile se succed chinuitor. Ploaia şi ninsoarea au rezonanţă în sufletul omenesc, generând monotonie, chin şi frig lăuntric. Dacă în unele versuri iarna domină întreaga lume, prevestind moartea ***Din vremuri***, alteori ninsoarea aduce o linişte şi o reconciliere cu sentimentele proprii ***Decembre***. În lirica bacoviană, iubirea se manifestă mai mult ca o iluzie sau ca o amintire. Poetul nu trimite la o fiinţă concretă, ci doar exprimă nevoia de comunicare.

Eul poetic speră să găsească liniştea şi împlinirea în casa unei iubite ipotetice. Scrisă în 1902 şi publicată în revista *Vremea* (1911) cu semnătura George Andone, inclusă mai apoi în volumul ***Plumb*** (1916), poezia ***Plumb*** sintetizează motive şi mijloace de expresie, stări poetice şi viziuni definitorii pentru lirica bacoviană. *„Volumul **Plumb** este, de fapt, o singură poezie, care trebuie străbătută dintr-o dată… Am arătat că în **Plumb** se poate desluşi acest proces de stingere a conştiinţei, care atinge stările fiziologice, precum şi mişcarea inversă a vieţii, adică mişcarea de involuţie, de cădere pe linia dezorganizării până la stările primare ale materiei".* (Vladimir Streinu)

Cadrul exterior se construieşte din îmbinarea unor elemente lipsite de viaţă (*sicrie, cavou, flori de plumb, coroane*). Bacovia selectează termeni care sugerează apăsarea sufletească, neliniştea, tentaţia morţii; atmosfera sumbră se susţine prin imagini vizuale şi auditive cu adâncă rezonanţă în sufletul omenesc. Eul liric pare condamnat la o existenţă fără rost şi fără bucurie, în care singura posibilitate de scăpare o constituie trecerea în tărâmul de dincolo.

Atmosfera funebră, dezolantă îşi găseşte corespondenţele în planul interior, sufletesc. Moartea erosului se exprimă sugestiv prin imaginea aripilor care atârnă, având drept semnificaţii zborul frânt, căderea, distrugerea speranţei. Singurătatea cotropeşte şi distruge spiritul, creând un dezechilibru lăuntric imposibil de anihilat.

Plumbul constituie, în discursul liric bacovian, un simbol descendent, al ratării ontologice şi al morţii. Element saturnian, plumbul sugerează, în acelaşi timp, absenţa oricărui ideal, dominaţia materiei, existenţa deznădăjduită, monotonă. *„În plumb văd,* mărturisea poetul, *culoarea galbenă. Compuşii lui dau precipitat galben. Temperamentului meu îi convine această culoare. După violet şi alb, am evoluat spre galben… Plumbul ars e galben. Sufletul ars e galben"*.

Spre deosebire de romantici, poeţii simbolişti speculează magia limbajului şi a sunetelor, întrucât poezia se vrea o alcătuire suficientă sieşi, cu multiple iradieri de semnificaţie, prezentându-se ca o reţea de tensiuni ale forţelor absolute ce acţionează sugestiv asupra straturilor preraţionale, făcând să vibreze şi zonele de mister ale noţiunilor.

În cazul lui Bacovia, repetiţia şi laitmotivele nu subliniază doar ideea, ci codifică semnificaţiile-cheie, concentrează sensurile fundamentale, dincolo de cuvinte. Refrenul bacovian imprimă obsedant în minte o imagine primară, atinge zone obscure, subliminale.

Poetul francez Mallarme spunea: *„A numi un lucru însemnă a suprima trei sferturi din plăcerea poemului, care stă în a ghici puţin câte puţin: a-l sugera, iată visul!"*. Sugestia este cultivată de majoritatea poeţilor moderni, prin intermediul corespondenţelor şi a simbolurilor. Astfel, în ***Plumb***, efectul

final devine acela al unei existenţe apăsătoare, chinuitoare, al unei lumi închise şi mohorâte. În alte poezii bacoviene se conturează, prin tehnica sugestiei, aceeaşi oboseală ontologică, aceeaşi anxietate, aceeaşi deprimare. În opinia lui Hugo Friedrich, *„sugestia e clipa în care poezia intelectual dirijată dezleagă forţe magice sufleteşti şi emană iradiaţii cărora cititorul nu li se poate sustrage. Asemenea iradiaţii sugestive pornesc mai ales de la forţele senzoriale ale limbajului, de la ritm, sunet, tonalitate".*

Într-o convorbire cu I. Valerian George Bacovia îşi justifică arta poetică simbolistă: *„În poezie m-a obsedat totdeauna un subiect de culoare. Pictura cuvintelor, sau audiţie colorată, cum vrei s-o iei. Îmi place mult vioara. Melodiile au avut pentru mine influenţă colorantă, întâi am făcut muzică şi după strunele vioarei am scris versuri. Fie după note, fie după urechea sufletului, acest instrument m-a însoţit cu credinţă, până azi. Am făcut şi compoziţii pentru mine. Pictorul întrebuinţează în meşteşugul său culorile alb, roşu, violet. Le vezi cu ochii. Eu am încercat să le redau cu inteligenţă, prin cuvinte. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare. Acum, în urmă, m-a obsedat galbenul, culoarea deznădejdii. De aceea ultimul volum poartă titlul* ***Scântei galbene****. Roşul e sângele, e viaţa zgomotoasă. Nu vreau să-ţi fac teorii. Urăsc definiţiile dascălilor pentru adormit copiii. Asta-i osânda modernă. Unii ar spune: metafizica culorilor."*

Şi mai departe, despre modelele lui literare: *„Cât priveşte despre mine, am fost şi rămân un poet al decadenţii, fără a pierde nici grandoarea versurilor unui Vigny. Dintre confraţi, n-am înţeles nici poezia lui Minulescu, şi poate nici pe Stamatiad. Citesc din toţi, dar nu admit pe nimeni. Din tumultul de la polul artei, nu dezvelesc decât întârziate ţipete de cocori pe un cer înnoptat de iarnă. După mine se vor limpezi şi aceste lucruri. Mi-a plăcut în artă să urmăresc întotdeauna o problemă. Deşi am citit în tinereţe pe Rimbaud, Baudelaire, Laforgue şi alţii, n-am simţit sufletul românesc vibrând lângă ei. Alt neam, altă vârstă."*

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală. Structură şi compoziţie

1. Analizaţi structura celor două strofe din poezia Plumb. Consideraţi că
2. simetria formată poate conduce la o simetrie a semnificaţiilor? Motivaţi răspunsul.
3. Selectaţi, din prima strofă, elemente ale cadrului exterior. La ce temă fundamentală a creaţiei bacoviene trimit cele mai multe motive?
4. Stabiliţi corespondenţele dintre planul exterior (cavoul, cimitirul) şi planul interior (sufletul omenesc).
5. Comentaţi valenţele sugestive ale enunţului *„Şi era frig"*, căutând varianta de răspuns potrivită: răceală sufletească, senzaţia morţi, golul

interior, spaima de necunoscut.

6. Comparaţi motivul *aripilor* din poezia romantică şi motivul aceluiaşi cuvânt din poezia lui George Bacovia.

7. Realizaţi o dezbatere în jurul temelor poetice bacoviene, aducând argumente referitoare la tema principală (moartea, singurătatea, moartea erosului).

Stil şi limbaj

1. Descoperiţi rolul formelor verbale de imperfect, precizând dacă acestea sugerează: atemporalitatea evenimentului; experienţa neterminată; ratarea cunoaşterii.

2. Numiţi figura de stil realizată cu ajutorul adverbului *adânc* şi comentaţi efectul ei stilistic.

3. Analizaţi sensul metaforic al verbului *a dormi,* luând în consideraţie juxtapunerea termenilor: *a dormi – sicrie*.

4. Alegeţi o variantă de interpretare a termenului *amorul* (din versul al cincilea):

- personificare a sentimentului de dragoste;
- aluzie la zeul iubirii (Eros).

5. Interpretaţi semantic substantivul *mort* din strofa a doua. Termenul sugerează:

- disoluţia întregii lumi, extincţia universului;
- anularea oricărei speranţe de fericire prin moartea erosului;
- moartea definitivă a eului.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Pornind de la ideea că plumbul este un metal greu, tern (cuvântul însuşi are o sonoritate apăsătoare), explicaţi titlul poeziei.

2. Susţineţi cu argumente pro şi contra, în ce măsură George Bacovia depăşeşte, ca poet, graniţele curentului simbolist. Luaţi în discuţie şi următoarea opinie critică: „ *George Bacovia reprezintă punctul cel mai înalt al simbolismului românesc, situându-se totodată, prin valoare, mai presus de orice curent literar, în universalitate”.* (Nicolae Manolescu)

3. Trataţi, într-un eseu, tema singurătăţii în creaţia bacoviană.

Referinţe critice

„De la debutul editorial până la ultimul volum antum şi, mai târziu, în posteritate, George Bacovia este situat între două momente ale istoriei literare româneşti, ilustrând, de fapt, devenirea istorică a curentului simbolist spre formule lirice intermediare impresioniste şi expresionist-moderniste”.

Nicolae Manolescu

„Romantic printr-o sensibilitate dominată de voluptatea autoflagelării morale, simbolist prin afinităţi declarate cu poezia lui Rollinat, Corbiere, Laforgue sau Baudelaire, expresionist prin adâncirea existenţială a nevrozelor şi în latura picturală a poemelor din ***Plumb*** *, Bacovia este , prin sensibilitate şi tehnică, un autentic reprezentant al liricii moderne".*

Ştefan Augustin Doinaş

„Bacovia este prin excelenţă poetul marginii existenţiale, care închide toate perspectivele şi naşte, evident, o conştiinţă a claustrării fatale, tragice. Printr-un miracol artistic, se îmbină teatralitatea, artificialitatea cu autenticitatea, naturaleţea, Bacovia e, prin esenţa sa profundă, un poet eminescian, un poet al fiinţei în spiritul lui Eminescu". **Mihai Cimpoi**

MIHAIL SADOVEANU
(1880 – 1961)

„Prin gura sa vorbeşte un singur om, simbolizând o societate arhaică, dar, spre deosebire de Eminescu, societatea aceasta este analizată în toate instituţiile ei". **George Călinescu**

Mihail Sadoveanu (n. 5 noiembrie 1880, Paşcani – d. 19 octombrie 1961, Bucureşti) a fost un scriitor, povestitor, nuvelist, romancier, academician şi om politic român. Este considerat unul dintre cei mai importanţi prozatori români din prima jumătate a secolului XX. Opera sa se poate grupa în cîteva faze care corespund unor direcţii sau curente literare dominante într-o anumită epocă: o primă etapă sămănătoristă, cea de început, a primelor încercări, nuvele şi povestiri, o a doua mitico-simbolică, din perioada interbelică (reflectată în romane precum *Creanga de aur* sau *Divanul persian*, precum şi o ultimă fază care corespunde realismului socialist, în acord cu perioada socialist-comunistă la care Sadoveanu va adera ideologic.

Părinţii lui Mihail Sadoveanu au fost avocatul Alexandru Sadoveanu din Oltenia şi Profira Ursache, fată de răzeşi. Urmează gimnaziul *"Alecu Alexandru Donici"* la Fălticeni. În timp ce studia la gimnaziu, în 1897, intenţionează să alcătuiască, împreună cu un coleg, o monografie asupra lui Ştefan cel Mare, renunţând, însă, din lipsă de izvoare istorice. Urmează apoi cursurile Liceului Naţional din Iaşi, iar la Bucureşti studiază dreptul. Debutează în revista bucureşteană *Dracu* în 1897. În 1898 începe să

colaboreze la foaia Viaţa nouă alături de Gala Galaction, N.D. Cocea, Tudor Arghezi ş.a., semnând cu numele său, dar şi cu pseudonimul M.S. Cobuz.

Se stabileşte la Bucureşti, în 1904, se căsătoreşte, şi va avea unsprezece copii. În acelaşi an are loc debutul editorial cu patru volume deodată – *Povestiri, Dureri înăbuşite, Crîşma lui Moş Precu, Şoimii* – în care Sadoveanu manifestă predilecţie deosebită pentru istorie. Nicolae Iorga va numi anul 1904 *"anul Sadoveanu"*.

În 1910 este numit în funcţia de director al Teatrului Naţional din Iaşi. În acest an publică volumele *Povestiri de seară* (la Editura Minerva), *Genoveva de Brabant*, broşura *Cum putem scăpa de nevoi şi cum putem dobîndi pămînt* ş.a. Colaborează la revista *Sămănătorul*, dar se va simţi mai apropiat spiritual de revista care apărea la Iaşi, *Viaţa Românească*.

În anul 1919 editează, împreună cu Tudor Arghezi, la Iaşi, revista *Însemnări literare*. În decembrie, revista îşi anunţă încetarea apariţiei: *Viaţa românească* îşi porneşte iar munca pentru cultură şi folos. Noi, cei de la *Însemnări literare*, reintrăm în curentul ei cu modestele noastre mijloace. În editura revistei ieşene publică volumul de nuvele *Umbre* şi broşura *În amintirea lui Creangă*, iar la Editura *Luceafărul*, volumul *Priveghiuri*. Devine membru al Academiei Române în 1921.

În anul 1926 reprezintă Societatea Scriitorilor Români, împreună cu Liviu Rebreanu, la Congresul de la Berlin.

În 1928 publică povestirea *Hanul Ancuţei*, aparţinînd perioadei de maturitate a scriitorului, fiind un volum de 9 povestiri, o îmbinaţie ideală a genului epic şi liric. În anul 1936 Mihail Sadoveanu, George Topîrceanu, Mihai Codreanu şi Grigore T. Popa scot, începînd cu luna ianuarie, revista lunară *Însemnări ieşene*. La moartea lui Garabet Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu va evoca cu cuvinte elogioase personalitatea criticului de la revista *Viaţa românească*.

După anul 1947, scrisul său virează spre ideologia noului regim comunist, publicînd opere afiliate curentului sovietic al realismului socialist, celebre fiind romanul *Mitrea Cocor* sau cartea de reportaje din URSS *Lumina vine de la Răsărit*. Ca recompensă pentru această orientare, devine preşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, funcţia politică maximă ocupată de un scriitor român în timpul regimului comunist şi se bucură de toate privilegiile ce decurgeau din aceasta.

În anul 1948 publică romanul *Păuna Mică,* iar un an mai tîrziu în 1949, Mihail Sadoveanu este ales preşedinte al Uniunii scriitorilor. Cîţiva ani mai tîrziu, în 1952 publică romanul istoric *Nicoară Potcoavă*, capodoperă a genului. În 1954 publică volumul *Aventură în lunca Dunării.*

În anul 1955, scriitorului i se conferă titlul de Erou al Muncii Socialiste. Mihail Sadoveanu a primit Premiul Lenin pentru Pace în 1961.

Mihail Sadoveanu se stinge din viaţă la data de 19 octombrie 1961, fiind înmormântat alături de Eminescu şi Caragiale.

„Sadoveanu cultivă valorile inteligenţei, drept nu ale unei inteligente dialectice, ci ale uneia "aşezate" [...]. Personajul lui cel mai caracteristic e dominat de înţelepciunea adîncă şi puţin sceptică a omului care confruntă orice situaţie de viaţă cu o enormă experienţă personală, istorică, ancestrală."

FRAŢII JDERI

Capitolul I

Despre hramul sfintei mănăstiri Neamţu, la anul de la Hristos 1469, şi despre o istorisire a lui Nechifor Căliman, starostele vânătorilor domneşti.

De Sfânta înălţare, hram al ctitoriei Neamţu, se strânsese in preajma zidurilor şi în ogrăzile călugărilor mare număr de norod. Unii veniseră s-asculte slujba, alţii ca să ieie binecuvântare ori naforă, alţii pentru scrisori de friguri, alţii cu femei lunatice, ca să le supuie sub patrafir la ieromonahi cu darul cetitului. Mai ales prea sfinţitul Iosif, stareţul, era vestit întru această bună tămăduire, nu numai în Moldova, ci şi-n Ţara Leşască şi cea Rusească. Toţi cei sosiţi ştiau deasemeni că se vor îndestula cu mâncare şi vin, faima de primire de oaspeţi a mănăstirii fiind întru totul neştirbită. Osârdia boierilor şi mila voievozilor înzestraseră îndestulător acest sfânt lăcaş; din turmele de la munte, din podgoriile de la dealuri, din câmpiile arate de la apa Prutului, cu mila lui Dumnezeu, era de unde sătura şi mai mari mulţimi decât cele strânse acolo, în acea luminată zi de mai a anului 1469.

În livezile mănăstirii mai erau încă meri înfloriţi; soarele îi pătrundea de o aburire trandafirie. Slujba dintâi se mântuise la biserica cea mare din cetăţuie, când toaca bătu din nou în turnul de la poartă, după care clopotul cel bătrân începu a suna rar, numai într-o dungă. Grămezile de oameni prinseră a se mişca neliniştite. Se întrebau întâi din ochi, apoi dând glas.

O parte umplură medeanul de dinaintea intrării,în jurul fântânii şi a foişorului unde se slujea, iarna, sfinţirea apelor. Prea puţini, şi numai dintre cârmuitorii mănăstirii şi ai ţinutului, cunoscuseră din vreme vestea care se vădea acum. Câţiva slujitori aflaseră ştirea cu două zile mai înainte şi o ţinuseră tăinuită de poporul care se îmbulzea la hram.

Cu două zile în urmă, marţi, sosiseră doi călăraşi de la Suceava cu carte pentru vlădica Iosif. Unul poposise la mănăstire; al doilea trecuse mai departe spre Cetate, spre Vânători şi spre herghelia domnească de la Timiş la apa Moldovei, unde era rânduit de multă vreme, în slujba de comis, bătrânul Manole Păr-Negru, prietin de demult al răposatului Bogdan-Voievod, părintele măriei sale Ştefan-Vodă.

Ecranizare după romanul „Frații Jderi” de M. Sadoveanu. Regie: Mircea Drăgan, 2011

Cartea pe care o cetise cu destulă greutate prea sfinţitul Iosif, punând între dânsa şi ochii sfinţiei sale o făclie de ceară, cuprindea veste de sosire a măriei sale Ştefan Vodă la hramul sfintei mănăstiri Neamţu. Acum vestea asta o aflau şi noroadele. Pe când dădea sunet greu şi prelung, din când în când, chimvalul cel mare, monahii îşi purtau ici-colo rantiile mohorâte şi-şi aplecau bărbile spre urechile oamenilor. Ca şi cum s-ar fi aprins pulbere de puşcă, murmurul trecu dintr-o lături în alta, apoi se revărsă în ogrăzi. Muierile, care niciodată n-au destulă minte, prinseră a se tângui cu mâinile la tâmple şi a-şi căuta pruncii.

Dacă bate clopotul şi vine măria sa, cine ştie ce are să se întâmple! Au să se işte puhoaie, are să reverse apa Moldovei, are să pornească iar vreun război! A rămas acasă, în sat, mâţa închisă in chiler; găinile umblă slobode şi n-are cine le da de mâncare. Cuminte şi bine ar fi să înhame gospodarii caii şi pe loc să pornească fiecare la locul său; dar mai întâi trebuie să se ştie de ce-i vorba şi numaidecât fiecare dintre cei care nu l-au văzut trebuie să vadă pe măria sa. Cu toate că numai un om viteaz poate cuteza să ridice ochii spre măria sa, iar cei nevrednici cată să-şi plece pletele în ţărână, muierile tot or îndrăzni să fure cu coada ochiului, doar l-or zări. Să fie oare cumplit la vedere precum se spune? Are anume paloş cu care ceartă pe unii boieri, scuturân-du-i, după câte se povestesc? Dacă şi riga ungurilor, măria sa Matiaş-Crai, a dat înapoi de «la Baia, când s-a arătat asupră-i, călare pe cal alb, măria sa Ştefan-Vodă - ce poate face un creştin de rând? Acel crai a şi căzut la pat din acel cutremur, zăcând trei luni. I s-au şi risipit ostile, a prăpădit puştile cele mari. A ieşit la toţi craii spaimă despre acest Ştefan-Vodă, cum că a bătut şi cetatea Hotinului şi a Chiliei; şi este o poveste cum că părintele său Bogdan- Vodă l-a blagoslovit în taină la o biserică din

muntele Atonului, ca să se ridice în zilele lui cu puteri mari. de oşti şi să bată război cu spurcaţii ismailiteni.

Aşa că mâţa şi găinile or mai răbda, până ce ochii oamenilor de la hram s-or învrednici să vadă pe măria sa şi până ce urechile s-or îndestula de toate veştile pe care le aduc curtenii şi ostaşii. Afară de asta, este praznic. Cum să porneşti la drum pe inima goală? Cine scorneşte asemenea zvonuri de primejdie şi de ce să plece lumea aşa fără de nici un temei, înainte de a vedea ce e de văzut, de a auzi ce e de auzit şi de a ospăta ceea ce s-a pregătit la cuhniile sfântului lăcaş? Numai nişte bărbaţi besmetici cum sânt moldovenii pot face asemenea socoteli. Dacă n-ar fi muierile, cu rânduială şi cuminţenie, ce s-ar face ţara? Nepotrivit şi prostesc lucru, să fugă noroadele de la vederea Domnului lor. Dimpotrivă, bine este a-i ieşi întru întâmpinare.

Femeile, deci, cu mare aprindere, pofteau să afle pe unde are să vie alaiul domnesc. Despre asta nu ştie nimeni.

Nu se afla slujitor ori monah care să dea ştire anume pe unde şi cum are să vie alaiul lui Vodă.

Atunci de ce-s buni slujitorii şi monahii, dacă nu cunosc batâr atâta lucru? Slujitorii să caute în catastif uri şi monahii să ceteâscă în cărţile lor şi să spuie.

Degeaba, slujitorii au catastif uri mai puţin bune şi monahii cărţi mai puţin iscusite decât în vremea veche!

S-aude chiar că Măria sa nici nu mai vine. Sună clopotul în zadar, ca să stârnească omenirea; iar măria sa are alte treburi.

Aşa-i în ziua de azi lumea. Boierii se învrednicesc să vadă pe măria sa în fiecare zi; pe când sărmanii nu-1 pot vedea niciodată. Minunat ar fi să nu mai fie în ţara asta boieri, şi să fie praznice pe la mănăstiri măcar în fiecare zi câte unul. Şi batâr o dată pe an, la un asemenea praznic, să se arate măria sa, cu toată pohfala!

Se vorbeşte prin sate despre măria sa că-i om nu prea mare de stat, însă groaznic când îşi încruntă sprinceana. Iar când vine la o sfântă mănăstire, n-are de ce se uita groaznic. Când vine la o sfântă mănăstire (dacă vine într-adevăr şi nu scornesc aceşti monahi vorbe deşarte); când vine la o sfântă mănăstire, măria sa trebuie să se uite blajin în jurul său. Vede ici un prunc; vede ici o fată; vede dincolo o nevastă. Al cui e pruncul acesta? A cui e nevasta asta?

Ca un stăpân al ţării ce se află, măria sa trebuie să cunoască al cui e pruncul şi a cui e nevasta. îndată vin boierii lângă măria sa şi-i spun la ureche. Astfel măria sa vede şi cunoaşte unele şi altele; mai ales că măria sa, fiind văduv de atâţia ani, de când a murit Doamna sa Evdochia, trebuie să-şi desfăteze ochii şi să se mai Îmblânzească din străşnicia în care se ţine.

Să zicem că măria sa nu se uită la dreapta şi la stânga şi, cufundat fiind în

gânduri, nu-şi vede decât socotelile lui domneşti. Atunci sânt ostaşi şi curteni care se uită la lume.

Bune sânt hramurile când pe lângă praznice au şi asemenea alaiuri.

Miercuri la amiază, s-a văzut intrând în mănăstire, călare pe un harmasaraş pag, un fecioraş de boier. Abia îi înfiera mustaţa. Purta contăş de postav albastru de Flandra, ciubote de marochin roş şi jungher la cingătoare. Avea cuşma plecată pe o sprinceană şi zâmbea primăverii. Venea dinspre Cetate.

S-a aflat că acel fecioraş ar fi mezinul lui Manole Păr-Negru de la Timiş. L-a trimes comisul întru întâmpinarea Domniei.

– Deci măria sa vine negreşit.
– Cine spunea că nu vine?

De altminteri, dac-ar fi să nu vie, n-ar bate clopotul întruna, de-ţi bubuie în ureche. S-a aflat de la cuvioşii monahi că acel fecioraş are numele Ionuţ, dar e mai cunoscut după poreclă. Comisului celui bătrân Manole Păr-Negru îi zice lumea şi Jder. Deci băiatului îi spune Jder cel mititel. Muierile au băgat îndată de samă că-i stângaci, şi au scos din asta semne şi vestiri pentru treburile lui de dragoste. îl arată şi chipul să fie un pui vrednic de părintele său, care l-a făcut aşa de târziu. L-a făcut nu se ştie când şi cum, nu în casa lui ci, după feleşagul cucului, în cuib străin. După ce s-a ridicat la vârsta asta, l-a adus între ceilalţi feciori ai lui legiuiţi. Jder bătrânul zice că-i un fin din Ţara de Jos, dar jupâneasa Ilisafta Jderoaia ştie adevărul şi zâmbeşte numai dintr-o lături a gurii. Altfel, Jderul cel mititel, plăcând tuturora, îi place şi ei.

Capitolul II

Cuviosul ieromonah Nicodim, fost în lumea profană fecior al comisului Manole Păr-Negru de la Timiş, era o fiinţă care- şi căuta înţelepciunea întru mâhnire şi cărţile sfinte. Voia să uite, deşi nu putea, că lumea-i spusese cândva “al doilea Jder”. Avea şi el într-adevăr pe obraz, sub coada pleoapei stângi, acel semn oval cât ai pune degetul cel mare, împodobit cu păr de coloarea jivinei a cărei poreclă o purta comisul şi, după el, toţi feciorii domniei sale în număr de cinci.

Întâi fuseseră patru feciori, dar, de vreo şapte ani, se adăogise şi al cincilea. La început, când sosise la Timiş, între comisul Manole şi starostele Nechifor Căliman, acel băieţandru subţiratic, străin şi orfan, nimeni nu bănuia că el ar fi fiind mezinul celor patru. Numai după trei ani,
jupâneasa Ilisafta comisoaia, care era ageră muiere, începu să se uite cu mare luare- aminte la acel fecioraş şăgalnic, până ce descoperi că, în coada ochiului lui stâng, îi naşte pata de jder. întâi a fost o întunecare a pieliţii, după aceea s-a zămislit perişor în semnul ştiut domniei sale, întocmai ca la feciorii săi, cât ai pune degetul cel mare. Atuncea s-a spăimântat foarte

jupâneasa Ilisafta, numărându-şi pe degete naşterile cunoscute; pe urmă i-a fost mai drag acel prunc săriman, strângând partea cu jder la sânul său. Avea un sân larg dumneaei şi un trup bine împlinit, care fusese frumuseţă în Ţara-de-Sus; şi o privire tare sub sprâncene negre, şi un glas îmbelşugat, care săgeta ades, însă nu cu răutate. Măicuţa acestui prunc, îşi zicea dumneaei, aşa ca să audă şi alţii, a fost mai tânără decât mine şi cu mult mai frumoasă, ca să descalice comisul la poarta ei, când dumnealui era în pribegie în Ţara-de-Jos. Dumnezeu i-a pus semn şi l-a trimes tot la mine, ca să-i ţin loc celei care s-a prăpădit, cine va fi fost şi unde va fi fost - asta-i o taină pe care nu poate s-o ştie nimeni, poate nici comisul.

Când intrase mezinul la Timiş, tocmai se întâmpla să-l tundă pe Nicoară la Neamţu şi să-l binecuvânteze prea sfinţitul Iosif în tagma monahicească, punându-i nume nou Nicodim. Aşa că şi asta părea o rânduială a înţelepciunii Celui mai presus de noi: că Dumnezeu a primit pe feciorul al

Ecranizare după romanul „Frații Jderi" de M. Sadoveanu. Regie: Mircea Drăgan, 2011

doilea al casei comisului, însă a adaos îndată pe mezin. Deci fratele său părintele Nicodim îl cunoscuse cel mai puţin pe Ionuţ Păr-Negru. Din pricina asta monahul era bucuros să vadă din când în când pe acest „trimes".

Cum ii intra în chilie lumina acelui obraz tinerel, se bucura ridicându-se de la masa lui de pe târfăloagele cele vechi picurate cu ceară, cuprindea pe copil de după umeri şi-l săruta în creştetul capului, simţind în nări mireasmă de flori de câmp. îi plăcea după aceea să-l asculte vorbind. îi da din când în când învăţătură, spunându-i câteva vorbe înţelepte, la care mezinul râdea. N-avea de unde-l prinde şi ce-i face. Era fluture, flacără, schimbător ca un pui de demon. Nu era frumos; avea nas cam mare, ca şi tatăl său Jderul cel bătrân. Avea înclinare spre deşertăciune şi strai frumos. „Parcă n-are cui

semăna? întreba comisoaia înălţându-şi ochii la sfintele icoane. Aşchia nu sare departe de trunchi."

Era fără linişte; îi plăceau toate zburdălniciile. învăţase cu uşurinţă, de mititel, meşteşugurile vânatului la starostele Căliman; iar acum era nedespărţit de fratele său cel mare Simion, între caii de la herghelia domnească, îndrăznea să încalece harmăsarii cei mai nărăvaşi.

Vorbeau încă, părintele Nicodim şi Jderul cel mititel, când coborau de sub pădurea din asfinţit, de la chilie, ca să intre la adunarea soborului şi dregătorilor ţinutului, în cetăţuie.

Clopotele dădeau slavă din când în când şi aveau şi răstimpuri de alinare.

– L-am văzut pe măria sa acu trei ani, îşi aducea aminte Ionuţ. M-a mângâiat pe obraz şi plete. Are la mână un inel cu pecete mare. N-am îndrăznit să mă uit la măria sa, dar acuma am să îndrăznesc.

– Ţi-a fost frică? întrebă monahul, zâmbind.

– Da. Aşa mi-a mai fost mie frică odată când mi s-a făcut inima numai cât o scânteuţă. Dar atuncea eram mititel.

– Când a fost asta?

– Asta, bădiţă Nicoară, a fost...

– Când trecem prin norod, nu-mi spune Nicoară.

– Asta, părinte Nicodim (lasă-mă să-ţi spun încetişor „bădiţă Nicoară"), asta părinte Nicodim, mi s-a întâmplat mie când aveam numai cinci ani şi mergeam cu moş Căliman, starostele, ca să prindem iepuri. Are moş Căliman starostele un meşteşug de zvârle o scurtătură de băţ de corn încârligată la capăt, încât păleşte iepurele de la douăzeci de paşi. Cum i-1 scoală câinii, cum l-a şi lovit. Prinde iepurele şi cu ogari; dar mie îmi place mai mult când azvârle scurtătura de corn. Pe urmă se suia călare, mă lua pe botul şelei dinainte, şi ne înturnam acasă. Mătuşa Varvara ieşea în prag. Acuma într-un rând, după ce ajungem noi acasă, mătuşa Varvara n-are pe cine trimite la moară ca să deie de veste morarului, s-aducă făină pentru colaci. "Moara-i aproape; se vede din prag; du-te tu, Ionuţ, şi dă poruncă morarului." Eu mă duc pe cărare; ajung la moară şi iese în prag morarul cu părul buhos şi nu mă sfiesc de el; îi spun ce aveam de spus; după aceea încep să cotilesc încolo şi încoace, până ce ajung în dosul morii şi acolo, în dosul morii, văd că întoarce capul şi se uită la mine un iepure de o sută de ani. Atuncea m-am spăriat şi am ţipat. Am fugit acasă şi am spus mătuşii Varvara întâmplarea.

– Care iepure de o sută de ani?

– Era măgăruşul morarului, zâmbi fecioraşul. Am să-ţi mai spun cu, bădiţă Nicoară şi părinte Nicodim, şi altele câte mi s-au întâmplat mie de când sânt eu pe lume. Acuma vine Vodă şi n-avem vreme.

– Ascultă, Ionuţ, de ce ai cotit pe cărarea asta şi n-ai dat de-a dreptul printre oameni?

– Am apucat pe altă cărare? Nici n-am băgat de samă.
– Ascultă, băietule, nu-ţi spurca limba cu neadevăruri.
– Care neadevăruri, bădiţă Nicoară?
– De ce-ai ocolit pe staroste?
– Care staroste, bădiţă Nicoarâ şi părinte Nicodim? Nu te alinta aşa ca o muieruşcă. Nu ştii care staroste?
– Ba ştiu, bădiţă.
– Atuncea de ce-1 ocoleşti în chip viclean? Ţi-i ruşine de el pentru că-i un om dintr-o stare de jos şi tu acuma eşti fecioraş de boier?
– Nu-i asta, părinte Nicodim. Dar are un năravv, când mă vede. Odată începe: "He-he! ce mai faci, mânzule?" Acuma mi-i ruşine să-mi zică mânz - într-o adunare ca asta şi mai ales între femei. Călugărul îşi întoarse în dreapta obrazul cu barbă bălaie, ca să-şi ascundă zâmbetul.

Mezinul se tângui:

– Ştiu, părinte Nicodim, că am păcate şi sânt nevrednic de fraţii mei. Părintele nostru comisul în fiecare zi se fudulește cu domniile voastre. Numai se ridică şi-şi desface pieptul: Am eu nişte feciori! zice. Vorbeşte de dumneavoastră. La mine se uită aşa ca la o gâză.
– N-are încredere în tine. Eşti încă prunc.

Cu toate acestea muţa se sparie c-am să-mi iau zborul de subt aripa ei.

– Care muţă?
– Aşa-i: cuvioşia ta nu mai ai tată şi mamă; eşti desfăcut de ale lumii. Muţa e dumneaei comisoaia Ilisafta Jderoaia. Când mă întorceam de la ceair şi o căutam din odaie în odaie şi o găseam la urmă în cuhne, scoţând pâinea din cuptor, dumneaei avea obiceiul să-mi dei^ o pupăză cu ochi de cernuşcă. Uneori, când o găseam cu aluatul în covată, mă împingea afară cu cociorva. Acuma se ploconeşte în faţa mea şi se minunează că- mi creşte mustaţa; de unde eu înţeleg că nu mai sânt prunc. Bag samă că ţigăncuşele fug de mine.
– Ai băgat de samă asta?
– Da. Am spus şi comisului. El râde. Zice că mă fudulesc. A pus pe acele ţigăncuşe, care slujesc la iatacul mutei, să-mi coase o năframă. „Ca să-ţi ştergi cu ea caşul de la plisc", zice dumnealui. Aşa că vezi, cuvioşia ta, câte năcazuri am eu. Cum să mă opresc ca să-mi spuie starostele Căliman:

„He-he! ce mai faci, mânzule?"

– Fecioraşul oftă; apoi se lumină la faţă numaidecât.

Oştenii se rânduiau zid la dreapta şi la stânga; cinstita adunare a locului, cu prea sfinţitul în frunte, trecea la apa Nemţişorului. Se alătură şi el, cu monahul, între dregători. Omenirea adunată îşi încremenise talazurile sub soarele puternic al ceasului al treilea al dimineţii.

Sunară trâmbiţi. În prund, în dreptul sfintei mănăstiri, era un loc unde apa Nemţişorului fugea pe dedesubt. La acea trecătoare prea sfinţitul Iosif se

opri, ca să primească alaiul măriei sale. Călăreţii îşi struniră caii, scânteind din coifuri şi platoşe. Măria sa privi o clipă împrejurimile. Copiii de casă grăbiră să coboare, ca să-i apuce frâiele şi scările. Când descăleca Domnul, într-o singură mişcare călăreţii puseră piciorul la pământ. Alexandrel-Voievod, feciorul bălan al Domniei, sări de-a dreptul din şa. Purta, ca şi părintele său, brocart de Veneţia, giugiuman de samur şi marochinuri. Trei boieri dintre cei mari, care însoţeau pe stăpân, adică portarul Sucevii, Bodea, Toma logofătul şi Iuga postelnicul, îşi lăsară caii în mâna slujitorilor şi grăbiră la trecătoarea pârâului.

Cântăreţii soborului începeau, cu glasuri destul de aspre, axion pentru slava măriei sale: „Cade-se să te fericim...”

Vodă Ştefan, călcând atunci în al patruzecilea an al vârstei, avea obrazul ars proaspăt de vântul de primăvară. Se purta ras, cu mustăţa uşor cărunţită. Avea o puternică strângere a buzelor şi o privire verde tăioasă. De şi scund de statură, cei dinaintea sa, opriţi la zece paşi, păreau că se uită la el de jos în sus.

Pe când suna încă axionul, vlădica Iosif înainta, cădelniţând între făcliile diaconilor, apoi, primind sfântă Evanghelie de la cei care i-o purtau, o înfăţişă măriei sale ca să-i sărute icoanele de smalţ, aşezate în chip de cruce.

Vodă făcu semnul creştinesc şi sărută Evanghelia, apoi îndemnă printr-un semn mic, din ochi, pe coconul său să săvârşească acelaşi lucru. Poporul şi dregătorii se aplecară adânc în faţa slăvitei feţe a măriei sale. Prea sfinţitul sărută mâna cu pecetea de aur. Vodă îşi împlini aceeaşi datorie către bătrânul stareţ. Îndată medelnicerul sfântului lăcaş păşi înainte, înfăţişând pâinea şi sarea. Domnul frânse o viţă a colacului. Abia o atinse de buze şi se puse în mişcare cu pas viu. Prundul începu să sune de paşii cailor. Cum prea sfinţitul Iosif umbla greu în odăjdii, Vodă se opri zâmbind o clipă, şi porni iar mai domol, alături de călugăr.

Ecranizare după romanul „Fraţii Jderi” de Mihail Sadoveanu. Regie: Mircea Drăgan, 2011

„Vlădica are barbă înverşunată şi trup încalat, se gândea Jderul cel mititel, râzând în soare şi iscodind cu ochii toate. Ar vrea să grăiască, dar gâfâie şi nu poate. întoarce ochi deznădăjduiţi către măria sa. L-ar ruga să păşească şi mai încet. A băgat de scamă şi Alexandrel-Vodă asta şi, ca desmierdat ce este, îşi îngăduie să zâmbească, înturnând fruntea şi

privind soarele şi împrejurimile. A dat cu ochii de Jder cel mititel, care râde fără de sfială. Şi-au legat o clipă privirile.

Ionuţ înţelege că Sândrel îşi aminteşte de el. „îi pare bine, îşi urmează el gândurile. Suntem de o vârstă. Am să-i arăt eu meşteşugurile mele vânătoreşti”.

Cu mişcare domoală, alaiul domnesc ajunse la porţile sfintei cetăţui. Acolo Vodă se opri, c-o uşoară mişcare de nerăbdare, pipăindu-şi locul săbiei la coapsa stângă şi jungherul cu mănunchi de fildeş din dreapta cingătoarei. Spătarul al treilea Chiriac Sturza, care purta spata măriei sale, înainta grabnic, înfăţişându-i-o. Era o spată dreaptă, cu strajă înflorită cu rubinuri, în chip de cruce.

– Prea sfinţite, grăi Domnul apropiindu-se de vlădica Iosif; intră prea sfinţia ta cu clerul în biserică, până ce eu mă voi arăta norodului. Vin şi eu îndată după asta, pentru cele de cuviinţă.

Fără a aştepta răspuns, măria sa făcu semn către paicii care purtau de dârlogi caii. înălţându-se în şa, Domnul primi spata în mâna dreaptă, ridicând-o o clipă asupra poporului îngenunchiat şi tăcut. Şiragurile dintâi păreau a nu cuteza să ridice frunţile către strălucitul chip al Domniei. După năravurile viclene ale moldovenilor, însă, toţi se sileau să-l vadă pe furiş, strâmbându-şi grumazurile. Domnul îndemnă din zăbală calul alb, purtându-l câţiva paşi. Privi mulţimea îmbulzită şi supusă, în medean, până către bolniţă şi la intrările tuturor hudiţilor. Erau mai mult de douăzeci de mii. Clopotele conteniră; vibrările mai plutiră un timp peste tăcere.

– Să se ridice norodul, porunci măria sa, ca să privească pe Domnul său şi pe fiul nostru Alexandru-Vodă.

Oştenii descălecaţi, care stăpâneau îmbulzelile, repetară porunca; un murmur scurt se împrăştie în mişcări neregulate de vârtej; poporul se sui în sus c-o mişcare de val. Bărbaţii îşi scuturară îndărăt pletele, femeile îşi potriviră ştergarele. Câteva neveste ţipară de sfială, văzând pe Vodă în asemenea înălţime şi săgetări de lumină.

Noroadelor şi creştinilor, zise iarăşi stăpânitorul, înălţând din nou până lângă tâmpla sa dreaptă straja cu rubine a spatei; cunoaşteţi semnul Domniei mele carele se arată pentru legea lui Hristos Dumnezeu şi pentru rânduiala acestui pământ al Domniei mele. Poftesc tuturor bine şi bielşug; să ştie şi cei de jos că judeţul nostru nu se va clăti niciodinioară din cumpăna dreaptă poruncită nouă de Cel care stă deasupra vieţii şi morţii.

CONSIDERAŢII GENERALE

Cele trei secole ilustrate de proza istorică sadoveniană marchează istoria zbuciumată a Moldovei, capodopera acestui gen creator fiind romanul

Fraţii Jderi, car evocă epoca de glorie a Moldovei în secolul al XV-lea. Romanul se compune din trei volume, fiecare purtând un titlu semnificativ pentru esenţa subiectului: ***Ucenicia lui Ionuţ*** (1935), ***Izvorul alb*** (1936) şi ***Oamenii Măriei Sale*** (1942). Opera are în centrul epoca de strălucire a domniei lui Ştefan cel Mare, cuprinsă în perioada 1469–1475, fiind prezentată de însuşi autorul ei cu subtitlul *roman istoric*, şi este o epopee care reconstituie timpul şi atmosfera acestei perioade cu o deosebită autenticitate a evocării, o cronică, o legendă, un poem folcloric, un roman realist, un roman de aventură, un roman de dragoste şi un roman social. De aceea această operă este cunoscută ca un „roman de romane", o adevărată rapsodie naţională în care se împleteşte frumosul cu sublimul şi ci tragicul. În roman predomină elementele de epopee care sunt ilustrate chiar de titlu – Fraţii Jderi, indicând o pluralitate familială cu reminiscenţe gentilice. Solidaritatea familială a Jderilor implică totodată existenţa unei colectivităţi legată indisolubil.

Tema romanului prezintă istoria Moldovei în timpul lui Ştefan cel Mare, construită ca o amplă cronică a vieţii sociale din perioada de maturitate a domniei, epocă de înflorire a ţării, de progres şi de libertate naţională şi socială. Acţiunea are două planuri: unul istoric, care ilustrează evenimentele politice şi militare ale epocii şi unul social, având în centru familia Jderilor şi devotamentul oamenilor Măriei sale. Sadoveanu evocă epoca pregătirii şi a începerii luptei pentru independenţă, pentru scuturarea vasalităţii faţă de turci, starea în care se afla Moldova din timpul lui Petru Aron. Viaţa feudală românească este cuprinsă între doi poli: descrierea hramului de la mănăstirea Neamţ, simbol al înţelepciunii, al vitalităţii poporului şi al voinţei de a dăinui şi se încheie cu victoria de la Vaslui din 1475, a eroismului naţional.

În centrul cărţii stă familia lui Manole Păr Negru, formată din cinci membri: Ionuţ, Simion, Nicoară, Manole şi Cristea. Primul volum, ***Ucenicia lui Ionuţ***, prezintă formarea lui Ionuţ Jder, fiul cel mai mic al lui Manole Păr negru, ca ostaş, ucenicia lui în slujba lui Alexăndrel Vodă, dorind să-şi împlinească visul de a ajunge la Suceava. Cu prilejul hramului Mănăstirii Neamţ, Ionuţ este cunoscut de Ştefan Voievod şi, în scurt timp, după lupte de la Lipnic cu tătarii, unde-ţi arată puterea , împreună cu fraţii săi, Ionuţ devine un oştean adevărat la curtea domnească a lui Ştefan.

Al doilea volum, ***Izvorul alb***, este un poem al „iubirii matrimoniale". Simion Jder se îndrăgosteşte de Maruşca, fiica lui Iaţco Hudici, care este răpită şi dusă în Ţara Leşească. Cu învoirea Domnului, merge în Polonia şi o aduce. Tot în acest volum este descrisă o vânătoare la care Jderii îşi dovedesc virtuţile în faţa domnitorului şi epizodul care prezintă căutarea

unui bour vestit care ar fi fost îmblânzit de un sihastru, în munţii Ceahlăului, pe Valea Izvorului Alb.

Primele două volume alcătuiesc o cronică de familie, a vieţii de toate zilele, cu obiceiuri şi practici tradiţionale, şi una socială, prezentând noile rânduieli ale societăţii sub semnul dreptăţii lui Ştefan Voievod.

Partea a treia, ***Oamenii Măriei sale***, cuprinde evenimentele petrecute între 1471 şi 1475. Romanul ilustrează una dintre cele mai impresionante şi de neuitat bătălii din istoria Moldovei – lupta de la Vaslui, unde Ştefan a obţinut o strălucită victorie, dar cu pierderi grele de vieţi omeneşti. Însuşi Ştefan cel Mare îi plânge pe oamenii lui iubiţi care au pierit în această luptă, bătrânul comis Manole Păr negru, Simion Jder, Căliman, şi fiul său Samoilă, toţi devotaţi cu credinţă, până la moarte, Domnitorului.

Mihail Sadoveanu în romanul ***Fraţii Jderi*** aduce date reale ale societăţii moldoveneşti, lupta domnitorului cu duşmanii interni – boierii, care se opuneau centralizării puterii, în detrimentul intereselor ţării şi cu duşmanii externi – turcii şi tătarii, care râvneau la bogăţiile ţării. Toate acţiunile voievodului sunt subordonate luptei pentru independenţă, pentru supravieţuire ca popor. Ştefan cel Mare este ilustrat atât ca domnitor, cât şi ca om. Portretul este preluat de la Grigore Ureche şi este semnificativ din punct de vedere psihologic. Autorul ne prezintă forţa morală a eroului., marea sa voinţă, precum şi autoritatea lui asupra celor din jur. Ştefan este un personaj construit mai ales din naraţiunile celorlalte personaje, el fiind la început absent, dar influenţând comportamentul celor din jur, conferindu-i astfel o forţă divină asupra lor. Eroul principal este simbolul puterii, al autorităţii şi al instanţei supreme şi este un înţelept care ajunge la cunoaşterea prin respectarea ritualurilor strămoşeşti. Ştefan cel Mare este un personaj clasic pentru că acţionează mereu sub imperiul datoriei faţă de ţară şi popor, iar între raţiune şi pasiune, învinge totdeauna raţiunea. Totodată este un personaj romantic pentru că este construit din trăsături excepţionale, căpătând aura mitică şi legendară, trăsături ce reies din opiniile oamenilor, cât şi din comportamentul lui în bătălii, unde dovedeşte o vitejie fabuloasă. Trăsăturile ce doină portretul lui Ştefan cel mare sunt patriotismul fierbinte, setea de adevăr,, vitejia, curajul, puterea de sacrificiu şi spiritul justiţiar. Mihail Sadoveanu vede în Ştefan cel mare, ca şi Nicolae Iorga, pe *„cel mai cinstit şi mai harnic domnitor, straşnic la mânie şi senin în iertare”*, menţinându-l într-o aură legendară prin modul în care se răsfrânge în conştiinţa celorlalţi, situând personajul la limita dintre fantastic şi real, dintre mit şi istorie, dintre istorie şi legendă.

Alte personaje reprezentative ale romanului sunt oamenii Măriei sale, modele de credinţă şi de jertfă faţă de ţară şi de Voievod. Ionuţ Jder, mezinul adoptiv al clanului Jderilor, este a doua mare proiecţie către fantastic, după

Voievod, Plin de farmec, inteligent, el întruchipează „viclenia lui Ulise şi vitejia lui Ahile" (Al. Piru). El este urmărit de autor în două momente: ucenicia, în care învaţă, se formează să fie ostaş, şi maturitatea, unde demonstrează devotamentul său faţă de domnitor. Înzestrat de la natură cu spirit aventurier, bun de ştii, el scapă din situaţii dificile şi în acest fel se maturizează. Jder cel mititel nu cunoaşte piedici naturale sau omeneşti,ci trăieşte mai ales sub semnul vitejiei şi al curajului.

Prin complexitatea vieţii, prin solemnitatea ritualurilor şi ceremonialurilor care amintesc de vechile epoci, prin exaltarea unei lumi eroice, romanul ***Fraţii Jderi*** este o epopee. Sadoveanu exprimă la un nivel artistic superior particularităţile proprii poporului român în timp şi spaţiu., opera lui fiind înrădăcinată adânc în existenţa noastră spirituală. Astfel, putem afirma că Sadoveanu este o sinteză a literaturii de până la el, devenind un mare scriitor naţional.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Citiţi fragmentele din romanul ***Fraţii Jderi*** propuse şi rezumaţi oral conţinutul lor.

2. Identificaţi fragmentele din care reiese că este vorba despre un roman istoric.

3. Determinaţi izvoare de inspiraţie ale romanului şi explicaţi ce tangenţe comune există între ele şi romanul lui Mihail Sadoveanu.

4. Stabiliţi elementele care indică momentele reale şi mitice în romanul ***Fraţii Jderi***.

5. Mihail Sadoveanu este creatorul romanului istoric în literatura română. Care este viziunea autorului asupra istoriei? Comentaţi acest fapt, pornind de la textul citit.

6. Comentaţi tenta de fabulos în romanul ***Fraţii Jderi*** de M.Sadoveanu.

7. Argumentaţi de ce romanul lui Mihail Sadoveanu are caracter de legendă.

Organizarea narativă. Personaj. Semnificaţii simbolice

1. Analizaţi structura şi problematica romanului, determinând caracterul monografic al acestuia.

2. Identificaţi personajele principale din roman şi efectuaţi o scurtă caracteristică a lor, plasându-le în timpul şi spaţiul cuvenit.

3. Chiar dacă numele lui Ştefan cel Mare nu apare în titlu, prezenţa lui se simte în fiecare pagină a romanului, devenind, copleşitoare. Argumentaţi acest fapt cu citate corespunzătoare din text.

4. Caracterizaţi personajul principal al romanului, scoţând în evidenţă trăsăturile ce domină portretul lui.

5. Stabiliţi similitudini între portretul lui Ştefan cel Mare efectuat de Mihail Sadoveanu şi alte portrete ale marelui domnitor din literatura artistică.

6. Analizaţi particularităţile artistice ale romanului.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiţi integral romanul ***Fraţii Jderi*** de Mihail Sadoveanu şi alcătuiţi fişe de lectură în baza celor citite.

2. Extrageţi, pe fişe, citate din roman care cuprind portretele personajelor principale.

3. Redactaţi o compunere, în care să argumentaţi că romanul Fraţii jderi de Mihail Sadoveanu este un roman istoric, dar şi un roman al unei formaţii, având ca punct de reper afirmaţia lui Perpessicius: *„Pornind de la izvoarele istorice, Sadoveanu izbuteşte să se ridice deasupra datelor materiale, să le învăluie într-o atmosferă de irealitate legendară, să dea un suflet şi o poezie ce stăruie adânc în amintire”.*

REŢINEŢI!

Romanul istoric este unul dintre tipurile de roman. El pendulează între ficţiune şi document. Este o ficţiune, dar cu anumite momente (date, evenimente, limbaj) identificabile şi în alte scrieri de specialitate, sau texte vechi, în special, cronici istorice. Personajele pot fi reale sau ficţionale.

În *romanul istoric* trecutul istoric şi prezentul, viaţa adevărată şi viaţa mistică se interferează în permanenţă pentru a se propune reciproc ca dublul unuia al celuilalt sau ca dublul uneia al celeilalte. În *romanul istoric* se pot citi şi alte texte, uneori singurele ce atestă anumite evenimente istorice, relaţia dintre ele fiind, evident, una intertextuală. Cititorul unui roman istoric este transpus imaginar într-o lume pre-existentă conţinutului textual citit, el „trăieşte” conţinutul imaginar al altor texte, acolo unde au existat „într-adevăr” anumite realităţi atestate documentar. Invers, autorul va cerceta mai întâi foarte atent cronici şi documente, pentru ca apoi să scrie *romanul istoric*.

Spre exemplu în romanul ***Fraţii Jderi*** de Mihail Sadoveanu este un roman istoric, deoarece evocă epoca istorică a lui Ştefan cel Mare. În acest sens, pe de o parte, informaţia despre domnitor poate fi verificată în

Letopiseţul lui Grigore Ureche sau în culegerea de legende ***O samă de cuvinte*** a lui Ion Neculce şi alte surse interne şi externe, pe de altă parte, meritul lui Mihail Sadoveanu constă tocmai în a prezenta artistic acea epocă, ceea ce ar însemna, de facto, distanţarea voită de cronică sau voinţa de a o completa, de a umple anumite locuri goale, de a trăi trecutul cu ochii prezentului.

Romanul istoric are următoarele caracteristici:

- Cititorul este informat despre un eveniment social, politic, personal etc. trecut şi terminat.
- Personajul evocat este unul cunoscut şi are o alură „legendară".
- Limbajul, comportamentul şi felul de a gândi al personajelor este cel al epocii descrise, chiar şi în cazul unei parodii.

În funcţie de distanţa temporală între cel ce narează şi evenimentul narat se pot delimita două tipuri de romane istorice:

- Cele ale căror distanţă dintre timpul scrierii şi timpul evenimentului narat sau descris este foarte mare şi poate fi atestată, verificată în anumite surse istorice.
- Cele ale căror distanţă temporală dintre timpul scrierii şi eveniment este nu mai mare decât o vârstă de om, adică naratorul a fost martor ocular la eveniment şi chiar unii cititori mai pot confirma anumite evenimente.

Aici trebuie exclusă axioma potrivit căreia toate romanele sunt istorice, deoarece sunt o mărturie reflectată artistic a timpului în care au fost scrise, cititorul fiind constrâns să ţină cont de convenţiile epocii date. Raportat la convenţiile unui curent literar, romanul istoric este unul romantic, numai că uneori acesta este deghizat, în dependenţă de mesajul pe care autorul vrea să-l transmită indirect unui anumit segment de cititori, pentru a stimula sau manipula (prin efectele unui eu simbolic) amintirea documentară a trecutului acestora.

Referinţe critice

„Mihail Sadoveanu e un scriitor vast. El are realismul lui Balzac şi melancolia unui romantic, meditaţia aspră a lui Miron Costin, voluptatea senzorială a lui Rabelais. E precis ca un pictor flămând şi inefabil ca un muzician, contemplator al frumuseţilor lumii şi naturalist plin de asociaţii, un creator de atmosferă şi un analist al sufletelor impenetrabile, un dramaturg în proză, un epic total obiectiv şi un introspectiv fin, un înţelept oriental, vorbind în pilde şi un critic al ordinii sociale nedrepte.

Mihail Sadoveanu rămâne în mijlocul nostru mereu contemporan; pe el, cel fără vârstă, natura l-a binecuvântat cu cea mai lungă viaţă. Fi-va peste multe veacuri unul dintre cele mai înalte piscuri ale culturii româneşti, stăpâni-va peste generaţii precum Ceahlăul domină Moldova". **George Călinescu**

„Definiţia unei naţiuni se face prin scriitorii ei. Aceştia plămădesc cu încetul conştiinţa naţională. Mai mult ca oricare scriitor, Mihai Sadoveanu ne-a arătat ceea ce e românesc. Dacă o conştiinţă scrupuloasă, nemulţumită cu indicaţiile instinctului de solidaritate oarbă, ar fi întrebat înainte de scriitorul Sadoveanu, după ce caractere clare se poate recunoaşte specificul nostru, ar fi rămas încurcată. O simţeam cu toţii confuz: n-o putea spune nimeni. Mihail Sadoveanu ne-a demonstrat realitatea fenomenului românesc…".

Mihai Ralea

„Fără literatura sadoveniană de evocare, putinţa noastră de a ne reprezenta plastic imaginea veacurilor încheiate ar fi, cu siguranţă, mult mai restrânsă. Puţini îşi pot concretiza după datele cronologice fizionomia unei epoci, psihologia socială, vechile dezbateri umane. Cu marea lui capacitate de a desfăşura semnele vechimii, Sadoveanu era indicat să reînvie istoria, într-o viziune diferită poate de aceea a istoricilor, însă covârşitoare şi clară. Înainte de a cerceta cronici şi opere de erudiţie, creatorul Fraţilor Jderi a vibrat la vederea relicvelor:cetăţi, mănăstiri, inscripţii. În legende şi balade pulsa un trecut fragmentat în epizoade disperate: un romancero eroic tulburător. Unificându-le, artistul le-a dat ritmul larg al eposului."

Constantin Ciopraga

LITERATURA DIN BUCOVINA

Drumul spre sincronizare şi afirmare valorică

(Literatura română actuală din nordul Bucovinei)

Din punct de vedere cronologic, literatura română din nordul Bucovinei este o literatură tânără, istoria căreia începe prin anii 55 – 56 ai secolului trecut. Dacă în perioada interbelică în Bucovina funcţionau mai multe publicaţii literare şi activau câteva cercuri şi grupări literare din care făceau parte asemenea scriitori ca Mircea Streinul, Ion Roşca, George Drumur, Teofil Lianu, Iulian Vesper, Traian Chelariu, apoi după 1944 viaţa literară cunoaşte o stagnare, justificată, de altfel, de o istorie bulversată a ţinutului Ţării Fagilor.

Primele firicele ale unei literaturi originale la Cernăuţi, în limba lui Mihai Eminescu, apar abia prin anii 1955 – 56, când în presa locală încep să publice versuri Vasile Levi̯chi, Ion Gainiceru, Alexandru Burla, Ilie Damaschin, Ion Bejenaru, Dumitru Hrinciuc ş.a.

Prin 1958 se înfiripă un cenaclu literar care funcţionează pe lângă redacţia ziarului „*Radyanska Bucovina*" („*Bucovina Sovietică*"), condus de Vasile Levi̯chi, la şedinţele căruia încep să participe şi poeţi din generaţiile mai tinere (Grigore Crigan, Grigore Bostan, Ilie Gavanos, Mircea Lutic, Vasile Tărâţeanu, Ilie T. Zegrea, Simion Gociu, Arcadie Suceveanu ş.a.).

După debutul literar al lui Vasile Levițchi cu placheta „Versuri”, ce a văzut lumina tiparului în 1959 la editura „*Cartea Moldovenească*” din Chișinău, viața literară din nordul Bucovinei se înviorează și în anii 1968 și 1971 la editura „*Carpați*” din Ujgorod apar două culegeri colective ale poeților din Cernăuți, unde găsim și numele lui Vasile Levițchi, Ion Gainiceru, Ion Gheorghiță, Ilie Motrescu, dar și ale unor tineri cum ar fi Ilie T. Zegrea, Ilie Tomiuc, Vasile Tărâțeanu, Elena Crigan, Simion Gociu. Criticul literar Ștefan Hostiuc menționează, bunăoară, în volumul „Scriitori români din nordul Bucovinei” (Editura *Institutului Cultural Român*, București, 2005) că „*Poezia scrisă la Cernăuți, în anii 70, de generația lui Ilie T. Zegrea consună mai degrabă … cu poezia clujeană din generația lui Teohar Mihadaș decât cu cea a echinoxiștilor, de care se apropie cronologic*”. Așadar, Ștefan Hostiuc găsea o nesincronizare vădită a poeziei tinere bucovinene cu cea din România.

O atare stare a lucrurilor se explică, după noi, în primul rând prin situația social-politică ce a dominat viața cultural-literară decenii al rând în timpul imperiului comunist și al „cortinei de fier” ce a separat literatura și cultura din fosta Uniune sovietică de cea occidentală, iar în cazul nostru – și de cea din România. Referindu-se la acea perioadă, poetul Arcadie Suceveanu menționa în eseul „*Aventura sublimării poetice*”: „Trăiam (într-un fel e contumacie) realitatea literară din Țară, o cunoșteam mai ales din revistele „*România literară*” și „*Luceafărul*”.

După debutul lui Vasile Levițchi cu volumul „Versuri”, peste câțiva ani debutează cu volume aparte Mircea Lutic („Baștina luminii”, ed. „Carpați”, 1973), Ion Vatamanu (Primii fulgi”, ed. Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1962), Ion Gheorghiță („Neliniști matinale”, ed. „Carpați”, 1968). În 1972 tot la această editură apare, postum, volumul de versuri și proză „Mă uit în soare” al regretatului Dumitru Hrinciuc.

Peste câțiva ani în viața literară a Cernăuțiului apare o nouă generație de scriitori, majoritatea dintre ei fiind incluși cu cicluri de versuri în culegerile colective „Dintre sute de catarge”, apărute la Chișinău, prin osârdia criticului literar Mihai Cimpoi, între anii 1971 – 1977. E vorba de Vasile Tărâțeanu, Simion Gociu, Ilie T. Zegrea, Arcadie Suceveanu, Ștefan Hostiuc… Referindu-se la această perioadă a debuturilor în serie a tinerilor poeți din nordul Bucovinei, Arcadie Suceveanu menționa: „În 1977, cartea sa de debut „*Timpul ierbilor*” (Ilie T. Zegrea)… a fost prima care a forțat ușile și a deschis drum plachetelor noastre, ale celorlalți comilitoni din sublimul pluton, grăbiți a intra cât mai curând în arenă” (Ilie T. Zegrea „*Spectacolul sentimentelor*”, revista „*Contrafort*, 3, 2014).

În anii următori debutează cu volume de versuri aparte și ceilalți tineri din această generație. Astfel, în 1979 Arcadie Suceveanu debutează cu volumul „*Mă cheamă cuvintele*”, în 1981 vede lumina tiparului volumul

„*Harpele ploii*" semnat de Vasile Tărâţeanu. Grigore Bostan, după ce a publicat câteva lucrări ştiinţifice, în 1982 tipăreşte prima plachetă de versuri „*Cântece de drum*", iar în 1984 debutează Simon Gociu cu volumul „*Sărutul spicelor*". Tot în aceşti ani apar şi câteva debuturi cu anumite întârzieri. E vorba de placheta de versuri „*Hotarul de foc*" a poetei Elena Mariţa (2001) şi de volumul de proză „*Casa cea nouă*" semnat de Grigore Crigan (2002), etc.

Din ultima generaţie de poeţi bucovineni care se afirmă la hotarul secolelor XX şi XXI merită amintiţi în primul rând (ţinând cont de anul debutului), Lia Popov (debut cu volumul „*Un loc pentru mine*", 1999), Doina Bojescu (debutează cu volumul „*Arhiva celulelor*", 2001), Dumitru Mintencu (debut cu placheta „*Timpul tăindu-şi nasturii de la cămaşă*" , 2003), Marin Gherman (debutează cu volumul „*Derivatele istoriei*", 2009). Tot în 2009 debutează Gheorghe Ungureanu cu placheta „*Eu fără titlu*", Grigore Gherman cu volumul „*Epoca nedescifrată*".

Referindu-se la această generaţie de poeţi, Ştefan Hostiuc subliniază că „*scrisul acestor tineri se deosebeşte net de scrisul predecesorilor*". Şi aduce câteva argumente în sprijinul acestei afirmaţii. Să sperăm că timpul îi va da dreptate. Noi vrem să menţionăm doar atât: viaţa literară din nordul Bucovinei are farmecul ei, îşi urmează făgaşul şi sperăm că va avea şi continuatori care să ducă mai departe ceea ce au pus la temelia verbului românesc atât înaintaşii Asachi şi Eminescu, cât şi contemporanii noştri Vasile Levi̯chi, Ion Vatamanu şi Arcadie Suceveanu – nume de referinţă astăzi în literatura noastră naţională, poezia lor fiind perfect sincronizată cu cea a poeţilor din Ţară.

* * *

În încheiere vrem să subliniem o particularitate importantă a vieţii literare din nordul Bucovinei, şi anume existenţa în paralel a câtorva literaturi diferite: literatura ucraineană, literatura română şi literatura în limba rusă. Evident, literatura ucraineană are o prezenţă mai mare în mijlocul cititorilor, reieşind şi din numărul populaţiei. Însă acest fapt nu constituie o piedică în calea unei colaborări şi conlucrări fructuoase a scriitorilor români cu confraţii lor ucraineni. Mai mult chiar, putem afirma că la Cernăuţi s-a creat o adevărată şcoală a traducătorilor din literaturile ucraineană şi rusă, bazele ei fiind puse de Vasile Levi̯chi. Iar doi dintre cei mai redutabili ucenici ai lui, am spune, sunt Mircea Lutic şi Grigore Crigan, care au transpus în limba lui Eminescu zeci de opere fundamentale ale unor scriitori ucraineni cum sunt Olesi Honcear, Mihailo Koţiubinski, Vasili Stefanik, Volodimir Sosiura, Mihailo Stelimah ş.a. Totodată amintim şi câţiva scriitori bucovineni: Vitalii Kolodii, Petro Palii, Volodymyr Vozniuk, Galina Tarasiuk, Boris Bunciuk, versurile cărora au fost traduse în limba

română de Mircea Lutic, Elena Mariţa, Ilie T. Zegrea ş.a. La rândul lor, scriitorii ucraineni au tradus în limba lui Taras Şevcenko opere literare de valoare din literatura română. Vitalii Kolodii, de pildă, a făcut cea mai bună traducere în limba ucraineană a poemului „Luceafărul" de Mihai Eminescu, oferind posibilitate cititorilor ucraineni să cunoască şi versuri din creaţia poeţilor români bucovineni Mircea Lutic, Ilie T. Zegrea, Vasile Tărâţeanu ş.a.

SIMION GOCIU
(1948)

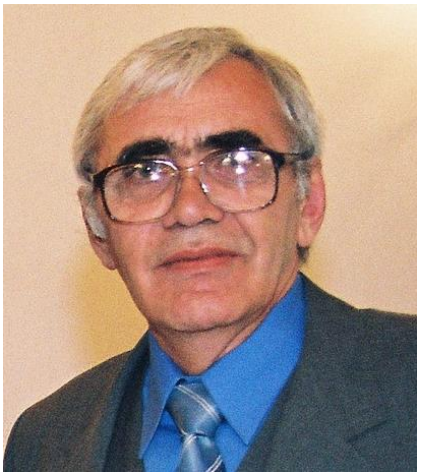

Poet, prozator, traducător, publicist. S-a născut la 1 septembrie 1948 în satul Molniţa, raionul Herţa, regiunea Cernăuţi. Între anii 1967–1972 studiază la Universitatea de Stat din Cernăuţi, Facultatea de Litere, secţia Limba şi Literatura Română. După absolvire, lucrează corespondent la ziarul regional *Zorile Bucovinei*. Între anii 1973 – 1985 este profesor şcolar. Din 1985 revine la ziar. În 1992 lansează publicaţia raională *Gazeta de Herţa,* redactorul-şef al căreia este până în 1995. În baza unei hotărâri a Parlamentului Ucrainei, din 1995 lansează ziarul *Concordia* – publicaţie a românilor din Ucraina, şi este redactorul-şef al ei până în 2010, când se pensionează. Tot în acelaşi an, 1995, fondează revista *Făgurel*, pentru copiii români din Ucraina.

Debutează cu poezii în ziarul regional *Zorile Bucovinei* în 1964, iar editorial în 1984 cu placheta de versuri „Sărutul spicelor" (editura *Carpaţi*).

Fiind elev şi apoi student frecventează cenaclul literar de pe lângă „Zorile Bucovinei" condus de poetul Vasile Levitchi. În timpul cât a condus ziarul republican „Concordia" a lansat (1996) la Ceamaşir, raionul Chilia din regiunea Odesa, Festivalul de poezie sud-basarabeană *Pavel Boţu*. În două legislaturi consecutive (1998-2006) este deputat în Consiliul Regional Cernăuţi.

Membru fondator al Societăţii pentru Cultura Românească *Mihai Eminescu* din regiunea Cernăuţi (1989). Ca membru al Prezidiului societăţii şi conducător al secţiei şcoli s-a ocupat de problemele şcolilor româneşti din ţinut. Până în prezent a publicat 16 cărţi originale de poezie, proză, publicistică, unele dintre ele fiind distinse cu premii ale uniunilor de creaţie

din Ucraina, Moldova şi România. A tradus din limba ucraineană poveşti, povestiri, versuri, manuale şcolare.

Este membru al Uniunii Naţionale a Scriitorilor din Ucraina (1992), al Uniunii Scriitorilor din Moldova (1995) şi al Uniunii Scriitorilor din România (1998).

TAINUL POETULUI

Care-i tainul poetului,
când se desface floarea
şi albina este regina
aleasă de toată suflarea
în regatul pometului?

El adună nectarul, amarul,
din grădina dalbă a limbii
şi poartă sâmburii
din care încolţi-vor poeme
în steme sfinţindu-ne harul.
La un semn de bună vestire,
pe simţuri cu taine se spală
şi cuvântul în sânge răscoală
ţara în care va fi mănăstire.

Acesta-I tainul, puţinul,
În stare să înalţe altare
De suflet în alese hotare.

Şi când înmoaie în sânge condeiul,
În candela, magic, se aprinde uleiul.

CONSIDERAŢII GENERALE

Motivul creaţiei este frecvent în poezia lui S. Gociu şi întotdeauna este pătruns de un fior aparte de vrajă, când *"la ţărmure de suflet/ în ţara cea de rouă/ clopotele zilei/ lumina explodează"* ***La ţărmure de suflet***, şi *„greierul umblă prin cântec/ şi nu poate găsi/ începutul acestei lumini"* ***Alături cicoarea, deoarece*** *„...soarele/ plimbă în văzduh/ caii albi ai cântecului" scuturat din guşa ciocârliei*, ***Ciocârlia***. Dar vraja aceasta poate fi adumbrită de anumite temeri ce-l frământă pe autorul care, la un moment dat se destăinuie: *„Coboram din cuvinte/ să mă regăsesc pe mine însumi/ întru a mă cunoaşte./ Semănam cu un rege părăsit de oşteni."* ***Singur***. Şi aceşti oşteni nu sunt altceva decât cuvintele limbii materne, pe care le putem pierde în orice moment, dacă ne lăsăm ademeniţi de diferite basne ce ajung şi la urechile

noastre. Pentru poet cuvântul este *„...fructul/ din pomul ceresc/ îl port în suflet/ ca pe un templu/ zidit din smirnă/şi mireasmă de busuioc*". Face această destăinuire în poezia „Întru iertarea păcatelor", dându-ne de înţeles că numai aşa verbul matern trebuie să fie pentru fiecare în parte.

În poezia *Tainul poetului*, autorul îşi pune întrebarea: *„Care-i tainul poetului,/ când se desface floarea/ şi albina este regina/ aleasă de toată suflarea/ în regatul pometului?"* Răspunsul pe care îl primim ne dă în vileag destinele a doi magicieni care sunt asemănătoare: albina şi poetul. Prima preface nectarul florii în miere, al doilea adună din grădina limbii harul cuvântului si-l preface în loc sfânt – mănăstire, loc de rugăciune a sufletului unui neam de oameni. Că ce poate fi mai preţios pentru „regina aleasă de toată suflarea pometului", ca mierea,iar pentru poet – limba prin

care se ţine vie fiinţa neamului.

TEXT ŞI INTERPRETARE

Situare contextuală

1. Citiţi expresiv poezia lui Simion Gociu şi determinaţi conţinutul de idei.
2. Ce idei desprindem din prima strofă a poeziei? Motivaţi-vă răspunsul.
3. Ce semnificaţie are titlul poeziei lui Simion Gociu? Motivaţi-vă răspnsul.
4. Unul dintre motivele centrale ale poeziei îl constituie motivul *Cuvântului*. Ce semnificaţie are el în poezia citită?
5. Care este relaţia dintre eul poetic şi univers prezentată de autor în poezia ***Tainul cuvântului***?

Stil şi limbaj artistic

1. Urmăriţi structurarea versurilor în poezia ***Tainul poetului.*** Ce puteţi spune în acest context?
2. Identificaţi figurile de stil în textul poeziei şi comentaţi-le. Alcătuiţi cu aceste figuri de stil câteva propoziţii.
3. Analizaţi poezia din punct de vedere prozodic.
4. Formulaţi câteva teze cu referire la limbajul artistic al acestei poezii.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiţi câteva poezii (la opţiune) din creaţia poetului bucovinean Simion Gociu şi faceţi o paralelă cu cea studiată în clasă.
2. Dezvoltaţi ideea de artă poetică într-o compoziţie literară, având ca reper poezia ***Tainul Poetului*** de Simion Gociu.
3. Pregătiţi o comunicare amplă despre poezia din Bucovina, referidu-vă, în special, la poezia secolului XXI.
4. Numiţi şi alti poeţi care au scris opere cu idei asemănătoare.

Referinţe critice

„Departe de bătăliile literare cu săbii încrucişate şi cu vorbe grele aruncate din teci, poetul Simion Gociu, înconjurat de liniște, venită poate și dinspre tăcerile codrilor Cosminului, visează la un ţărm neprihănit, plin de păsări libere să zboare, de pomi paşnici şi miresme în jur, de iubirea care curge ca izvorul curat pe lespezi de piatră, cu trupul de fecioară când „eu voi fi acela care ţine/ candela luminii aprinsă să înspic/ Timpul de aur, care vine / C-un fir de romaniţă taina să-i despic". În lungul şi frumosul poem „Neprihănitul ţărm" întâlnim un romantic care face abstract că trăieşte în vremuri postmoderne, el vede doar că „Cerul paşnic se deschide

pentru zbor de porumbei,
când purcezi cu prunc în braţe
să trezeşti floarea în tei".

Ţărmul pe care şi-l imaginează e un fel de meditaţie melancolică rostită în versuri cu mersul râurilor molcome pe lângă care poetul se plimbă însingurat. Metafora înalţă şi mai mult starea singulară, iar tăcerea este mai plină de sevă decât orice vorbă sonoră şi agresivă". **Nicolae Busuioc**

„Simion Gociu este poetul de specie rimbaldian-lorchian-eseninină, care îşi face din suflet altar şi se vrea contopit osmotic, în cheie romantic-adolescentină cu acesta. Poezia ar fi oglindă înrourată a sufletului, icoană emblematică, remember al fragilei structuri sufleteşti a poetului. Este un Orfeu care fraternizează cu florile." **Mihai Cimpoi**

„Lirica sa, credincioasă unui suflet elegiac, poartă un tragism subiacent; ea, disciplinată, cu vers cantabil, turnată în tipare care ar putea insinua o meticulozitate contabilă, se varsă în delta unei senzualităţi adormite, neispitită de descărcări tribuniste." **Adrian Dinu Rachieru**

RECEPTAREA TEXTULUI ARTISTIC
(evaluare finală)

TEXTUL EPIC

Eminescu şi nefiinţa

Constantin Noica

S-a vorbit prea mult despre dor la români; s-a vorbit prea mult despre nefiinţa lui Eminescu.

Nefiinţa aduce totuşi odihna. Eminescu, neodihna. Nu ne putem odihni în el. Întreg evantaiul lui de deschideri către lume şi cultură se strânge pentru noi într-o inimă, care bate.

Cărui popor i s-a făcut darul acesta? O conştiinţă mai bună, o spusă mai bună şi exemplară au desigur câteva mari popoare şi culturile lor. Dar câte din ele au cu adevărat o inimă?

Că inima aceasta suferă:

Ai milă şi stinge lungi zilele mele... cum spune poetul singur? Dar zilele i-au fost lungi din *prea plinul,* şi nu din golul lor.

Că viziunea sa despre lume este a unei prăbuşiri: *Ştim noi de nu trăim pe-o lume,ce pe nesimţite cade?* Sau *Şi popoarele de gânduri risipescu-se în vânt...* din plin adevărat. Dar sunt popoare de gânduri, au fost popoare în cugetul său.

Dacă nici un scriitor român n-a invocat mai mult nefiinţa, este pentru că nici unul n-a înfruntat-o mai mult. Trebuie să vii cu mâna plină în faţa nefiinţei. Aşa cum a venit el – şi atunci ce rămâne din nefiinţa invocată?

Aşa cum el ni se putea părea o clipă prea mult întors spre trecut: *Unde vine drum de fier...*ca şi cum ar fi regretat o noutate a veacului, pe măsura căreia în realitate puţini erau ca el, cu deschiderea sa către ştiinţe; aşa cum astăzi, în a doua jumătate a secolului XX – când ştiinţa şi tehnica s-au maturizat, în aşa fel încât ele nu mai fac să piară cântecele – folclorul se întoarce, cu stilul şi viziunii sale, spre viitor; aşa cum o fac în acelaşi timp cuvintele bătrâne româneşti; în care poţi citi o anticipaţie a lămuririlor şi iscusirilor ce stau să vină pentru om, la fel invocarea neantului de către Eminescu poate să nu mai apară acum o nostalgie, ci drept umană sfidare.

În tratatul său despre *Demnitatea omului,* singurul în care Pico della Mirandola ne mai poate spune ceva, acesta declară că omul e unica fiinţă ce s-a ivit fără chip determinat, fără hărăziri speciale (ca ale îngerilor, spune el) şi fără sălaş – spre a le putea avea pe toate. De aceea, adaugă el. omul poate căpăta numele tuturor făpturilor din lume; dar este astfel deasupra lor, căci „ el nu se mulţumeşte niciodată cu locul al doilea”.

Eminescu a venit cu mâna plină înaintea nefiinţei. „Rătăcit, nemângâiat,

ca un suflet *fără parte”.* Exact cum spune omul Renaşterii despre om că e fiinţa ce n-are partea ei, poetul nostru şi-a primit lotul, trăind pe măsura acestuia, în marginile, ba chiar în nemarginile lui.

Darul ce ni s-a făcut prin Eminescu? A apărut în lumea noastră un om care a înţeles să fie om deplin. Cineva care n-a voit să fie al doilea.

Îndrumări

Eminescu şi nefiinţa încheie eseul publicat în 1975 ***Eminescu sau gândul despre omul deplin al culturii româneşti.*** Cartea este rezultatul fascinaţiei pe care a exercitat-o asupra lui Noica lectura manuscriselor eminesciene. Problematica abordată în eseurile cuprinse în carte este foarte bogată. O bună parte dintre ele sunt pledoarii pentru publicarea *Caietelor eminesciene*. Fără a-şi propune un studiu organizat asupra atelierului cultural şi literar cuprins în manuscris, Constantin Noica se opreşte fie asupra unor interpretări formale *(Eminescu e un geniu)*, fie asupra mirării celor care l-au cunoscut că nu era, în viaţa cotidiană, decât un om, şi descoperă în manuscrise notaţii banale, cugetări extraordinare, argumentări greşite duse până la absurd, dar merei, vastitatea culturii poetului şi fructificarea sa în notaţii, variante ale unor viitoare poeme, notaţii lingvistice, dovezile că Eminescu a fost un poliglot.

Eseistul urmăreşte obsesii şi figuri artistice din poezia eminesciană. În fragmentul prezentat, obsesia poetică lingvistică este *nefiinţa* pe care o compară cu noţiunea de *dor* la români. Odihna în nefiinţă, la Eminescu nu este posibilă, pentru că poetul are o inimă şi aceasta suferă. Paradoxul obsesiei nefiinţei porneşte tocmai de acolo de unde Eminescu a fost cel care a înfruntat-o cel mai mult.

Definiţia fiinţei, aşa cum apare la Eminescu, este asemănătoare cu cea dată de Pico della Mirandola: omul vine pe lume fără a avea hărăziri speciale. Eminescu a căpătat „numele tuturor făpturilor din lume”, „ a înţeles să fie un om deplin. Cineva n-a voit să fie al doilea”.

NOTĂ! Eseu. Termenul provine din franceză essai „încercare” şi este o formă de notaţie a unor observaţii personale, cu caracter reflexiv, în care se aduc, la modul impresionist, cu o deplină libertate de mişcare a spiritului, sugestii de cunoaştere pe cele mai diverse teme. Oferind surpriza de a comunica puncte de vedere în deriva unor reacţii subiective, eseul se relevă ca un exerciţiu critic nesistematic prin excelenţă.

În tendinţa de a da expresie unei trăiri lirice a ideilor, eseul stă la interferenţa filozofiei cu literatura şi se defineşte iniţial prin Montaigne, care creează genul într-un spirit de devansare modernă a epocii (Eseuri, 1580), ca jurnal de moralist.

Exerciţii. Înţelegerea textului

1. Rezumaţi conţinutul textului citit mai sus, scoţând în relief câteva idei principale.

2. Identificaţi în conţinutul textului cuvintele (sintagmele) pe care le consideraţi esenţiale în redarea mesajului central. Comentaţi-le.

3. Identificaţi în text cuvintele aflate în raport de opoziţie. Comentaţi.

4. Extrageţi din text termenii care prin însuşi sensul lor scot în evidenţă ideea centrală a eseului.

5. Definiţi atmosfera eseului.

6. Explicaţi semnificaţia cuvântului *nefiinţă*. Ce sens are cuvântul dat în textul lui Constantin Noica?

7. Încercaţi să susţineţi prin argumente afirmaţia lui Noica că Eminescu este „*omul deplin al culturii române*". Stabiliţi raportul dintre această afirmaţie şi cuvântul *nefiinţă.*

8. Formulaţi câteva teze care să generalizeze ideea pe care o aduce în acest eseu Constantin Noica.

9. Raportaţi textul citit mai sus la rigorile eseului. Formulaţi concluzia de rigoare cu privire la apartenenţa acestui text eseului.

10. Realizaţi în limita a 2-3 pagini de caiet un eseu în care să susţineţi sau să combateţi cu argumente afirmaţia lui Constantin Noica „*Eminescu a înţeles să fie un om deplin. Cineva n-a voit să fie al doilea*".

11. Citiţi şi alte eseuri în care este redat chipul şi personalitatea lui Mihai Eminescu şi discutaţi-le în clasă.

12. Realizaţi o conferinţă cu genericul „**Eminescu şi posteritatea".**

13. Explicaţi semnificaţia structurii: „Rătăcit, nemângâiat, ca un suflet *fără parte".*

TEXTUL LIRIC

Trecut-au anii de Mihai Eminescu

Trecut-au anii ca nori lungi pe şesuri
Şi niciodată n-or să vie iar,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mişcară
Poveşti şi doine, ghicitori, eresuri,
Ce frunte-mi de copil o-nseninară,
Abia-nţelese, pline de-nţelesuri -
Cu-a tale umbre azi în van mă-presuri,
O, ceas al tainei, asfinţit de sară.
Să smulg din sunet din trecutul vieţii,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri
Cu mâna mea în van pe liră lunec;

Pierdut e totu-n zarea tinereţii
Şi mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul creşte-n urma mea…mă-ntunec!

Îndrumări

Există, s-ar putea spune, o evoluţie interioară a spiritului liric eminescian ce s-ar putea pune în lumină luându-se ca reper cele douăzeci şi şase de sonete scrise între 1873 şi 1880.

Preferinţa lui Eminescu pentru sonet este evidentă în toate etapele creaţiei sale şi ea este motivată şi de posibilitatea ce o oferă sonetul, în ciuda legilor prozodice care îl guvernează, a unui spaţiu ideal de expresie a unor trăiri dintre cele mai subtile, într-o adecvare deplină a fondului cu formă, a trăirii cu expresia. Ordinea, echilibrul, rigoarea formală pe care o presupune sonetul, specie cu formă fixă ce exclude arbitrariul, hazardul şi permite exprimarea clară a unei idei într-o desfăşurare coerentă – toate aceste trăsături denotă şi interesul poetului pentru arhitectura versului, pentru coerenţa sa intimă, pentru logica sa interioară.

De asemenea, se poate constata că una dintre modalităţile predilecte de modelare a viziunii este confesiunea, o modalitate de rescriere a timpului trecut şi de recuperare a unor vârste revolute ale fiinţei. Din conjuncţia aceasta între clipă şi eternitate se naşte senzualismul temporal, cu un uşor accent erotizant ce este caracteristic mai ales aşa-numitelor sonete ale interiorităţii.

Există, cum a observat exegeza eminesciană, o extrem de evidentă coerenţă, de viziune şi stil, a sonetelor eminesciene. O recurenţă vizibilă a sonetelor este aceea a coordonatei temporale. Referinţele la timp nu au doar funcţionalitatea sugerării unui cadru, ci şi pe aceea de reglare a metabolismului liric şi de regăsire a identităţii cu sine a fiinţei, tocmai în această dialectică clipă/ eternitate sau eu/exterioritate.

Sonetul ***Trecut-au anii*** se remarcă, la fel ca şi celelalte, prin rigoare formală şi expresia plastică a versurilor, printr-o economie a figurilor de stil şi prin limbajul concentrat la maximum, desemnat de a realiza un scenariu poetic centrat pe ideea scurgerii timpului, cu diversele sale ipostaze, scenariu modulat în registrul unei temporalităţi.

Exerciţii. Înţelegerea textului

1. Citiţi poezia lui Mihai Eminescu şi explicaţi următoarele cuvinte: *eresuri, în van.* Introduceţi aceste cuvinte în enunţuri.

2. Identificaţi în poezie cuvintele în raport de opoziţie.

3. Extrageţi din text şi scrieţi în coloane afirmaţiile şi sentinţele poetului.

4. Identificaţi figurile de stil prezente în poezie şi clasificaţi-le.

5. Extrageţi din text cuvintele care prin însuşi sensul lor scot în evidenţă ideea scurgerii timpului.

6. Demonstraţi cu secvenţe din text prezenţa în poezie a următoarelor motive:

- ireversibilitatea timpului;
- soarta schimbătoare;
- paradisul pierdut al copilăriei;
- prezentul-umbră;
- criza inspiraţiei.

7. Definiţi atmosfera poeziei. Ce contribuie la crearea acestei atmosfere? Argumentaţi-vă opţiunea.

8. Care din stările enumerate sunt trăite de eul liric al poeziei: tânguire despre curgerea timpului şi despre fericirea pierdută, plictiseala, spaima de întuneric şi singurătate, tristeţea metafizică, prefigurarea sfârşitului tragic, spaima din cauza trecerii timpului.

9. Optaţi pentru una din afirmaţii şi susţineţi-vă punctul de vedere cu argumente din operă:

a) În poezie perspectiva viitorului există ca direcţie a unei intenţii, a unei realizări.

b) Perspectiva viitorului există ca o ameninţare constantă, ce apasă asupra prezentului.

10. Corelaţi sugestia figurilor de stil cu motivele atestate.

11. Citiţi alăturat primul şi ultimul vers. Comentaţi distihul obţinut.

12. Încercaţi să susţineţi prin argumente afirmaţia lui Perpessicius că Eminescu ar fi scris mai întâi finalul poemului (exclamaţia „mă-ntunec") şi că acest final ar fi determinat scrierea celorlalte versuri.

13. Identificaţi versurile şi extrageţi din operă: teza enunţată, dezvoltarea ei, concluzia.

14. Pornind de la ideea că un sonet trebuie să sune, identificaţi asonanţele şi aliteraţiile, precizând sugestia lor. Pronunţaţi-vă asupra simbolismului fonetic (repetarea vocalei *u*) din ultima strofă.

15. Determinaţi piciorul de ritm al poeziei şi tipurile de rimă.

16. Raportaţi poezia respectivă la rigorile sonetului, luând ca repere: numărul de versuri, organizarea strofelor, organizarea ideilor în strofe, piciorul de ritm şi tipurile de rimă.

17. Realizaţi un eseu în care să combateţi cu argumente afirmaţia lui George Călinescu:

*„ Poezia **Trecut-au anii** evocă o vreme fabuloasă, pierdută dincolo de pragul timpului mişcător".*

O scrisoare pierdută

de Ion Luca Caragiale

Scena II

Pristanda (singur) : Grea misie, misia de poliţai... Şi conul Fănică cu coana Joiţica mai stau să-mi numere steagurile... Tot vorba bietei neveste, zice: „Ghiţă, Ghiţă, pupă-l în bot şi-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând..." Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: moşia moşie, foncţia foncţie, coana Joiţica, coana Joiţica: trai, neneaco, cu banii lui Trahanache... *(luându-şi seama)* babachii... Da' eu, unde? famelie mare, renumeraţie după buget mică. (şade în fund pe un scaun la o parte).

Scena III

Zaharia Trahanache, Ghiţă Pristanda,
apoi **Tipătescu** şi **Zoe**

Trahanache (intră prin fund, fără să ia seama la Ghiţă, care se ridică repede la intrare. Trahanache e mişcat) : A! ce coruptă soţietate!... Nu mai e moral, nu mai sunt prinţipuri, nu mai e nimic: enteresul şi iar enteresul... Bine zice fiu-meu de la facultate alaltăieri în scrisoare: vezi, tânăr tânăr, dar copt, serios băiat! zice: „Tatiţo, unde nu e moral, acolo e corupţie, şi o soţietate fără prinţipuri, va să zică că nu le are!..." Auzi d-ta mişelie, infamie. (vede pe Ghiţă) Aici erai Ghiţă? (se stăpâneşte)

Pristanda: Aici, sărut mâna, coane Zahario.

Trahanache: Fănică a ieşit?

Pristanda: Ba nu, coane Zahario, vine numaidecât momental, e dincolo... A! iată conul Fănică...

Tipătescu *(cu pălăria şi haina de oraş vine din stânga, e surprins la vederea lui Zaharia*) : Neica Zaharia! Cum se poate? Ai ieşit înainte de dejun? Ce e?

Trahanache: E comèdie, mare comèdie, Fănică, stăi să-ţi spui. (îi face semn să expedieze pe Pristanda)

Pristanda (răpede) : Mai aveţi ceva să-mi ordonaţi, coane Fănică?

Tipătescu: Nu... Nu uiţi de ce-am vorbit. Trebuie să avem dezlegarea istoriei cât mai degrabă.

Pristanda: Ascult.

Tipătescu: Nene Zahario, e lung ce ai să-mi spui? Nu mi-o poţi spune la dejun?

Trahanache: Ai puţintică răbdare... Nu trebuie să ştie Joiţica... E comèdie mare, Fănică. (şade pe canapea, cu spatele spre fund)

Tipătescu (uitându-se la ceas) : Atuncea treci, Ghiţă, pe la nenea Zaharia

p-acasă şi lasă-i vorbă coanei Joiţichii — nu-i aşa, nene Zahario? — să fie aşa de bună să nu se supere dacă om întârzia de la dejun... avem ceva politică de vorbit între bărbaţi.

Pristanda: Ascult, coane Fănică. (Pristanda pleacă spre fund. Tipătescu se întoarce spre Trahanache şi coboară. Când Pristanda vrea să iasă prin fund, uşa din dreapta se deschide puţin, Zoe scoate capul, cheamă pe Pristanda: „Pst! Pst!" şi închide repede uşa. Tipătescu se întoarce şi îl vede pe Pristanda lângă uşa din dreapta)

Tipătescu: 'Ai? Un' te duci?

Pristanda (făcându-i semn să tacă şi arătându-i pe Trahanache): Unde mi-aţi ordonat.

Tipătescu (fără a înţelege): De ce nu ieşi prin faţă?

Pristanda (urmându-şi jocul): Da, prin faţă... (se-ntoarce spre uşa din fund. Tipătescu se-ntoarce iar spre Trahanache. Jocul Zoii se repetă. Fănică se-ntoarce iar. Ghiţă care este iar lângă uşa din dreapta, iese năvală pe acolo. Tipătescu, dând din umeri, fără să-nţeleagă, se coboară să şază pe fotoliu.)

Îndrumări

Capodopera dramaturgiei lui Ion Luca Caragiale este considerată comedia ***O scrisoare pierdută***. Este o comedie de moravuri politice, ilustrând dorinţa de parvenire a burgheziei în timpul campaniei electorale pentru alegerile de deputaţi. La putere se aflau în acea perioadă liberalii în guvernarea cunoscută sub numele de viziratul lui I. C. Brătianu. Acţiunea se petrece în capitala unui judeţ de munte la sfârşitul secolului al XX-lea. Pe fondul agitaţiei oamenilor politici aflaţi în campanie electorală, se nasc conflictele între reprezentanţii opoziţiei (Caţavencu şi grupul electoral de intelectuali independenţi) şi reprezentanţii guvernului (Ştefan Tipătescu, Zaharia Trahanache, Zoe). Prefectul judeţului, Ştefan Tipătescu şi Zaharia Trahanache, *„venerabilul prezident al mai multor comitete şi comisii”,* conduc judeţul, având ca principala preocupare avantajele personale şi care vor să-l propună drept candidat pe pentru a deveni deputat pe Farfuridi. Ambiţiosul Nae Caţavencu, avocat din opoziţie şi directorul ziarului ***Răcnetul Carpaţilor***, care vrea el această candidatură, îl ameninţă pe prefect cu un şantaj ce constă într-o scrisoare de amor trimisă de prefect doamnei Zoe Trahanache, soţia venerabilului său prieten şi protector.

Personajele comediei sunt create tipologic şi, după cum spune Garabet Ibrăileanu, „fac concurenţă stării civile”. Ion Luca Caragiale creează tipologii de personaje dominate de caracteristici morale negative, care sunt redate prin diferite surse ale comicului: comicul de caracter, comicul de nume, comicul de limbaj, comicul de situaţie şi comicul de intenţie. Eroii lui Caragiale sunt luaţi din viaţă, aşa că, în afară de o trăsătură dominantă, ei

sunt exponenţi tipici ai clasei umane, ce diferă prin statutul social, temperament, intelect sau limbaj, deoarece, după cum spune chiar Caragiale, *„natura nu lucrează după tipare, ci-l toarnă pe fiecare după calapod deosebit: unul e sucit într-un fel, altul într-alt fel, fiecare în felul lui, încât nu te mai saturi să-i vezi şi să-ţi faci haz de ei*".

Caragiale îşi iubeşte cu patimă personajele, îi e dragă lumea aceasta degradată, care-i dă posibilitatea să ridiculizeze, să ironizeze, punând în situaţii absurde, groteşti uneori, oamenii acestei societăţi corupte, meschine şi perfide.

NOTĂ! Comedia este o specie a genului dramatic, în care personajele, moravurile sunt înfăţişate în aşa fel încât stârnesc râsul.

Exerciţii. Înţelegerea textului

1. Citiţi fragmentele propuse şi marcaţi pe bază de scurte citate: intriga piesei, momentul de maximă încordare, deznodământul.
2. Prezentaţi succint acţiunile personajelor care v-au impresionat mult.
3. Care este impresia voastră generală vizavi de personajele operei? Care dintre ele v-a amuzat cel mai mult? Motivaţi.
4. Cum vi se par alegerile de deputaţi desfăşurate în localitatea respectivă: spectaculoase, exemplare, demne de toată critica, cu mici abateri de la normă, altă opinie?
5. Identificaţi în fragmentele citite câte o replică a personajelor principale care vi se pare mai semnificativă. Comentaţi-o. Motivaţi-vă alegerea.
6. Ce rol i se atribuie în această comedie scrisorii de dragoste?
7. Raportaţi fiecare personaj la o tipologie umană căreia îi aparţine.
8. Analizaţi o secvenţă de dialog, pe baza următorului plan orientativ:
   - delimitarea cadrului dialogal;
   - precizarea detaliilor, a mişcării scenice, a aspectului regizoral;
   - analiza replicilor; a vocabularului.
9. Ce aspecte din operă provoacă râsul? Exemplificaţi comicul de intenţie, precizând atitudinea scriitorului faţă de evenimente şi oameni.
10. Care din formele comicului au fost folosite de autor în opera sa?
11. Indicaţi în fragmentele citite elementele care vă permit să observaţi că textul citit este o piesă de teatru.
12. Formulaţi o concluzie cu privire la structura unei piese de teatru.
13. Aduceţi argumente în sprijinul ideii că ***O scrisoare pierdută*** aparţine genului dramatic.
14. Demonstraţi, referindu-vă la piesa dată, justeţea următoarei aprecieri critice: *„ Veselia caragialeană are ecou prelung. Coboară până într-un fond al reflecţiei şi până într-un strat al melancoliei".*

16. Faceţi o caracteristică a personajului care v-a impresionat cel mai mult.

15. Demonstraţi într-o compoziţie de 2-3 pagini că la baza piesei lui Ion Luca Caragiale se află comicul.

TEME ORIENTATIVE PENTRU SISTEMATIZAREA ŞI GENERALIZAREA MATERIEI STUDIATE

1. Demonstraţi că Titu Maiorescu a contribuit decisiv la dezvoltarea literaturii „epocii marilor clasici”.

2. Faceţi o paralelă între Titu Maiorescu şi Mihai Eminescu, între portretele lor, aşa cum vi s-au conturat prin operă şi prin datele de istorie literară pe care le-aţi asimilat. Încercaţi să descoperiţi atât diferenţe semnificative, cât şi posibile apropieri.

5. Precizaţi rolul Junimii şi al revistei Convorbiri literare în impunerea noii direcţii în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

6. Argumentaţi ideea că poezia ***Glossă*** de Mihai Eminescu este o poezie cu formă fixă.

7. Prezentaţi trăsăturile romantice ale operei lui Mihai Eminescu.

8. Numiţi temele şi motivele principale ale creaţiei eminesciene.

9. Demonstraţi că dragostea şi natura sunt două elemente definitorii ale creaţiei lui Mihai Eminescu.

10. Imaginea acreditară a geniului (mai ales celui romantic) este de om profund nefericit, trăind într-o orgolioasă izolare şi recompensat numai de posteritatea mai dreaptă. Amintiţi-vă biografia lui Eminescu şi scrieţi un eseu pe tema împlinirilor de care, totuşi, poetul a avut parte în timpul vieţii.

11. Prin ce anume, credeţi, că un scriitor important este mereu actual? Gândiţi-vă la Eminescu şi Caragiale – două structuri umane şi creatoare foarte diferite, aproape antagonice. În ce constă actualitatea fiecăruia?

12. Reliefaţi, într-un eseu analitic, particularităţile liricii existenţial-filozofice în concepţia lui Mihai Eminescu.

13. Enumeraţi cinci argumente în favoarea afirmaţiei că ***Amintiri din copilărie*** de Ion Creangă este biografia artistică a satului moldovenesc de la mijlocul secolului al XIX-lea.

14. Demonstraţi, cu argumente suficiente, că ***Amintiri din copilărie*** este o operă realistă.

15. Formulaţi trei teze pentru un eseu, privind măiestria de narator a lui Ion Creangă.

16. Încercaţi să scrieţi o mică povestioară despre copilăria voastră, având ca punct de reper ***Amintiri din copilărie*** de Ion Creangă.

17. Argumentaţi că drama ***Apus de soare*** de Barbu Ştefănescu Delavrancea este o dramă istorică.

18. Motivaţi, printr-un eseu analitic, faptul că eroii comici ai lui Caragiale sunt veritabile caractere, având o dominantă comportamentală şi fiind puşi în situaţii conflictuale tipice.

19. Demonstraţi că personajele lui Caragiale sunt individualizate cel mai pregnant prin comicul de limbaj.

20. Argumentaţi că poezia Poetul de George Coşbuc este o artă poetică.

21. Ilustraţi conceptul operaţional de artă poetică, având ca punct de reper poezia ***Rugăciune*** de Octavian Goga.

22. Explicaţi noţiunea de simbolism şi faceţi referire la câteva opere literare simboliste din literatura română.

23. Demonstraţi că romanul ***Fraţii Jderi*** de Mihail Sadoveanu este un roman istoric.

24. Elaboraţi un text de 2-3 pagini în care să vorbiţi despre traducerile în limba ucraineană a unor scriitori români studiaţi (Mihai Eminescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu etc.).

25. Motivaţi, într-un eseu, tendinţele dezvoltării literaturii di Bucovina, apelând la operele unor scriitori de origine română, dar şi ucraineană din ţinutul nostru.

26. Pregătiţi o dezbatere pe tema „*Debutul literar al lui Mihai Eminescu şi oraşul Cernăuţi*”.

27. Redactaţi un eseu „*Paşii lui Eminescu prin Bucovina*”.

28. Numiţi autorii şi operele în care apar descrieri despre Bucovina, Ucraina.

29. Încercaţi să alcătuiţi câteva versuri despre Ucraina, Bucovina, satul, oraşul natal folosind figurile de stil cunoscute de voi.

30. Alcătuiţi o compunere despre Ucraina. Intitulaţi-o.

31. Citiți cu atenție textul. Îndepliniți cerințele date.

George Bacovia

Gri

Plâns de cobe pe la geamuri se opri,
Şi pe lume plumb de iarnă s-a lăsat;
„I-auzi corbii" – mi-am zis singur... şi-am oftat;
Iar în zarea grea de plumb
Ninge gri.

Ca şi zarea, gândul meu se înnegri...
Şi de lume tot mai singur, mai barbar,
Trist cu-o pană mătur vatra, solitar...
Iar în zarea grea de plumb
Ninge gri.

Cerințe:

1. Alcătuiți două enunțuri pentru a ilustra polisemia cuvântului *vatră*.
2. Precizați două mărci lexico-gramaticale prin care se evidențiază prezența eului liric în textul dat.
3. Menționați două teme/ motive literare prezente în poezie.
4. Explicați semnificația a două figuri de stil identificate în prima strofă.
5. Comentați, în 6–10 rânduri, ultima strofă, prin evidențierea relației dintre ideea poetică şi mijloacele artistice.
6. Prezintați semnificația titlului în relație cu textul poetic.
7. Explicați semnificația structurilor: *„Ninge gri, mi-am zis singur, zarea grea de plumb, gândul meu se înnegri, mătur vatra".*
8. Identificați rima, ritmul, măsura versurilor şi tipul strofei.

32. Citiți cu atenție textul. Îndepliniți cerințele date.

Dimitrie Anghel

Balul pomilor

Cu legănări abia simțite şi ritmice, încet-încet,
Pe pajiştea din fața casei, caişii, zarzării şi prunii,
Înveşmântați în haine albe se clatină în fața lunii,
Stând gata parcă să înceapă un pas uşor de menuet.

Se cată ram cu ram, se-nclină, şi-n urmă iarăşi vin la loc,
Cochetării şi grații albe, şi roze gesturi, dulci arome,
Împrăştie în aer dantul acesta ritmic de fantome,
Ce-aşteaptă de un an de zile minuta asta de noroc.

Ce e de spumă, sus pe ramuri, se face jos de catifea,
Şi astfel umbrele căzute pe pajişte par mantii grele

Zvârlite de dănţuitorii ce au rămas numa-n dantele,
În parcul legendar în care s-a prefăcut grădina mea.

Pe gura scorburilor vântul plecat a deşteptat un cânt,
Şi-nvoalte* mâneci horbotate* se-ntind uşoare să salute
Preludiul acestei stinse şi dulci orchestre nevăzute,
Şi-apoi cu reverenţe pomii s-au înclinat pân' la pământ.[...]

Aşa-s în clipa asta toate, dar mîine albii cavaleri,
Despodobiţi de-atâtea graţii, ce le-mprumută luciul lunii,
Vor deveni ce-au fost de-a pururi: caişii, zarzării şi prunii,
Banalii pomi din faţa casei, ce-i ştiu de-atâtea primăveri

** horbotate, adj. – dantelate .*

Cerinţe:

1. Transcrieţi două cuvinte care aparţin câmpului semantic al pomilor.
2. Precizaţi rolul cratimei şi al apostrofului, din structura „s-au înclinat pân' la pământ".
3. Transcrieţi doi termeni derivaţi cu prefix.
4. Menţionaţi două teme/ motive literare prezente în poezie.
5. Transcrieţi două structuri/ fragmente de vers care conţin imagini artistice diferite.
6. Explicaţi semnificaţia unei figuri de stil identificate în strofa a doua a poeziei.
7. Prezentaţi semnificaţia titlului în relaţie cu textul poeziei date.
8. Comentaţi, în 6–10 rânduri, ultima strofă a poeziei, prin evidenţierea relaţiei dintre ideea poetică şi mijloacele artistice.
9. Motivaţi, cu ajutorul a două argumente, prezenţa descrierii în poezie.

CUPRINS

Cuvânt înainte....3
Literatura – artă a cuvântului....4
Literatura şi genurile literare....9
Titu Maiorescu....11
Junimea şi revista *Convorbiri literare*....13
Titu Maiorescu. *Eminescu şi poeziile lui*....19
Mihai Eminescu....21
Epigonii....23
Scrisoarea I....29
Glosă....37
Lirica de dragoste....41
Luceafărul....56
Sărmanul Dionis....64
Ion Creangă....85
Mihai Eminescu şi Ion Creangă....87
Amintiri din copilărie....89
Povestea Harap Alb....100
Dănilă Prepeleac....109
Ion Luca Caragiale....119
O noapte furtunoasă....121
Barbu Ştefănescu Delavrancea....143
Apus de soare....145
George Coşbuc....162
Poetul....165
Numai una....167
Octavian Goga....172
Rugăciune....174
Apostolul....179
Alexandru Macedonski....183
Noapte de decemvrie....185
Rondelul rozelor ce mor....191
George Bacovia....197
Plumb. Decembre. Amurd violet....199
Mihail Sadoveanu....204
Fraţii Jderi....206
Literatura din Bucovina....220
Simion Gociu. Tainul poetului....223
Receptarea textului artistic....227
Teme orientative pentru sistematizarea materiei studiate....235

Навчальне видання

Говорнян Лілія
Колесникова Дойна

РУМУНСЬКА ЛІТЕРАТУРА (профільний рівень)

Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Румунською мовою

Редактор *Л.С. Пушкарьова*
Коректор *І.В. Іоніцой*

В оформленні підручника на сторінках 3, 4, 10, 11, 15, 16, 21, 22, 25, 26, 29, 33, 37, 42, 44, 45, 49, 50, 52, 57, 65, 82, 83, 85, 87, 90, 91, 101, 102, 103, 104, 109, 119, 122, 125, 126, 128, 132, 143, 145, 146, 152, 155, 162, 168, 171, 172, 175, 179, 180, 183, 185, 186, 187, 192, 197, 199, 200, 204, 207, 210, 213, 223, 224, 226, 236, 238 використано фотографії з колекцій вільних зображень електронних ресурсів.

Формат 70x100 1/16.
Ум. друк. арк. 19,44. Обл.-вид. арк. 16,8.
Тираж 727 пр. Зам. № 70П

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua
e-mail: office@ svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк ТДВ «Патент»
88006 м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4078 від 31.05.2011